

Przekłady Literatur Słowiańskich

Tom 5, część 2

**Bibliografia przekładów
literatur słowiańskich (2013)**

PRACE
NAUKOWE

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 3272

Przekłady Literatur Słowiańskich

Tom 5, część 2

**Bibliografia przekładów
literatur słowiańskich (2013)**

pod redakcją
Bożeny Tokarz

Redaktor serii: Historia Literatur Słowiańskich

Bożena Tokarz

Recenzent

Bogusław Zieliński

Redaktor naczelny

Bożena Tokarz (Katowice)

Redaktor tematyczny

Leszek Małczak (Katowice)

Rada Redakcyjna

Edward Balcerzan (Poznań), Nikolaj Jež (Ljubljana), Zvonko Kovač (Zagreb), Eva Mala (Nitra),
Martina Ožbot (Ljubljana), Ivo Pospíšil (Brno), Tone Smolej (Ljubljana),
Elżbieta Tabakowska (Kraków)

Redaktorzy językowi

Eric Starnes (język angielski), Iliana Genew-Puhalewa (język bułgarski),
Robert Bebek (język chorwacki), Radek Jeřábek (język czeski),
Elena Micevska (język macedoński), Srđan Papić (język serbski),
Andrea Goóťšová (język słowacki), Tina Jugović (język słoweński)

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Spis treści

Wspomnienie o prof. dr hab. Iskrze Likomanowej (<i>Dorota Golek-Sepetliewa</i>) . . .	7
Wstęp (<i>Bożena Tokarz</i>)	9

Przekłady bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie

Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2013 roku (<i>Dorota Golek-Sepetliewa</i>)	21
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Bułgarii w 2013 roku (<i>Marinella Dimitrova</i>)	23
Dorota Golek-Sepetliewa: <i>Przekłady książkowe bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie w latach 2007—2013</i>	27

Przekłady chorwacko-polskie i polsko-chorwackie

Bibliografia przekładów literatury chorwackiej w Polsce w 2013 roku (<i>Katarzyna Majdzik</i>)	41
Katarzyna Majdzik: <i>Literatura chorwacka i jej polscy ambasadorzy. Uwagi do bibliografii przekładów literatury chorwackiej w Polsce w latach 2007—2013</i>	43
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Chorwacji w 2013 roku (<i>Slaven Kale</i>)	61
Martina Podboj: <i>Przekłady literatury polskiej w Chorwacji w latach 2007—2013</i>	67

Przekłady czesko-polskie i polsko-czeskie

Bibliografia przekładów literatury czeskiej w Polsce w 2013 roku (<i>Joanna Mrzyk i Martyna Paszek</i>)	77
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Czechach w 2013 roku (<i>Katarzyna Jagielska i Aleksandra Peter</i>)	83
Dorota Żygadło-Czopnik: „ <i>Jesteśmy blisko i coraz więcej o sobie wiemy</i> ”. <i>Komentarz do bibliografii za lata 2007—2013</i>	89

Przekłady macedońsko-polskie i polsko-macedońskie

Bibliografia przekładów literatury macedońskiej w Polsce w 2013 roku (<i>Magdalena Błaszak</i>)	109
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Macedonii w 2013 roku (<i>Aneta Todevska</i>)	111
Lech Miodyński: <i>Bibliografia przekładów literatury macedońskiej w Polsce i polskiej w Macedonii (lata 2007—2013) — komentarz literaturoznawczy</i>	113
Magdalena Błaszak: <i>Przekłady literatury macedońskiej w Polsce i polskiej w Macedonii w latach 2007—2013</i>	121

Przekłady serbsko-polskie i polsko-serbskie

Bibliografia przekładów literatury serbskiej w Polsce w 2013 roku (<i>Małgorzata Filipek</i>)	131
Leszek Małczak: <i>Przekłady literatury serbskiej w Polsce w latach 2007—2013</i>	141
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Serbii w 2013 roku (<i>Małgorzata Filipek</i>)	151

Przekłady słowacko-polskie i polsko-słowackie

Bibliografia przekładów literatury słowackiej w Polsce w 2013 roku (<i>Marta Buczek</i>)	161
Marta Buczek: <i>Literatura słowacka w Polsce w latach 2007—2013</i>	163
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Słowacji w 2013 roku (<i>Joanna Ciesielska</i>)	177
Marta Buczek: <i>Literatura polska w słowackich przekładach po 2007 roku</i>	181

Przekłady słoweńsko-polskie i polsko-słoweńskie

Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w 2013 roku (<i>Monika Gawlak</i>)	203
Monika Gawlak: <i>Przekłady literatury słoweńskiej w Polsce w latach 2007—2013 — komentarz</i>	209
Bibliografia przekładów literatury polskiej w Słowenii w 2013 roku (<i>Marlena Gruda</i>)	223
Indeks autorów (<i>Joanna Cieślak</i>)	227
Indeks tłumaczy (<i>Joanna Cieślak</i>)	237

Wspomnienie o prof. dr hab. Iskrze Likomanowej (1955—2011)

Dnia 6 lipca 2011 r. po ciężkiej chorobie zmarła nieodżałowana Profesor Iskra Likomanowa, językoznawca, specjalista w dziedzinie teorii przekładu i socjolingwistyki, wykładowca Uniwersytetu im. Klimenta Ochrydzkiego w Sofii i Uniwersytetu La Sapienza w Rzymie.

Iskra Likomanowa urodziła się w 1955 r. w Sliwieniu. W 1979 r. ukończyła studia na Wydziale Filologii Słowiańskich Uniwersytetu im. Klimenta Ochrydzkiego w Sofii (specjalność język polski i serbsko-chorwacki). Bezpośrednio po magisterium rozpoczęła studia doktoranckie na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1983 r., na podstawie rozprawy z zakresu gramatyki porównawczej języków słowiańskich, uzyskała stopień doktora. Dwa lata później ukazała się we Wrocławiu, nakładem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, monografia Jej autorstwa zatytułowana *Charakterystyka interpunkcji polskiej w świetle normy i praktyki* (1985).

W latach 1983—1997 Iskra Likomanowa była pracownikiem Instytutu Języka Bułgarskiego przy Bułgarskiej Akademii Nauk, a także wykładała na Uniwersytecie św. św. Cyryla i Metodego w Wielkim Tyrnowie oraz na Uniwersytecie im. Konstantyna Presławskiego w Szumenie. W 1997 r. otrzymała tytuł docenta na Uniwersytecie im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Sofii, a w 2007 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Profesor Iskra Likomanowa brała czynny udział w wielu projektach naukowych jako członek grup badawczych, kierownik i koordynator międzynarodowych programów. Prowadziła liczne wykłady gościnne na Uniwersytetach w Belgradzie, Warszawie, Krakowie, Dreźnie, Marburgu, Erlangenie, Grazu, Poczdamie, Oksfordzie i Rzymie. Odbýwała staże naukowe na Uniwersytecie Karola w Pradze, Uniwersytecie La Sapienza w Rzymie i Jesus College oraz St. John's College w Oksfordzie.

Życie zawodowe Iskry Likomanowej było niezwykle intensywne i wszechstronne, co potwierdza ponad 200 opublikowanych prac naukowych, wśród których czołowe miejsce zajmują następujące monografie: *Синтаксис на българската разговорна реч / Składnia bułgarskiej mowy potocznej* (1992),

Языковая ситуация: изменения и тенденции (болгарско-чешские параллели) / Sytuacja językowa: przemiany i tendencje (paralele bułgarsko-czeskie) (2002), *Преводът: между теорията и практиката / Przekład: między teorią i praktyką* (2002) oraz *Славяно-славянският превод / Przekład słowiano-słowiański* (2006). Wyniki prowadzonych badań Profesor Iskra Likomanowa prezentowała w renomowanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym oraz jako prelegent na licznych sympozjach, kongresach i konferencjach naukowych.

Była zagorzałą miłośniczką kultury i literatury polskiej, chętnie podejmowała działania popularyzatorskie, przekładając na język bułgarski twórczość Wisławy Szymborskiej, Czesława Miłosza, Tadeusza Konwickiego, Andrzeja Stasiuka, Jerzego Kosińskiego.

Została zapamiętana jako wybitna slawistka, ceniony ekspert i specjalista w dziedzinie językoznawstwa oraz wspańiały nauczyciel akademicki. Wiadomość o przedwczesnej śmierci Profesor Iskry Likomanowej środowiska naukowe przyjęły z głębokim smutkiem i niedowierzaniem.

Dorota Golek-Septliewa

Wstęp

Począwszy od tomu 5. części 2. „Przekładów Literatur Słowiańskich” ze względów merytorycznych i praktycznych zakres odnotowanej bibliografii przekładów literatur słowiańskich został zawężony do jednego roku. W ten sposób łatwiej jest „zapanować” nad materiałem, a informacje dostarczane są Państwu na bieżąco. Z zestawień bibliograficznych można odczytać wiele o życiu literackim, jego instytucjach wydawniczych i promujących literatury słowiańskie w Bułgarii, Chorwacji, Czechach, Macedonii, w Polsce, Serbii, Słowacji i Słowenii. Zawierają sugestie wynikające zarówno z różnic i podobieństw kulturowych, jak i z kontaktów międzynarodowych poszczególnych państw słowiańskich, a także z roli, jaką komunikacja międzykulturowa odgrywa w przestrzeni europejskiej i światowej oraz charakterystycznych dla niej preferencji. Przekład, będąc jedną z form komunikacji międzykulturowej oraz recepcji kultury i literatury obcej, charakteryzuje kulturę przyjmującą i odzwierciedla ogólnie panujące tendencje w zakresie wrażliwości, wzorców zachowań, potrzeb poznawczych i systemów wartości. Stanowi najważniejsze ogniwo pośredniczące w recepcji literatury obcej, pod warunkiem, że znajdzie się w polu zainteresowań instytucji życia literackiego kultury przyjmującej, jak: wydawnictwa, krytyka literacka, czasopisma. Wydawnictwa i czasopisma zapewniają mu istnienie materialne, natomiast czasopisma i krytyka literacka tworzą przesłanki do odbioru utworu w formie komentarza, posłowania, wstępu, noty wydawniczej czy wyborów krytycznych tzw. antologizacji. Kierowany jest do czytelników zróżnicowanych pod względem gustów, doświadczenia lekturowego i praktyki kulturowej: do znawców¹ — czytelników, poetów i pisarzy, krytyków i badaczy z co najmniej wystarczającą „wiedzą uprzednią”² o kulturze wyjściowej, oraz do odbiorców niemających tej wiedzy, dla których przetłumaczony wiersz czy opowiadanie oznacza pierwszy kontakt z daną kulturą. Oczekiwania i nawyki odbiorcze są więc niekiedy nieporównywalne.

¹ J. Sławiński (*O dzisiejszych normach czytania (znawców)*). „Teksty” 1974, nr 3) wprowadził określenie „czytanie znawców”.

² Por. R. Lewicki: *Obcość w odbiorze przekładu*. Lublin 2000, s. 97—109 — od autora zażyczam termin „wiedza uprzednia”.

Obraz literatury obcej w kulturze docelowej przekładu tworzą: 1) tłumacz odpowiedzialny za wybór i dokonany transfer językowo-artystyczny; 2) wydawca — odpowiedzialny za wybór i dystrybucję; 3) życie literackie wraz ze swymi instytucjami (jak czasopisma, różne formy aktywności kulturalnej, np.: spotkania, festiwale, warsztaty literackie, krytyka literacka itp.). Z bibliografii opracowywanej przez Zespół współpracowników „Przekładów Literatur Słowiańskich” można odczytać informacje zewnętrzne na temat obrazu literatury tłumaczonej na podstawie: zaistniałych faktów przekładowych, wydawnictw i czasopism odpowiedzialnych za obieg czytelniczy, liczby wydań oraz czasu wydania. Dokonane wybory próbują badacze specjalizujący się w zakresie literatury i kultury bułgarskiej, chorwackiej, czeskiej, macedońskiej, polskiej, serbskiej, słowackiej i słoweńskiej — z różnym skutkiem — zobaczyć w świetle obu kultur: wyjściowej i docelowej, oraz osadzić w kontekście życia literackiego, komunikacji międzykulturowej i odmiennych typów kultury w relacji do kultury i literatury polskiej. Mimo różnych ujęć, bibliografia uzupełniona komentarzami ma ułatwić czytelnikowi wstępną orientację, a także może stanowić inspirację dla czytelnika badacza. Dlatego też została wzbogacona o komentarze, których autorzy próbują określić zarysowujące się prawidłowości w zakresie recepcji literatury obcej (słowiańskiej) przez Słowian w kontekście jednostkowej kultury, zapotrzebowania na odmiennosc lub potwierdzenia siebie. Tym samym dotykają istotnego problemu: Jaka jest funkcja kontekstu kultury przyjmującej w transferze oryginału w stosunku do roli i wartości oryginału w systemie kultury wyjściowej? Na podstawie bibliografii przekładów wnioski na ten temat dotyczą przede wszystkim dokonanych wyborów.

Na przekład artystyczny jako element procesu komunikacji międzykulturowej należy więc spojrzeć z perspektywy procesu i wytworu. Zawsze istnieje on w interakcji z innymi elementami układu komunikacyjnego, w którym jedni są dysponentami, a drudzy — wtajemniczonymi w kontekście zmiennych parametrów przestrzenno-czasowych. Wtajemniczonymi są niewątpliwie tłumacze, a dysponentami dopuszczającymi ich wytwory do udziału w życiu literackim kultury sekundarnej — wydawcy. Wydawcami kierują także czynniki ekonomiczne (prawa rynku, produkt bowiem musi się sprzedać) i socjologiczne, wynikające z kontaktów międzykulturowych za pośrednictwem sztuki, techniki, nauki, handlu, turystyki, polityki itp. Reagują oni również na rankingi książek w postaci nagród literackich na forach krajowych i międzynarodowych, co szczególnie widoczne jest w przypadku Nagrody Nobla w dziedzinie literatury, gdy wydawnictwa, w kontakcie z tłumaczem, zabiegają u autora o prawa do publikacji jego utworów w tłumaczeniu. Zanim więc wydawca podejmie decyzję o publikacji przekład wraz z pamięcią o miejscu i funkcji oryginału w kulturze wyjściowej lub międzynarodowej stanowi wynik wielu wyborów dokonywanych przez filtry: artystyczny, społeczny, ekonomiczny i kulturowy, spośród innych przedstawionych projektów. Najbezpieczniejszą ofertą wydawniczą są bestsellery i — jeszcze

do niedawna — klasyka literacka. W aktualnej sytuacji cywilizacyjnej w zakresie informacji i technicznych możliwości upowszechniania literatury szkoła nie ma już tak znaczącego wpływu na kanon literacki, jak media audiowizualne. Jeżeli jednak próbuje utrzymywać go lub przekształcać, to uczniowie korzystają z różnego rodzaju materiałów zastępczych dostarczanych przez Internet i środki audiowizualne, a tym samym spada zainteresowanie książką. W zakresie zapotrzebowania na przykład czynniki społeczne, polityczne, ekonomiczne i kulturowe doprowadziły do zhierarchizowania przestrzeni językowych, z których się tłumaczy. Jednocześnie usiłuje się utrzymać kanon arcydzieł literatury światowej w kulturze współczesnej, o co zabiegają różne wydawnictwa: duże o ustalonej pozycji, jak np. PIW, a także mniejsze, jak Zielona Sowa, prowadząc serie typu Arcydzieła Literatury Światowej. Dominują przekłady z literatury angielskojęzycznej, dalej zaś plasują się tłumaczenia z języków: francuskiego, niemieckiego, hiszpańskiego, włoskiego, których pozycja jest zmienna z uwagi na przyznawaną Nagrodę Nobla, np. nagrodzenie twórczości Le Clezió czy Elfriede Jelinek spowodowało zainteresowanie odpowiednio francusko- i niemieckojęzyczną literaturą.

Z działaniami wydawcy sprzężone jest działanie tłumacza, ponieważ aktualnie bardzo rzadko może on sobie pozwolić na wykonanie przekładu przed zapewnieniem jego publikacji. Choć należy on do wtajemniczonych, musi mieć świadomość zależności swojego wytworu od czynników nieliterackich. Często wchodzi z nimi w konflikt, wybierając wydawnictwa niszowe, a nawet internetowe, co ogranicza możliwości upowszechnienia literatury wyjściowej i tym samym jej dialog z literaturą rodzimą. Na jego decyzje translatorskie mają wpływ czynniki socjologiczne, artystyczne i psychologiczne. W układzie komunikacyjnym należy bowiem do dwóch porządków. Jakkolwiek nie przekonywaliby badacze *Translation Studies* o tym, że przekład jest faktem kultury docelowej³, powstaje on w procesie spotkania się kultur i osobowości⁴, którego centrum stanowi tłumacz.

Uwarunkowania kierujące decyzjami tłumacza koncentrują się na jego wyborach translatorskich, począwszy od makrowyborów, np.: epoki, autora, utworu, a skończywszy na mikrowyborach na poziomie reekspresji tekstu, czyli retoryki i poetyki przekładu. Uczestniczy on w układzie komunikacyjnym literatury wyjściowej jako czytelnik i jest najczęściej znawcą tej kultury, zbliżając się do czytelnika rodzimego. Jednak jego stosunek do kultury obcej bywa nacechowany nie tylko poznawczo, lecz również emocjonalnie. Sprawia to, że wobec obcej literatury zachowuje się jako ambasador lub legislator — jak pisze Jerzy

³ Por. I. Even-Zohar: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. Tłum. M. Heydel. W: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Red. P. Bukowski, M. Heydel. Kraków 2009, s. 197—203; A. Lefevere: *Ogórki Matki Courage*. Tłum. A. Sadza. W: *Współczesne teorie przekładu...*, s. 223—246.

⁴ Por. B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice 2010.

Jarniewicz⁵. Tłumacz-ambasador stara się zaprezentować najlepsze utwory literatury wyjściowej z uwagi na osobistą nią fascynację lub posiadaną wiedzę historycznoliteracką. Wybiera więc arcydzieła, a dokonując ich transferu do języka i kultury rodzimej, przestrzega oryginalnej retoryki do granic możliwości języka docelowego. Celowo zachowuje ślady obcości, niekiedy nawet je podkreślając. Tłumacz-legislator sięga po obcą literaturę po to, by odnaleźć w niej inspirację dla twórczości rodzimej, bardzo często własnej. Takimi tłumaczami są zwykle poeci i pisarze, a także krytycy literaccy. Nie unikają oni zachowania obcości, rekonstruując mechanizmy budowania sensu na wszystkich poziomach tekstu, które można odnaleźć w poetykach ich twórczości własnej, np.: Adama Mickiewicza, Stanisława Barańczaka, Piotra Sommera i Czesława Miłosza⁶. Wybór i wykonanie takiego tłumacza daje początek kierunkowi, nurtowi czy typowi bohatera literackiego, jak np. Jana Kochanowskiego tłumaczenia *Pieśni* Horacego, Adama Mickiewicza przekład *Giaura* Byrona czy Adama Ważyka tłumaczenie poematu *Zone* Guillaume'a Apollinaire'a. Za sprawą tłumaczy-legislatorów zdarza się, że utwór przyjęty we własnym kraju w sposób umiarkowany, w przekładzie zdobywa powodzenie w innym kraju lub na świecie, czego przykładem może być popularność Byrona poza Wielką Brytanią.

W jednym i w drugim przypadku czynnikiem stymulującym pracę tłumacza jest jego empatyczny stosunek do oryginału i kultury wyjściowej, wiedza o obu kulturach i o potrzebach literatury przyjmującej. Do zasadniczych jego strategii należy: mediacja, inspiracja i suplementacja. Tłumacz zawsze jest mediatorem, inspirować może swym przekładem do nowych rozwiązań artystycznych, odkrywać nieznane doznania i sensory, sposoby ich wyrażania w języku rodzimym oraz uzupełniać brakujące ogniwa rodzimego procesu historycznoliterackiego. Suplementacja polega na bezwarunkowym włączeniu tłumaczenia w ciąg literatury docelowej, co wiąże się z jego przystosowaniem do rodzimych norm językowych i kulturowych, stwarzających granice akceptowalności tekstu. Tłumaczenia *Biblij* wskazują na konieczność takiej suplementacji w planie literackim i kulturowym oraz religijnym. Przekład *Strefy* Apollinaire'a, ważny dla rozwoju kubizmu poetyckiego w Polsce oraz poezji awangardowej, takiej roli nie odgrywa, podobnie jak *Giaur* Byrona. Natomiast przekłady miłosnej liryki prowansalskiej Mieczysława Porębowicza, Tadeusza Boya-Żeleńskiego *Dziejów Tristana i Izoldy*, *Pieśni o Rolandzie*, *Wielkiego testamentu* François Villona, przekłady dramatów Szekspira, komedii Molière'a i tragedii Racine'a uzupełniają proces historycznoliteracki polskiej literatury o miłosną poezję średniowieczną, średniowieczny gatunek prozy rycerskiej *chansons de gestes*, dekadencją lirykę

⁵ Por. J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu*. W: *Przekład, język, kultura*. Red. R. Le-wicki. Lublin 2002, s. 35–42.

⁶ Por. E. Rajewska: *Stanisław Barańczak — poeta i tłumacz*. Poznań, 2007; M. Kaczorowska: *Przekład jako kontynuacja twórczości własnej*. Kraków 2011; M. Heydel: *Gorliwość tłumacza. Przekład poetycki w twórczości Czesława Miłosza*. Kraków 2013.

poety przekłętego wczesnego renesansu, szesnastowieczny i siedemnastowieczny dramat. Bez nich literatura polska byłaby uboższa.

Inne jest zwykle miejsce przekładów tłumaczy-ambasadorów i tłumaczy-legislatorów w rodzimym procesie historycznoliterackim. Pierwsi poszerzają wiedzę biblioteczną na temat innego obszaru kulturowego i innej ekspresji, do której zawsze można sięgnąć. Drudzy natomiast tłumaczą z myślą o włączeniu obcego utworu w obieg literacki: czytelniczy (trudny do zbadania) i artystyczny, gdy mechanizmy generujące sens, doznanie i przeżycie stają się częściami składowymi indywidualnych idiolektów autorów rodzimych bądź inspirują do rozszerzenia ich spektrum problemowo-artystycznego. Są to najczęściej tłumacze-pisarze lub poeci oraz krytycy literacy. Nie można jednak, jak mogłoby się wydawać, przesądzać o tym, którzy z nich ostatecznie działają stymulująco na literaturę docelową, ponieważ zarówno literatura, jak i przekład nie są tworamii autonomicznymi w odbiorze. Utwór realizuje się w pełni w kontakcie z odbiorcą⁷, mimo że jego struktura (autonomiczna) pozostaje niezmienną, co z socjologicznego punktu widzenia Robert Escarpit nazywał „zdradą literatury”⁸. Odbiorca, a więc również tłumacz jako odbiorca, dokonuje interpretacji, czyli podejmuje proces rozumienia sensów zawartych w utworze. Horyzont interpretacyjny określają: struktura artystyczna tekstu (czyli treść i forma), wrażliwość i wiedza czytelnika, doświadczenie lekturowe, normy czytania, kulturowa, społeczna i czasowo-przestrzenna sytuacja odbioru. Wszystko to w sytuacji tłumacza stanowi przesłanki do dewerbalizacji tekstu i jego reekspresji stanowiącej formę przepisania — *rewriting*⁹, przy czym utwór literacki nie może utracić swego sensu i funkcji.

W układzie komunikacji międzykulturowej tłumacz jest więc nadawcą transferu językowego, o którego losach w kulturze przyjmującej decyduje tylko w pewnym stopniu, choć nikt go w tym nie może zastąpić. Dlatego wystawianie ocen jego pracy mija się z celem, choć potrzebny jest niewątpliwie jej opis. Jego wybory literatury obcej determinują czynniki zewnętrzne, takie jak: polityka wydawnicza, potrzeby życia literackiego, władza oraz czynniki wewnętrzne związane z posiadaną wiedzą, wrażliwością, kompetencjami, ciekawością poznawczą i doznaniową, jak również z jego zdolnościami kreatywnymi. Tłumacz dostarcza czytelnikowi rodzimemu przedmiot estetyczny, zdolny — jego zdaniem — poruszyć wyobraźnię i emocje. Spotkanie wyobraźni i dwóch światów dokonuje się jednak w języku, w jego semantyce, stylistyce i składni, za pomocą których

⁷ Por. R. Ingarden: *Z teorii dzieła literackiego*. W: *Problemy teorii literatury*. Red. H. Markiewicz. Wrocław 1967, s. 7—59; M. Głowiński: *Style odbioru*. Kraków 1977.

⁸ Por. R. Escarpit: *Le littéraire et le social*. In: *Le littéraire et le social. Éléments pour une sociologie de la littérature*. Ed. R. Escarpit. Paris 1970, s. 9—41.

⁹ A. Lefevere: *Why Waste Our Times on Rewrites? The Trouble with Interpretation and the Role of Rewriting in an Alternative Paradigm*. In: *The Manipulation of Literature: Studies and Literary Translation*. Ed. T. Hermans. London—Sidney 1985, s. 215—243.

odbywa się komunikacja. Akt komunikacji opiera się na wymianie spostrzeżeń, uczuć, myśli, doznań, a także na wzajemnej perswazji, czyniąc z języka narzędzie sztuki mowy. Wyobraźnia jest częścią kreatywną przestrzeni mentalnej. Ujawnia się również za pomocą medium językowego, zdolnego także do wywoływania obrazów. Tekst językowy wyraża wyobraźnię podmiotu postrzegającego rzeczywistość w zakresie interpretacji zjawisk, ludzi i przedmiotów z określonego punktu widzenia — jednostkowego i zbiorowego. W każdy z języków wpisany jest zbiorowy punkt widzenia, pozostający do dyspozycji wypowiadającego się podmiotu. Za pomocą przedstawienia językowego (monologu, często wyznania, opisu, opowiadania i dialogu) ujawnia się zarazem przedmiot, jak i medium reprezentacji rzeczywistości. Oba czynniki warunkują konceptualizację językową i konceptualizację literacką, czyli przedstawienie.

Od tłumacza wymaga się świadomości zachowania różnic między kulturami, którym pośredniczy, a jednocześnie zbliżenia ich do siebie na tyle, by możliwe było zrozumienie tekstu. Pojawiające się przy tym trudności skłoniły badaczy, wcześniej „manipulistów”, a później autorów prac nurtu *Translation Studies*, do postawienia tezy o odejściu od badania źródła, czyli oryginału w kierunku opisu miejsca i funkcjonowania przekładu w kulturze docelowej. W wielu studiach postrzega się tłumacza jako uczestnika procesów tworzenia znaczeń, walki o władzę oraz konfliktów kulturowych¹⁰. Tłumacz, podobnie jak autor, aktor, reżyser, malarz, rzeźbiarz i każdy twórca, może służyć aparatowi władzy lub innym doraźnym interesom, jeśli tego chce lub jego dzieło może być wykorzystane. Nie oznacza to reguły, wręcz przeciwnie, stanowi świadectwo jego braku odpowiedzialności etycznej wobec autora, bardzo często już nieżyjącego. Jest poważnym wykroczeniem wobec zawodowego kodeksu etycznego.

Czym innym są aspekt socjologiczno-komunikacyjny i psychologiczny pracy tłumacza, czytelne w interpretacji tekstu wyjściowego. W procesie tym tłumacz wydobywa z utworu wyjściowego sensy reprezentatywne dla konkretnego utworu i kultury wyjściowej oraz jednocześnie sensy poruszające aktywność intelektualną, artystyczną i emocjonalną odbiorcy docelowego. Dzieło literackie stanowi strukturę zbudowaną z nawarstwiających się na siebie sensów i ich odczytań, ponieważ zawsze pozostaje w jakiejś relacji z przeszłymi i aktualnymi tekstami, a także z aktualną rzeczywistością w danym miejscu i czasie. Dokonuje ich konceptualizacji. Dlatego każda interpretacja, także interpretacja tłumacza, jest niewyczerpująca, a dzieło żyje dopóty, dopóki jest czytane, czyli interpretowane.

¹⁰ Por. G.Ch. Spivak: *Polityka przekładu*. Tłum. D. Kołodziejczyk. W: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków 2010, s. 403—427; M. Tymoczko: *Literatura postkolonialna i przekład literacki*. Tłum. A. Sadza. W: *Współczesne teorie przekładu...*, s. 429—447; M. Chrobak: *Między światami. Tłumacz ustny oraz komunikacja międzykulturowa w literaturze odkrycia i konkwisty Ameryki*. Kraków 2012.

Nie można więc oddzielić przekładu od oryginału i nie jest to dowód na binarne ograniczenie myślenia, ponieważ po obu stronach układu komunikacyjnego jest wiele czynników stymulujących. Mimo że z jakichś względów (estetycznych, poznawczych, kształcących, społecznych, historycznych) tłumacz upowszechnia literaturę obcą, to bez oryginału (źródła) nie są one czytelne, chociaż skutki wywołane w nowej sytuacji odbiorczej można opisać. Stosunek do obcej kultury kształtują bowiem formy jej recepcji i różne kontakty międzykulturowe. Względy zewnętrzne służą powstaniu i rozwojowi historii przekładów z danej literatury albo też osłabiają i uniemożliwiają ten rozwój. Tłumacz wpisuje się w te uwarunkowania lub wpływa na zmianę odbioru jakiejś literatury narodowej bądź autora. Mając moc modelowania wyobraźni, emocji i intelektu, jego działania są związane odpowiedzialnością etyczną wobec tekstu i jego autora, która ogranicza swobodę, zobowiązując do rzemieślniczego wykonania¹¹. Rzemiosło wymaga od tłumacza podstawowych kompetencji (językowej, encyklopedycznej, logicznej i retoryczno-pragmatycznej), a w przypadku literatury — dodatkowo kompetencji paraartystycznych i analityczno-badawczych. Przynależąc do dwóch kultur, tłumacz rozumie oryginał, zna stan kultury, dominujący typ wyobraźni i społeczny styl komunikacji¹², co pozwala mu podejmować decyzje translatorskie tak, by rozstrzygające się w odbiorze sens i funkcja utworu nie przeczyły oryginałowi. Błędy tłumaczeniowe również dotyczą wykonawstwa, lecz odnoszą się do błędów w zakresie semantyki i pragmatyki obu języków, a także celowego fałszowania sensu oryginału. Nie należą tym samym do kręgu zainteresowań przekładoznawców. Dotyczą sprawności zawodowej. Inne wynikają z przesunięcia sensów ze względu na indywidualne i zbiorowe ograniczenia interpretacji, które nie zagrażają integralności oryginału.

Wartościowanie przekładu nie można jednak zupełnie uniknąć, ponieważ tłumacz w znacznej mierze odpowiedzialny jest za powstanie dominanty recepcji literatury tłumaczonej w odniesieniu do autorów, utworów i literatur narodowych. Dominanta recepcji to obraz literatury danego narodu lub autora powstały na podstawie tłumaczenia literackiego. To, czy czytelnik poszukuje książek określonego autora obcego zależy od tego, czy ten jest dlań interesujący, czy też nie. A czytelnik chce być zachwycony, zaskoczony, a także pragnie znaleźć potwierdzenie siebie. Za to odpowiedzialny jest tłumacz, począwszy od dokonania wyboru na poziomie makro po rozwiązanie na poziomie mikro. Spełniając wszystkie te wymagania, lawiruje między dwoma kulturami, modelując obraz obcej literatury, mentalności, wyobraźni itp. Nie jest to obraz fałszywy, lecz na pewno wybiórczy, ponieważ tłumaczem kierują różne motywacje: ambasadora, legislatora oraz sympatyka. Słusznie więc współczesne prace przekładoznawcze

¹¹ Por. K. Dedecius. Cyt. za: *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440—1974*. Oprac. E. Balcerzan, A. Jelec-Legeżyńska. Poznań 1977.

¹² Por. M. Clyne: *Cultural differences in the organization of academic texts*. „Journal of Pragmatics” 1987, no. 11, s. 211—247.

w centrum swych zainteresowań stawiają tłumacza. On pobudza wyobraźnię odbiorcy niemającego wystarczającej, w założeniu, „wiedzy uprzedniej”. Według psychologów, w medium przedstawieniowym dokonuje się reprezentacja danych postrzeżeniowych i wyobrażeniowych, czyli wyobraźnia to także — według Harry’ego K. Wellsa — zdolność do wywoływania obrazów postrzeżeniowych „bez obecności rzeczywistych przedmiotów”¹³. Zenon W. Pylyshyn, psycholog zajmujący się psychologią poznawczą, dodaje, że specyfika medium przedstawieniowego, podobnie jak podmiot wypowiadający, determinuje przedmiot przedstawiony, będący tworem wyobraźni¹⁴. Przestrzeń mentalną świata przedstawionego wyznacza więc: konceptualizacja językowa, literacka i wyobraźnia autora, czas oraz przestrzeń. W przekładzie za sprawą transferu językowego i wyobrażeniowego spotykają się dwie przestrzenie mentalne, często w odmiennym niż oryginał czasie i przestrzeni.

Przekład stanowi zatem konceptualizację innej literackiej konceptualizacji świata. Multiplikacja konceptualizacji wyznacza przestrzeń spotkania. Tłumaczenie artystyczne jako konceptualizacja z konceptualizacji jest bowiem wynikiem przeniknięcia się dwóch przestrzeni mentalnych: tekstu oryginału i przekładu, autora i tłumacza za pośrednictwem transferu językowego. „Ujawnia się wtedy — jak pisze Ricœur — retoryka ze swoimi środkami stylistycznymi, tropami — metaforą i innymi — ze wszystkimi grammi językowymi, mającymi służyć niezliczonym strategiom [...]”¹⁵. Ujawnia się także psychologiczny, socjologiczny i pragmatyczny aspekt przekładu, znajdujący swoje odzwierciedlenie w retorycznych figurach myśli, w zakres których wchodzi rozumowanie i dowodzenie oraz semantyka i syntaktyka, a także — w figurach słowa. Sposób prezentacji przez tłumacza obcej literatury, jej wybór i interpretacja — czyli sposób czytania oraz cel i przeznaczenie, wyznaczają granice transferu językowego, mentalnego i kulturowego.

O tym, czy przekład stanowi płaszczyznę dialogu kultur i wzajemnego ich przenikania się decydują kompetencje tłumacza, zarówno te podstawowe, jak i towarzyszące, paraartystyczne i badawczo-interpretacyjne, których rola jest nie do przecenienia w przypadku przekładu artystycznego. Jego sukces w kulturze przyjmującej, czyli jego „życie” w drugiej kulturze zależy od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych (wartości artystycznej i kulturowej oryginału, wyborów translatorskich, transferu językowo-artystycznego, dynamiki życia literackiego kultury przyjmującej, kontekstu kulturowego i warunków społeczno-politycznych). Ograniczona recepcja jakiegokolwiek literatury obcej może być więc konsekwencją któregoś z wymienionych czynników lub zjawiska bardziej kom-

¹³ Por. A. Legeżyńska: *Tłumacz i jego kompetencje autorskie*. Warszawa 1999, s. 223.

¹⁴ Por. Z.W. Pylyshyn: *Spór o wyobraźnię: medium analogowe czy wiedza ukryta*. Tłum. J. Suchecki. W: *Psychologia poznawcza*. Red. Z. Chlewiński. Gdańsk 2007, s. 367—408.

¹⁵ P. Ricœur, P. Torop: *O tłumaczeniu*. W: P. Ricœur, P. Torop: *O tłumaczeniu*. Tłum. T. Swoboda, S. Ulaszek. Wstęp E. Balcerzan. Gdańsk 2008, s. 50.

pleksowego, wynikającego z różnych rytmów procesów historycznoliterackich i historycznokulturowych dwóch literatur i kultur. Tym zagadnieniom poświęcona jest część problematyzująca zjawisko przekładalności literatur słowiańskich na inne języki zachodniej i południowej Słowiańszczyzny.

W niniejszym tomie autorzy komentarzy objęli swoją refleksją nie tylko zgromadzoną w nim bibliografię, lecz okres szerszy, a mianowicie lata 2007—2013, odnosząc się w ten sposób do tomu 4., części 2. W następnych tomach komentarze będą dotyczyć jedynie aktualnie przedstawionego opracowania bibliograficznego.

W niniejszym tomie, jak w poprzedzających go tomach bibliograficznych (w ramach serii), zachowano podobne zasady oznaczeń i opracowania: brak tytułu oryginału oznaczono jedną gwiazdką, brak nazwiska tłumacza — dwoma gwiazdkami, a brak tytułu oryginału i nazwiska tłumacza — trzema gwiazdkami. Niestety, nie zawsze możemy dotrzeć do informacji pozwalających ich uniknąć. Wydawnictwa najczęściej ich nie podają. Autorzy opracowań poszczególnych zestawień bibliograficznych, korzystając ze swej wiedzy filologicznej oraz pomocy instytucji, tłumaczy, pisarzy i sympatyków, odnajdują ukryte informacje. W tym miejscu szczególnie serdecznie dziękuję panu Srđanowi Papiciowi, lektorowi języka serbskiego w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego, za pomoc, bez której część obejmująca przekłady literatury polskiej w Serbii nie osiągnęłaby ostatecznego kształtu.

Mimo uzyskiwanej pomocy, nadal występują trudności związane z poszukiwaniem tytułów oryginałów. Wszystkie wątpliwości nie zostały zatem rozwiązane także w niniejszym tomie. Z tych względów każdy kolejny tom będzie zawierał rozdział zatytułowany *Dodatek*, w którym odnotowane zostaną uzupełnienia do wcześniejszych opracowań. W niniejszym tomie nie zamieszczono *Dodatku*.

Bożena Tokarz

Przekłady

**bułgarsko-polskie
i polsko-bułgarskie**

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury bułgarskiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Stambolowa Albena:** *Hop-hop zvezdite / Hop-hop gwiazdy*. Tłum. Hanna Karpińska. Sejny, Wydawnictwo Fundacja Pogranicze i Ośrodek „Pogranicze — sztuk, kultur, narodów”, 2013, s. 205 [proza].
2. **Todorov Władysław:** *Džift / Mól*. Tłum. Hanna Karpińska. Sejny, Wydawnictwo Fundacja Pogranicze i Ośrodek „Pogranicze — sztuk, kultur, narodów”, 2013, s. 131 [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Balkan United” 2013, nr 7.
Gospodinow Georgi
Naj-šastliviât den na šof'ora Malamko / Najszczęśliwszy dzień taksówkarza Malamki. Tłum. Agnieszka Fortunia, s. 90—91 [proza].
Popow Alek
Simič e m'rt'v / Simicz nie żyje. Tłum. Anna Król, s. 92—97 [proza].
Wasilew Jasen
Otnovo / Znów. Tłum. Magdalena Zytka, s. 98—100 [proza].
2. „Balkan United” 2013, nr 8.
Enew Dejan
Caricata na pčelite / Królowa pszczól, s. 45—46.
Koko / Koko, s. 43—45.
Momiče na povikvane / Dziewczyna na zlecenie, s. 45.
Padaneto na Ikar / Upadek Ikara. Tłum. Magdalena Genow, s. 43—47 [proza].
3. „Tygiel Kultury” 2013, nr 1—6.
Andreew Emil
Plavej / Pławej. Tłum. Julia Głuch, Olga Szejgis, Aneta Włodarczyk, Ewa Wojno, Magdalena Zytka, Mateusz Jagiełło, s. 78—82 [proza].

Opracowała Dorota Golek-Sepetliewa

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Bułgarii w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Kołąkowski Leszek:** *Moje słuszne poglądy na wszystko / Moite pravilni v"zgleđi za vsiĉko*. Prev. Prawda Spasowa. Sofia, Izdatelstvo „SONM”, 2013, 428 s. [proza, eseje].
2. **Mackojc Marzena:** *Dziwnie. Wiersze wybrane / Stranno. Izbrani stihotvorenia* [wydanie dwujęzyczne: polsko-bułgarskie]. Prev. Łyczezar Seliaszki. Sofia, Izdatelstvo „Bulgarska kniznitsa”, 2013, 95 s. [poezja].
3. **Orzeszkowa Eliza:** *Meir Ezofowicz / Meir Ezofoviĉ*. Prev. Prawda Spasowa. Sofia, Izdatestvo „SONM”, 2012, 326 s. [proza].
4. **Pilch Jerzy:** *Narty Ojca Świętego / Skite na Svetiâ Otec*. Prev. Kamen Rikew. Sofia, Izdatelstvo „Bałkani”, 2012, 160 s. [proza].
5. **Stasiuk Andrzej:** *Biały kruk / Beliât gavran*. Prev. Iskra Aniełowa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 279 s. [proza].
6. **Stasiuk Andrzej:** *Dziewięć / Devet*. Prev. Iskra Aniełowa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 253 s. [proza].
7. **Stasiuk Andrzej:** *Taksim / Taksim*. Prev. Iskra Aniełowa, Milena Milewa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 327 s. [proza].
8. **Szczygiel Mariusz:** *Gotland / Gottland*. Prev. Milena Milewa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 271 s. [proza].
9. **Varga Krzysztof:** *Gulasz z turula / Gulaš s turul*. Prev. Milena Milewa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 152 s. [proza].
10. **Varga Krzysztof:** *Nagrobek z lastryko / Nadgrobna mozaika*. Prev. Diliana Denczewa. Sofia, Izdatelstvo „Paradoks”, 2013, 356 s. [proza].
11. **Walczak Grzegorz:** *Elegie i inne wiersze. Wiersze wybrane / Elegii i drugi stihotvorenia*. *Izbrani stihotvorenia* [wydanie dwujęzyczne: polsko-bułgarskie]. Prev. Łyczezar Seliaszki. Sofia, Izdatelstvo „Bulgarska kniznitsa”, 2013, 126 s. [poezja].
12. **Zalot Beata:** *Anioł w ogrodzie. Wiersze wybrane / Angel v gradinata. Izbrani stihotvorenia* [wydanie dwujęzyczne: polsko-bułgarskie]. Prev. Łyczezar Seliaszki. Sofia, Izdatelstvo „Bulgarska kniznitsa”, 2013, 126 s. [poezja].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. Almanach „Sweta Gora” 2012—2013, br. 12.
Szyborska Wisława
Dnia 16 maja 1973 roku / Na 16 maj 1973 godina. Prev. Steliana Dankowa, s. 369—340.
Woda / Voda. Prev. Marina Bratanowa, s. 368—369 [poezja].
2. „Dnewnik” 2013, 26.X.
Stasiuk Andrzej
Taksim [fragment] / *Taksim.* Prev. Iskra Angełowa, s. 1 [proza].
Varga Krzysztof
Nagrobek z lastryko [fragment] / *Nagrobna mozajka.* Prev. Diliana Dencze-wa, s. 1 [proza].
3. „Literaturen westnik” 2013, br. 11.
Kłos Agnieszka
Calkowity koszt wszystkiego [fragmenty] / *Obša stojnost na vsičko.* Prev. Ad-riana Kowaczewa, s. 15 [proza].
4. „Literaturen westnik” 2013, br. 18.
Stasiuk Andrzej
Babka i duchy / Baba i duhovete. Prev. Adriana Kowaczewa, s. 16 [proza].
5. „Literaturen westnik” 2013, br. 30/31.
Tuwim Julian
Coctail, flip, fizz, sling, smash and sour / Coctail, flip, fizz, sling, smash and sour. Prev. Marinela Dimitrowa, s. 17 [proza].
In vino veritas / In vino veritas. Prev. Stanka Dojczynowa, s. 15 [proza].
Julian Tuwim do Marii Zarebińskiej-Broneckiej / Tuvim do Mariâ Zarebinska-Bronecka. Prev. Olga Genczewa, s. 11.
Karnawal / Karnaval. Prev. Margreta Grigorowa, s. 18 [proza].
Polski słownik pijacki [fragmenty] / *Polski piânski rečnik.* Prev. Marinela Di-mitrowa, s. 15 [proza].
Skertzo / Skerco. Prev. Steliana Dankowa, s. 1 [poezja].
Urbanek Mariusz
Julian Tuwim do Jarosława Iwaszkiewicza / Ūlian Tuvim do Âroslav Ivaškiewič. Prev. Olga Genczewa, s. 24 [korespondencja].
6. „Literaturen westnik” 2013, br. 34.
Stasiuk Andrzej
Taksim [fragment] / *Taksim.* Prev. Iskra Angelowa, s. 14 [proza].
Varga Krzysztof
Nagrobek z lastryko [fragment] / *Nadgrobna mozajka.* Prev. Diliana Dencze-wa, s. 15 [proza].
7. „Literaturen westnik” 2013, br. 38.

Tokarczuk Olga

Prowadź swój plug przez kości umarłych / Karaj pluga si prez kostite na m"rtvite. Prev. Sylwia Borisowa, s. 14 [proza].

Opracowała *Marinella Dimitrova*

Przekłady książkowe bułgarsko-polskie i polsko-bułgarskie w latach 2007—2013

The translations of books from Bulgarian into Polish and from Polish into Bulgarian in 2007—2013

Dorota Gołek-Sepetliewa

Uniwersytet Śląski, dgolek@wp.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Keywords: Polish literature, Bulgarian literature, translations.

Literatura bułgarska w Polsce

W latach 2007—2013 opublikowano w Polsce ponad dwadzieścia pozycji książkowych literatury bułgarskiej. W porównaniu z pierwszą dekadą po 1989 r. jest to wynik imponujący, zważywszy na postępującą komercjalizację sektora wydawniczego, który zmusza do rezygnacji z repertuaru bardziej ambitnego na rzecz dominacji literatury popularnej. Kwestia ekonomizacji kultury, znacznego zmniejszenia środków państwowych przeznaczonych na jej finansowanie, zmusza oficyny do nastawienia na cele rynkowe. Jeśli wybory edytorów podyktowane są w głównej mierze zamiarem dotarcia do „masowego” odbiorcy, to oczywiście literatura bułgarska, mająca wąski krąg czytelników, nie znajduje się w polu zainteresowania i zapotrzebowania obiegu literackiego. Należy także dodać, że po zmianach ustrojowych zarówno w społeczeństwie polskim, jak i bułgarskim nastąpiła wyraźna dominacja orientacji zachodnioeuropejskiej w rozlicznych sferach życia państwa, gospodarki i społeczeństwa. Od początku lat dziewięćdziesiątych minionego wieku postępuje radykalna zmiana paradygmatu kultury — jej rozumienia, roli i miejsca w odbiorze społecznym. Odrzucenie ustanowionej i na-

rzucanej w dawnym porządku politycznym ścisłej łączności między narodami byłego bloku wschodniego w ostatnich dwóch dziesięcioleciach oznacza w głównej mierze coraz rzadsze spotkania i kontakty kulturowe bułgarsko-polskie. Hanna Karpińska, która od wielu lat tłumaczy literaturę bułgarską, twierdzi, że trudna sytuacja w tym względzie w latach dziewięćdziesiątych XX w. wynikała również z wygaśnięcia wielu dwustronnych porozumień w zakresie współpracy, które w dużym stopniu regulowały w przeszłości wzajemną zależność i obecność wydarzeń kulturalnych w Polsce i w Bułgarii, jak: gościnne wizyty teatrów, dni kultury, liczba tłumaczonych książek¹. Kolejną kwestią, która wymaga podkreślenia, jest często spotykana klasyfikacja piśmiennictwa bułgarskiego w odwołaniu do pojęcia literatury „małego” narodu. Typologia ta akcentuje pozycję peryferyjną i w konsekwencji oznacza przypisanie krzywdzącej właściwości posługiwania się „wtórnymi modelami literackimi”² — stąd niepopularność dokonań twórców bułgarskich wśród polskich odbiorców. Celina Juda dodaje: „wiele wskazuje na to, że kolejnym czynnikiem osłabiającym pozycję sławików jest ekspansja bardziej/wyraźsiej egzotycznych kultur/literatur (np. azjatyckich, afrykańskich)”³. Wieloletni popularyzator literatury bułgarskiej w Polsce Wojciech Gałązka na swej stronie internetowej, będącej forum prezentacji przekładów artystycznych, umieszcza następujący komentarz:

popularyzacja literatury bułgarskiej w Polsce zawsze była wyłącznie domeną entuzjastów i pasjonatów. Nie ukrywam, że sam się do takich zaliczam. Była i jest emanacją stosunkowo małego narodu, którego język, choćby z tego powodu, ale i ze względów kulturowych, nie ma wystarczającej siły oddziaływania. To sprawiło, że nie kojarzymy z nią znaczących wydarzeń w naszym życiu literackim, ani wybitnych polskich twórców, których autorytet sprzyjałby jej poznawaniu i nobilitowaniu w odbiorze społecznym. Pozostawała ona raczej w przestrzeni egzotyki, na obrzeżach głównych kierunków zainteresowań literackich w Polsce, podobnie jak wiele innych literatur bałkańskich⁴.

Generalizujące spojrzenie na przekłady literatury bułgarskiej w latach 2007—2013 prowadzi do wniosku o hybrydyczności specyficznego zbioru, na który składają się współczesne doceniane w Bułgarii powieści, zbiory i antologie opowiadań (w dużej części teksty popularne i rozpoznawalne na rodzimym rynku wydawni-

¹ X. Карпинска: *Българската литература в Полша*. „Литературен вестник” 2011, бр. 22, s. 4.

² I. Even-Zohar: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. Tłum. M. Haydel. W: *Antologia teorii przekładu literackiego*. Red. M. Haydel, P. Bukowski. Kraków 2009, s. 200.

³ C. Juda: *Rozrachunki po przelomie. Polskie przekłady z literatury bułgarskiej po 1989 r. Diagnozy i prognozy. Współczesność i tradycja*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990—2006*. Red. B. Tokarz. Katowice 2009, s. 18.

⁴ Zob. <http://literaturabulgarska.vilnet.pl/>

czym), powieści historyczne i książki dokumentalne, tomiki poetyckie oraz wiele mniejszych form literackich i wierszy publikowanych w czasopismach. Wydane pozycje po części oddają różnorodność tendencji estetycznych dominujących w ostatnich latach w literaturze bułgarskiej. Przekładów dokonują różni tłumacze, z jednej strony doświadczeni — kontynuując swą niełatwą we współczesnych realiach drogę zawodową, z drugiej pojawiają się próby translatorskie przedstawicieli nowego pokolenia, którzy zamiłowanie do literatury bułgarskiej i sztuki translatorskiej wynoszą ze studiów w ośrodkach bułgarystyki polskiej. Należy podkreślić, że praca tłumacza literatury bułgarskiej z oczywistych względów nie jest podyktowana korzyściami materialnymi z racji specyficznych realiów rynku wydawniczego. Z tego względu aktywność ta jest podejmowana najczęściej poza podstawowymi obowiązkami zawodowymi i wynika, jak wspominał Wojciech Gałązka, z zamiłowania do południowosłowiańskiego piśmiennictwa oraz chęci jego popularyzacji w polskim obiegu kulturalnym. W porównaniu z przekładami ukazującymi się w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w., kolejne lata niewątpliwie są dla literatury bułgarskiej publikowanej w Polsce pomyślne, można bowiem zaobserwować pewną tendencję wzrostową liczby bułgarskich pozycji książkowych na rodzimym rynku. Godne odnotowania są również w większości przypadków wysokie i doceniane walory polskich tłumaczeń. Trudno jednak odnaleźć wydawnictwa, które miałyby koncepcję systematycznego i spójnego wydawania pozycji ze współczesnej literatury bułgarskiej, co z pewnością doprowadziłoby do wytworzenia w polskiej świadomości czytelniczej jej wiarygodnego obrazu.

Bezspornie cieszy natomiast udana recepcja dorobku pisarza, poety i dramaturga Georgiego Gospodinowa — uznawanego za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli współczesnej literatury bułgarskiej. W latach 2007—2013 w Polsce ukazały się następujące jego pozycje: *Powieść naturalna* (2009, tłum. Marta Hożewska-Todorow), zbiór opowiadań *I inne historie* (2011, tłum. Magdalena Pytlak), tekst dramatyczny *D.J.* (2007, tłum. Hanna Karpińska), a także kilka tekstów prozatorskich w antologiach *Podróż z nieznaną: 33 współczesne opowiadania bułgarskie* (2012) oraz *Człowiek o wielu imionach. Antologia prozy bułgarskiej przełomu XX i XXI wieku* (2008). Pierwsza i najpopularniejsza powieść G. Gospodinowa *Estestwen roman* doczekała się kilku wydań w Bułgarii i zyskała rozgłos poza jej granicami dzięki ponad dwudziestu przekładom, między innymi na języki: francuski, angielski, niemiecki, czeski czy ukraiński. Przychylne recenzje i omówienia twórczości tego bułgarskiego autora były dotychczas publikowane w prestiżowych gazetach i czasopismach, jak: „New Yorker”, „New York Times”, „Guardian”, „The Times”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”. Kolejne książki Gospodinowa zyskują szerokie uznanie dzięki udanym eksperymentom autora w zakresie postmodernistycznej zabawy formą artystyczną. Efektywne w perspektywie odbioru czytelniczego są błyskotliwie wykorzystywane przez Gospodinowa w tekstach literackich: wielogłosowość i nielinearność na płasz-

czyźnie narracji, stylistyczny eklektyzm, intertekstualność, pastisz i parodia oraz wielokierunkowość warstwy znaczeniowej.

W ostatnich siedmiu latach ukazały się również dwie książki należącego, podobnie jak Gospodinow, do młodego pokolenia pisarzy Alka Popowa. Wydano zbiór opowiadań *Psy spadają* (2009, tłum. Maria Malicka) oraz powieść *Misja: Londyn* (2008, tłum. Zuzanna Bochenek). Przekłady jego książek publikowano do tej pory między innymi: w Serbii, Francji, Austrii, Niemczech, na Węgrzech oraz na polskim rynku wydawniczym. Jak pisze Andrzej Nowosad, „Alek Popow jest nowym i ciekawym zjawiskiem w literaturze bułgarskiej, który wypracował nowy styl połączenia absurdu groteskowo-fantastycznego i kryminalno-zabawnego jednocześnie. Akcja w jego książkach rozgrywa się najczęściej w wymyślonych państwach, a bohaterowie mają dziwne imiona i znajdują się w nieokreślonym czasie i przestrzeni”⁵. Prozaik podejmuje w swych tekstach frapującą czytelnika tematykę przestępczości, korupcji, mafijnych układów oraz intryg, którym towarzyszą zachwianie równowagi psychicznej, frustracje jednostek oraz grup społecznych. W strukturze utworów dominują wartka akcja oparta na wątkach kryminalnych i fantastycznych, nieoczekiwane i sensacyjne zwroty akcji — rzadko uzasadniane logiczną argumentacją. Alek Popow świadomie poszukuje niezwykłości, fascynuje się tym, co nieznanne i często nieokreślone, podejmuje ryzyko i eksperyment w zakresie formy artystycznej w celu przyciągnięcia uwagi czytelników.

Kolejną wartą odnotowania pozycją jest powieść historyczna *Pięcioksiąg Izaaka* Angeła Wagensteina (2009, tłum. Kamelia Mincheva-Gospodarek) — bułgarskiego pisarza i scenarzysty. To opowieść, jak wspomina sam autor na okładce jej polskojęzycznego wydania, „o żywocie Izaaka Jakuba Blumenfelda, który przeżył dwie wojny światowe, trzy obozy koncentracyjne i był obywatelem pięciu ojczyzn”. Książka doczekała się przychylnych recenzji oraz scenicznej adaptacji w 2013 r., w reżyserii Wojciecha Kobrzyńskiego, w Białostockim Teatrze Lalek.

Wzbudzają zainteresowanie wspomniane już antologie opowiadań bułgarskich *Człowiek o wielu imionach. Antologia prozy bułgarskiej przelomu XX i XXI wieku* pod redakcją Galii Simeonowej-Konach oraz *Podróż z nieznaną: 33 współczesne opowiadania bułgarskie* w opracowaniu Marioli Mostowskiej. Pierwsza z wymienionych książek prezentuje fragmenty twórczości: Emiła Andreewa, Alka Popowa, Georgiego Gospodinowa, Emilii Dworjanowej, Zdrawki Ewtimowej, Rajny Markowej, Walentina Georgiewa, Sawy Wasilewa oraz Dejana Enewa. Dzięki wysiłkowi tłumaczy (studentów i wykładowców Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) antologia w dużym

⁵ A. Nowosad: *O poniżeniu i godności człowieka w prozie bułgarskiej okresu transformacji*. W: *Literatury słowiańskie po roku 1989. 1. Transformacja*. Red. H. Janaszek-Ivaničková. Warszawa 2005, s. 266.

stopniu oddaje różnorodność strategii i koncepcji estetycznych prozy bułgarskiej od początków lat dziewięćdziesiątych minionego wieku. Drugi z wymienionych zbiorów stanowi efekt wyteźonej pracy studentów bułgarystyki z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Młodzi adepci sztuki translatorskiej podjęli się przełożenia na język polski krótkich form gatunkowych znanych współczesnych autorów, między innymi: Eleny Aleksijewej, Emiła Andreewa, Kristin Dimitrowej, Dejana Enewa, Georgiego Gospodinowa, Angeła Igowa, Alka Popowa, Pałmi Ranczewa, Oli Stojanowej, Siłwii Tomowej i Emanuiła Widńskiego. Antologia została doceniona przez tłumaczkę o wieloletnim stażu Hannę Karpińską: „młodzi bułgaryści, którzy się postarali oddać w języku polskim bogatą paletę środków wyrazu, charakterystycznych dla tych tak interesujących, różnorodnych i barwnych autorów, zasługują na szczere gratulacje”⁶.

Hanna Karpińska, znakomita tłumaczka, popularyzująca od wielu lat literaturę bułgarską w Polsce, podjęła w latach 2007—2013 kolejne wyzwania translatorskie. Ukazały się Władysława Todorowa *Mól* (2013), Ałbeny Stambołowej *Hop-hop gwiazdy* (2013), *Loty i powroty: pięć współczesnych sztuk bułgarskich* (2007) — wybór tekstów dramatycznych Georgiego Gospodinowa, Elina Rachnewa, Christo Bojczewa, Jany Dobrewej i Kamena Donewa, a także Asena Marczewskiego *Rzymski ślad: zapiski tłumacza* (2009) oraz Teodory Dimowej *Matki* (2008). Uwagę przyciąga zwłaszcza wybór z najnowszych utworów scenicznych, ponieważ dramaturgia bułgarska jest stosunkowo rzadko prezentowana czytelnikowi polskiemu. Hanna Karpińska wybiera teksty dramatyczne wzorowane na różnorodnych koncepcjach stylistycznych i formalnych. Z jednej strony, na wzór idei postmodernistycznych, oparte są na intertekstualnej grze z tekstem (*D.J. Gospodinowa*), z drugiej zaś w tonie modernistycznym stanowią ontologiczną refleksję nad istnieniem i wielowymiarowością człowieka (*Taki ciepły listopad* Dobrewej czy *Fasola* Rachnewa), a jeszcze inne proponują odwołania do groteski i absurdu, budując obraz zdeformowanej i zniekształconej rzeczywistości (*Uciekający samolot* Donewa oraz *Orkiestra Titanic* Bojczewa).

Na polskim rynku czytelnicznym rzadko ukazują się przekłady tomików poezji bułgarskiej. W ostatnich kilku latach wydrukowano zbiór *Równonoc* (2012) Dimitryra Christowa w tłumaczeniu poety młodej generacji Miłosza Kamila Manasterskiego, Ełki Njagołowej *Białe pejzaże* (2009) w przekładzie poety Aleksandra Nawrockiego oraz w wydaniu internetowym *Koniec mitologii* Rumena Leonidowa — wynik pracy translatorskiej studentów bułgarystyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Częściej publikowane są wiersze bułgarskich poetów w czasopiśmie: „Akant”, „Fraza”, „Tygiel Kultury”, „Odra”, „Poezja Dzisiaj”, „Pobocza”, „Wyspa”. Lata 2007—2013 przyniosły prezentację tekstów poetyckich: Dimczo Debeljanowa, Ełki Njagołowej, Dimitryra Christowa, Jonki Christowej, Jordana Kryczmarowa, Stanisława Penewa, Zornicy Petrowej, Nadji

⁶ X. Карпинска: *България на Варшавския панаир*. „Култура” 2012, бр. 19.

Popowej, Saszo Serafimowa, Władimira Stojanowa, Kaliny Teljanowej, Trendafiła Wasilewa w tłumaczeniu poety Aleksandra Nawrockiego, Georgiego Rupczewa, Waleriego Stankowa, Edwina Sugarewa, Stefana Weliczkowa, Dobromira Dobrewa, Krystju Pastuchowa i Krasimira Simeonowa w przekładzie Marty Todorow. Numery czasopism poświęcone poezji bułgarskiej mają charakter przeglądowy i, niestety, prezentacji wierszy rzadko towarzyszą omówienia czy teksty krytyczne, które spełniałyby funkcję wspomagającą proces pogłębionej ich recepcji przez czytelnika polskiego.

Niezwykle istotną rolę w promocji literatury bułgarskiej w Polsce odgrywa Instytut Bułgarski w Warszawie, który organizuje wiele spotkań autorskich, liczne dyskusje oraz promocje książek.

Literatura polska w Bułgarii

Lata 2007–2013 stanowią czas udanej kontynuacji obecności literatury polskiej w bułgarskim życiu kulturalnym, w ugruntowanym modelu recepcji wykształconym po 1989 r.⁷ Okres ten charakteryzuje się publikacją znaczącego korpusu przekładów książkowych literatury polskiej, który liczy ponad 70 pozycji. Dzięki wsparciu Instytutu Polskiego w Sofii i zaangażowaniu oraz aktywności znakomitych tłumaczy i popularyzatorów literatury polskiej w Bułgarii systematycznie ukazują się kolejne tytuły, tworząc zróżnicowany repertuar translacyjny. Znani i doceniani tłumacze literatury polskiej⁸, dbający o wysoki poziom artystyczny przekładów, wybierają szeroką gamę rozlicznych tekstów. Z jednej strony są to kluczowe dzieła dla współczesnej literatury polskiej, z drugiej zaś — spuścizna twórców wyrugowanych z rodzimej kultury w czasach totalitaryzmu, ale także wiele pozycji odzwierciedlających najnowsze tendencje i poszukiwania artystyczne, krystalizujące się w polskim procesie historycznoliterackim w ostatnich trzech dekadach. Należy podkreślić, że status literatury polskiej w bułgarskim odbiorze czytelnicznym jest wyjątkowy. W perspektywie historycznej związków literacko-kulturalnych między Polską i Bułgarią piśmiennictwo polskie niezmiennie cieszyło się wysokim prestiżem, szerokim zainteresowaniem oraz pomyślną recepcją. Zdarzały się również przypadki stawiania polskich dokonań artystycz-

⁷ Zob. K. Bachnewa: *Literatura polska w przekładach na język bułgarski. Czasopisma literackie w latach 1990–2007*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1..., s. 29–48.

⁸ W latach 2007–2013 wyróżniają się następujący tłumacze literatury polskiej: Siłwia Borisowa, Błagowesta Lingorska, Dimitrina Lau-Bukowska, Bożko Bożkow, Wera Dejanowa, Wasil Welczew, Diliana Denczewa, Prawda Spasowa, Kamen Rikew, Milena Milewa, Iskra Angelowa i inni.

nych za przykład i wzór dla rozwijającego się piśmiennictwa bułgarskiego⁹. Do dziś w podobnym wymiarze literatura oraz kultura naszego kraju szczycą się dużą popularnością oraz intensywnym odbiorem społecznym.

Tłumacze literatury, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom czytelników bułgarskich, śledzą najnowsze trendy oraz tendencje rozwojowe w literaturze polskiej. W doborze tekstów w ostatnich latach nie bez znaczenia pozostaje odniesiony sukces danych pozycji na polskim rynku wydawniczym. Nie dziwi więc fakt ukazania się w minionych siedmiu latach książek Andrzeja Stasiuka: *Jadąc do Babadag* (2008), *Galicyjskie historie* (2010) — obie w tłumaczeniu Diliany Denczewej, a także *Biały kruk* (2013), *Dziewięć* (2013), *Taksim* (2013) — w przekładzie Iskry Angelowej. Doczekały się publikacji kolejne pozycje prozatorskie Olgi Tokarczuk — po *Domu dziennym, domu nocnym* (2005) oraz *Grze na wielu bębenkach* (2006) opublikowano *Ostatnie historie* (2008, tłum. Mirka Kostowa), *Prawiek i inne czasy* (2008, tłum. Georgi Krystew) oraz *Bieguni* (2009, tłum. Siłwia Borisowa). Ponadto wśród najnowszych pozycji wydawniczych znajdują się między innymi: Jerzego Pilcha *Miasto utrapienia* (2011, tłum. Siłwia Borisowa) oraz *Narty Ojca Świętego* (2012, tłum. Kamen Rikew), Pawła Huelle *Mercedes-Benz. Z listów do Hrabala* (2009, tłum. Siłwia Borisowa), Ryszarda Kapuścińskiego *Podróże z Herodotem* (2008, tłum. Błagowesta Lingorska), Ryszarda Krynickiego *Kamień, szron* (2011, tłum. Wera Dejanowa), popularna saga Andrzeja Sapkowskiego *Wiedźmin: Miecz przeznaczenia* (2008), *Wiedźmin: Ostatnie życzenie* (2008), *Wiedźmin: Chrzest ognia* (2010), *Wiedźmin: Wieża jaskółki* (2010), *Wiedźmin: Pani jeziora* (2010), *Wiedźmin: Coś się kończy, coś się zaczyna* (2011) — wszystkie w przekładzie Wasiła Wełczewa, cykl opowiadań Stanisława Lema *Dzienniki gwiazdowe* (2009, tłum. Siłwia Borisowa) oraz jego najbardziej znana powieść *Solaris* (2007, tłum. Andreana Radewa), powieść-bestseller Janusza Leona Wiśniewskiego *Samotność w sieci* (2009, tłum. Amelia Filipowa), Krzysztofa Vargi *Gulasz z Turula* (2013, tłum. Milena Milewa), *Nagrobek z lastryko* (2013, tłum. Diliansa Denczewa), Katarzyny Krenz *W ogrodzie Mirandy* (2008, tłum. Siłwia Borisowa), Jerzego Andrzejewskiego *Trzy opowieści: Ciemności kryją ziemię, Bramy raj, Nikt* (2008, tłum. Dimitrina Lau-Bukowska) oraz Mariusza Szczygła *Gottland* (2013, tłum. Milena Milewa). Publikacjom przekładów ze współczesnej literatury polskiej bardzo często towarzyszą akcje promocyjne, cieszące się dużym zainteresowaniem wśród czytelników. Dzięki wsparciu Instytutu Polskiego w Sofii organizowane są spotkania autorskie oraz liczne prezentacje i omówienia książek, w których uczestniczą tłumacze.

W ostatnich latach nastąpiła w Bułgarii wyjątkowo intensywna recepcja twórczości Czesława Miłosza. Ma to wyraz w publikacji nowych przekładów

⁹ К. Рикев: *Милош — български контекстуализации*. „Литературен вестник” 2012, бр. 16/17, s. 23.

książkowych oraz ukazaniu się licznych tłumaczeń twórczości poetyckiej i prozatorskiej polskiego noblisty w czasopiśmie kulturalnych. Powstało również wiele tekstów krytycznych, recenzji oraz opracowań literaturoznawczych, pogłębiających dotychczasowe analizy i interpretacje spuścizny Miłosza. W 2011 r. wydano następujące jego pozycje: *Dolinę Issy* (tłum. Galina Belinska) oraz *Piesek przydrożny, Na brzegu rzeki. Wiersze i poematy wybrane, Zniewolony umysł* (tłum. Wera Dejanowa). Rok 2012 przyniósł publikację *Roku myśliwego* w przekładzie Wery Dejanowej i Bojana Obretenowa, *Rodzinnej Europy* w tłumaczeniu Miry Kostowej i Margrety Grigorowej oraz tomu poetyckiego *To* w przekładzie Siłwii Borisowej i Kamena Rikewa. Wydaniom książkowym towarzyszyły liczne przekłady poszczególnych utworów oraz omówienia twórczości Miłosza w czasopiśmie: „Literaturen westnik”, „Kultura”, „Christijanstwo i kultura”, „Płomyk”, „Ewropa”. Uroczyste obchodzono Rok Miłosza (2011), uznawanego w Bułgarii za ogromny autorytet i symbol intelektualnej potęgi Polaków. Z pewnością względy polityczno-historyczne tłumaczą wyraźne opóźnienie bułgarskiej recepcji twórczości polskiego noblisty, jednak nieobecność jego utworów przed 1989 r. jest rekompensowana wyjątkowym tempem ukazywania się kolejnych Miłoszowych pozycji. Bułgarski polonista Kamen Rikew podkreśla: „w numerze pisma »Literaturen westnik« poświęconym obchodom Roku Miłosza anons na stronie tytułowej brzmi następująco: »Czesław Miłosz (30 czerwca 1911—14 sierpnia 2004). Poeta wieku, poeta myśli twardej, przywódca duchowy, nauczyciel wiary, filar polskiej kultury«. Sądzę, że taką gloryfikację wielkiego poety rzadko można spotkać nawet w jego ojczyźnie. Na podstawie wymienionych głównych postaci, dających impet nowoczesnemu polonofilstwu w Bułgarii, zarysowują się kardynalne wartości, których deficyt w naszym bałkańskim kraju znowu aktualizuje rolę Polski jako »okna na świat« we współczesnej świadomości Bułgarów, to: wolność i wiara”¹⁰. Zatem wyjątkowa forma recepcji twórczości Miłosza wynika z aktualności i wagi jego myśli i idei, nawet z perspektywy początków XXI w. Nie mniejsze znaczenie ma powszechne uznanie i docenienie walorów przekładów bułgarskich twórczości polskiego noblisty. I tak badaczka literatury polskiej Kalina Bachnewa poddaje tom poetycki *To* następującej ocenie: „nie wiem, w jaki sposób współpracowali z sobą Sylwia Borisowa i Kamen Rikew, lecz orientując się w indywidualnych translatorskich stylach obu tłumaczy, wydaje mi się, że na mistrzowskim wykreowaniu bułgarskiej wersji tomu Miłosza zaważyły zarówno skłonność Borisowej do bardziej ekspresywnego, »zamaszystego« wyrazu, jak i upodobanie Rikewa w sentencjonalnym, wyraźnie zaznaczonym sensie słowa. Owocem współdziałania twórczego tandemu jest tom poetycki, z którego mogliby być dumni każdy wymagający tłumacz czy szanująca się szkoła translatorska”¹¹.

¹⁰ K. Rikew: *Sofijska polonistyka i współczesne bułgarskie polonofilstwo*. „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2, s. 55.

¹¹ K. Bachnewa: *Najnowsze bułgarskie przekłady Czesława Miłosza*. „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2, s. 170.

Podobne komentarze towarzyszą publikacji większości przekładów Miłosza, które ukazały się w ostatnich latach w Bułgarii.

W ciekawy sposób określa rolę i znaczenie przekładów profesor Prawda Spasowa, wykładowca filozofii, wieloletni pracownik Bułgarskiej Akademii Nauk, a także tłumaczka literatury polskiej. Uznaje, że komunikacja translatorska to jedna z podstawowych form poznawczych, a także „importu myśli oraz idei” do rodzimej kultury. W jej opinii, przekłady bułgarskie tekstów intelektualnych autorytetów, takich jak Józef Tischner, Leszek Kołakowski, mają za zadanie przewyciężenie trwałego i zakorzenionego w bułgarskiej świadomości typu myślenia, określanego *homo sovieticus*. P. Spasowa twierdzi: „droga powrotna do dialogiczności jest długa. Niewątpliwie, teoretyczne utwory sławnych intelektualistów są budujące i pożyteczne. Czy naiwną jest wiara w bezpośrednie oddziaływanie prostych książek, które może nawet przez wyciśnięcie trochę sentymentalnych łez będą powoli utrwałać tolerancję i szacunek dla odwagi wybrania samodzielności w nie zawsze sprzyjającej temu atmosferze społecznej? Sens pracy tłumacza jest różnoraki. Dla mnie polega na stopniowym odejściu od stereotypów totalitarnego myślenia. Tłumaczenie literatury polskiej świetnie się do tego nadaje”¹². Prawda Spasowa, aktualizując wyobrażenie rangi tłumacza i roli przekładów w danej kulturze, w ostatnich latach powiększyła swój dorobek translatorski o następujące pozycje: Stanisława Ignacego Witkiewicza *Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia* (2011), Elizy Orzeszkowej *Meir Ezofowicz* (2012), Leszka Kołakowskiego *Moje słuszne poglądy na wszystko* (2013), a w 2009 r. *Antologię bajek pisarzy polskich* (Ryszarda Berwińskiego, Bolesława Leśmiana, Antoniego Józefa Glińskiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Cecylii Niewiadomskiej, Artura Oppmana, Elizy Orzeszkowej, Lucjana Siemieńskiego, Henryka Sienkiewicza, Kazimierza Władysława Wójcickiego, Romana Zmorskiego).

Poza Czesławem Miłoszem w Bułgarii są znani i popularni także inni dwudziestowieczni klasycy poezji polskiej. W ramach Roku Herberta (2008) czytelnicy bułgarscy mogli przeczytać zbiór szkiców literackich *Martwa natura z wędzidłem* oraz *Herbert* — broszurę wydaną z okazji 10. rocznicy śmierci polskiego poety (tłum. Wera Dejanowa). W Płowdiwie został wystawiony spektakl na podstawie tomu *Pan Cogito* pt. *Alchemik halucynacji* w wykonaniu Teatru Okazjonalnego z Gdańska. Pojawiły się zbiory poetyckie: Wisławy Szymborskiej pt. *Chwila*, 2009 (tłum. Iskra Angelowa), w 2011 r. wydanie dwujęzyczne wierszy Haliny Poświatowskiej, a w 2012 r. *Pomarańcza Newtona* Ewy Lipskiej (tłum. Wera Dejanowa).

Sporą część przekładów z obszaru liryki stanowią wybory dokonane z inicjatywy tłumaczy, które wynikają z kontaktów prywatnych poetów bułgarskich

¹² P. Spasowa: *Wpływ literatury polskiej na świadomość społeczeństwa bułgarskiego (nadzieje tłumacza)*. „Postscriptum Polonistyczne” 2013, nr 2, s. 255—256.

z poetami polskimi. W przekładzie poety Łyczczara Seliaszkiego ukazały się w 2013 r. tomy wierszy Beaty Zalot *Anioł w ogrodzie* (2013), Grzegorza Walczaka *Elegie i inne wiersze. Wiersze wybrane* (2013), Marzeny Mackojc *Dziwnie. Wiersze wybrane*, w 2012 r. zaś Stefana Jurkowskiego *Pod każdym słońcem*. W 2009 r. opublikowano tomik poetycki Aleksandra Nawrockiego *Tyle ambon* w przekładzie poetki i tłumaczki Dimitriny Lau-Bukowskiej. Nie brakuje również przykładów sięgania po dawną lirykę polską. I tak w 2010 r. wyszła drukiem ciekawa miniantologia wybranych wierszy Jana Kochanowskiego, Marii Jasno-rzewskiej oraz Jana Sztudyngera w przekładzie literaturoznawcy i polonisty Panajota Karangiozowa, a w 2007 r. opublikowano wybór liryki miłosnej Adama Mickiewicza (tłum. Iwan Wylew).

Spośród tytułów, które wydano w latach 2007–2013 drukiem w języku bułgarskim, pewien procent stanowiły przekłady dramatów. W 2007 r. opublikowano 3 sztuki (*Dwadrzewko, Farrago, Nondum*) Lidii Amejko w przekładzie Siłwii Borisowej, w 2008 r. pojawiła się na rynku wydawniczym antologia *Współczesny dramat polski*, a w niej w przekładzie zbiorowym sztuki Krzysztofa Bizio, Anny Burzyńskiej, Kingi Dunin, Joanny Krakowskiej, Doroty Masłowskiej, Michała Walczaka, Joanny Owsianko, Romana Pawłowskiego, Andrzeja Saramonowicza, Andrzeja Stasiuka oraz Ingmara Villqista. W 2011 r. ukazał się wybór dramatów Tadeusza Różewicza (*Kartoteka, Grupa Laokoona, Świadkowie albo Nasza mała stabilizacja, Białe małżeństwo, Odejście głodomora*) w tłumaczeniu znanego, docenianego i wszechstronnego tłumacza Bożko Bożkowa, odznaczonego w 2011 r. Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej.

Na koniec należy wspomnieć o istotnym znaczeniu i roli czasopisma „Literaturen westnik” („Gazeta Literacka”) w promocji, popularyzacji i recepcji literatury i kultury polskiej w Bułgarii, choć przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu są jedynie przekłady książkowe. Z inicjatywy Maliny Tomowej (bułgarskiej poetki, dziennikarki i redaktora) kolejne numery tego tygodnika poświęcone były analizie i interpretacji zjawisk zachodzących w literaturze i kulturze polskiej. W latach 2007–2013 regularnie na łamach pisma ukazywały się fragmenty większych oraz mniejszych form literackich, opowiadania oraz teksty poetyckie twórców takich, jak: Zbigniew Herbert, Czesław Miłosz, Ryszard Kapuściński, Andrzej Stasiuk, Olga Tokarczuk, Ryszard Krynicki i Ewa Lipska, Wisława Szymborska, Magdalena Tulli. Nie zabrakło również wydań specjalnych, poświęconych w całości zjawiskom i autorom polskiej literatury (Czesławowi Miłoszowi, Julianowi Tuwimowi, Wisławie Szymborskiej, Zbigniewowi Herbertowi). Z czasopismem „Literaturen westnik” współpracowali znani i cenieni tłumacze literatury polskiej: Wera Dejanowa, Antoaneta Popowa, Sylwia Borisowa, Iskra Likomanowa, Błagowesta Linogorska, Dimitrina Lau-Bukowska, Bożko Bożkow. Jak twierdzi Kalina Bachnewa, „wybory do miniantologii zamieszczanych w czasopismach literackich poświęconych obcej literaturze oparte są na zasadzie reprezentatywnej selekcji. Składają się na nie

tekst krytyczny, prezentujący dominujące w obcej literaturze doktryny estetyczne, oraz przykłady wcielających lub kreujących je utworów literackich”¹³. Nie do przecenienia jest fakt, że w Bułgarii nie zrezygnowano z refleksji krytycznoliterackiej i licznie ukazujące się opracowania, recenzje oraz prace literaturoznawcze pomagają czytelnikom w świadomej i pogłębionej refleksji nad literaturą polską. Niejednokrotnie łamy pism stanowią forum dla debiutujących młodych adeptów sztuki translatorskiej. Odpowiednie kompetencje tłumaczeniowe wynikają ze stałej obecności w toku studiów polonistycznych sztuki przekładu w wymiarze teoretycznym i praktycznym (przede wszystkim na Uniwersytecie Sofijskim im. Klimenta Ochrydzkiego, na Uniwersytecie św. św. Cyryla i Metodego w Wielkim Tyrnowie oraz na Uniwersytecie im. Paisija Chilendarskiego w Płowdiwie).

Pomyślna recepcja literatury polskiej w bułgarskim odbiorze czytelnicznym w okresie 2007—2013 wynika z wysokiej jakości przekładów, odpowiedniej refleksji literaturoznawczej i krytycznoliterackiej, wsparcia finansowego Instytutu Polskiego w Sofii, zaangażowania tłumaczy oraz przychylności oficyn wydawniczych oraz wielu optymistycznych sygnałów w zakresie promocji. Rezultatem przychylnych okoliczności okazało się wydanie sporej liczby przekładów, funkcjonujących z powodzeniem w bułgarskim obiegu literackim. Minione lata pokazują, że na obraz polskiej literatury w Bułgarii składają się wydawane klasyki oraz wybór tekstów współczesnych i najnowszych. Optymistycznie należałoby ocenić również obecność literatury bułgarskiej w Polsce. Zaprezentowany polskim czytelnikom zbiór przekładów ma co prawda ograniczoną moc oddziaływania i jest, oczywiście, niewspółmierny do oczekiwań wynikających z tradycji związków kulturalnych i literackich bułgarsko-polskich, jednak napawa optymizmem tendencja wzrostowa w liczbie publikacji ostatnich lat. Na przekór niekorzystnej sytuacji gospodarczej i kulturalnej, prozachodniej modzie wypierającej obecność „mniejszych” literatur oraz wobec niedostatku wyrazistej polityki wydawniczej oficyn, literatura bułgarska systematycznie zaznacza swoją obecność oraz ma krąg stałych odbiorców.

¹³ K. Bachnewa: *Literatura polska w przekładach na język bułgarski...*, s. 29.

Дорота Голек-Сепетлиева

**Преводите на книги от български на полски
и от полски на български през 2007—2013 г.**

Резюме

Предмет на обсъждане в настоящата статия са преводите на български книги издадени в Полша и полски книги издадени в България, в периода 2007—2013 г. През последните години в Полша е публикуван относително силен корпус от преводи на българската

литература. Колекцията се състои от съвременни романи, сборници, антологии с разкази и стихосбирки. Въпреки неблагоприятната ситуация, която се изразява в общата икономическа и културна криза, прозападната мода, ограничаваща присъствието на „малките“ литератури, българската литература всяка година присъства на полския издателски пазар. Успешният прием на полската литература в България в последните седем години се дължи на: високото качество на преводите, подходящата литературна и критическа рефлексия, финансовата подкрепа на Полския институт в София. Резултатът от благоприятни обстоятелства се оказва голям брой преводи, който се състои от: класиката и селекцията от съвременната и най-новата полска литература.

Ключови думи: полска литература, българска литература, преводи.

Dorota Golek-Sepetliewa

The translations of books from Bulgarian into Polish and from Polish into Bulgarian in 2007—2013

Summary

The subject of discussion in this article is translation of Bulgarian books in Poland and Polish books in Bulgaria in the period 2007—2013. In recent years relatively a large number of translations of Bulgarian literature are published in Poland. Collection includes modern novels, short story volumes and anthologies, poetry books. Despite the unfavorable situation, which expressed in the general economic and cultural situation, pro-Western orientation, limiting the presence of “small” literatures, Bulgarian literature each year attend the Polish publishing market. The successful reception of Polish literature in Bulgaria in the last seven years due to: high quality translations, adequate reflection in the field of literary criticism and literary studies, the financial support of the Polish Institute in Sofia. The result of favorable circumstances have been a large number of translations, which consist: the literary classics and selection of contemporary and recent Polish literature.

Keywords: Polish literature, Bulgarian literature, translations.

Przekłady

chorwacko-polskie i polsko-chorwackie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury chorwackiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Brajnović Luka:** *Despedidas y encuentros. Memorias de la guerra y el exilio / Pożegnania i powroty: wspomnienia z czasów wojny i wygnania.* Tłum. [z j. hiszp.] Bronisław Krzysztof E. Jakubowski. Warszawa, Wydawnictwo Trio, 2012, 300 s. [proza].
2. **Jergović Miljenko:** *Otac / Ojciec.* Tłum. Magdalena Petryńska. Wołowiec, Wydawnictwo Czarne, 2013, 206 s. [proza].
3. **Miloš Damir:** *Bijeli klaun / Biały klaun.* Il. Lovro Artuković. Tłum. Barbara Kramar. Poznań, Wydawnictwo Media Rodzina, 2013, 131 [nlb. 5] s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Czas Kultury” 2013, nr 5.
Jergović Miljenko
*Jeruzalem / Jerozolima***, s. 76—79.
*Najljepši moj Johannesburg / Najpiękniejszy mój Johannesburg***, s. 80—84.
*Tajna avlijskih patuljaka / Tajemnica podwórkowych skrzatów***, s. 85—89 [proza].
2. „Ha!art” nr 41 (1/2013).
Teofilović Zoran
*Diaspora biegnie rundę honorową**** [esej].
3. „Herito” 2013, nr 10.
Aladžić Viktorija
*Subotica. Teatr — lustro miasta****, s. 94—109 [esej].
Jergović Miljenko
Maurizio Cattelan: Ženski Krist / Klęczący Hitler. Tłum. Magdalena Petryńska, s. 180—193 [esej].
4. „Herito” 2013, nr 11.
Drakulić Slavenka
Croatia on the UE train, but in second class / Chorwacja w pociągu zwanym Unią Europejską, ale w wagonie drugiej klasy. Tłum. [z j. ang.] Maciej Czerwiński, s. 34—47 [esej].

Matvejević Predrag

*O idei jugosłowiańskiej przed i po Jugosławii**. Tłum. Maciej Czerwiński, s. 48—59 [esej].

Špikić Marko

*Przyszłość przeszłości w Chorwacji**. Tłum. Maciej Czerwiński, s. 60—73 [esej].

5. „Literatura na Świecie” 2013, nr 5—6.

Benić Gordana

Osiem wierszy prozą [wybrane wiersze z tomiku *Oblik duše*]

Dijalozi o tami / Dialogi o ciemności, s. 401—402.

Električni svemir / Elektryczny wszechświat, s. 397—398.

Izravni prijenos / Bezpośredni przekaz, s. 396—397.

Krivotvorine i čuda / Falsyfikaty i cuda, s. 398—399.

Nebeski događaj / Niebiańskie wydarzenie, s. 402.

Posljednji geografi / Ostatni geografowie, s. 399—400.

San i prva opsjena / Sen i pierwsze złudzenie, s. 395—396.

Zemlja nulta / Ziemia Nulta. Tłum. Dorota Jovanka Ćirlić, s. 400—401 [poezja].

Jergović Miljenko

Dvori od oraha / Orzechowe dwory [fragment powieści], s. 171—190.

Wilimowski / Wilimowski [fragment powieści]. Tłum. Magdalena Petryńska, s. 191—221 [proza].

6. „Odra” 2013, nr 7—8.

Jergović Miljenko

Grob / Grób. Tłum. Maciej Czerwiński, s. 73—75.

Komunist / Komunista. Tłum. Miłosz Waligórski, s. 69—71.

Vrtlar / Ogrodnik. Tłum. Maciej Czerwiński, s. 71—73 [opowiadania ze zbioru *Sarajevski Marlboro*], [proza].

7. „Res Publica Nowa” 2013, nr 23 (213).

Jergović Miljenko

*Nadmorska baśń**. Tłum. Miłosz Waligórski, s. 155—157 [proza].

[ze zbioru *Drugi poljubac Gite Danon*]

8. „Teatr Lalek” 2013, nr 1 (111—112).

Kroffin Livija

*Ścieżki chorwackiego lalkarstwa**** [esej].

**Literatura chorwacka i jej polscy ambasadorzy
Uwagi do bibliografii przekładów
literatury chorwackiej w Polsce w latach 2007—2013**

**Croatian Literature and its Polish Ambassadors
Comments on the Bibliography of Translations
of Croatian Literature in Poland (2007—2013)**

Katarzyna Majdzik

Uniwersytet Śląski, Katarzyna.majdzik@gmail.com

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: bibliography, translation, croatian literature, translator, anthology, canon.

W latach 2007—2013 na polskim rynku wydawniczym pojawiło się kilka zbiorów chorwackich utworów lirycznych, prozatorskich i dramatycznych. Antologie i wybory służą nie tylko popularyzacji danej literatury i kraju. Jak każdy przekład, niosą z sobą niemały potencjał inspiracji dla kultury przyjmującej: wzbogacają ją, ukazując ścieżki poszukiwań estetyczno-tematycznych, którymi podążali (z wielkim prawdopodobieństwem dotąd nieznanymi¹) twórcy, poszerzają wachlarz literackich rozwiązań, postaw, estetyk, wrażliwości. Tym właśnie wyborom, dokonanych przez tłumaczy i redaktorów opublikowanych zbiorów, poświęcony jest niniejszy szkic.

Ante Stamać, chorwacki poeta, eseista i tłumacz, akademik, wymieniany w antologiach literatury chorwackiej, a także autor jednej z nich — wydanej

¹ Uwaga ta dotyczy głównie chorwackiej literatury najnowszej w polskim obiegu wydawniczym.

niedawno obszernej antologii chorwackiej poezji² — pracę redaktora podobnego przedsięwzięcia wydawniczego opisuje w kategoriach szeroko rozumianego zadania estetycznego. Przywołuje, zresztą nie bez kokieterii, grecki źródłosłów antologii (*bukiet kwiatów*; gr. *anthos* = kwiat, *lego* = zbieram), który — choć rodzi pokusę wyboru tekstów wedle upodobań estetycznych i sentymentów redaktora — nie oznacza bynajmniej, że za wyłączone kryterium należy obrać estetykę *sensu stricto*. Należy ją raczej zestawiać podług szerszej rozumianego kryterium wartości. Najczęściej, szczególnie w przypadku obszernych tomów antologicznych, owym kryterium wartościującym jest reprezentatywność dzieła, jego waga i wpływ na daną epokę literacką. W przypadku literatur w językach o małym zasięgu terytorialnym, a do takich należy zaliczyć literaturę chorwacką, antologia pełni w rodzimej kulturze funkcję nader ważną: hierarchizuje teksty, ustala (lub reinterpretuje) kanon, nierzadko wywołując dyskusje ożywiające życie literackie. Rolę antologii w życiu małej literatury, tak odmienną od wagi przypisywanej tego typu zestawieniom w większych i może dojrzalszych kulturach, opisuje Julian Kornhauser:

Nie zawsze i nie we wszystkich literaturach narodowych antologie tekstów (zwłaszcza poetyckich), obejmujących dłuższy wycinek czasu, odgrywają jakąś znaczącą rolę, wykraczającą poza zwykłą prezentację autorów. Większe znaczenie można przypisać tylko antologiom przedstawiającym jedną generację, bowiem sankcjonują one dokonania określonej grupy pisarskiej, jeszcze nie włączonej do obowiązującego powszechnie kanonu lektur (który może ulec następnie przewartościowaniu). Różnicę widać szczególnie, jeśli porównamy sposób funkcjonowania antologii w literaturach małych i wielkich języków. W tych pierwszych publikacja antologii często jest wydarzeniem literackim, a nawet kulturotwórczym, w tych drugich zwykle przechodzi niezauważenie (jeśli jest przedsięwzięciem komercyjnym) i rzadko wpływa na recepcję bieżącej literatury. W literaturach południowosłowiańskich, które nas tu zajmują, dyskusje wokół ukazujących się antologii przyćmiewają nierzadko spory na aktualne tematy literackie³.

Wróćmy jednak do sygnalizowanych na wstępie zagadnień translatorycznych. W kontekście przekładu pytanie o rolę antologii/wyboru tekstów jest przecież równie złożone i trudne. Wśród wyborów, które ukazały się w Polsce w latach 2007—2013, znajdują się zarówno zbiory zestawione przez redaktorów chorwackich (*Nagie miasto*), jak i powstałe w wyniku redakcyjnej współpracy

² *Antologija hrvatskog pjesništva. Od davnina pa do naših dana*. Red. A. Stamać. Zagreb 2007.

³ J. Kornhauser: *Antologia jako projekt historycznoliteracki*. „Pamiętnik Słowiański” 2005, nr 54, z. 1, s. 123—129. Badacz analizuje wybrane antologie poezji chorwackiej ostatnich lat, wskazuje na różnice między nimi, ich rolę w kształtowaniu kanonu i próby literackiej (re)waloryzacji tekstów.

polско-chorwackiej (*Kroatywni*) i wreszcie antologii, które zostały zestawione przez stronę polską (*W skwarze słońca, w chłodzie nocy*), choć — odnoszę nieodparte wrażenie — powstające pod wpływem chorwackich propozycji wydawniczych (chodzi tu bowiem o problem kanoniczności przedstawionego wyboru).

Należałoby zatem zastanowić się choćby pobieżnie, jakie były intencje autorów antologii (chorwackich i polskich), i jak zbiory te funkcjonują w nowym obszarze kulturowym. Gruntowne studium recepcji literatury chorwackiej w polskim przekładzie (nawet jeśli ograniczone do interesującego nas okresu) nie jest, rzecz jasna, sprawą łatwą. Zwrócę zatem uwagę tylko na kilka kwestii, jak choćby problemy deklarowane przez redaktorów tomów.

W artykule (o jakże znamionym tytule) *Tłumacz jako twórca kanonu*⁴ Jerzy Jarniewicz proponuje „taksonomię tłumaczy”, w której wyróżnia dwa istotne ich „gatunki” (albo dwie strategie translatorskie): ambasadorów i legislatorów. Pierwszym przyświeca „idea pokazania w języku ojczystym tego, co w kulturze obcej uważają za najbardziej dla niej reprezentatywne. Próbuja więc w swoich przekładach przedstawić jak najszersze grono kanonicznych twórców piszących w odmiennych poetykach, wyznających różne, często sprzeczne światopoglądy”⁵. Tłumaczy tych charakteryzuje pewna zachowawczość: nie ustanawiają własnych hierarchii ani „ryzykownych samodzielnych ocen”, tłumaczą zaś to, co w danej literaturze najcenniejsze, najciekawsze, co ją współkształtuje. Z odmiennych założeń wychodzą tłumacze-legislatorzy, którzy „dokonują wyboru autorów i tekstów według swojego systemu wartości i swoich artystycznych celów”⁶. Legislatorzy kierują się nie tyle reprezentatywnością tekstu dla kultury oryginału, ile chęcią zainicjowania dialogu z literaturą rodzimą, zaproponowania jej nowych wzorców, języków, kryteriów.

Można się domyślać, że ze względu na stosunkowo niewielkie zainteresowanie literaturą chorwacką w Polsce tłumacze przyjmować będą częściej pozycje ambasadora. Istotnie, motywacja popularyzatorska, historycznoliteracka i estetyczna tłumaczy z języka chorwackiego skłania do nazywania ich ambasadorami literatury i kultury chorwackiej. Nie znaczy to jednak, że w swych wyborach nie kierują się oni własnymi przesłankami, że nie próbują zaprezentować również tego, co niekanoniczne, lecz ciekawe i inspirujące, co mogłoby zostać „przeszczepione” do literatury polskiej. „Taksonomia” Jarniewicza oparta jest — co warto podkreślić — na relacjach literatury polskiej i angielskojęzycznej w przekładzie. Ranga obu literatur (szczególnie zaś wielkich literatur: angielskiej i amerykańskiej) różni się od twórczości południowoślowiańskiej, funkcjonującej

⁴ J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu*. W: *Przekład — Język — Kultura*. Red. R. Lewicki. Lublin 2002.

⁵ *Ibidem*, s. 35.

⁶ *Ibidem*, s. 39.

w Polsce na peryferiach polisystemu (Itamar Even-Zohar)⁷. Tłumacz z języka chorwackiego jest często hybrydą⁸, ambasadorem z ambicjami legislacyjnymi, a jednocześnie kreatorem kanonu literatury chorwackiej w Polsce, odmiennego od obowiązującego w kulturze prymarnej.

Jeszcze nie tak dawno twórcy chorwaccy podejmujący tematykę jugonostalgi, albo autorki reprezentujące nurt tzw. literatury kobiecej, cieszyli się w Polsce większym zainteresowaniem niż w rodzimej Chorwacji (Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić, Miljenko Jergović, Rujana Jeger⁹). W polskim „kanonie” najnowszej literatury chorwackiej zajmowali wyjątkowe miejsce, podczas gdy w Chorwacji bywali przemilczani. I na odwrót, pisarze tacy, jak: Stanko Andrić, Robert Perišić, Dalibor Šimpraga, są w Polsce niemal nieznani (niezwykle rzadko tłumaczone są ich utwory, często jedynie we fragmentach)¹⁰, w Chorwacji zaś ich twórczość odnotowują antologie (czy lepiej — chrestomatie) w rodzaju tej autorstwa Jagny Pogačnik. Jednak rozbieżność między polską wizją kanonu

⁷ O pojęciu polisystemu literackiego zob. I. Even-Zohar: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. Tłum. M. Heydel. W: *Współczesne teorie przekładu*. Red. P. Bukowski, M. Heydel. Kraków 2009. Traktując pojęcie kanonu jako umowne i nieostre, warto mimo wszystko pokusić się o związanie go z koncepcją literackiego polisystemu. Umożliwiłoby to nie tylko uwzględnienie wzajemnego wpływu literatur (por. funkcja legislacyjna tłumacza), ale i ujęcie kanonu w jego uwikłaniu w przekład (choć w naszym przypadku trudno mówić o wpływie najnowszej literatury chorwackiej na kanon polski; łatwiej natomiast analizować kanon zewnętrzny literatury chorwackiej). Teoria polisystemu pozwala ukazać problem w sposób dynamiczny i pozbawiony wymiaru „sakralnego”. Podobnie uważa Luigi Marinelli: „Propozycje, które ograniczają koncepcję kanonu do stałego hierarchicznego stosunku sił między centrum a peryferią, są w istocie sprzeczne z podstawą teoretyczną, na której opierają się używane przez nie kategorie (formalistyczno-funkcjonalistyczne). Dla Tynianowa bowiem »fundamentalnym pojęciem ewolucji literackiej jest substytucja systemów, podczas gdy problem ‘tradycji’ rozważać należy na innym poziomie«. »Hierarchie« literackie mają w sumie charakter płynny, i nie dotyczy to tylko »granicy« między centrum i peryferią, ale także samego centrum strefy »kanonizowanej«. Pomyślmy choćby o opisanym przez Tynianowa przesunięciu się z centrum ku peryferii wymierzających gatunków literackich oraz o tendencji przeciwnej, to znaczy o przemieszczaniu się ku centrum gatunków wcześniej zepchniętych na »boczny tor« produkcji literackiej”. L. Marinelli: *Kanony i kanonady. O kanonie „europejskim” i literaturach „mniejszych” (na przykładzie literatury polskiej)*. Tłum. M. Woźniak. W: *Europejski kanon literacki*. Red. E. Wichrowska. Warszawa 2012, s. 94.

⁸ O tłumaczu-hybrydzie pisze np. Bożena Tokarz (*Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice 2010). Określenia tego używam tutaj w innym znaczeniu.

⁹ Oczywiście, wybór do tłumaczenia utworów tych właśnie autorów mógł być motywowany dążeniami „legislacyjnymi” tłumaczy (przecież reprezentują oni nową wrażliwość, która może inspirować). Powiązaną z tym zagadnieniem kwestią jest problem „spóźnionych” przekładów, jak np. tłumaczenie powieści *Stefcia Ćwiek w szponach życia* Dubravki Ugrešić (wyd. chor. 1981, wyd. pol. 2002), która to powieść, choć cieszyła się u nas pewną popularnością (doczekała się nawet adaptacji teatralnej), nie mogła w chwili ukazania się odegrać żadnej „legislacyjnej” roli.

¹⁰ Braki te nadrabia w pewnym stopniu wydana nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego antologia pt. *Nagie miasto*.

chorwackiego (kanon zewnętrzny) a faktycznym kanonem (kanon wewnętrzny)¹¹ z roku na rok maleje wraz z rosnącą liczbą przełożonych na język polski tekstów, dzięki rozwijającej się działalności wydawniczej w Chorwacji (np. publikacje „Fraktury”)¹² oraz zmianom w świadomości krytyków i badaczy literatury w obu krajach. Na marginesie jedynie dodam, że w rzetelnej analizie recepcji literatury chorwackiej w Polsce należałoby wziąć pod uwagę także kwestię intelektualnej mody (np. na małe literatury), której ulegają wydawcy i czytelnicy, czy stereotypowych wyobrażeń na temat literatur południowosłowiańskich (choć daleki jest mi pesymizm, który kazałby translatorską wizję „polskiego kanonu literatury chorwackiej” zastąpić pojęciem stereotypu/wyobrażenia o tejże — tłumacze literatury przyjmują mimo wszystko na ogół stanowisko „ambasadorów”, ich celem jest więc raczej walka ze stereotypami).

¹¹ Świadomi ryzyka posługiwania się pojęciem „kanon”, spróbujmy tymczasem zawiesić dyskusję nad problematycznym terminem, w całej jego niestałości i nieuchwytności. Być może w kontekście przekładów małych literatur słowiańskich bezpieczniej byłoby mówić dziś, na początku XXI w., raczej o ich „obecności” niż „kanoniczności”. Odróżnijmy też pojęcie kanonu wewnętrznego od pojęcia kanonu zewnętrznego — oba dyskusyjne, lecz z innych powodów.

Terminy „kanon zewnętrzny” i „wewnętrzny” zaczerpnęłam z artykułu Lajosa Pálfalvi: „z punktu widzenia tłumacza, jego ulubiona literatura ma dwojakie kanony. W wielu krajach obok kanonów wewnętrznych powstają swoiste kanony zewnętrzne, a tłumacze grają aktywną rolę w kształtowaniu tych ostatnich. Między tymi dwojakimi kanonami nie ma spektakularnych różnic. [...] Czasami przekład i recepcja zagraniczna są w stanie zmienić pozycję danego pisarza nawet w kanonie wewnętrznym [...]. Z drugiej jednak strony brak zainteresowania w innych krajach, konsekwentne odrzucanie pewnych propozycji, może demaskować fałszywe hierarchie lokalne. W takich sytuacjach kanon zewnętrzny skłania nas do rewizji kanonu wewnętrznego”. L. Pálfalvi: *MetaXa i Tequila. Tłumacz literatury wobec kanonu wewnętrznego i zewnętrznego*. W: *Europejski kanon literacki...*, s. 180.

¹² Podobne problemy nie są, rzecz jasna, właściwe wyłącznie relacjom chorwacko-polskim. Selektywne traktowanie kanonu wewnętrznego (istniejącego w danym kraju) wymuszone koniecznością przekładu sprawia, że w obszarze kultury/literatury docelowej tworzy się kanon zewnętrzny danej literatury obcej. O innych przypadkach z literatury środkowoeuropejskich pisał np. Piotr Wilczek (*casus* literatury polskiej) czy Danuta Sosnowska (*casus* czeski). W kontekście literatury węgierskiej podobny problem rozpatruje cytowany już przeze mnie Pálfalvi, zachowawczo opowiadając się raczej za ambasadorską niż legislacyjną działalnością tłumacza: „Zadaniem tłumacza nie jest odkrywanie nieznanymi talentów, ma raczej promować nazwiska znane. Zdarza się jednak, że proponuje tekst autora zupełnie nieznanego w swoim kraju. W literaturze węgierskiej występują pozycje, które są tłumaczone wyłącznie na polski i odwrotnie. Teoretycznie nie jest wykluczone, że jakiś utwór może funkcjonować tylko w jednej, bliskiej literaturze, jednak takie przypadki mogą raczej świadczyć o świadomym zniekształceniu hierarchii, albo też mogą być wynikami przypadkowych decyzji” (L. Pálfalvi: *MetaXa i Tequila...*, s. 177). Zdarza się, że pisarz bardziej ceniony w kontekście danej literatury jest za granicą niż w kraju rodzimym. Podobny przypadek opisuje P. Wilczek, wskazując na popularność poezji Adama Zagajewskiego w Stanach Zjednoczonych, która z punktu widzenia tamtejszego literaturoznawstwa jest bardziej kanoniczna od twórczości Tadeusza Różewicza. Por. P. Wilczek: *Kanon literatury polskiej jako wyzwanie dla zagranicznego polonisty. Problem przekładu*. W: *Polonistyka bez granic*. T. I. Red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz. Kraków 2011.

Nie tylko pozycja literatury chorwackiej, co oczywiste, jest różna na rynku polskim i rodzimym. Odmiennie są także funkcje i znaczenie, które przypisuje się antologii:

W tych literaturach [chorwackiej i serbskiej — K.M.] od czasów Odrodzenia Narodowego funkcjonuje określenie „utwór antologijny”, tj. o ponadprzeciętnym znaczeniu, mający zapewnione miejsce w każdej antologii. W Polsce w ogóle nie ma takiego słowa, co niezbiecie świadczy o zupełnie innej roli antologii w obowiązującym u nas modelu kultury narodowej. W literaturach bałkańskich tak wyróżniony tekst inaczej sytuuje się w świadomości krytycznoliterackiej, a co za tym idzie, czytelniczej. W taki sposób nacechowany odrywa się od swojego historycznego kontekstu i wdziera na wyższe piętro kulturowego dyskursu¹³.

W rolę tłumacza-ambasadora bezsprzecznie wcielił się Grzegorz Łatuszyński, przekładając i zestawiając antologię poezji chorwackiej XX w. zatytułowaną *W skwarze słońca, w chłodzie nocy* (Warszawa 2011). Cel i rozmach tego przedsięwzięcia opisuje w przedmowie sam autor:

Antologię wypełnia poezja 132. chorwackich poetów ilustrujących złożoność dróg przebytych przez chorwacką poezję na przestrzeni stulecia, z pewnością najbardziej interesującego w dziejach literatury chorwackiej od czasu dubrownickiego renesansu po dzień dzisiejszy. Tę różnorodność i bogactwo poezji chorwackiej ilustruje blisko siedemset wierszy wybranych i przełożonych przeze mnie na język polski z najwyższym możliwym poszanowaniem ich walorów formalnych i intelektualnych, warsztatu poetyckiego, znamion szkół i mód poetyckich¹⁴.

Antologię otwiera Julije Benešić, a więc postać znacząca dla rozwoju polskiej slawistyki, tłumacz, krytyk, poeta, a także wydawca słynnej Biblioteki Jugosłowiańskiej i autor słownika polsko-chorwackiego. Zbiór zamyka Mila Pavičević, młoda poetka (roczn. 1988), zdobywczyni nagrody literackiej Unii Europejskiej. Wybór poetów ma więc określony wymiar symboliczny: nie tylko ukazuje rozwój i różnorodność poezji chorwackiej XX w., ale także relacjonuje przebyte przez literaturę i naród chorwacki ścieżki historii, wypróbowane światopoglądy i koncepcje filozoficzne, literackie trendy i style. Dla odbiorcy polskiego zorientowanego w literaturze chorwackiej będzie to także obraz przebytej drogi w polsko-chorwackich relacjach kulturowych (wiele utworów było tłumaczonych w Polsce już wcześniej; niektóre wiersze odnoszą się wprost do polskich realiów;

¹³ J. Kornhauser: *Antologia jako...*

¹⁴ G. Łatuszyński: *Wstęp*. W: *W skwarze słońca, w chłodzie nocy. Antologia poezji chorwackiej XX wieku*. Warszawa 2011, s. 8.

osoba tłumacza czerpie z dwóch kultur/literatur), a dla badacza literatury — cenny materiał komparatystyczny¹⁵.

Nawiązując do periodyzacji literatury chorwackiej XX w. proponowanej przez Ante Stamacia, Łatuszyński dokonuje własnego wyboru tekstów i poetów¹⁶. Obrazuje tym samym rozwój liryki od modernizmu, za koniec którego uznaje (za Stamaciem) 1914 r., przez poezję „zmierzchu ludzkości” (to nazwa autorstwa niemieckiego krytyka Kurta Pinthusa i przejęta przez Stamacia), której koniec wyznacza na 1950 r. Jest to okres fascynacji poetów chorwackich „izmami” (szczególnie zaś ekspresjonizmem, futuryzmem, dadaizmem, symultanimizmem, kubizmem, nadrealizmem). Wreszcie na arenę dziejów wkracza tzw. druga moderna (obejmująca okres od lat pięćdziesiątych minionego wieku do rozpadu Jugosławii, a nie do 1969 r.), której bogactwo tematyczne i formalne można sprowadzić, nie bez pewnej generalizacji, do wygodnej formuły wiążącej poetyckie pokolenia ze skupiającymi ich twórców czasopismami (przy czym niejednokrotnie poszczególnych autorów łączyło wyłącznie miejsce publikacji utworów i światopogląd — w najogólniejszych jego zarysach¹⁷). I tak od lat pięćdziesiątych XX w. wychodziły kolejno czasopisma:

„Krugovi” 1952—1958, „Razlog” 1961—1969 (poezja hermetyczna, sytuująca się na granicy literatury i filozoficznych dywagacji), „Pitanja” 1969—1989 (specyfika czasopisma nie tyle sprowadza się do jego generacyjności, ile do „tematycznego” zorientowania. Miało ono przełomowe znaczenie, wnosząc do literatury chorwackiej szeroki kompleks zjawisk występujących około roku 1968, kontekst społeczno-polityczny, a przede wszystkim dekonstrukcję. Można zatem uznać „Pitanja” za pierwszy postmodernistyczny, przy szerokim rozu-

¹⁵ Julian Kornhauser zauważył, że w ramach nowszych slawistycznych badań komparatystycznych doszło do przesunięcia obszaru zainteresowań z relacji „międzysłowiańskich” (biorących pod uwagę dwie literatury słowiańskie) ku refleksji w szerszym, globalnym kontekście; na dodatek nie jest to już tylko kontekst estetyczny ani tradycyjna „wpływołogia”, lecz także kontekst tematyczny, nie tyle *stricte* literacki, ile częściej kulturowy. Por. J. Kornhauser: *Koniec komparatystyki słowiańskiej? W: Nadzieje i zagrożenia. Slawistyka i komparatystyka u progu nowego tysiąclecia*. Red. J. Zarek. Katowice 2002. Czyżby chorwacka literatura i jej poeci podążali podobną drogą?

¹⁶ Porównajmy tylko obejmujące poezję XX i XXI w. rozdziały antologii A. Stamacia (*Antologia hrvatskog pjesništva... [1]*) i G. Łatuszyńskiego (*W skwarze słońca... [2]*): [1] *Sumrak čovječanstva (1915.—1950.)*; *Druga moderna (1950.—1990.)*; *Suvremeno mnogoglasje (1990. →)*; [2] *Zmierzch modernizmu; Ekspresjonizam, futurizam, dadaizam, simultanimizam, kubizam i inne izmy; Drugi modernizam 1950—1990; Wielogłos współczesny*. Konwergencja w opisie najnowszej twórczości jest dobrze widoczna.

¹⁷ Na różnorodność poetyckich światów i języków przedstawicieli każdej z generacji publikującej w „swoim” czasopiśmie zwracają uwagę liczni badacze (w Polsce np. K. Piąteczek-Marković). Bodaj najbardziej wnikliwe studium poezji chorwackiej lat 1950—2000 wyszło spod pióra Cvjetka Milanji. Por. C. Milanja: *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000*. Zagreb 2000, 2001, 2003, 2012.

mieniu postmodernizmu, organ wydawniczy w Chorwacji), „Off” 1978—1983 (autorzy stawiający w centrum swych penetracji język i próbujący tworzyć pod hasłem semantycznego konkretyzmu), „Quorum” wychodzi od 1985 r. (pod znakiem postmodernistycznego pluralizmu)¹⁸.

Antologia *W skwarze słońca...* wybiega jeszcze dalej w przyszłość — po czasy nam najbliższe. W części zatytułowanej *Wielogłos współczesny* pojawiają się poeci tworzący w latach dziewięćdziesiątych XX w. i w pierwszej dekadzie wieku kolejnego. Tu najtrudniej o periodyzację. Nie tylko ze względu na bliskość czasową tej twórczości z zasady utrudniającą ogląd, lecz przede wszystkim z powodu rozproszenia obszaru twórczych penetracji poetów dwóch ostatnich dziesięcioleci. Brak bowiem zarówno czasopisma ogniskującego energię twórczą, jak i woli pokoleniowej konsolidacji¹⁹. W nieco bardziej zachowawczej antologii Stamacia analogiczny okres reprezentują poeci mimo wszystko już przez krytykę uznani. Łatuszyński jednak, jak na „ambasadora” przystało, nieskrępowany zbytnio wymogami „antologijności” utworów, może sobie pozwolić na wybór mniej oczywisty. Wskazuje więc pewne nowe trendy i przedstawia nowe postaci sceny literackiej. Innymi słowy, zdaje się pozostawiać swą antologię otwartą na przyszłość chorwackiej poezji (w przeciwieństwie do antologii Stamacia o charakterze bardziej konkluzywnym, podsumowującym, „domykającym”). Tłumacz-ambasador wskazuje zatem elementy współkształtujące najnowszą literaturę chorwacką, wybiera z nich to, co uznaje za najciekawsze, choć niekoniecznie najbardziej doniosłe artystycznie. Postępując zgodnie z tą intencją, pozostaje wierny założeniom „oryginalnego kanonu”, lecz jednocześnie jest odeń odstępca, ośmielającym się (w geście umieszczenia w antologii) usankcjonować poezję „wątpliwej antologijności”²⁰. Zapewne dlatego też tłumaczy się ze swoich nieoczywistych wyborów w przedmowie:

To wszystko może prześledzić uważny czytelnik w wierszach tę antologię tworzących, gdyż starałem się zobiektywizować, na ile to możliwe, mój stosunek do chorwackiej poezji i pokazać rezultaty różnorodnych poszukiwań artystycznych, intelektualnych i twórczych, także i tych, które można uznać za mniej udane, które wydały mi się manowcami, w jakie zapędzili się autorzy, szczególnie

¹⁸ K. Pieniążek-Marković: „Ja” — *człowiek i świat w najnowszej poezji chorwackiej (1990—2000)*. Poznań 2011, s. 19—20 — tak w telegraficznym skrócie badaczka prezentuje stan literatury chorwackiej okresu „Drugiej moderny”.

¹⁹ Zagadnienie to omawia Krystyna Pieniążek-Marković. Ibidem.

²⁰ Zastosowana tu retoryka nie jest przypadkowa. Kanon jako wybór „uświęcony” sugeruje purystyczne podejście do kryterium estetycznego (pewnie nawet bardziej niż reprezentatywne-go). Niektórzy badacze wolą posługiwać się terminem „legitymizacja” dzieła niż „kanonizacja”. Por. L. Marinelli: *Kanony i kanonady...* Autorzy antologii omawianych w dalszej części szkicu (L. Rafolt i K. Bagić) zdają się nie opierać swoich wyborów na tak wyśrubowanych kryteriach. Warunkowo można jednak powiedzieć, że także oni kształtują pewien kanon literacki.

w ostatniej części antologii. Ale potrzebne to było, żeby unaocznic wszystkie drogi i ścieżki wydeptane przez tę poezję przez z górą sto lat w poszukiwaniu nowych horyzontów i rozwiązań warsztatowych. O ile w początkowych partiach antologii starałem się zachować ostrzejsze kryteria przy wyborze autorów i tekstów, to w części ostatniej chodziło mi o przedstawienie panoramy nowszej i najnowszej poezji chorwackiej. Dlatego znalazły się tutaj obok nazwisk wybitnych twórców, takich jak np.: Adriana Škunca, Ivan Kordić czy Mile Stojić, również nazwiska poetów, którzy chyba nie napisali jeszcze swoich najważniejszych wierszy, ale już jakoś zaistnieli na giełdzie poetyckiej i próbują swoich sił w rywalizacji twórczej, w poszukiwaniu nowych form i środków wyrazu, nowego języka poetyckiego²¹.

Aktywność przekładowo-wydawnicza Łatuszyńskiego w ostatnich latach skłania do sformułowania tezy, że próbuje on oto zarysować obraz nie tylko literatury chorwackiej XX i początku XXI w. Chce także zakreślić panoramę niemalże całej współczesnej literatury południowosłowiańskiej (Może należałoby posłużyć się nieaktualnym politycznie określeniem „jugosłowiańskiej”?). Łatuszyński jest bowiem także autorem antologii poezji serbskiej (2008) i czarnogórskiej (2009) oraz tłumaczem licznych tomików i wyborów z twórczości poetów wywodzących się z krajów byłej Jugosławii²². W interesującym nas okresie 2007—2013 spośród chorwackich poetów wydawnictwo „Agawa”, kierowane przez M. Siwkowską-Łatuszyńską i G. Łatuszyńskiego, opublikowało osobne tomiki z przekładami Sonji Manojlović, Veseljka Koromana i bośniacko-chorwackiego poety Ivana Kordicia.

Być może pojmowanie antologii jako projektu historycznoliterackiego, jakie wyłania się z badań Kornhausera i które legło u podstaw koncepcji prac Stamacia i Łatuszyńskiego, powoduje, że redaktorzy wieloautorskich i wielotekstowych zestawień, mimo zamiaru rzetelnego przedstawienia stanu (wycinku/części)

²¹ G. Łatuszyński: *W skwarze słońca...*, s. 14—15.

²² Łatuszyński, będąc także popularyzatorem i badaczem literatury, wydał (zaraz po jugosłowiańskiej wojnie domowej) zbiór szkiców poświęconych literaturze serbskiej i chorwackiej. Podkreślał popularyzatorski wymiar swojej pracy, jednocześnie przyznając (1997), że nie próbuje rysować pejzażu całej literatury narodów Jugosławii. Być może w projekcie antologijnym, przynajmniej w zakresie poezji, realizuje on obecnie ów niezamierzony jeszcze plan: „Nie pretenduję do przedstawienia pełnego obrazu najnowszych dokonań literatury narodów dawnej Jugosławii, gdyż nie to było moim celem. Zajmuję się tymi zjawiskami i pisarzami, którzy w jakiś sposób zwrócili na siebie moją uwagę, zaciekawili, zafascynowali, w których kręgu żyłem przez wiele lat, z którymi się przyjaźniłem, których tłumaczyłem lub chciałem tłumaczyć, których próbowałem wprowadzić w nasz polski obieg kulturalny, pisałem o nich, prezentowałem Czytelnikom tak, jak ich widzę, odbieram, rozumiem. [...] Niektórych autorów nie omawiam w tej książce nie dlatego, że ich nie doceniałem, nie dostrzegłem, nie lubiłem, ale dlatego, że byli w dalszej kolejności moich zamierzeń popularyzatorskich czy translatorskich [...]”. G. Łatuszyński: *W świecie wyklętych. Szkice o literaturze serbskiej i chorwackiej*. Red. M. Siwkowska-Łatuszyńska. Warszawa 1997, s. 8.

literatury, wycofują się z użycia nazwy „antologia”, zastępując ją mniej zobowiązującymi określeniami, jak „wybór tekstów”. Taką też motywacją kierowali się redaktorzy wyboru pt. *Kroatywni. Dramat chorwacki po 1990 roku*²³. Zawiera on bowiem dramaty mniej lub bardziej znane i cenione w samej Chorwacji, teksty o różnej estetyce, poetyce i wartości; utwory dramaturgów uznanych, nagradzanych, lecz także autorów kontrowersyjnych, reprezentantów najmłodszego literackiego pokolenia, a więc — trawestując słowa Stamacia — literatów w wieku „nieantologijnym”²⁴.

Dwutomowy wybór, o którym mowa, powstał na podstawie chorwackiej antologii (!) zatytułowanej *Odbrojavanje. Antologija suvremene hrvatske drame* (Zagrzeb 2007) pod redakcją Leo Rafolta. Zespół realizujący projekt opublikowanych nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego *Kroatywnych*²⁵ zmodyfikował pierwotny wybór, w rezultacie proponując czytelnikom zbiór dziesięciu nietłumaczonych dotąd na język polski utworów dramatycznych, a wśród nich: dramaty Lady Kaštelan, Mate Matišića, Asji Srnec-Todorović, Filipa Šovagovića, Teny Štivičić, Milko Valenta, Tomislava Zajeca oraz zaproponowane przez redaktorów polskich utwory Dubravko Mihanovića, Marijany Noli i Borivoja Radakovića.

Rygorystyczne, historycznoliterackie kryteria wyboru, którym podporządkował się w swojej antologii Stamać, nie znalazły zastosowania w przypadku publikacji Rafolta. Redaktor podkreśla subiektywizm wyboru (nawet jeśli ostatecznie dochodzi do wniosku, że należałoby go przewyciężyć) i jego nieumotywowanie w poetyce twórców. Na antologię tę składają się utwory najnowsze, w których odzwierciedla się „współczesny wielogłos”, znamieny — o czym była już mowa — także dla dwóch generacji najmłodszych chorwackich poetów. Zdaje się, że praca Rafolta przebiegała w porządku odwrotnym niż w przypadku pracy redaktorów antologii o ambicjach historycznoliterackich, całościowych i obiektywizujących. Zamiast poszukiwania utworów reprezentatywnych dla epoki (epoka literacka → utwór), Rafolt rozmyśla nad wspólnym kodem estetycznym wybranych dzieł (utwór → epoka/poetyka). Sprzyja temu zapewne koncentracja na małym wycinku literatury, tj. tekstach dramatycznych dwóch zaledwie dekad:

Antologie powstają zazwyczaj w wyniku subiektywnych poszukiwań prowadzonych w potężnym korpusie tekstów (dramatycznych). Ostatecznym skutkiem tych działań powinno być koherentne przedstawienie jakiejś całości. Ale

²³ *Kroatywni. Dramat chorwacki po 1990 roku*. T. 1—2. Red. K. Majdzik, L. Małczak, A. Ruttar. Współpr. red. M. Stanisł. Katowice 2012.

²⁴ Najmłodszy poeta z omawianej tu antologii Stamacia w chwili jej publikacji miał 45 lat. Tymczasem, jak żartobliwie konkluduje w swoim wstępie redaktor, twórca „antologijnym” nie powinien mieć mniej niż 50 lat.

²⁵ W pracach nad książką uczestniczyli pracownicy i studenci Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego.

jakkolwiek zρέcznie autor antologii starałby się ukryć przeprowadzoną selekcję, przyjętą rolę krytyka i własny(-e) (świato)pogląd(-y), czasem kosztem samej literatury, to i tak widocznymi śladami jego wyboru są już choćby zastosowane kryteria, które pośrednio są także kryteriami samego aktu wyboru. Autor antologii niejednokrotnie stara się znaleźć wspólny mianownik wybranych (niezrządco odmiennych ze względu na temat, motywy, strukturę) tekstów, którym brak wyraźnych podobieństw w zakresie stosowanej poetyki²⁶.

Wrażeniu braku estetycznej koherencji towarzyszy rozmnożenie tematyczne chorwackiego dramatu. W całym tym dezorientującym pluralizmie poszczególne poetyki i problemy wzajemnie się przenikają, podsuwając czytelnikom wachlarz tekstów spowinowaconych z sobą raczej na podstawie trudno uchwytnego rodzinnego podobieństwa niż konkretnego pokoleniowego programu. Widać to jeszcze bardziej w wydaniu polskim wzbogaconym o dodatkowe utwory. Na dwóch końcach tego „dramatycznego spektrum” można by ulokować dwie skrajnie różne sztuki — *Diwę* Marijany Noli i *Gołą Europę* Milko Valenta — których obecność w jednej antologii, obejmującej zaledwie dwie dekady, najdobitniej zdaje sprawę z różnorodności najnowszej chorwackiej produkcji literackiej, ze skrajności poszczególnych poetyk, temperamentów twórców (Czy także ich talentu?), odmienności tematycznej i wreszcie — z powodów konfuzji autorów wyboru²⁷.

Chorwaccy badacze i krytycy literaccy niejednokrotnie podejmowali próby charakterystyki pokolenia twórców dramatycznych lat dziewięćdziesiątych XX i pierwszej dekady XXI w. To, co bezspornie ich „łączyło”, to apolityczność, niejednorodność stylistyczna (szerzej: estetyczna) i tematyczna. Okazało się, że łatwiej określać cechy negatywne tzw. *nowego* lub *młodego dramatu chorwackiego* aniżeli wyliczać elementy jego twórcom wspólne. Velimir Visković wskazywał intertekstualność i „społeczny eskapizm” (*socijalni eskapizam*) jako wyznaczniki (odpowiednio: estetyczne i tematyczne) tej twórczości²⁸. Jednak teza o socjalnym eskapizmie nowego pokolenia nie spotkała się z bezkrytycznym przyjęciem, czemu wyraz dawali w swoich pracach badawczych i krytycznych Ana Lederer, Sanja Nikčević i Darko Lukić. W sprzeczności utwierdzała ich coraz liczniejsza twórczość poświęcona wojnie domowej w byłej Jugosławii²⁹. Lukić

²⁶ L. Rafolt: *Kropka nad i: zarys wstępu do współczesnego dramatu chorwackiego*. Tłum. A. Cielesta. W: *Kroatywni. Dramat chorwacki po 1990 roku*. T. 1..., s. 9.

²⁷ Komentarz Leo Rafolta został także umieszczony w polskim zbiorze. Dramatu Marijany Noli zabrakło w wydaniu chorwackim. *Odbrojavanje* nie stało się jednak przez to mniej różnorodne.

²⁸ Chodzi tu jednak przede wszystkim o dramaty pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych minionego wieku.

²⁹ Ostatecznie wydano nawet w Chorwacji dwie antologie dramatu wojennego lat dziewięćdziesiątych. W dramatach zebranych przez Rafolta i śląskich slawistów ów nurt nie jest jednak reprezentowany. Wojna domowa występuje tu raczej niepierwszoplanowo i w sposób nieoczywisty

wolał wskazywać na moment egzystencjalnej niepewności jako wyznacznik tematyczny tej dramaturgii, której źródeł upatrywał w doświadczeniach wojny, zmianie (upadku i powtórnej kreacji) mitów narodowych i okresie transformacji („osjećaj besmisla i izgubljenosti čitavoga jednog naraštaja koji je izgubio sva uporišta”³⁰). Podłoże socjalne i historyczne jest więc tu mimo wszystko w pewien sposób obecne. Dubravka Oraić-Tolić z kolei socjalny eskapizm i intertekstualność „odczytuje” przez pryzmat postmimetyzmu³¹. Poprzestając na tej zdawkowej historii najnowszej dramaturgii chorwackiej, nadmienię tylko, że w okresie tym tworzą także pisarze, których nie zalicza się do twórców *nowego dramatu chorwackiego*³², jak Milko Valent (debiutujący w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, przedstawiciel tzw. wulgarnego teatru) czy Lada Kaštelan (zaliczana do nurtu dramatu kobiecego; *dramsko žensko pismo*)³³. Również ich utwory znalazły się w *Odbrojavanju i Kroatywnych*.

Ostatecznie Rafolt wylicza kilka najistotniejszych cech tekstów umieszczonych w antologii. Chorwacki dramat czerpie, zdaje się sugerować autor, z doświadczeń europejskich (a raczej zachodnioeuropejskich³⁴) — szczególnie w zakresie formy, i rodzimych — w zakresie problematyki:

Problemy tożsamości, przemocy, aparatu ideologicznego czy imperatywów systemowych, lub też marginalizowanych, niszowych społeczności, żeby przestać na kilku przykładach, ciągle wracają w najnowszej produkcji dramatycznej, zwłaszcza w twórczości autorów, których biografie wiążą się znacząco z czasem społecznych przeobrażeń okresu transformacji. [...] Radykalnie postmodernistyczna dramaturgia i nowe tematy w twórczości wspomnianych autorów wpisują ich teksty w dominujące wówczas nurty dramatu europejskiego. Nie można jednak tego uważać, jak by to chcieli widzieć niektórzy wydający pochopne sądy analitycy, jedynie za bierne naśladownictwo zagranicznych modeli dramaturgicznych. Umożliwiały to bowiem łatwe zaszufladkowanie

albo w zawoalowanej formie (jak w niemalże parabolicznym dramacie Asji Srnec-Todorović) lub obecna jest między wierszami — w dusznej atmosferze utworów, dewiacyjnych postaciach etc.

³⁰ D. Lukić: *Drama ratne traume*. Zagreb 2009, s. 301. Por. D. Weber-Kapusta: *Drama i zbilja u hrvatskoj književnosti na izmaku 20. i početku 21. stoljeća*. „Dani hrvatskog kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu” 2014, br. 40/1.

³¹ „Postmimetičke strategije ne prikazuju niti opisuju zbilju, nego razotkrivaju da je svaki i najvjerniji prikaz nečiji konstrukt, da nema autentične zbilje, da je svaka zbilja krhka ili na bilo koji način podložna manipulaciji”. D. Oraić-Tolić: *Muška moderna i ženska postmoderna*. Zagreb 2005, s. 189.

³² Wśród nich także ci, którzy podejmowali tematykę rozpadu Jugosławii (np. B. Radaković). Por. D. Weber-Kapusta: *Drama...*

³³ W przedmowie wspomina o nich także Rafolt.

³⁴ Nazwa *nowy dramat chorwacki* ma wskazywać na jego konwergencję z europejskim nowym dramatem. Tymczasem Weber-Kapusta woli używać nazwy *młody dramat chorwacki*, argumentując, że określenie „nowy” jest nieprecyzyjne, nietrwale, gdyż można je w przyszłości przypisać kolejnym (nowym) pokoleniom. Por. D. Weber-Kapusta: *Drama...*

chorwackich dramatopisarzy i stworzenie bardzo spłyconego obrazu dramaturgii chorwackiej. Tymczasem mowa tu o wyjątkowo autochtonicznej i autonomicznej reakcji na problemy charakterystyczne dla społeczeństw okresu transformacji, problemy, które musiały się znaleźć w tekstach dramatycznych³⁵.

Ów „autochtoniczny” rys dramatu chorwackiego jest z perspektywy odbiorcy polskiego chyba najciekawszy. Bez wątplenia u podstaw projektu realizowanego przez pracowników i studentów Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego legła idea popularyzacji literatury chorwackiej, lecz także, poza wszelkimi innymi powodami (jak dydaktyka przekładu literackiego)³⁶, idea dialogu międzykulturowego, która zbliża pracę młodych adeptów przekładu do działań tłumaczy-legislatorów (twórców „kanonu” chorwackiego dramatu najnowszego w Polsce). Wybór ukazuje, jak z problemami społeczeństwa chorwackiego pod wieloma względami podobnymi do polskich (np. proces transformacji), poradzili sobie artyści chorwaccy, zmagający się z formą literacką i kwestiami egzystencjalnymi, historycznymi, społecznymi, tożsamościowymi. Pozycja zatem nie tylko wzbogaca kulturę docelową o nowe wartości i antywartości³⁷, lecz także tworzy intrygujący obraz chorwackiego dramatu w jego różnorodności i bezkompromisowości (czasem balansującej na granicy sztuki i dobrego smaku³⁸).

Warto również wspomnieć, że zbiór *Kroatywni* został wydany z dużą starannością, opatrzone komentarzami, biogramami dramaturgów, a także dodatkiem bibliograficznym obejmującym przekłady chorwackich dramatów, jakie ukazały się w Polsce w latach 1990–2011, oraz spisem polskich adaptacji teatralnych chorwackich sztuk w tym samym okresie. Pozycja jest zatem cenna także z czysto faktograficznych powodów, wpisuje się bowiem w „ambadorską” działalność tłumaczy i — należałoby dodać — redaktorów³⁹.

Nie wspominałam dotąd o jednym z najbardziej rozpoznawalnych za granicą współczesnych dramaturgów chorwackich — Miro Gavranie. Autor nie został uwzględniony w śląskim wydawnictwie, ponieważ pozycja ta zakładała publikację przekładów sztuk dotąd nietłumaczonych i w Polsce znanych w niewielkim stopniu. Tymczasem sztuki Gavrana są obecne nie tylko w przekładzie, lecz także

³⁵ L. Rafolt: *Kropka nad i...*, s. 13–14.

³⁶ Projekt, w którym miałam okazję uczestniczyć, powstał w związku z badaniami przekładowymi prowadzonymi przez Zakład Teorii Literatury i Translacji (IFS UŚ), a jego inspiratorem był badacz recepcji literatury chorwackiej w Polsce Leszek Małczak.

³⁷ W 2002 r. Jasen Boko wydał antologię dramatu chorwackiego (*Nova hrvatska drama. Izbor iz drame devedesetih*, Zagreb 2002), którą sam nazwał antyantologią („antiantologija najizazovnijih komada burnog razdoblja”). Znalazły się w niej sztuki autorstwa: Asji Srnc-Todorović, Lady Kaštelan, Mate Matišćia, Dubravka Mihanovicia, Filipa Šovagovicia, Teny Štivičić i Ivana Vidicia. Z wymienionych tylko sztuka Vidicia nie znalazła się później w antologii Rafolta.

³⁸ Pewne ryzyko leży także po stronie redaktorów odpowiedzialnych za wybór np. tak specyficznej sztuki, jak *Gola Europa* M. Valenta.

³⁹ Nad książką czuwał zespół pod kierunkiem L. Małczaka.

na scenach naszych teatrów. Tłumaczami utworów tego autora na język polski są: Anna Tuszyńska, Ewa Grabowska, Halina Kalita i Karolina Brusić.

W 2003 r. ukazał się wybór pięciu dramatów Gavrana („*Antygona Kreona*” i *inne dramaty*. Tłum. K. Brusić, A. Tuszyńska. Kraków 2003), który zawierał dwa najczęściej wystawiane w Polsce utwory *Wszystko o kobietach* (*Sve o ženama*) i *Mąż mojej żony* (*Muž moje žene*). Rok 2007 przyniósł kolejny zbiór, tym razem sześciu sztuk, w przekładzie Anny Tuszyńskiej („*Jak zabić prezydenta*” i *inne sztuki*. Kraków 2007). Do popularności Gavrana przyczyniły się z pewnością przekłady. Popularność tego autora zdaje się jednak znosić bariery językowe. Od 2003 r. organizowany jest bowiem — początkowo na Słowacji, a ostatnio w Polsce — Międzynarodowy Festiwal Teatralny GAVRANFEST, będący przeglądem spektakli powstałych na podstawie sztuk chorwackiego dramaturga. W ostatniej edycji, jaka miała miejsce latem 2013 r. w krakowskim Teatrze Ludowym, wzięły udział między innymi zespoły z Pragi i Zagrzebia.

Ostatni wybór dramatów tego autora w przekładzie Tuszyńskiej ukazał się w serii „Dramat Współczesny” (wyd. Katedra Dramatu Uniwersytetu Jagiellońskiego i Panga Pank), w ramach której w celach popularyzatorskich i prezentacyjnych wydaje się utwory polskie i zagraniczne. „Przez ostatnie pół wieku dramat niezmiernie rzadko cieszył się zainteresowaniem polskich wydawców — wyjaśnia zespół redakcyjny — stąd podstawowym celem niniejszej serii jest zarówno uzupełnianie najbardziej zauważalnych luk w znajomości współczesnych sztuk teatralnych, jak też zapoznanie czytelników z najnowszymi tekstami scenicznymi, stanowiącymi aktualny komentarz do społecznych, politycznych i kulturalnych zjawisk przełomu tysiącleci”⁴⁰. W omawianej publikacji znalazł się także krótki wywiad przeprowadzony przez tłumaczkę z pisarzem. Gavran, bodaj najczęściej przekładany na świecie chorwacki autor, zwraca w nim uwagę na różnicę w interpretacji jego utworów przez odbiorców z Zachodu i Wschodu Europy:

Choć dramat ten wystawiano w Niemczech, w Augsburgu i Monachium, a niedawno ukazał się w wydaniu książkowym w Paryżu, mam nieodparte wrażenie, że najlepiej rozumieją go mieszkańcy krajów postsocjalistycznych, które nie do końca przygotowane weszły w fazę bezwzględego kapitalizmu. *Jak zabić prezydenta* to z pewnością sztuka bliska widzom w Chorwacji i Polsce, gdyż w bezpośredni sposób opowiada o dalekosiężnych skutkach politycznej manipulacji. Globalizacja jest bez wątpienia najważniejszym tematem politycznym w naszych krajach, a mimo to dramaturgowie poświęcają mu tak mało uwagi⁴¹.

Na kwestię recepcji chorwackich utworów w Polsce zwraca także uwagę Krešimir Bagić we wstępie do antologii chorwackiego krótkiego opowiadania

⁴⁰ M. Gavran: „*Jak zabić prezydenta*” i *inne sztuki*. Tłum. A. Tuszyńska. Kraków 2007, s. 5 [słowo od redakcji].

⁴¹ M. Gavran, A. Tuszyńska: *Życie jest niezmiernie inspirujące* [wywiad z autorem]. W: M. Gavran: „*Jak zabić prezydenta*”..., s. 10—11.

(ang. *short story*, chor. *kratka priča*) pt. *Nagie miasto* (wyd. pol. 2009, wyd. chor. 2003)⁴². Publikacja obejmuje opowiadania z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. autorstwa kilkunastu pisarzy, wśród których znaleźli się: Davor Slamnig, Carmen Klein, Edo Popović, Delimir Rešicki, Krešimir Mićanović, Miljenko Jergović, Zoran Ferić czy Stanko Andrić. W poprawionym na potrzeby polskiego wydania wstępie zatytułowanym *Minimalistyczny »fin de siècle«* odkrywa Bagić klucz wyboru tekstów (ich reprezentatywność), odwołując się przy okazji do znajomego polskiemu odbiorcy kontekstu literackiego. Daje tym samym czytelnikowi przekładu bodziec komparatystyczny, zachęcając w swoim stylu do podjęcia poszukiwań historycznoliterackich:

choć krótkie opowiadanie zajmuje ważne miejsce w twórczości około pięćdziesięciu pisarzy, uważam, że siedemnastu wybranych autorów odpowiednio reprezentuje najważniejsze i najpopularniejsze u schyłku zeszłego stulecia modele poetyki, style, a nawet literackie trendy i mody. W związku z tym, że nie ma zbyt wielu przekładów literatury chorwackiej na język polski, nie chcę nakreślać kontekstu, w jakim ta proza powstała. Mogłoby to bowiem wydać się pretensjonalne i niezrozumiałe. W zamian, Drogi Czytelniku, wolę postawić być może ambitną (lecz z pewnością nie całkiem bezpodstawną) tezę o istnieniu wielu paralelnych zjawisk z zakresu stylu i poetyki w twórczości zarówno chorwackich prozaików, jak i młodych europejskich twórców, w tym również polskich, między innymi: Olgi Tokarczuk, Krzysztofa Bieleckiego, Dariusza Foksa, Nataszy Goerke, Marka Sieprawskiego, Adama Wiedemanna... Najistotniejsze analogie dotyczą takich kwestii, jak chociażby: stosunek do samego procesu opowiadania oraz narratora i postaci, gra z konwencją gatunku, wykorzystywanie przez literaturę innych mediów itp.⁴³

We wstępie charakteryzuje Bagić chorwackie krótkie opowiadanie, kreśląc linię demarkacyjną między twórczością lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych minionego wieku. Dla tej pierwszej charakterystyczny był pewien konceptualizm, przejawiający się na przykład w przeplataniu rozmaitych praktyk dyskursywnych, obecności sygnałów metafikcyjnych czy rozbiciu stylistycznym i narracyjnym. Wszystko to ma świadczyć o świadomości zróżnicowania poziomów procesu twórczego. Ponadto wymienia Bagić inne cechy *short story* lat osiemdziesiątych: intermedialność, obecność gwary miejskiej, koncentrację na szczególnie lub fragmencie, rezygnację z „wielkich” tematów literackich i ironiczne tematyzowanie własnej sytuacji egzystencjalnej. W prozie kolejnej dekady natomiast dostrzega przede wszystkim wpływ rzeczywistości wojennej. Początkowo przejawiał się on

⁴² Wyd. pol.: *Nagie miasto. Antologia chorwackiego krótkiego opowiadania (short story) lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku*. Red. K. Bagić. Współpr. red. L. Małczak. Katowice 2009. Wyd. chor.: *Goli grad. Antologija hrvatske kratke priče 80-ih i 90-ih*. Red. K. Bagić. Zagreb 2003.

⁴³ K. Bagić: *Minimalistyczny »fin de siècle«*. Tłum. L. Małczak. W: *Nagie miasto...*, s. 9.

w formach dokumentalnych (świadczenia, wypowiedzi autobiograficzne, dosłowność), by w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych ulec fikcjonalizacji i pewnej marginalizacji (wojna staje się raczej podtekstem przedstawionych zdarzeń). „Krótkie opowiadanie — podsumowuje tę fazę Bagić — pozostaje w ścisłym związku z anegdotą, codziennymi rozmowami, zapiskiem autobiograficznym, notatką dziennikarską, esejem, baśnią, parabolą, artykułem w gazecie, listem, wierszem napisanym prozą, dydaktyczną opowieścią dla dzieci, a nawet hasłem leksykograficznym lub głosem naukową”⁴⁴.

Gatunek *kratka priča* (*short story*) wciąż jest w Chorwacji popularny, choć jego rozkwit i świetność przypadają właśnie na lata dziewięćdziesiąte XX i początek XXI w.⁴⁵ W Chorwacji od 2002 r. odbywa się festiwal krótkiego opowiadania FEKT (*Festival europske kratke priče*), którego organizatorzy dbają o obecność gości zagranicznych także spoza Europy. Z tych właśnie powodów antologia Bagić odzwierciedla chorwackie zainteresowanie krótkim opowiadaniem (w kluczowym dlań okresie), a jego przekład zapewne po części powstał w nadziei na rozbudzenie tego zainteresowania także w Polsce. Istotniejsze jednak zdaje się (wszak publikacja *Nagie miasto* ma mimo wszystko charakter niszowy) samo uobecnienie tej prozy w Polsce. Świadczy to o dbałości ambasadorów chorwackiej literatury o jej paralelne uczestnictwo w dwóch kulturach, pozwala ponadto śledzić na bieżąco rozwój literatury chorwackiej.

Wszystkie zatem antologie/zbiory wydane w Polsce w latach 2007—2013 dają dość miarodajny i reprezentatywny obraz najnowszej literatury chorwackiej⁴⁶, jej bolączek, wzlotów i perturbacji, jej poszukiwań lirycznych, epickich i dramatycznych. Do grona ambasadorów i legislatorów literatury należałoby, oprócz tłumaczy, zaliczyć także kierowników wydawnictw i redaktorów z kraju oryginału i przekładu, którzy popularyzują nie tylko daną literaturę, lecz także wiedzę o niej (czego dowiódł *casus* chorwacko-polski). Wielu chorwackich autorów (twórców) i redaktorów (akademików, krytyków) ma szczęście współpracować ze „swoimi” tłumaczami, którzy podejmują się zadania promocji literatury. Ów utopijny obraz relacji autora i jego ambasadora maćci jednak nieco dwuznaczność tego rodzaju współpracy. Z jednej strony zapewnia ona obecność w innej kulturze (i na nowym rynku literackim), z drugiej — bywa, że uniemożliwia zaistnienie poza ramami takiej współpracy (która staje się pewną współzależnością). Dzieje się tak, gdy pewni autorzy zostają „przypisani” do określonego personalnie tłumacza, współpracownika czy do danego wydawnictwa, albo inaczej, gdy wydawnictwo współpracuje wyłącznie z danym tłumaczem. Tego rodzaju ograniczenie chroni rynek wydawniczy, pisarza i samego czytelnika przed ryzykiem zalania falą miernych przekładów albo przekładów małowartościowych utworów.

⁴⁴ Ibidem, s. 11.

⁴⁵ Jesteśmy oto świadkami ruchów w obrębie polisystemu literackiego (zmian w obrębie kanonu?).

⁴⁶ Antologia Łatuszyńskiego, rzecz jasna, daje obraz szerszy.

Jeśli jednak będziemy taką wielość (Jak bardzo realna jest to groźba w przypadku „małej” literatury?) potrafili mądrze oceniać i hierarchizować, to będzie ona działała na korzyść literatury, której obraz w kulturze docelowej wzbogaci się o nowe szczegóły i odcienie. Przyjrząwszy się dokładniej bibliografiom literatury chorwackiej w Polsce⁴⁷, trudno nie zauważyć (choć jak zawsze jest to pewna generalizacja), że to młodzi tłumacze sięgają po utwory niekanoniczne, czasami mniej cenione, debiutanckie lub względnie nowe oraz te mało znane, nawet na gruncie rodzimym. W przypadku dwóch zbiorów *Nagie miasto* i *Kroatywni* to instytucja naukowa umożliwiła wielu początkującym tłumaczom translatorski debiut⁴⁸. Zatem zarówno tłumacze działający na własną rękę, jak i instytucje (wydawnictwa, ośrodki naukowe) i tłumacze-instytucje (jakimi w przypadku literatury chorwackiej są np.: Grzegorz Łatuszyński, Magdalena Petryńska czy Danuta Ćirlić-Straszyńska) kształtują kanon danej literatury.

Jeśli zaś o różnych instytucjach mowa, to warto wspomnieć o fundowanej przez miasto Wrocław Nagrodzie Literackiej Europy Środkowej „Angelus”. Przyznawaną dla twórców z Europy Środkowej i ich tłumaczy (!) nagrodę w 2012 r. zdobył za powieść *Srda śpiewa o zmierzchu w Zielone Świątki* Miljenko Jergović, za przekład zaś — Magdalena Petryńska. Być może na fali „po-Angelusowego” zainteresowania twórczością Jergovicia ukazały się w kolejnym roku liczne przekłady jego opowiadań i fragmentów dłuższej prozy (w czasopismach: „Herito”, „Odra”, „Literatura na Świecie”, „Res Publica Nowa”), a nawet cała powieść pt. *Ojciec (Otac. Zagrzeb 2011)*⁴⁹. Wydaje się zatem, że tego rodzaju instytucjonalna nagroda jak „Angelus”, którą pisarz dostał dzięki przekładowi na język polski, staje się katalizatorem kolejnych jego tłumaczeń.

Przedstawiony tu w najogólniejszym zarysie kanon zewnętrzny literatury chorwackiej, jaki kształtował się w Polsce w latach 2007—2013, dopełniają liczne nieantologijne publikacje książkowe (tomiki poezji, powieści itd. w przekładach Danuty Ćirlić-Straszyńskiej, Doroty Jovanki Ćirlić, Agnieszki Żuchowskiej-Arendt⁵⁰) i rozproszone po czasopismach kulturalnych/naukowych tłumaczenia tekstów wszystkich rodzajów literackich (np. liczne przekłady poezji chorwackiej Łucji Danielewskiej w „Akancie”, Łukasza Szopy w „Poboczach”, Juliana Kornhausera w „Kwartalniku Artystycznym”). Niestety, ani cel i charakter, ani objętość niniejszego szkicu nie pozwalają omówić wszystkich przekładów, które ukazały się w Polsce choćby tylko w ostatnich sześciu latach. Odsyłam więc czy-

⁴⁷ Por. odpowiednio za lata: 1990—2006, 2007—2012, 2013, bibliografie publikowane w „Przekładach Literatur Słowiańskich” pod red. B. Tokarza.

⁴⁸ Często jednak młodzi tłumacze skazani są na poruszanie się po omacku i po rynku wydawniczym, i po obrzeżach literatury i (peryferiach) kanonu.

⁴⁹ Jergovicia tłumaczyli w 2013 r.: Maciej Czerwiński, Miłosz Waligórski, Magdalena Petryńska.

⁵⁰ Wymieniam tym razem nie pisarzy, lecz nazwiska kilku ambasadorów literatury chorwackiej.

telnika do dwóch bibliografii (za lata 2007—2012 i 2013) opublikowanych w czasopiśmie „Przekłady Literatur Słowiańskich”, które dostarczą pełniejszej wiedzy o stanie tłumaczeń literatury chorwackiej w Polsce, a być może nawet zachęcą go do kolejnych badań o charakterze translatorycznym i komparatystycznym.

Katarzyna Majdzik

**Hrvatska književnost i njezini poljski veleposlanici
Primjedbe na bibliografiju prijevoda hrvatske književnosti
u Poljskoj (2007.—2013.)**

Sažetak

U članku se na osnovi bibliografije prijevoda hrvatske književnosti u Poljskoj od 2007. do 2013. raspravlja o ulozi prevoditelja i urednika u međukulturalnoj i međuknjiževnoj komunikaciji. U tom su razdoblju u Poljskoj objavljene zbirke tekstova i antologije hrvatske (prije svega najnovije) književnosti. Spomenute knjige nastale su u suradnji s hrvatskim književnicima i znanstvenim istraživačima (npr. izbor iz djela Mire Gavrana ili prevoditeljski projekt Šleskoga sveučilišta pod naslovom *Kroatywni*) ili su, pak, rezultat samostalnog rada jednog prevoditelja (npr. antologija pjesništva G. Łatuszyńskog).

Istražujući antologije hrvatske književnosti tiskane u Poljskoj i u Hrvatskoj u vremenu od 2007. do 2013. godine, nameću se pitanja književnog kanona i razlika između ideje književnosti u izvornoj i u ciljnoj kulturi.

Ključne riječi: bibliografija, prijevod, hrvatska književnost, prevoditelj, antologija, kanon.

Katarzyna Majdzik

**Croatian Literature and its Polish Ambassadors
Comments on the Bibliography of Translations of Croatian Literature
in Poland (2007—2013)**

Summary

The article based on the bibliography of translations of Croatian literature in Poland from 2007 to 2013 discusses the role of translators and editors in the crosscultural and interliterature communication. During that period several texts' compilations and anthologies of Croatian literature (mostly the latest) has been published in Poland. The mentioned books are the results of the Polish-Croatian cooperation of writers, translators as well as researchers (e.g. [1] the selection of Miro Gavran's works or [2] the project entitled *Kroatywni* that involved Croatian and Polish researchers) or, on the contrary, they are result of independent work of one translator (e.g. the anthology of Croatian poetry by G. Łatuszyński).

Investigating diverse anthologies of Croatian literature printed in Poland and Croatia from 2007 till 2013 the question of the literary canon and the difference between the idea of the literature in the original and target culture are risen.

Key words: bibliography, translation, croatian literature, translator, anthology, canon.

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Chorwacji w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Bardijewska Liliana:** *Dom ośmiu tajemnic / Kuća osam tajni*. Prev. Pero Mioč. Zagreb, Alfa, 2013, 103 s. [proza].
2. **Bator Joanna:** *Piaskowa góra / Pješčana gora*. Prev. Mladen Martić. Zapręšić, Fraktura, 2013, 447 s. [proza].
3. **Czaczkowska Ewa K.:** *Siostra Faustyna / Sestra Faustina: biografija svetice*. Prev. Jelena Vuković. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2013, 495 s. [proza].
4. **Gombrowicz Witold:** *Autobiografija pośmiertna / Posmrtna autobiografija*. Prev. Mladen Martić. Zapręšić, Fraktura, 2013, 395 s. [proza].
5. **Huelle Paweł:** *Posljednja večera*. Prev. Ivana Vidović Bolt. Zagreb, Meandarmedia, 2013, 251 s. [proza].
6. **Kochanowski Jan:** *Treny / Žalopojke*. Prev. Neda Pintarić. Rijeka, Maveda, 2013, 72 s. [poezja].
7. **Łubieński Stanisław:** *Pirat stepowy / Stepski pirat*. Prev. Adrian Cvitanović. Zagreb, DAF, 2013, 185 s. [proza].
8. **Poniewierski Janusz:** *Kwiatki błogosławionego Jana Pawła II / Zgode, misli i anegdote Ivana Pavla II*. Prev. Jelena Vuković. Split, Verbum, 2013, 167 s. [proza].
9. **Reymont Władysław Stanisław:** *Bunt / Pobuna*. Prev. Adrian Cvitanović. Koprivnica, Šareni dućan, 2013, 216 s. [proza].
10. **Stachniak Ewa:** *The winter palace / Zimski dvorac*. Prev. [z j. ang.] Silvija Čolić. Zagreb, Mozaik knjiga, 2013, 493 s. [proza].
11. **Stoljeće Czesława Miłosza.** Red. Dalibor Blažina, Đurđica Čilić Škeljo. Zagreb, FF press, 2013.
Miłosz Czesław
Biedny poeta / Jadni pjesnik, s. 123—124.
I świeciło to miasto / I svijetlio je taj grad, s. 125—126.
Nigdy od ciebie, miasto / Nikad od tebe, grade, s. 126—127.
Rzeki maleją / Rijeke se smanjuju. Prev. Iva Rupčić, s. 127 [poezja].

12. **Tokarczuk Olga**: *Prowadź swój pług przez kości umarłych / Tjeraj svoj plug preko mrtvačkih kostiju*. Prev. Mladen Martić. Zagreb, Naklada Ljevak, 2013, 261 s. [proza].
13. **Usenko Natalia** [opowiada na podstawie utworu **Felixa Saltena**]: *Bambi / Bambi*. Prev. Jelena Bošnjak. Zagreb, Egmont — 24 sata, 2013, s. 64 [książka dla dzieci], [ilustracje: autor nieznany].
14. **Usenko Natalia** [opowiada na podstawie utworu **Rudyarda Kiplinga**]: *Księga dżungli / Knjiga o đungli*. Prev. Mladen Martić. Zagreb, Egmont — 24 sata, 2013, s. 64 [książka dla dzieci], [ilustracje: autor nieznany].
15. **Usenko Natalia** [opowiada na podstawie utworu **Charles'a Perraulta**]: *Śpiąca królewna / Trnoružica*. Prev. Mladen Martić. Zagreb, Egmont — 24 sata, 2013, s. 63 [książka dla dzieci], [ilustracje: autor nieznany].
16. **Zagajewski Adam**: *Niewidzialna ręka / Nevidljiva ruka*. Prev. Đurđica Čilić Škeljo. Zagreb, Meandarmedia, 2013, 100 s. [poezja].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Forum” 2013, br. 4/6.
Różewicz Tadeusz
13 marca 2013 r., poniedziałek / 13 ožujka 2006 g., ponedjeljak, s. 476—477.
Bez tytułu / Bez naslova, s. 476.
Boję się bezsennych nocy / Bojim se besanih noći, s. 477—479.
Jeszcze jeden dzień / Još jedan dan, s. 469—470.
Kruche jest nasze życie / Krhak je naš život, s. 472—473.
Kuchnia wasza nać / Kuhinja je vaša dika, s. 479—481.
Polów / Lovina, s. 471—472.
Na ty z Czesławem / Na ti s Czesławom, s. 469.
O jedną literę / Oko jednoga slova, s. 474—475.
Polska jako sojusznik / Poljska kao saveznik, s. 474.
Światowy dzień teatru / Svjetski dan kazališta, s. 481.
To lubię / To volim, s. 471.
Zawód: literat / Zanimanje: književnik. Prev. Pero Mioč, s. 468 [poezja].
2. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 929 (8.02.2013), s. 24.
Bardijewski Henryk
Spadek / Nasljedstvo. Prev. Pero Mioč [proza].
3. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 931 (22.02.2013), s. 24.
Bardijewski Henryk
Urodziny u państwa B. / Rođendan kod gospode B. Prev. Pero Mioč [proza].
4. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 935 (22.03.2013), s. 24—25.
Bardijewski Henryk
Mundur na niedzielę / Nedjeljna odora. Prev. Pero Mioč [proza].
5. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 936 (29.03.2013).

Barański Marek*Indukcja / Indukcija.**Što bogovi nose u očima*.**Tyleczek modelki Herzigovej / Guza modelke Herzigove, s. 25.***Bolińska Walendzik Iwona***Widok z okna — etiuda o poranku / Pogled s prozora — jutarnja etida, s. 24.***Kontewicz Waldemar***Pod podlogą / Ispod poda. Prev. Pero Mioč, s. 25 [poezja].*

6. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 939 (19.04.2013).

Bardijewski Henryk*Monstrum / Monstrum. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

7. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 943 (17.05.2013).

Bardijewski Henryk*Guwerner / Odgojitelj. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

8. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 945 (31.05.2013).

Bardijewski Henryk*Stare kino / Staro kino. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

9. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 948 (21.06.2013), s. 25.

Różycki Tomasz*Dwanaście stacji / Dvanaest postaja. Prev. Pero Mioč, s. 25 [2. część poematu].*

10. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 949 (28.06.2013).

Bardijewski Henryk*Kolekcja / Kolekcija. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

11. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 951 (12.07.2013).

Bardijewski Henryk*Kazanie / Propovijed. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

12. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 953 (26.07.2013).

Bardijewski Henryk*Figury losu / Figure sudbine. Prev. Pero Mioč, s. 24—25 [proza].*

13. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 957 (23.08.2013).

Bardijewski Henryk*Akademia statystów / Akademija za statiste. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

14. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 963 (4.10.2013).

Bardijewski Henryk*Curriculum vitae / Curriculum vitae. Prev. Pero Mioč, s. 24 [proza].*

15. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 966 (25.10.2013).

Szyborska Wisława*Nenavist pod uredničkim naslovom: Tonem u dugovima*.**Ništa darovano*. Prev. Pero Mioč, s. 25 [poezja].*

16. „Hrvatsko slovo” 2013, br. 972 (6.12.2013).

Miłosz Czesław*Flet szczurołapa / Štakoraševa spirala.**Głos / Glas.**Mara: Wielość / Mora: mnoštvo.**Niebo / Nebo.**Normalizacja / Normalizacija.**Pan od matematyki / Profesor matematike.**Stary człowiek ogląda TV / Stari čovjek gleda televiziju.**W tumanie / U magli.* Prev. Pero Mioč, s. 25 [poezja].

17. „Kazalište” 2013, br. 55/56.

Kantor Tadeusz

Teatr Śmierci: teksty z lat 1975—1984 [fragmenty]

Klasa szkolna / Školski razred, s. 163—165.*Ostrzeżenia / Upozorenja*, s. 165.*Partitura / Partitura*, s. 167—180.*Postacie Umarłej klasy / Likovi Mrtvog razreda.* Prev. Jelena Kovačić, s. 166—167 [fragment dramatu].**Mrozek Sławomir***Karnawał, czyli pierwsza żona Adama / Karneval ili prva Adamova žena.*

Prev. Mladen Martić, s. 219—238 [dramat].

18. „Kolo” 2013, br. 1/2.

Huelle Paweł*Epitafium Kosowa / Epitaf Kosova*, s. 76—78.*Günteru Grassu: Pozdravljamo vas!**, s. 70—76.*Katyń po raz drugi / Katyń po drugi put.* Prev. Ivana Vidović Bolt, s. 65—70 [proza].

19. „Listy. Časopis studenata zapadne slavistike Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu” 2013, br. 6.

Kapuściński Ryszard*Azerbejdżan / Azerbejdžan*, s. 60—67.*Gruzija / Gruzija*, s. 56—60.*Imperium / Imperia.**Kirgizja / Kirgistan.* Prev. Nataša Rašeta, Anita Turkalj, Hrvoje Sarkotić, Monika Kwaśniewska, s. 67 [proza].**Nalkowska Zofia***Duży zając / Veliki zec.* Prev. Hrvoje Sarkotić, s. 88—93 [proza].**Wałęsa Danuta***Marzenia i tajemnice / Snovi i tajne* [fragment]. Prev. Eva Novak, s. 98—101 [proza].

20. „Nova Istra” 2013, br. 1/2.

- Tyrmand Leopold**
Cywilizacja komunizmu / Civilizacija komunizma. Prev. Adrian Cvitanović, s. 173—184 [proza].
21. „Poezija” 2013, br. 1/2.
- Baczyński Krzysztof Kamil**
Noc samobójcza / Samoubilačka noć, s. 114 [poezja].
- Bocian Marianna**
*** / ***, s. 116.
Opowieść z małego miasta / Priča iz maloga grada, s. 116 [poezja].
- Buczkówna Mieczysława**
Śledztwo w sprawie samobójstwa młodego poety / Izvještaj o slučaju samoubojstva mladoga pjesnika, s. 117 [poezja].
- Bujala Bogusław**
*Prijemni na filmskoj akademiji**, s. 116 [poezja].
- Chabrowski Tadeusz**
Diabeł się powiesił / Vrag se objesio, s. 115 [poezja].
- Dehnel Jacek**
Samobójcy / Samoubojice, s. 111 [poezja].
- Froński Maciek**
Harakiri Yukio Mishimy / Harakiri Yukia Mishime, s. 117 [poezja].
- Herbert Zbigniew**
Samobójca / Samoubojica, s. 111 [poezja].
- Hillar Malgorzata**
Odpoczynek czyli próba śmierci / Odmor ili isprobavanje smrti, s. 112.
Uciekam / Bježim.
Z czwartego piętra / S četvrtog kata, s. 113 [poezja].
- Jaruszewski Jarosław**
Kto by pomyślał? / Tko bi pomislio?, s. 115 [poezja].
- Jurkowski Stefan**
Widok z okna / Pogled s prozora, s. 116 [poezja].
- Konarska Marta**
Śmierć poetki / Smrt pjesnikinje, s. 114 [poezja].
- Koziół Urszula**
Temu kto postanowił odejść sam / Onome koji je odlučio otići sam, s. 117—118 [poezja].
- Ośnialowski Marian**
*** [Na liliowych wrzosowiskach] / *** [Na ljubičastom polju vrieska], s. 115 [poezja].
- Pawlikowska-Jasnorzewska Maria**
Samobójca / Samoubojica, s. 111 [poezja].
- Pogonowska Anna**
Brahman który się spala / Brahman koji se spaljuje, s. 115 [poezja].

Stachura Edward

Bezmiar / Beskraj, s. 115 [poezja].

Szyborska Wysława

O śmierci bez przesady / O smrti bez pretjerivanja, s. 118–119.

Pogrzeb / Pogreb, s. 119.

Pokój samobójcy / Soba samoubojice, s. 120 [poezja].

Świrszczyńska Anna

Samobójstwo / Samoubojstvo, s. 111 [poezja].

Tomaszewska Anna A.

Dziewczyna / Djevojka, s. 118 [poezja].

Wojaczek Rafał

Chodzę i pytam / Hodam i pitam.

Koniec świata / Kraj svijeta.

Początek wiersza / Početak pjesme.

Powieszony / Obješeni, s. 112 [poezja].

Woźniak Maciej

Anne Sexton, pocztówka z adresem / Anne Sexton, razglednica s adresom.

Prev. Monika Cegnar, Vladimir Cerovac, Ivana Černi, Ana Inkret,
Martina Klasan, Katarina Pavanić i Lana Ružić, s. 118 [poezja].

Zagajewski Adam

Autoportret w samolocie / Autoportret u avionu (u ekonomskoj klasi). Prev.
Đurđica Čilić Škeljo, s. 53 [poezja].

Opracował *Slaven Kale*

Przekłady literatury polskiej w Chorwacji w latach 2007—2013

Polish literature in Croatian translation from 2007 to 2012

Martina Podboj

Uniwersytet w Zagrzebiu, Chorwacja, m.v.podboj@gmail.com

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: literary translation, Polish literature, Croatian translation.

O długiej i bogatej tradycji przekładów literatury polskiej w Chorwacji świadczą między innymi zestawienia bibliograficzne i analizy opublikowanych tłumaczeń. Postacią szczególnie zasłużoną dla rozwoju polsko-chorwackich kontaktów literackich jest Julije Benešić — tłumacz, a także znawca języka i kultury polskiej — który w połowie XX w. opisał początki przekładu literatury polskiej na język chorwacki. Ostatnio coraz większe wysiłki wkłada się w próby nie tylko zestawienia, ale też analizy i usystematyzowania bogatej działalności translatorskiej¹.

W niniejszym artykule analizie poddano przekłady literatury polskiej na język chorwacki wydane w latach 2007—2013 w formie publikacji książkowych lub w czasopiśmie. Ponadto podjęto próbę porównania działalności tłumaczeniowej

¹ Widać to szczególnie w artykułach i zestawieniach bibliograficznych, jak np.: *Poljska književnost u hrvatskim književnim časopisima od 1881. do 1940. godine* Petry Gverić (2002); Đ. Čilić Škeljo, I. Vidović Bolt: *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2006 r.* W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990—2006*. Red. B. Tokarz. Katowice 2009; Đ. Čilić Škeljo, M. Maks: *Bibliografia przekładów literatury polskiej w Chorwacji w latach 1990—2006*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 3: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (1990—2006)*. Red. B. Tokarz. Katowice 2012, s. 207—255.

w wymienionych latach ze stanem wcześniejszym, ściślej z okresem 1990—2006. Autorka artykułu korzystała z zasobów Narodowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Zagrzebiu (*Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu*), największej w Chorwacji instytucji tego typu, a także z katalogów innych miejskich i uniwersyteckich bibliotek w Chorwacji. Za punkt odniesienia w przypadku porównania dzisiejszego stanu przekładu z tym z lat poprzednich posłużył zaś artykuł autorstwa Đurđicy Čilić Škeljo i Ivany Vidović Bolt pt. *Literatura polska w polskich przekładach od 1990 do 2007 r.*

Działalność wydawnicza niejednokrotnie uzależniona jest od czynników pozaliterackich. Oprócz determinant politycznych i społecznych, które wpływały na pracę wydawnictw i tłumaczy w latach dziewięćdziesiątych minionego wieku, dziś działalność tę kształtują także (a może przede wszystkim) realia rynkowe i preferencje poszczególnych oficyn wydawniczych. Z tego też powodu popularność i obecność literatur obcych na danym obszarze zależy w dużym stopniu od politycznych i społecznych „wymogów chwili”, ale i od mody decydującej o tym, co w danym czasie cieszy się szczególnie dużym zainteresowaniem. Tego rodzaju wpływom nie mogła się oprzeć także polska literatura w chorwackich przekładach. Już pobieżny ogląd potwierdza jakościową i ilościową różnicę między tłumaczeniami opublikowanymi w latach dziewięćdziesiątych XX w. a tymi z pierwszej dekady obecnego stulecia.

Zanim przejdziemy do opisu interesującego nas okresu w dziejach przekładu (2007—2013), warto nakreślić kontekst społeczno-historyczny oraz przedstawić stan działalności translatorskiej od chwili proklamacji niepodległości Republiki Chorwacji. Przede wszystkim należy podkreślić, że w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia z powodu wojny domowej i niestabilnej sytuacji politycznej w byłej Jugosławii wszelka działalność tak przekładowa, jak i wydawnicza była niewielka. Nieliczne opublikowane wówczas książki były głównie przekładami najbardziej uznanych polskich autorów, w tym noblistów — Henryka Sienkiewicza, Czesława Miłosza i Wisławy Szymborskiej. Do najczęściej „wydawanych” w Chorwacji polskich twórców należałoby ponadto zaliczyć Zbigniewa Herberta i Tadeusza Różewicza.

Poza „obiektywnymi powodami”, dla których we wspomnianym okresie nie tłumaczono utworów autorów mniej uznanych, jednym z możliwych motywów „popełnionych” wyborów translatorskich była skłonność tłumaczy do przekładania dzieł pisarzy cieszących się powodzeniem i uznanych przez krytykę, zaliczanych do klasyków literatury. Do twórczości młodszych autorów podchodzono natomiast z nieufnością, co odzwierciedlały opinie wydawców obawiających się podjęcia ryzyka publikacji. Tak też w chwilach dramatycznych zmian politycznych i kulturowych, w sytuacji gdy wszystko w Chorwacji zaczynało „od początku”, dawano pierwszeństwo przekładom kanonicznych dzieł polskiej literatury, a przekłady współczesnych jeszcze nieuznanych autorów odłożono „na lepsze czasy”.

Inaczej było w latach 2007—2013, które cechowała znaczna aktywność chorwackich tłumaczy i wydawców literatury polskiej. Wówczas, z górą piętnaście lat po uzyskaniu niepodległości, gdy Chorwacja zdołała już okrzepnąć jako suwerenne państwo i kandydat do Unii Europejskiej, rozwijała się działalność wydawnicza i przekładowa, także samodzielna, ukierunkowana przede wszystkim na literaturę europejską. Nie dziwi więc duża liczba tłumaczonych w tym czasie utworów polskich, głównie autorów współczesnych. Analiza przekładów polskiej twórczości dowodzi różnorodności i mnogości podejmowanych w tym czasie inicjatyw translatorskich, które charakteryzowała obecność tłumaczeń utworów cenionych za granicą autorów współczesnych, ale coraz częściej także dorobku tych młodych i wciąż (relatywnie) nieuznanych przez krytykę twórców. Zauważalny jest, ponadto, wzrost liczby przekładów literatury podróżniczej, dramatów i esejów.

W porównaniu z latami wcześniejszymi widać było zwiększone zainteresowanie publikacjami książkowymi, lecz nie sposób wskazać autora, który zdecydowanie dominowałby pod względem liczby tłumaczeń jego utworów, jak to bywało w przypadku dzieł Sienkiewicza czy Miłosza. Należałoby, mimo to, zwrócić uwagę na liczne przekłady podróżniczej twórczości Andrzeja Stasiuka, jednego z najbardziej rozpoznawalnych za granicą polskich współczesnych pisarzy, autora trzech opublikowanych w Chorwacji książek (*Zima 2007*, *Na putu za Babadag / Jadąc do Babadag* 2010, *Taksim*, 2012) i współautora — wraz z Ukraińcem Jurijem Andruchowyczem — zbioru esejów (*Moja Europa; Brodski dnevnik / Dziennik okrętowy*, 2007). O popularności, jaką wśród czytelników cieszy się powieść kryminalna, świadczy publikacja w krótkim czasie przez wydawnictwo Fraktura aż trzech powieści Marka Krajewskiego (*Śmierć w Breslau / Smrt u Breslauu*, 2009; *Koniec świata w Breslau / Kraj svijeta u Breslauu*, 2010; *Widma w mieście Breslau / Sablasti u Breslauu*, 2010). Z pisarzy, których utwory tłumaczono więcej niż raz, warto również wymienić Witolda Gombrowicza (zbiór *Bakakaj*, 2007; powieść *Trans-Atlantyk / Trans Atlantik*, 2009) i Sławomira Mrożka (autobiografia *Baltazar*, 2008; zbiór felietonów *Małe listy / Mala pisma*, 2011; powieść *Ucieczka na południe / Bijeg na jug*, 2012). Z kolei literaturę dla dzieci i młodzieży reprezentują dwie powieści Katarzyny Kotowskiej (*Jeż / Jež*, 2007; *Wieża z klocków / Kula od kocaka*, 2007). Wydano ponadto dwie książki Hanny Krall poświęcone tematyce zagłady polskich Żydów (*Zdażyć przed Panem Bogiem / Stići prije Boga*, 2011; *Dibuk i druge priče*, 2011).

Ogólnie rzecz biorąc, w latach 2007—2013 ukazały się liczne przekłady tekstów dramatycznych, zarówno w czasopiśmie, jak i w samodzielnych publikacjach książkowych, co stanowi istotną zmianę w porównaniu z okresem poprzednim, w którym bezwzględnie dominowała poezja. Warto zwrócić uwagę na ciekawą pozycję — dwujęzyczną, chorwacko-angielską antologię polskiego dramatu dla dzieci i młodzieży pt. *Poljska čitanka: sedam kazališnih tekstova poljskih autora za djecu i mlade* = *Polish reader: seven plays for children and*

young people by Polish authors (2009). Zawiera ona utwory takich autorów, jak: L. Bardijewska, K. Chołoniewska, I. Degórska, M. Guśniowska, M. Milewska, M. Walczak, M. Wojtyszko. Należy również wymienić zbiory dramatów i esejów Janusza Głowackiego (*Četvrta sestra*, 2007) i Artura Grabowskiego (*Cnoty zachodniej cywilizacji (tragedia elementarna) / Vrline zapadne civilizacije: elementarna tragedija*, 2007). Esej jest gatunkiem, po który często sięgali tłumacze. Przykładem niech będzie wybór z eseistycznej i epistolarnej spuścizny Brunona Schulza (*Opowiadania: wybór esejów i listów / Sanatorij pod klepsidrom*, 2007). O pozostałych przekładach dramatów i esejów będzie jeszcze mowa.

O tym, że nie zapomniano w tym okresie o wielkich twórcach poezji polskiej, niech świadczą nowe edycje dzieł Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta. Najnowszy wybór z poezji Miłosza pt. *Drugi prostor: najnovije pjesme*, opublikowany nakładem wydawnictwa ZORO, ukazał się w Sarajewie i Zagrzebiu w 2009 r. W tym samym roku w Zagrzebiu wydano książkę *Moć ukusa: izbor iz djela* — zawierającą obszerny wybór z poezji, prozy, eseju i dramatu Herberta. Zdaje się jednak, że nieco zapomniano o Wisławie Szymborskiej, wprawdzie ukazał się jeden (zaledwie) tomik jej poezji, lecz wydany w prawie niedostępnym, na dodatek nieatrakcyjnym formacie kieszonkowym (*Moć ljubavi*, 2011).

Krótkie opowiadanie (*short story*) to gatunek, po który bardzo chętnie sięgają czytelnicy w całej Europie, nie tylko w Chorwacji. O jego popularności świadczy odbywający się w Chorwacji Festiwal Europejskiego Opowiadania (*Festival europske priče*), w ramach którego w 2011 r. wydano antologię zawierającą między innymi opowiadanie Olgi Tokarczuk *Przetwory na życie (na niestrawność) / Zimnica za život (za lošu probavu)*. Natomiast kolejne opowiadanie Tokarczuk (*Professor Andrews w Warszawie / Profesor Andrews u Varšavi*) zostało zamieszczone w innym zbiorze, pt. *Bożične priče (Opowieści wigilijne*, 2008), razem z krótkimi formami prozatorskimi autorstwa Andrzeja Stasiuka (*Opowieść wigilijna / Bożična priča*) i Jerzego Pilcha (*Pastorałka Don Juana / Don Juanova pastorala*).

Oprócz najczęściej przekładanych i najbardziej rozpoznawalnych utworów autorów, o których już pisałam, trzeba wymienić i tych, z których twórczości tłumaczono jedynie pojedyncze dzieła. Są to głównie powieściopisarze: Magdalena Tulli (*W czerwieni / U crvenilu*, 2008), Krzysztof Varga (*Tequila*, 2008), Jacek Dehnel (*Lala*, 2010), Zbigniew Mentzel (*Wszystkie języki świata / Svi jezici svijeta*, 2010), Paweł Huelle (*Mercedes-Benz*, 2012), Zygmunt Miłoszewski (*Uwikłanie / Upleteni*, 2012) i Maria Rodziewiczówna (*Wrzos / Kasja: društveni roman iz varšavskog svijeta*, 2012). Do grupy tej zalicza się także Ryszard Kapuściński z zapiskami podróżniczymi zatytułowanymi *Podróże z Herodotem (Putovanja s Herodotom*, 2011) oraz Marek Hłasko z autobiografią *Piękni dwudziestoltni (Lijepi dvadesetogodišnjaci*, 2011).

Bardzo często polscy pisarze pojawiali się także na łamach chorwackich czasopism literackich. Zapewne było to podyktowane względami finansowo-wydawniczymi: po prostu o wiele łatwiej wydać drukiem przekład w czasopi-

śmie niż w formie samodzielnej publikacji. Wprawdzie dominuje tu wciąż poezja i (nieco rzadziej) krótkie opowiadanie, ale również polską eseistykę i dramat w latach 2007—2013 można było częściej niż kiedyś spotkać w chorwackich czasopismach literackich. O popularności polskiej literatury na rynku chorwackim świadczy fakt, że niektóre czasopisma poświęcają jej prezentacji nawet całe numery, przedstawiają wyłącznie polską twórczość czy to mało znanych autorów, czy też takich poetów, jak Miłosz i Herbert.

Trzy lata po śmierci Czesława Miłosza „Književna republika” (2007, br. 7/9) wydała obszerny wybór jego wierszy, a w 2011 r., w setną rocznicę urodzin poety, trzy czasopisma poświęciły obszerne stronice lub numery tematyczne twórczości tego noblisty. W czasopiśmie „Dubrovnik” (br. 1), oprócz przekładów poezji, zamieszczono dwa wywiady z poetą. W tym samym roku w miesięczniku „Forum” (br. 10/12) ukazał się wybór poezji Miłosza w przekładzie Pero Mioča (*Kronološki prijevod poezije od 1930. do 2005. godine*), a w czasopiśmie „Književna Rijeka” (br. 4) — oprócz wierszy, rozmowa z poetą.

Jedynie Zbigniewowi Herbertowi redaktorzy czasopism poświęcają porównywalnie dużo miejsca i uwagi. Całe bloki dotyczące jego twórczości znajdziemy w czasopismach „Forum” (2007, br. 1/3 i 2009, br. 4/6) i „Književna smotra” (2009, br. 4/6). W 2008 r. „Forum” (br. 10/12) opublikowało fragment *Barbarzyńcy w ogrodzie (Barbarin u vrtu)*, a w 2011 r. czasopismo „Riječi” (br. 1/3) — kilka esejów Herberta.

Wśród poetów zajmujących w czasopismach chorwackich poczytne miejsce są także: Konstanty Ildefons Gałczyński („Forum” 2007, br. 10/12), Henryk Bardijewski („Književna Rijeka” 2007, br. 2; „Mogućnosti” 2007, br. 2), Monika Milewska („Forum” 2008, br. 4/6), Adam Zagajewski („Mogućnosti” 2010, 7/9) czy Jan Sochoń („Poezija” 2011, br. 1/2).

Obok poetów dobrze znanych, w tym zdobywców literackiej Nagrody Nobla, stanęli w szeregu polskich cenionych w Chorwacji twórców także ci młodszy lub mniej znani. I tak w czterech czasopismach odnajdziemy rubryki poświęcone polskiemu poetom współczesnym niezbyt dobrze znanym. Na przykład w 2007 r. czasopismo „Quorum” (br. 2/3) drukowało *Polską poezję nowego tysiąclecia / Poljska poezija novog tisućljeća*, prezentując utwory takich autorów, jak: Marcin Cecko, Piotr Czerski, Juliusz Gabryel, Łukasz Jarosz, Robert Król, Joanna Mueller, Maciej Robert, Julia Szychowiak, Joanna Wajs i Adam Zdorowski. Dwa lata później w czasopiśmie „Mogućnosti” (br. 7/9), w ramach bloku pt. *Pet poljskih pjesnika*, znalazło się miejsce dla poezji Tadeusza Dąbrowskiego, Julii Fiedorczuk, Moniki Milewskiej, Tomasza Różyckiego i Filipa Zawady. Nie można nie wspomnieć w tym miejscu o wyborze Đurđicy Čilić Škeljo pt. *Riječi kao insekti na svježoj ranici smisla: suvremena poljska poezija*, który ukazał się w czasopiśmie „Poezija” (2010, br. 1/2) i zawierał wiersze Mariusza Grzebalskiego, Jacka Dehnela, Moniki Mioszewicz, Bianki Rolando i Justyny Radczyńskiej.

Po tym jak polska „Wyspa” poświęciła cały numer literaturze chorwackiej w 2008 r. chorwacka „Tema” (br. 5/6) wydała numer z podtytułem *Poljska književnost i poljska knjiga — Časopis „Wyspa” u časopisu „Tema”*. To efekt współpracy dwóch czasopism. Oprócz przekładów prozaików, eseistów i autorów literatury podróżniczej, jak: Lech Budrecki, Ryszard Kapuściński, Marek Ławrynowicz, Kazimierz Orłoś i Mariusz Sieniewicz, na łamach „Temy” pojawia się także wybór ze współczesnej poezji polskiej, obejmujący wiersze Joanny Mueller, Dariusza Sośnickiego, Mariana Grześczaka, Józefa Kurylaka, Roberta Mielhorskiego, Krystyny Rodowskiej, Bohdana Zadury, Adriany Szymańskiej, Janusza Szubera i Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego.

Jak już parokrotnie wspominałam, w przeciwieństwie do przekładów literatury chorwackiej w okresie bezpośrednio po 1990 r., w latach 2007–2013 wzrosła liczba tłumaczeń esejów i dramatów. A skoro już o tym mowa, to nadmienię, że w prezentacji dorobku polskich dramatopisarzy ważną rolę odegrało czasopismo „Kazalište”, które kilkakrotnie opublikowało przekłady Małgorzaty Sikorskiej-Miszczuk, Tadeusza Kornasia, Ludwika Flaszena i Pawła Płoskiego. Z kolei jednoaktówki Sławomira Mrożka pojawiły się na łamach „Mogućności” (2009, br. 1/3).

Z ważniejszych publikacji trzeba też wymienić Olgi Tokarczuk siedem krótkich opowiadań wydrukowanych w czasopiśmie „Tema” (2011, br. 1/2) oraz liczne eseje różnych polskich autorów, jakie ukazały się w tym samym roku w czasopiśmie „Riječi” (br. 1/3). W grupie tych ostatnich znaleźli się: Stanisław Rosiek, Jerzy Grotowski, Zbigniew Herbert i Leszek Kołakowski ze słynnymi *Mini wykładami o maxi sprawach (Mini predavanja o maksii stvarima)*. Stałym zainteresowaniem cieszy się twórczość Ryszarda Kapuścińskiego (fragmenty jego prozy opublikowały czasopisma „Tema” 2008, br. 5 i „Književna smotra” 2009, br. 1).

Na zakończenie należałoby także wymienić tłumaczy, którzy przysłużyli się szerzeniu polskiej literatury w Chorwacji i przedstawili ją chorwackiemu czytelnikowi w całym jej bogactwie i repertuarze. Doświadczony tłumacz Pero Mioč jest autorem przekładów większości opublikowanych w tym czasie utworów, poza nim przekładów dokonywali głównie zagrzebscy poloniści, jak Đurđica Čilić Škeljo i Dalibor Blažina, czy też inni tłumacze, jak: Mladen Martić, Adrian Cvitanović i Jasmin Novljaković.

Podsumowując, należy podkreślić, że działalność tłumaczeniową w latach 2007–2013 należy rozpatrywać w kategoriach naturalnego rozwoju i kontynuacji tego rodzaju aktywności w warunkach powojennych, w czasie po dramatycznych zmianach politycznych. Gdy tylko Chorwacja umocniła się jako niezależne państwo, a tłumacze polskiej literatury przełożywszy najważniejsze, kanoniczne dzieła przygotowali grunt pod recepcję polskiej literatury (która w istocie może się poszczycić w Chorwacji obecnością usankcjonowaną pewną tradycją), przyszedł czas na przekłady pisarzy współczesnych, popularnych i uznanych. Biorąc pod

uwagę liczbę przekładów, ten sześcioroczny okres okazuje się o wiele płodniejszy w stosunku do poprzedzających go lat 1990—2006. Jeśli zaś chodzi o jakość, to zauważmy, że swoją działalnością objęli tłumacze utwory autorów i gatunki, które w momencie przekładu nie były najbardziej reprezentatywne. Również sam charakter pracy tłumaczy jest niejednolity, a wręcz różnorodny. Ponieważ w ciągu tych siedmiu lat co roku publikowano co najmniej pięć książek, a liczba utworów wydrukowanych na łamach czasopism literackich jest także niemała, można bez przesady stwierdzić, że polska literatura została chorwackiemu czytelnikowi przedstawiona w sposób rzetelny.

Z języka chorwackiego przetłumaczyła *Katarzyna Majdzik*

Martina Podboj

Prijevedi poljske književnosti u Hrvatskoj u razdoblju od 2007. do 2012. godine

Sažetak

U radu su predstavljeni prijevodi poljske književnosti na hrvatski jezik od 2007. do 2012. godine. Analizirani su prijevodi objavljeni kao samostalne knjige ili prijevodi unutar književnih časopisa. Uz kvalitativne i kvantitativne podatke, objašnjen je i izvanknjiževni kontekst koji utječe na izdavačku i prevodilačku aktivnost. Za navedeno se razdoblje, u usporedbi s prethodnim godinama, ističe se da je prevoditeljska aktivnost postala vrlo raznolika te da je obuhvatila autore i žanrove koji u početku nisu bili toliko zastupljeni te se zaključuje da je poljska književnost kvalitetno predstavljena hrvatskoj čitalačkoj publici.

Ključne riječi: književni prijevod, poljska književnost, hrvatski prijevod.

Martina Podboj

Polish literature in Croatian translation from 2007 to 2012

Summary

This paper presents translation of Polish literature in Croatia, published from 2007 to 2012, either as independent books, or as publications in literary magazines. Besides qualitative and quantitative data for the mentioned period, the paper explains the context and reasons outside literature that have an influence on translation and publishing activity. This period, compared to ones before, is described as diverse and rich with Polish translations of authors and genres that were not covered before. It is concluded that Polish literature is well-presented to Croatian readers.

Key words: literary translation, Polish literature, Croatian translation.

Przekłady

czesko-polskie i polsko-czeskie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury czeskiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Balabán Jan:** *Zeptej se táty / Zapytaj taty*. Tłum. Olga Czernikow. Wrocław, Czeskie Klimaty, 2013, 240 s. [proza].
2. **Bondy Ergon:** *Šaman / Szaman*. Tłum. Justyna Sztela. Kraków, Korporacja Ha!Art, 2013, 224 s. [proza].
3. **Chyba / Bląd**, scenariusz: Vojtěch Mašek, Marek Šindelka, rysunek: Matěj Lipavský, Pure Beauty. Kraków, Korporacja Ha!Art, 2013, 300 s. [komiks].
4. **Čapek Karel:** *Věc Makropulos / Sprawa Makropulos*. Tłum. Jan Gondowic. Warszawa, Biblioteka Teatru Wielkiego — Opery Narodowej Axis Mundi, 2013, 100 s. [dramat].
5. **Hakl Emil:** *Pravidla směšného chování / Zasady śmieszego zachowania*. Tłum. Julia Różewicz. Wrocław, Afera, 2013, 196 s. [proza].
6. **Halík Tomáš:** *Hurra, nie jestem Bogiem!**. Tłum. Tomasz Dostatni, Andrzej Babuchowski, Leszek Engelking, Juliusz Zychowicz. Warszawa, Agora, 2013, 176 s. [wybór esejów].
7. **Havel Václav:** *Letní přemítání / Letnie rozmyślania*. Tłum. Andrzej S. Jagodziński. Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2013, 176 s. [esej].
8. **Hořková-Weissowá Helga:** *Deník 1938—1945. Příběh dívky, která přežila holocaust / Dziennik Helgi. Świadectwo dziewczynki o życiu w obozach koncentracyjnych*. Tłum. Aleksander Kaczorowski. Kraków, Insignis Media, 2013, 256 s. [proza].
9. **Hůlová Petra:** *Umělohmotný třípokoj / Plastikowe M3, czyli czeska pornografia*. Tłum. Julia Różewicz. Wrocław, Afera, 2013, 160 s. [proza].
10. **Kundera Milan:** *Kniha smíchu a zapomnění / Księga śmiechu i zapomnienia*. Tłum. Piotr Godlewski, Andrzej S. Jagodziński. Warszawa, W.A.B., 2013, 324 s. [proza].
11. **Pilátová Markéta:** *Žluté oči vedou domů / Żółte oczy prowadzą do domu*. Tłum. Tomasz Grabiński, Katarzyna Dudzic. Wrocław, Czeskie Klimaty, 2013, 250 s. [proza].

12. **Rudiš Jaroslav**: *Grandhotel / Grandhotel*. Tłum. Katarzyna Dudzic. Wrocław, Czeskie Klimaty, 2013, 238 s. [proza].
13. **Rudiš Jaroslav**: *Konec punku v Helsinkách / Koniec punku w Helsinkach*. Tłum. Katarzyna Dudzic. Wrocław, Czeskie Klimaty, 2013, 300 s. [proza].
14. **Svěrák Zdeněk**: *Radovanovy radovánky / Ucieszki Cieszka*. Tłum. Dorota Dobrew. Warszawa, Dwie Siostry, 2013, 144 s. [proza].
15. **Šabach Petr**: *Máslem dolů / Masłem do dołu*. Tłum. Julia Różewicz. Wrocław, Afera, 2013, 210 s. [proza].
16. **Šašek Miroslav**: *This is Paris / Oto jest Paryż*. Tłum. Maciej Byliniak. Warszawa, Dwie Siostry, 2013, 56 s. [proza].
17. **Šmaus Martin**: *Děvčátko, rozdělej ohniček / Dziewczynko, roznieć ogień*. Tłum. Dorota Dobrew. Wrocław, Czeskie Klimaty, 2013, 334 s. [proza].
18. **Topol Jáchym**: *Chladnou zemí / Warsztat diabła*. Tłum. Leszek Engelking. Warszawa, W.A.B, 2013, 192 s. [proza].
19. **Topol Jáchym**: *Valčík na rozloučenou / Walc pożegnalny*. Tłum. Piotr Godlewski. Warszawa, W.A.B., 2013, 296 s. [proza].
20. **Žamboch Miroslav**: *Visio in Extremi / Percepcja*. Tłum. Andrzej Kossakowski. Lublin, Fabryka Słów, 2013, 480 s. [proza].
21. **Žamboch Miroslav**: *Život je jinde / Życie jest gdzie indziej*. Tłum. Jacek Iląg. Warszawa, W.A.B., 2013, 460 s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Almanach Prowincjonalny”, kwiecień 2013, nr 17.

Chrobák Jakub

Domů II. Janu Balabánovi / Do domu. Dla Jana Balabána, s. 118.

Ještě podzim. Petru Hruškovi / Jeszcze jesień. Dla Petra Hruški, s. 119.

Večer / Wieczór. Tłum. Julia Różewicz, s. 119 [poezja].

Kašpárková Ivana

...S okny dokořán / ...Z oknem na oścież, s. 116.

Skok do ticha / Skok do ciszy, s. 116.

... v baletu / ... w balecie, s. 117.

Zmačkané zazraky / Pomięte cuda. Tłum. Julia Różewicz, s. 117 [poezja].

Křížek Václav Maximilian

**** (Jak krásný den...) / *** (Cóż za piękny dzień...)*, s. 128.

Poledne / Południe, s. 129 [poezja].

Příjezd / Przyjazd, s. 130 [proza].

Všehovšednost / Wszepowszedniość. Tłum. Julia Różewicz, s. 128 [poezja].

Mazurek Richard

Fräulein / Fräulein, s. 126.

Jsem / Jestem, s. 126.

Snídaně / Śniadanie. Tłum. Julia Różewicz, s. 127 [poezja].

Montagová Kristýna

I. (důsledky toho...) / *I. (skutki do ciebie...)*, s. 120.

III. (tušení karibských radovánek...) / *III. (poczucie karaibskiej swawoli...)*, s. 120.

IV. (odhalenými rameny...) / *IV. (przez odsłonięte ramiona...)*, s. 120.

VI. (vteřiny nadrobno nastrouháme...) / *VI. (drobno utrzymy chwile...)*. Tłum. Julia Różewicz, s. 121 [poezja].

Motúzová Veronika

Kawiarnia. Tłum. Julia Różewicz, s. 124–125 [proza].

Pačková Linda

[z tomu *Atomy*]

I. Tvůj mrtvý pohled / I. Twoje martwe spojrzenie, s. 122.

IV. Odcizený invalidní vozík / IV. Skradziony wózek inwalidzki, s. 122.

V. Na zadním sedadle / V. Na tylnym siedzeniu, s. 123.

VI. Procházíš / VI. Przechodzisz. Tłum. Julia Różewicz, s. 123 [poezja].

Paterová Natálie

**** (Pro případ nouze...)* / **** (W razie konieczności...)*, s. 131.

Nemocnice Motal / Szpital Motal, s. 131.

Ráno / Rano. Tłum. Julia Różewicz, s. 131 [poezja].

Šťastná Irena

**** (Holka po obrně...)* / **** (Dziewczyna po polio...)*, s. 115.

**** (Slabé přešité světlo...)* / **** (Słabe przeszyte światło...)*, s. 114.

**** (V zástěrce nad kolena...)* / **** (W fartuchu nad kolana...)*, s. 114.

Daniela / Daniela. Tłum. Julia Różewicz, s. 115 [poezja].

2. „Almanach Prowincjonalny”, listopad 2013, nr 18.

Březinská Sylvie

**** (Ať šeptám či hulákám...)* / **** (Czy szepcę czy wrzeszczę...)*, s. 160.

**** (Čím dál víc...)* / **** (Coraz bardziej...)*, s. 160.

Návrat / Powrót, s. 160.

Zmizel... / Zniknął... Tłum. Julia Różewicz, s. 160 [poezja].

Chrobák Jakub

Milostná / Miłosny, s. 169.

Možna báseň? / Może wiersz?, s. 168.

Na nebi bezhvězděm / Na niebie tym bez gwiazd, s. 168.

Podzim nedáš. Zase Petrovi / Nie dasz rady na jesień. Znowu dla Petra, s. 169.

U bludných cest / Na manowcach. Tłum. Julia Różewicz, s. 168 [poezja].

Kašpárková Ivana

**** (Vši silou tahám...)* / **** (Z całej siły pociągam...)*, s. 165.

Dnes ráno / Dziś rano, s. 164.

Když tančí / Kdy tańczy, s. 165.

Padlá za slast / Padła za rozkoszyznę, s. 164.

V lednu / W styczniu. Tłum. Julia Różewicz, s. 165 [poezja].

Křivánek Vladimír

[z tomu *Dozrávání slov*]

III. (Jako leklé ryby...) / *III. (Niczym śnięte ryby...)*, s. 43.

XII. (Bílý květ lekninu...) / *XII. (Nenufar z głową białą...)*, s. 43.

[z tomu *Smysly*]

A znovu jaro / I znowu wiosna.

Con Sordino / Con Sordino.

Vlásenka / Wsuwka, s. 45.

[z tomu *Šampanské básníkům*]

Krčma / Karczma, s. 42.

Příběh / Historia, s. 42.

Rytmy / Rytmy, s. 42.

Stud / Wstyd, s. 42.

[z tomu *Vino je vino*]

VI. (Lži, ještě chvíli lži...) / *VI. (Kłam, jeszcze chwilę kłam...)*, s. 44.

VIII. (Noc sahá ke hvězdám...) / *VIII. (Noc czernią do gwiazd zionie)*. Tłum.

Julia Różewicz, s. 44 [poezja].

Květoňová Eva

Marnost / Marność. Tłum. Julia Różewicz, s. 161 [poezja].

Luňáčková Alžběta

A uvnitř to hořelo... / (A w środku płonąłam...), s. 158.

Bylo to ubývání... / To było ubywanie...), s. 159.

Jsi churavý... / (Chronicznie chory...), s. 158.

Jsi dřevno, jež neotesán... / (Jesteś drewnem, którego nie ociosam...), s. 158.

Když ráno zametáš dvorek... / Gdy rano zamiatasz dziedziniec...), s. 159.

Neptáš se mě... / (Nie pytasz mnie...), s. 158.

Přišlo to náhle... / Przyszło tak nagle...) Tłum. Julia Różewicz, s. 159 [po-
ezja].

Martinek Lubomír

*Bohuslav Reynek. Samotář z Petrkova / Bohuslav Reynek. Samotnik z Petrko-
va*. Tłum. Marta Banasiak, s. 136—153 [biografia].

Matúzová Veronika

Barevný skelet... / Szkielet kolorowy...)

Kamenolom... / Kamieniolom...)

Raná touha... / Poranna żądza...

Smířit se s časem... / Pogodzić się z czasem... Tłum. Julia Różewicz, s. 157 [poezja].

Mazurek Richard

Babička / Babcia, s. 156.

Tranoscius / Tranoscious. Tłum. Julia Różewicz, s. 156 [poezja].

Montagová Kristýna

I. Slzy moudřejší bez pláče... / I. Łzy mądrzejsze bez płaczu..., s. 166.

II. Zábradlí o podlehnutí nerozhoduje... / II. Bariera nie decyduje o uległości..., s. 166.

IV. Dny mají kšandy... / IV. Dni noszą szelki..., s. 166.

VII. Odhozeno proti slunci... / VII. Wyrzucone przez słońce..., s. 167.

IX. Umaštění únavou... / IX. Umazani zmęczeniem..., s. 167.

X. mám hlínu ve vlasech?... / X. a mam we włosach il?... Tłum. Julia Różewicz, s. 167 [poezja].

Pačková Linda

[z cyklu *Atomy*]

Češi dali gól / Czesi strzelili gola, s. 170 [proza].

Novoročný / Noworoczny, s. 171 [poezja].

Rukavice / Rękawiczka. Tłum. Julia Różewicz, s. 171 [poezja].

Šťastná Irena

*Sok grejppfutowy**. Tłum. Julia Różewicz, s. 122—125 [proza].

Zahradníček Jan

*Adoracja Krzyża**. Tłum. Józef Waczków [fragment wstępu do wywiadu Andrzeja Babuchowskiego z Milošem Doležalem pt. *Co się stało w Czyhoszczy?*], s. 108 [poezja].

3. „Dialog” 2013, nr 7—8 (680—681).

Kolečko Petr

Bohové hokej nehrají / Bogowie nie grają w hokeja. Tłum. Hanna i Štefan Adamikowie, s. 172—204 [dramat].

Nagy Walter

*Zaginiona Czechosłowacja?**. Tłum. Hanna i Štefan Adamikowie, s. 111—115 [esej].

Sikora Roman

Zpověď masochisty / Spowiedź masochisty. Tłum. Małgorzata Sikorska-Miszczuk, Elżbieta Zimna, s. 116—155 [dramat].

Zelenka Petr

Ohrožené druhy / Skutki uboczne. Tłum. Krystyna Krauze, s. 205—263 [dramat].

4. „Podkowiński Magazyn Kulturalny” (zima 2013), nr 70.

Janouch Gustav

Gespräche mit Kafka (fragmenty) / Spotkania z Franzem Kafką (fragmenty).

Tłum. [z j. niem.] Andrzej Bogusławski [proza].

5. „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2013, nr 1—2.

Klíma Ladislav

Vlastní životopis filosofa Ladislava Klímy [fragment] / Żywot własny [fragment]. Przeł. Mateusz Chmurski, s. 31—48 [proza].

Opracowały Joanna Mrzyk i Martyna Paszek

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Czechach w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Augustyn Józef:** *Najpiękniejszy z ludzkich synów. Droga Krzyżowa / Nejkrásnější z lidských synů: Křížová cesta.* Přel. Jindra Hubková. Kostelní Vydří, Karmelitánský nakladatelství, 2013, 31 s. [esej].
2. **Bargielska Justyna:** *Píšeš báseň?**. Přel. Lucie Zakopalová. Ostrava, Protiluv, 2013, 93 s. [poezja].
3. **Bruni Amelia:** *Dzielna owieczka / Statečná ovečka.* Přel. Jana Nováková. Warszawa, De Agostini, 2013, 24 s. [ksiážka dla dzieci].
4. **Chojnowski Zbigniew:** *Mazurské dědictví**. Přel. Libor Martinek. Opava, Literature & Sciences, 2013, 66 s. [poezja].
5. **Cyra Adam:** *Ochotník do Auschwitz / Dobrovolným vězňem v Osvětimi.* Přel. Markéta Páralová-Tardy. Libeznice, Víkend, 2013, 396 s. [proza].
6. **Detektyw przyrody / Příroda pod lupou: louka, pole, les.** Praha, Svojtka & Co., 2013, 41 s. [ksiážka dla dětí].
7. **Dobraczyński Jan:** *Cień ojca / Stín otce: příběh o Josefovi z Nazaretu.* Vyd. 4. Přel. Marie Havránková. Praha, Paulínky, 2013, 271 s. [proza].
8. **Dobraczyński Jan:** *Wyczerpać morze / Přelévát moře: román o papežství po jaderné katastrofě.* Vyd. 3. Přel. Lubomír Nakládal. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2013, 222 s. [proza].
9. **Dvořáčková Vlasta:** *Zahrada, ale nevypletá: verše básníků polského baroka**. Sestavila a přeložila Vlasta Dvořáčková. Příbram, Pistorius & Olšanská, 2013, 116 s. [poezja].
10. **Fabianowska Małgorzata:** *Univerzita pro příšerky: filmový příběh**. Praha, Egmont, 2013, 24 s. [ksiážka dla dětí].
11. **Fabianowska Małgorzata:** *Winnie the Pooh puzzle book / Medvídek Pú: kniha puzzle.* Praha, Egmont, 2013, 8 s. [ksiážka dla dětí].
12. **Frączek Agnieszka:** *Cztery lapy i ogon, czyli opowiadania o zwierzętach / Čtyři tlapy a ocásek, aneb, Povídaní o zvířátkách.* Říčany u Prahy, Junior, 2013, 63 s. [ksiážka dla dětí].

13. **Gross Jan Tomasz, Grudzińska-Gross Irena:** *Złote żniwa / Zlatá žeň: co se odehrálo na pomezí holokaustu*. Přel. Dorota Müllerová. Praha, Argo, 2013, 133 s. [proza].
14. **Huelle Paweł:** *Opowieści chłodnego morza / Příběhy chladného moře*. Přel. Pavel Peč. Praha, Argo, 2013, 240 s. [proza].
15. **Huelle Paweł:** *Ostatnia wieczerza / Poslední večeře*. Přel. Jan Faber. Zlín, Kniha Zlín, 2013, 209 s. [proza].
16. **Kieślowski Krzysztof, Stoková Danuta:** *Autobiografia / Kieślowski o Kieślowském*. Vyd. 1. Přel. Lenka Daňhelová. Praha, Academia, 2013, 237 s. [proza].
17. **Kobylecka Danuta:** *Jerzy Kozarzewski — ślad niezatarty / Jerzy Kozarzewski — nezahľazená stopa*. Přel. František Všetíčka. Nysa, Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Jerzego Kozarzewskiego w Nysie, 2013, 116 s. [proza].
18. **Kozłowska Urszula:** *Wesoła zagroda / Kde je pejsek?* Přel. Daniela Řezníčková. Říčany u Prahy, Junior, 2013, 12 s. [knižka pro děti].
19. **Marjańska-Czernik Maria:** *Wypożyczalnia babć / Půjčovna babiček*. Přel. Šárka Krejčová. Praha, Albatros, 2013, 45 s. [knižka pro děti].
20. **Międzybrodzka Wiktoria:** *Album przyjaciela. Kot / Kočka: Album kamaráda*. Přel. Daniela Řezníčková. Říčany u Prahy, Junior, 2013, 44 s. [knižka pro děti].
21. **Międzybrodzka Wiktoria:** *Album przyjaciela. Pies / Pes: album kamaráda*. Přel. Daniela Řezníčková. Říčany u Prahy, Junior, 2013, 44 s. [knižka pro děti].
22. **Mołęda Jacek:** *Wyszedłem po chleb / Šel jsem pro chleba*. Vyd. 1. Přel. Libor Martinek. Krnov, Město Krnov, 2013, 102 s. [proza].
23. **Monster High — przebieranki / Monster High — dokresľovačky**. Praha, Egmont, 2013, 8 s. [knižka pro děti].
24. **Monster High — zagadki z dreszczykiem / Monster High — záhrobní aktivity**. Praha, Egmont, 2013, 32 s. [knižka pro děti].
25. **Ossoliński Wojciech:** *40 niepoprawnych wierszy o moim miasteczku / 40 nesprávných básní o mém městečku*. Přel. Libor Martinek. Krnov, Město Krnov, 2013, 146 s. [poezja].
26. **Pilipiuk Andrzej:** *Kroniki Jakuba Wędrowycza / Kroniky Jakuba Vandrovce*. Vyd. 2. Přel. Pavel Wiegel. Plzeň, Laser, 2013, 234 s. [proza].
27. **Rapnicki Marek:** *Barabasz i inne wiersze / Barabáš a jiné básně*. Vyd. 1. Přel. Libor Martinek. Krnov, Město Krnov, 2013, 127 s. [poezja].
28. **Rychter Bartłomiej:** *Złoty wilk / Zlatý vlk*. Přel. Petr Vidlák. Brno, Host, 2013, 326 s. [proza].
29. **Sienkiewicz Henryk:** *Krzyżacy / Křižáci: historický román*. Přel. Václav Kredba. Praha, Dobrovský, 2013, 787 s. [proza].
30. **Sienkiewicz Henryk:** *Ogniem i mieczem / Ohněm a mečem*. Přel. Václav Kredba. Praha, Dobrovský, 2013, 813 s. [proza].

31. **Sienkiewicz Henryk:** *Quo vadis? / Quo vadis?* Přel. Václav Kredba. Praha, Dobrovský, 2013, 557 s. [proza].
32. **Smoleński Paweł:** *Izrael już nie frunie / Izrael už se nevznáší.* Přel. Lucie Zakopalová, Michala Benešová. Praha, Dokořán: Maj, 2013, 285 s. [proza].
33. **Sójka-Leszczyńska Anna:** *Księga najpiękniejszych bajek / Moje nejkrásnější pohádky.* Přel. Lucie Kněžourková. Praha, Ottovo nakladatelství, 2013, 364 s. [książka dla dzieci].
34. **Stasiuk Andrzej:** *Tři hry [obsahuje: Noc, Temný les].* Přel. Irena Lexová. Praha, Institut umění — Divadelní ústav, 2013, 151 s. [zbiór dramátów]
Ciemny las / Temny las.
Czekając na Turka / Čekání na Turka.
Noc / Noc.
35. **Terakowska Dorota:** *Tam, gdzie spadają anioły / Tam, kde padají andělé.* Přel. Pavel Weigel. Praha, Triton, 2013, 203 s. 208 [proza].
36. **Tochman Wojciech:** *Bóg zapłać / Panbuh zaplat'.* Přel. Barbora Gregorová. Praha, Dokořán: Maj, 2013, 213 s. [proza].
37. **Wegner Robert M.:** *Opowieści z meekhańskiego pogranicza / Šíp a vítr, dýka a moře: příběhy z meekhánského pohraničí.* Přel. Pavel Weigel. Plzeň, Laser-books, 2013, 555 s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „A2: kulturní čtrnáctideník” 2013, roč. 9, č. 4.
Huelle Paweł
Öland / Öland. Přel. Pavel Peč, s. 22—23 [proza].
2. „A2: kulturní čtrnáctideník” 2013, roč. 9, č. 6.
Bauman Zygmunt
Liquid Love / Úskalí zamilovanosti. Z angličtiny přeložila Marta Svobodová a Michal Kotík, s. 18—19 [esej].
3. „A2: kulturní čtrnáctideník” 2013, roč. 9, č. 7.
Smoleński Paweł
Izrael już nie frunie / Izrael už se nevznáší. Přel. Lucie Zakopalová, s. 6 [proza].
Tochman Wojciech
Człowiek, który powstał z torów / Člověk, který vstal z kolejí. Přel. Bára Gregorová, s. 7 [proza].
4. „A2: kulturní čtrnáctideník” 2013, roč. 9, č. 26.
Bator Joanna
Ciemno, prawie noc / Tma, téměř noc. Přel. Michala Benešová, s. 22—23 [proza].

5. „Kontexty” 2013, roč. 5, č. 5.

Krynicky Ryszard

[z czasopisma „Kwartalnik Artystyczny”]

10. května 2008 / 10. maja 2008.

[z tomu *Kamień, szron*]

Gołębje / Holubi.

Jakie tam? / Co tam.

Może / Możliwa.

Na kruchych rękopisach / Na rozpadających se rukopisech.

Nadal nie wiem / Stále nevím.

Prawda? / Pravda.

Trzy wiersze tylko dla ciebie / Tři básně jenom pro tebe.

[z tomu *Wiersze wybrane*]

Dziś w nocy / Dnes w noci.

Jak zwykle inaczej / Jako obvykle jinak.

Przez to / Kvůli tomu.

Tak, jestem / Ano, jsem. Přel. Lenka Daňhelová, s. 72—75 [poezja].

6. „Listy” 2013, č. 2.

Krynicky Ryszard

[z czasopisma „Kwartalnik Artystyczny”]

Wracając do domu... / Cestou domů...

Za moim oknem... / Za svým oknem...

Zobaczymy się jeszcze?... / Uvidíme se ještě?...

[z tomu *Przekreślony początek*]

Umarł Suckewer... / Zemřel Suckewer...

[z tomu *Wiersze wybrane*]

Przez to / Kvůli tomu.

Tak, jestem / Ano, jsem. Přel. Václav Burian, s. 97 [poezja].

Militz Anna

Jakieś listy po niemiecku / „Jakési dopisy v němčině...”. Přel. Václav Burian, s. 16 [esej].

7. „Listy” 2013, č. 3.

Kronhold Jerzy

[z tomu *Epitafium dla Lucy*]

- Czyste od łez / Slzami čisté.*
Do Bramy Morawskiej / Moravské bráně.
Dziewczyna z Cyngutówki / Holka z Cyngutówki.
Ruszenie / Tážení.
W Ligołce Kameralnej / Ligołka Kameralna.
Żadnych łez dla śmierci / Ani slzu smrti. Přel. Václav Burian, s. 79 [poezja].
8. „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu” 2013, č. 7.
Gombrowicz Witold
Kronos / Kronos. Přel. Petr Vidlák, s. 10—12 [proza].
9. „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu” 2013, č. 9.
Różycki Tomasz
Bestarium / Bestiárium. Přel. Joanna Derdowska, s. 21—26 [proza].
Szczygiel Mariusz
Śliczny i poslušny / Roztomilý a poslušný. Přel. Helena Stachová, s. 52—60 [proza].
10. „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu” 2013, č. 10.
Szczygiel Mariusz
Velkoměsto, kde chcíp kůň.* Přel. Helena Stachová, s. 6—8 [esej].
11. „Protimluv” 2013, roč. 12, č. 1—2.
Mitzner Piotr
Poemat o kuku / Poéma o Kuku. Přel. Soňa Filipová, s. 26—29 [poezja].
12. „Protimluv” 2013, roč. 12, č. 3—4.
Chomałowska Beata
Sztetl, getto i architektura / Štetl, ghetto a nová architektura. Přel. Lucie Zakopalová, s. 68—73 [proza].
13. „Souvislosti” 2013, č. 3.
Kurek Marcin
Oleander / Oleandr. Přel. Jaroslav Šubrt [poezja].
14. „Tvar” 2013, č. 6.
Grabiński Stefan
Glucha przestrzeń / Mrtvá trať. Přel. Libor Martinek, s. 14—15 [proza].
15. „Tvar” 2013, č. 16.
Miłosz Czesław
Z okna / Z okna. Přel. Jiří Červenka, s. 1 [poezja].
Mrozek Sławomir
Audiencja u Mrożka / Audience u Mrożka. Přel. Lucie Zakopalová, s. 8—9 [dramat].
Pisarz, żaba i alchemik / spisovatel, žába a alchymista. Přel. Lucie Zakopalová, s. 9 [esej].

**„Jesteśmy blisko i coraz więcej o sobie wiemy”
Komentarz do bibliografii
za lata 2007—2013**

**„We are close and we know more and more about each other”
A commentary to the bibliography
for the years 2007—2013**

Dorota Żygadło-Czopnik

Uniwersytet Wrocławski, zydlo1@wp.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 31.09.2014

Key words: Commentary, bibliography, translation, Polish and Czech literature.

wszystkie cywilizacje powstały z przekładu¹

Przekłady literatury czeskiej i polskiej są publikowane przede wszystkim w krajach ościennych. Nie bez wpływu na ten fakt pozostają wzajemne historyczne i kulturalne związki między sąsiadującymi z sobą państwami. Choć celem niniejszego tekstu jest skrótowy przegląd recepcji przekładów ograniczony do lat 2007—2013 (informacje statystyczne i bibliograficzne), należy pokusić się o krótką refleksję historyczną, ponieważ „przekład literacki to wyłącznie jedna z części złożonego procesu recepcji kultury obcej przez kulturę rodzimą, szczególnie w przypadku języków tak bliskich, jak język polski i czeski”². W bada-

¹ Cyt. za: J. Miszańska: *Przekład literatury włoskiej w staropolszczyźnie na tle porównawczym*. „Przekładaniec” 2008, nr 21, s. 78.

² J. Fiala: *Krótko o czeskich przekładach polskiej poezji romantycznej*. Tłum. M. Nobis. W: *Literatura polska w świecie. Zagadnienia recepcji i odbioru*. Red. R. Cudak. Katowice 2006, s. 259.

niach nad recepcją literatur krajów ościennych, jak to ma miejsce w przypadku Polski i Czech, ważny czynnik stanowią związki tematyczne. Tysiącletnia historia sąsiedztwa Czechów i Polaków była dla obu narodów doświadczeniem zarówno wzbogacającym, jak i bolesnym. „Rozwijające się przez wieki kontakty Polaków i Czechów [...] obecne we wszystkich okresach naszych dziejów miały zawsze wymiar głęboko ludzki i zostawiły trwałe ślady w historii i kulturze obu narodów”³. W polskich dziejach i kulturze obserwujemy obecność języka, literatury, kultury czeskiej od samych początków naszej państwowości⁴. Wzajemne relacje między Czechami i Polakami mają swoją specyfikę i dramaturgię, a literatura stanowi ważny klucz, otwierający drogę do poznania kultury i zrozumienia tożsamości każdego z tych narodów. Teksty literackie są nośnikami wartości estetycznych i kulturowych, co należy uwzględnić w przekładzie będącym procesem osvajania obcej literatury, a tym samym kultury. Dzięki literaturze i jej przekładom możemy zmienić swoje nastawienie do wszystkiego, co wydaje nam się obce i nowe. Pisał o tym w klasycznym już opracowaniu *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim* Itamar Even-Zohar, izraelski badacz teorii przekładu i współtwórca *Translation Studies*⁵. Kolejnym ważnym czynnikiem w badaniach nad recepcją literatur krajów ościennych, oprócz związków tematycznych, jest nawiązywanie do problemów bliskich sąsiedniemu odbiorcy, problemów pogranicza, obalania stereotypów, doświadczenia pokoleniowe. Wśród istotnych czynników warunkujących postrzeganie literatury sąsiadów ważną rolę odgrywają także: bliskie powiązania autora z krajem odbiorcy, próba wypełnienia pustych miejsc w literaturze i kulturze odbiorcy zewnętrznego, jak to miało miejsce w Czechach, gdzie z powodu skromnego czeskiego romantyzmu, odnajdziemy wiele tłumaczeń z polskiej literatury romantycznej. Czynniki ostatni stanowiąc będą przyznane książce prestiżowe nagrody literackie (krajowe lub zagraniczne), w tym najważniejsza — Nagroda Nobla. W ostatnich latach dużą popularnością na rynku czeskim cieszą się nagradzane w Polsce i doceniane przez rodzimych recenzentów książki Andrzeja Stasiuka. Za tekst *Jadąc do Babadag* pisarz w 2005 r. otrzymał Nagrodę Literacką Nike. W okresie 2007—2013 eseje i artykuły autorstwa tego polskiego artysty pojawiły się parokrotnie w tygodniku „Respekt” (łącznie 13 publikacji) oraz w miesięczniku „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu” i na portalu „iLiteratura”. Z publikacji książkowych przetłu-

³ A.W. Mikołajczak: *Czesi w historii i kulturze Polski*. W: *Czesi*. Red. L.M. Nijakowski. Warszawa 2012, s. 32.

⁴ Zob. T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: *Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa*. Katowice 1947; T.Z. Orłós: *Element prasłowiański w dzisiejszym słownictwie czeskim*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1958, s. 267—283; Eadem: *Tysiąc lat czesko-polskich związków językowych — Tisíc let česko-polských jazykových vztahů*. Kraków 1993.

⁵ Zob. I. Even-Zohar: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. Tłum. M. Heydel. W: *Współczesne teorie przekładu*. Red. P. Bukowski, M. Heydel. Kraków 2009.

maczone zostały na język czeski: *Jadąc do Babadagu* (2008, *Cestou do Babadagu*, w przekładzie Jolanty Kamińskiej, Heleny Stachovej i Tomáša Vašuty), napisany wraz z Jurijem Andruchowyczem szkic literacki *Moja Europa. Dwa eseje o Europie zwanej Środkową* (2009, *Moje Evropa*, w przekładzie Tomáša Vašuty i Václava Buriana), proza *Biały kruk* (2010, *Bílá vrana*, w przekładzie Martiny Bořilovej) i zbiór dramatów *Tři hry* (2013, w przekładzie Michály Benešovej, Barbory Gregorovej, Ireny Lexovej, Lucii Zakopalovej, Ewy Zembok). W 2012 r. odbyło się w Czechach przedstawienie teatralne na motywach książki Andrzeja Stasiuka *Noc: słowiańsko-germańska tragifarsa medyczna*, w reżyserii Barbary Herz, w Teatrze Zlín (Divadlo Zlín). Andrzej Stasiuk w Czechach uchodzi za jednego z najważniejszych polskich pisarzy średniego pokolenia.

Popularyzacja literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Czechach zawsze była wyłącznie domeną entuzjastów i pasjonatów. Literatury te pozostają raczej na obrzeżach głównych kierunków zainteresowań literackich w Polsce i sąsiadującej z nią Republice Czeskiej. Wpływ przekładu, sfery jego oddziaływania, okoliczności zaistnienia i tryb rozpowszechniania są jednak zawsze charakterystyczne dla danego obszaru kulturowego i momentu historycznego. W Czechach problematyka przekładu literatury polskiej na język czeski zajmowała kilku znanych badaczy, między innymi: Otakara Bartoša, Jiříego Bečkę, Antonína Měšťana, Karla Olivę, Václava Buriana, Petra Posledního i Marię Sobotkovą. Niestety, aktywność naukowa i popularyzatorska nie przekłada się na odbiór czytelniczy polskiej literatury w tym kraju. Jest ona tu bowiem słabo zakorzeniona w świadomości współczesnego odbiorcy. Polonofilstwo w Czechach dotyczy głównie środowiska akademickiego (ciekawa strona pracowników i studentów praskiej polonistyki www.polonistika.cz), intelektualistów i literatów:

dost výrazně chyběla aktivita české strany. Soudím, že velmi silná ideologizace humanitních věd do roku 1989, a zejména restrikce pro polonistické obory a témata vůbec, má své důsledky dodnes. [...] chybí dostatečný počet propagátorů polské kultury — překladatelů a kritiků překladu, literárních vědců, jazykovědců, teatrologů, filmologů, ale i kunsthistoriků, kulturologů, a také turistických průvodců⁶.

Kwestia ta zmusza nas do poruszenia istotnego problemu, a mianowicie, jak obraz jednej kultury odbija się w świadomości członków innej kultury. Rozważania na ten temat mają ważne znaczenie dla zrozumienia stosunków panujących między Polakami i Czechami oraz ich odzwierciedlenia w literaturze. Badania nad stereotypami narodów służą rozpoznaniu psychospołecznych podstaw wielu zjawisk w obszarze kontaktów międzynarodowych. „Przenikają

⁶ L. Vítová: *Hranice po hranicích. Česko-polská a polsko-česká kulturní receptce po roce 1989*. W: *Podzwonne dla granic. Polsko-czeskie linie podziałów i miejsca kontaktów w języku, literaturze i kulturze*. Red. J. Lipowski, D. Żygadło-Czopnik. Wrocław 2009, s. 197.

za pośrednictwem mediów do szerokich kręgów społecznych, wpływając na kształtowanie opinii zarówno o grupie własnej, jak i o nastawieniach wobec niej grup obcych, szczególnie narodów ościennych⁷. Wcześniejsze niezwykle bogate stosunki kulturalne polsko-czeskie (głównie niektóre ich okresy) zostały opracowane pod względem naukowym dosyć szczegółowo. Badacz polski Jerzy Śliziński w tekście *Z polsko-czesko-słowackich stosunków kulturalnych na przestrzeni wieków* podkreśla, że przeciętny Polak jednak stosunkowo mało wie na ten temat. Najczęściej pamiętanym faktem jest przyjęcie chrześcijaństwa przez Mieszka I za pośrednictwem Czech. W późnym średniowieczu duże znaczenie dla rozwoju polskiego języka literackiego miały czeskie przekłady Biblii (w tym Psalterza), którymi w XV w. posługiwali się polscy tłumacze Pisma Świętego, co świadczy o znajomości języka czeskiego wśród wyższych warstw społeczeństwa polskiego.

Najstarsza faza oddziaływania czeskiego na język polski łączy się, jak wiadomo, z przyjęciem chrześcijaństwa. Czechy, które przyjęły chrzest przeszło sto lat wcześniej niż Polska oraz utrzymały kontakt z Europą Zachodnią, przewyższały w X w. Polskę pod względem kulturalnym⁸.

Inspiracje czeskie odegrały ważną rolę w początkowej fazie formowania się polskiej literatury reformacyjnej w pierwszej połowie XVI w. Kolejny rozdział we wzajemnym oddziaływaniu stanowi koniec XVIII w. (okres czeskiego odrodzenia narodowego). Literatura polska była w Czechach niezwykle popularna. Marian Szykowski w książce *Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym* podkreśla, że z rodzącym się wówczas na ziemiach czeskich ruchem słowianofilskim sympatyzowało wielu polskich slawistów, filologów i literatów z Adamem Mickiewiczem włącznie, którego twórczość oddziaływała w znacznej części na kształtowanie się nowej poezji czeskiej w pierwszej połowie XIX w. W tym czasie wpływ na poezję polską zaczęli wywierać czescy twórcy z grupy tzw. lumirowców. Związków z literaturą czeską w okresie Młodej Polski należy szukać w twórczości Stanisława Przybyszewskiego, który utrzymywał żywe kontakty ze skrajnym odłamek modernistów czeskich skupionych wokół czasopisma „Moderní revue”.

Negatywne wzajemne polsko-czeskie stereotypy utrwaliły się już w XIX w. Badacz stosunków czesko-polskich czasów monarchii habsburskiej Waldemar Łazuga w książce zatytułowanej *Rzeczy większe i mniejsze* (2002) zaznacza, że Czesi dla Polaków byli wówczas zbyt mieszczańscy, słowianofilscy, a Polacy dla

⁷ Z. Bokszański: *Stereotypy a kultura*. Wrocław 1997, s. 8.

⁸ T.Z. Orłós: *Wzajemne wpływy językowe czesko-polskie i ich uwarunkowanie historyczne*. W: *Konsekwencje sąsiedztwa polsko-czeskiego dla rozwoju języka i literatury — Polsko-české sousedství v rozvoji jazyka a literatury*. Red. T.Z. Orłós, J. Damborský. Wrocław 1997, s. 9.

Czechów — za bardzo szlacheccy, antyrusofilscy i prowęgierscy⁹. W świadomości czeskiej Polak uchodził przede wszystkim za szlachciurę, zadufka, nieroba i pijaka. Taki obraz narodu polskiego utrwalony w świadomości Czechów ukazuje Edmund Lewandowski w *Pejzażu etnicznym Europy* (2004). Wspomniany autor prezentuje portrety niemal wszystkich narodów europejskich: germańskich, romańskich, słowiańskich, ugrofińskich, bałtyckich. Przedstawia ich genezę, losy dziejowe i cechy charakterologiczne. W XIX w. w literaturze polskiej pojawił się zdaniem Antonina Kroh¹⁰ stereotyp Czecha konformisty i głupca, tchórzliwego w stosunku do władzy, okrutnego zaś wobec poddanych. Badacz polski dużo uwagi poświęca temu zagadnieniu w książce pt. *O Szwajku i o nas*:

W publicystyce i prozie polskiej XIX—XX wieku przewija się pogląd, że początek czesko-polskim animozjom dała fala przybyszów do Galicji — urzędników cesarskich, wśród których było wielu Czechów, mniej lub bardziej ziemczonych. Oni tworzyli na tych ziemiach pierwszą nowoczesną administrację. [...] Szlachcic polski, od stuleci nieznający biurokracji, obywający się bez dokumentów (*verbum nobile* wystarczało), nienawykły do systematycznego płacenia podatków [...] — okazywał przybyszom pogardę, za którą krył się strach. W jego oczach urzędnik był dziwacznym tworem, mieszaniną pachołka i okupanta. Gryzipiórkiem wyposażonym we władzę¹¹.

Jak zauważył Roman Baron¹², w kulturze polskiej, oprócz bardzo negatywnego stereotypu Czecha, w XIX w. funkcjonował w Wielkopolsce stereotyp pozytywny. Przeważało tam bowiem poczucie solidarności z Czechami, którzy tak samo jak Polacy z obszarów Wielkopolski bronili się przed niemiecką przemocą. Podobnie w zaborze pruskim dominował pozytywny stereotyp społeczeństwa czeskiego. Niestety, negatywne stereotypy sąsiadów żyją znacznie dłużej niż warunki, które je stworzyły. W momencie odzyskania przez Polaków i Czechów niepodległości w 1918 r., w wyniku złych stosunków politycznych między Polską a Czechosłowacją (kwestia Zaolzia), dobrze rozwijające się wcześniej kontakty kulturalne uległy osłabieniu. Mimo różnych wzajemnych pretensji w tym czasie przetłumaczono na język polski ważne dzieła czeskich artystów, a wśród nich *Przygody dobrego wojaka Szwajka* Jaroslava Haška (1929—1930) oraz trylogię powieściową *Hordubal*, *Meteor*, *Zwyczajne życie* Karel Čapka (1935) w przekładzie Pawła Hulki-Laskowskiego. Historyk idei Anna Wolff-Powęska zwraca szczególną uwagę na znaczenie lat 1938, 1945 i 1968 dla naszej wspólnej historii. Jej zdaniem, zaważyły one na obrazie Polaka w czeskiej świadomości jako tego,

⁹ Zob. W. Łazuga: *Rzeczy większe i mniejsze*. Poznań 2002, s. 73.

¹⁰ A. Kroh: *Polak, Czech — dwa bratanki*. W: *Narody i stereotypy*. Red. T. Walas. Kraków 1995, s. 43—46.

¹¹ A. Kroh: *O Szwajku i o nas*. Warszawa 2002, s. 8.

¹² R. Baron: *Obraz Czecha w społeczeństwie polskim. Przykład Galicji*. W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”. Z. 136. Kraków 2009, s. 104.

który stoi po stronie najeźdźców i silniejszych. Tymczasem Czesi są przez nas postrzegani jako naród tchórzliwych konformistów. Antonín Měšťan w artykule *Česko-polské styky v minulosti* (1986) zwrócił uwagę na szczególny termin „pepiczki”, jakim Polacy określają Czechów¹³. W odniesieniu do Polaków podobny termin nie istnieje.

Przeciętny Polak żywi irracjonalną pogardę dla „głupich pepików”. To sprawa wstydliva, jak każdy przejaw szowinizmu. Jakby moi rodacy nie zauważyli, że Czechosłowacja to nie tylko knedliki, piwo i Karel Gott. Że to także wielka kultura. Że tam właśnie powstaje światowej rangi proza, o której nam — Polakom — tylko marzyć. Że w tę kulturę wpisana jest wspaniała tolerancja, chrześcijański duch przebaczenia, jakiego próżno szukać w ultrakatolickiej Polsce¹⁴.

W okresie tzw. demokracji ludowej przekłady literatur sąsiednich były objęte „płaszczem opiekuńczym” polityki kulturalnej, wspieranej dwustronnymi umowami kulturalnymi, co miało swoje dobre i złe strony. W Pradze 4 lipca 1947 r. podpisano konwencję o współpracy gospodarczej i kulturalnej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką. Władze komunistycznej Czechosłowacji podtrzymywały jednak funkcjonowanie negatywnych wyobrażeń o Polakach wśród Czechów: „nie tylko do utrwalania niechęci między naszymi narodami na zasadzie »dziel i rządź«, ale również do powstrzymania przed szerzeniem się niewygodnych dla władz tendencji, przy czym narodem, od którego szła »zaraza«, był zawsze naród polski”¹⁵. Wydano wówczas wiele utworów, które nie pozostawały w sprzeczności z politycznymi oczekiwaniami, a także preferowaną w ich ramach estetyką, jako że estetyka podlegała w owym czasie kontroli politycznej. Taki obraz literatury prezentuje książka Witolda Nawrockiego i Tadeusza Siernego *Czeska i słowacka literatura piękna w Polsce w latach 1945—1980. Dzieje recepcji i bibliografia* (Katowice 1983). Również wybór tłumaczonych tu tekstów podporządkowany został programowi politycznemu.

W okresie Polski Ludowej liczba przekładów wielokrotnie wzrosła w porównaniu z okresem międzywojennym. Początkowo tłumaczono głównie prozę. Ukazały się wznowienia, a także nowe przekłady twórczości Haška i Čapka. Popularność zyskali: Ivan Olbracht, Marie Majerová, Marie Pujmanová, Václav Řezáč, Jan Drda, Vladislav Vančura, Julius Fučík, Karol Schulz i Bohumil

¹³ A. Měšťan: *Česko-polské styky v minulosti*. In: *Československo-polské styky. Včera, dnes a zítra*. Red. A. Měšťan. Mnichov 1986, s. 15. Zob. również *Dlaczego Czesi to Pepiki?* W: Z. Tarajło-Lipowska: *Kapoan. O czeskim dla Polaków, być może mało zaawansowanych, ale mocno zainteresowanych*. Wrocław 2000, s. 62—63.

¹⁴ A. Pawlak: *Dlaczego Czesi*. W: A. Jagodziński: *Banici (Rozmowy z czeskimi pisarzami emigracyjnymi)*. Kraków 1988, s. 6.

¹⁵ Z. Tarajło-Lipowska: *Długi żywot (anty)polskiego stereotypu w Czechach*. W: *Konsekwencje sąsiedztwa polsko-czeskiego dla rozwoju języka i literatury...*, s. 143.

Hrabal. Zaczęto też odrabiać zaległości w tłumaczeniach poezji czeskiej, i tak ukazała się *Antologia poezji czeskiej i słowackiej XX wieku* (1972). W tym czasie zwrócono szczególną uwagę na czeską awangardę teatralną. Należy tu wymienić tak wybitnych tłumaczy prozy czeskiej, jak: Zdzisław Hierowski, Maria Erhardtowa, Jadwiga Bułakowska, Andrzej Witold Sieczkowski, Cecylia Dmochowska, Edward Madany, Andrzej Czycibor-Piotrowski, Józef Waczków czy Emilia Witwicka. W Czechosłowacji powojennej początkowo publikowano tylko politycznie zaangażowaną literaturę polską, co rzutowało na jej odbiór czytelniczy. Stan ten uległ znacznej poprawie w latach osiemdziesiątych minionego wieku, gdy na rynku księgarskim stały się dostępne teksty Stanisława Wyspiańskiego, Jerzego Szaniawskiego, Henryka Sienkiewicza, Mirona Białoszewskiego, Józefa Czechowicza i Wisławy Szymborskiej.

Wzajemne zainteresowanie Czechów i Polaków nigdy nie było zbyt duże. Literackie powiązania i kontakty wąskiej grupy opozycjonistów w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych okazały się zbyt skromnym kapitałem, by budować na tej bazie szersze zainteresowanie. W zbiorowej świadomości obu narodów funkcjonuje wzajemne postrzeganie, w którym dominują negatywne elementy¹⁶.

Obecnie w Polsce, zdaniem Ziemowita Szczerka, funkcjonują dwa stereotypy Czecha: inteligencki i plebejski. W przypadku pierwszego dominuje przekonanie, że Czechy są krajem, w którym kultura wysoka w bezpretensjonalny sposób miesza się z niską. Drugi to stereotyp Czecha-Pepiczka, który woli pić piwo, niż walczyć¹⁷. Wydarzenia po 1989 r. otworzyły nową kartę zarówno polskiej, jak i czeskiej historii. Oba kraje stały się ponownie samodzielnymi podmiotami historii¹⁸. W latach dziewięćdziesiątych XX w. w Polsce i w Czechach doszło do szczególnego ożywienia rynku wydawniczego. Ulegający zmianie w kontaktach międzynarodowych obraz kraju sąsiedniego zachęca bowiem wydawców do sięgania po literaturę kraju ościennego. Na rozwój polskiego i czeskiego ruchu wydawniczego i związanego z nim ruchu księgarskiego rzutuje nowy układ ekonomiczny w potransformacyjnych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Rok 1989 zaowocował nie tylko naturalnymi zmianami na rynku wydawniczym, znacznym zróżnicowaniem tematycznym czeskiej prozy, ale też rozszereżeniem literatury na „starą” i „młodą”, przy czym o przynależności do jednej bądź drugiej w mniejszym stopniu decyduje data urodzenia, w większym — droga życiowa pisarza przed „aksamitną rewolucją”. [...] Nie wiadomo-

¹⁶ A. Wolff-Powęska: *Dobrzy sąsiedzi, źli sąsiedzi*. W: *Polacy — Niemcy — Czesi. Sąsiedztwo na przelomie wieków*. Red. W. Lesiuk, A. Trzcielińska-Polus. Opole 2001, s. 104.

¹⁷ Z. Szczerk: *Współczesne stereotypy polsko-czeskie*. W: *Ideologie — Państwa — Społeczeństwa*. Red. R. Żelichowski. Warszawa 2011, s. 223—236.

¹⁸ Zob. J. Patočka: *Kim są Czesi?* Tłum. J. Baluch. Kraków 1997, s. 11.

mo, czy wpływ miała na to naturalna chęć patrzenia w przód — w przyszłość, a nie oglądania się na przeszłość i niechęć do martyrologii, czy też wyrzuty sumienia i poczucie wstydu, że Czesi i Słowacy wyrażali milczącą zgodę na wszelkie działania partii komunistycznej, a dysydenci nie byli postrzegani jako bohaterowie — o ile w ogóle byli dostrzegani¹⁹.

W Czechach podobnie jak w Polsce artyści dążyli do wykreowania „własnego świata” przez zanegowanie zużytych mitów i wyobrażeń. W opinii Magdaleny Lachmanowej, wolność artysty nie jest wolnością od stereotypów. Pisarze w okresie potransformacyjnym nie oczekują, że uda im się uniknąć „kulturowych parawanów”, są przekonani, że literatura może zajmować się tylko aprobowaniem tego, co jest już powszechnie znane²⁰. Główne tematy, w których obrębie prezentowane są obecnie obrazy Polaków i polskiej rzeczywistości społecznej w Czechach, to polityka, religia i kontakty polsko-czeskie, zwłaszcza dotyczące handlu. Słaba recepcja kultury polskiej w Czechach niewątpliwie przyczynia się do tego, że z trudem napotykamy w najnowszej czeskiej produkcji literackiej tematykę polską. Jeden z najbardziej znanych czeskich pisarzy średniego pokolenia Jáchym Topol własne doświadczenia związane z Polską i Polakami wpisuje w swoją twórczość. Tematyka ta pojawia się w powieści *Siostra* (1994, *Sestra*) oraz w tekście *Supermarket bohaterów radzieckich* (2004, *Supermarket sovětských hrdinů*), które zostały przetłumaczone przez Leszka Engelkinga. Po tę problematykę sięgają jeszcze, choć w nieznacznym stopniu, Michal Viewegh (1992, *Báječná léta pod psa*), David Záborský (2006, *Slabost pro každou jinou pláž*) czy Jaroslav Rudiš (2002, *Nebe nad Berlínem*). Szczególnie David Záborský zwraca uwagę czytelników na to, jak ważne dla czeskiej literatury są kontakty z aktualnym życiem kulturalnym w Europie, a także konfrontacja z różnymi spojrzeniami na własne ja, refleksja na temat czeskiej lub, patrząc szerzej, środkowoeuropejskiej historii i kultury widzianej z zewnątrz oraz sięganie wzrokiem poza granice kraju. Taką możliwość stanowi konfrontacja przyjętych i praktykowanych stereotypów z czymś nowym, odmiennym. Bez wątplenia ciekawą publikacją, w której ten problem został poruszony, jest trylogia Jaroslava Rudiša *Alois Nebel* (2007) w tłumaczeniu Michała Słomki. Autorowi książki udało się stworzyć postacie, przy których ocenie kryteria narodowe są tylko powierzchowne i trzeciorzędne. Uniwersalność tych postaci w przeżywanych przez nie dramatach czy losach pokazuje w oryginalny sposób relacje polsko-czeskie.

Eksportowy sukces czeskiego autora uzależniony jest od jego renomy w kraju, ta zaś mierzona jest zarówno liczbą sprzedanych egzemplarzy, jak i otrzymanymi

¹⁹ J. Czaplínska: *Aksamitna przeszłość? Subiektywne refleksje o współczesnej literaturze czeskiej*. „Strony” 2010, nr 2, s. 46.

²⁰ Zob. M. Lachman: *Niedyskretny urok stereotypów. O prozie polskiej po 1989 roku*. W: *Stereotypy w literaturze (i tuż obok)*. Red. W. Bolecki, G. Gazda. Warszawa 2003, s. 229—258.

przez autora nagrodami (Magnesia Litera — Nagroda Państwowa za Literaturę, Nagroda im. Jaroslava Seiferta, Jiříego Orteny i in.)²¹. W latach osiemdziesiątych i krótko po listopadzie 1989 r., gdy w Czechosłowacji doszło do zmiany systemu politycznego, zagraniczni wydawcy (i czytelnicy) interesowali się literacką refleksją na temat reżimu totalitarnego, który w kraju panował od czasów powojennych. Jednakże w latach dziewięćdziesiątych fala tego zainteresowania opadła. Zainteresowanie czytelników skierowało się w inną stronę, na co szybko zareagowali autorzy, wydawcy i oczywiście tłumacze w Polsce. Dzisiaj za atrakcyjne uważane są w Czechach takie tematy, jak kwestia wzajemnych stosunków rodzinnych i partnerskich z ich problemami i kryzysami, o czym chętnie pisze Michal Viewegh, którego Joanna Czaplińska zalicza do grupy „literackich szarlatanów”²². W okresie 2007—2013 w Polsce ukazały się następujące książki tego autora: *Sprawa niewiernej Klary* (2007, tłum. Martyna Lemańczyk), *Zapisywacze ojcowskiej miłości* (2007, tłum. Joanna Derdowska), *Zbijany* (2008, tłum. Jan Stachowski), *Aniołowie dnia powszedniego* (2009, tłum. Jacek Illg) i *Powieść dla mężczyzn* (2010, tłum. Julia Boratyńska). Na podstawie jego powieści nakręcono kilka filmów, z których w Polsce mogliśmy obejrzeć: *Wychowanie panien w Czechach*, *Mężczyznę idealnego*, *Uczestników wycieczki*, *Do Czech razy sztuka*. Recepcja tej twórczości jest jednak w Polsce całkiem odmienna niż w Czechach, gdzie Viewegh jest niewątpliwie gwiazdą. Czytelnicy czescy jego książki wykupują, „jak ciepłe bułeczki”. W Polsce jest zupełnie inaczej. Choć książki Viewegha chętnie wydawane są przez większe polskie wydawnictwa (jak Zysk i S-ka), jego twórczość nawet w połowie nie odniosła takiego rozgłosu, jak w Czechach. „Prawdopodobnie dlatego, że nie mamy pisarza o podobnym statusie — autora lekkich czytań z pretensjami do wielkiej literatury, postaci medialnej, a zarazem przenikliwego krytyka współczesnej obyczajowości”²³.

Problematykę rodzinną podejmuje w swoich książkach również Petra Soukupová. Za sprawą bestsellera *Zmizet* (2009, *Zniknąć*), na który składają się trzy nowele, trzy współczesne historie rodzinne, zapewniła sobie wysoką pozycję na rynku literackim w Czechach. W ciągu roku sprzedano ponad 10 tys. egzemplarzy tej książki, która była nominowana do Nagrody Josefa Škvoreckiego i zdobyła w 2010 r. główną nagrodę Magnesia Litera w kategorii Książka Roku. W 2012 r.

²¹ Zob. I. Mroczek: *O recepcji tłumaczeń czeskiej literatury bestsellerowej na język polski (na przykładach tłumaczeń książek Michala Viewegha, Ireny Obermannovej i Haliny Pawłowskiej)*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990—2006*. Red. B. Tokarz. Katowice 2009, s. 131—140.

²² Polska badaczka w ten sposób określa pisarzy sprawnych warsztatowo, mających łatwość pisania, tworzących ciekawe fabuły, ale proponujących jałowe treści. Zob. J. Czaplińska: *Aksamitna przeszłość?...*, s. 47.

²³ Fragment recenzji *Homolowie po latach* — Michal Viewegh *Zapisywacze ojcowskiej miłości* z archiwum bloga *Czytam centralnie*, gdzie prezentowany jest tygiel środkowo-południowo-wschodnich europejskich kultur, języków i narodowości. <http://czytamcentralnie.blogspot.com/2012/03/homolowie-po-latach-michal-viewegh.html> [Data dostępu: 10.07.2014].

pozycja ta ukazała się w Polsce w przekładzie Julii Różewicz (wyd. Afera). Pi-sarka, zdaniem krytyki, wypełniła lukę w czeskiej prozie młodego pokolenia twórczością bardzo czeską, w której dominują zagadnienia ateistyczne, swojskie i niemetafizyczne. Nie należy tego mylić z typem literatury czeskiej, do której tak w Polsce przywykliśmy, czyli śmiesznej, knajpianej, pełnej przyjemności w każdym momencie (czeskiej *pohody*).

Wątki rodzinne, intymne i autobiograficzne odnajdziemy także w tekście Emila Hakla *Pravidla směšného chování* (2010, *Zasady śmiesznego zachowania*) w tłumaczeniu Julii Różewicz oraz w książce Jana Balabána zatytułowanej *Zepřet se táty* (2013, *Zapytaj taty*), którą przetłumaczyła Olga Czernikow. Oba teksty zostały wydane przez wrocławskie wydawnictwa — Książkowe Klimaty (*Zapytaj taty*) i Afera (*Zasady śmiesznego zachowania*).

Problematyka drugiej wojny światowej, pamięci, świadkowania i kwestia ciężaru wydarzeń, które zaważyły na losach zarówno społeczeństwa, jak i poszczególnych ludzi interesuje Radkę Denemarkovą, która za powieść *Peníazdze od Hitlera* uzyskała nagrodę Magnesia Litera w 2007 r. W Polsce książka ta ukazała się nakładem Oficyny Wydawniczej Atut w 2008 r., w tłumaczeniu Olgi Czernikow i Tomasza Timingeriu. W tej samej tematyce mieści się kolejna opowieść Jáchyma Topola — autora, którego książki na bieżąco tłumaczone są na język polski — *Warsztat diabła* (2013, tłum. Leszek Engelking), która została wydana przez nową oficynę o nazwie Grupa Wydawnicza Foksal (stworzona z połączenia trzech wydawnictw: W.A.B., Wilgi i Buchmanna). Pisarz zwraca uwagę na postępującą deprecjację stabuizowanych dotąd przestrzeni, jak obóz Auschwitz-Birkenau, do którego wkracza „biznes” Zagłady.

W literaturze czeskiej po 1989 r. zmienił się stosunek pisarzy do historii i własnego narodu, ponieważ rządzi teraz sceną literacką zinstytucjonalizowany nadawca (autor, wydawca, agencja marketingowa, agencja *public relations*, księgarze, bibliotekarze itp.), dla którego najważniejsze są prawa rynku. Wybory wydawnictw sięgających po tytuły z obszaru literatur ościennych również są podporządkowane sukcesowi rynkowemu. Często tłumacze interesują się dziełami wynikającymi z kontaktów z inną kulturą, obcością i egzotyką, pozwalającymi na oderwanie się od rzeczywistości (i tak Petra Hůlová przenosi nas do Mongolii, Jaroslav Rudiš do Berlina, Markéta Pilátová wybiera zaś Amerykę Południową). W rezultacie autorzy odchodzą od tradycyjnego dla kultury czeskiej tematu Europy Środkowej.

Publikowane obecnie przekłady literatury czeskiej i polskiej, zarówno te w prasie literackiej, jak i te w wydawnictwach, ze względu na aktualne warunki rynkowe mają raczej charakter niskonakładowy, co potwierdza statystyka ich przekładów w ostatnich sześciu latach²⁴. Niestety, tłumaczenia wydawane

²⁴ Zob. I. Mroczek: *Książka „na zamówienie” we współczesnym czeskim kontekście literackim*. W: *Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich. Pieniądz*. Red. K. Chrobak, M. Filipek, M. Jakóbiec-Semkova, Ł. Kusiak-Skotnicka, A. Matusiak. Wrocław 2009.

w Polsce i w Czechach „nie nadążają” za nowymi tekstami, jakie ukazują się w danym kraju, zatem obraz tych literatur jest niepełny. Należy zgodzić się z Wioletką Hajduk-Gawron, że kształt tych literatur w przekładach nie oddaje ich charakteru. „Nie chodzi tu o ujednoczenie odbioru i recepcji literatury polskiej, bo właśnie wielość świadczy o jej bogactwie”²⁵. Należy podkreślić, że w obu krajach dość regularnie ukazują się tłumaczenia wspomnianych literatur, a ich pozycja jest stabilna. Zarówno w przypadku tłumaczeń z literatury czeskiej na język polski, jak i przekładów literatury polskiej na język czeski nad poezją, dramatem i esejem dominują teksty prozatorskie. Warto zwrócić uwagę na wydane w Polsce w 2008 r. dwie antologie poezji czeskiej: *Maść przeciw poezji. Przekłady z poezji czeskiej* (autorem wyboru wierszy, przekładu, opracowania krytycznego oraz wstępu i posłowania jest Leszek Engelking) oraz *Czeski underground. Wybór tekstów z lat 1969–1989* (w opracowaniu Martina Machovca). Antologia *Maść przeciw poezji* stanowi rozległą prezentację twórczości autorów urodzonych w pierwszej połowie XX w. Leszek Engelking dokonał subiektywnego, ale bardzo interesującego wyboru autorów i utworów, który dobrze oddaje główne trendy w czeskiej literaturze tego okresu. W tym samym roku na polskim rynku wydawniczym ukazała się antologia sztuk czeskich dysydentów zatytułowana *W roli głównej Ferdynand Waniek. Antologia sztuk czeskich dysydentów*, w której zamieszczono dramaty: Václava Havła, Pavla Landovskiego, Pavla Kohouta, Jiříego Dienstbiera w przekładzie Doroty Dobrew, Krystyny Krauze, Małgorzaty Łukasiewicz, Tomasza Grabińskiego, Andrzeja Jagodzińskiego. Z kolei po czeskiej stronie opublikowano antologię *12 × Poezie Polsko. Antologie současné polské poezie*, którą w 2011 r. wydało wydawnictwo Fra. Książka prezentuje twórczość 12 polskich autorów urodzonych w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. Antologia stanowi zbiór zawierający utwory dwunastu różnych osobowości literackich. Obok siebie zamieszczone zostały wiersze między innymi: Szczepana Kopyta, Wojciecha Wencła, Joanny Mueller i Justyny Bargielskiej. Książka ta dzięki różnorodnej propozycji przedstawia ciekawy obraz współczesnej polskiej poezji. Należy wspomnieć, że nad przekładem tekstów pracowało kilku tłumaczy głównie młodej generacji (jak Lucie Zakopalová, Jan Jeništa czy Barbora Gregorová). W Polsce wydaje się więcej poezji niż w Czechach; prawdopodobnie ma to związek z nazwiskami naszych laureatów Nagrody Nobla.

Publikowane przekłady literatury polskiej w Czechach i czeskiej w Polsce przyczyniają się w pewnym stopniu do tworzenia kanonu literatury polskiej i czeskiej za granicami tych krajów. Trzeba zauważyć za Bogusławem Bakułą, „że Europa Środkowa oraz Wschodnia jest światem stosunkowo konserwatywnym, w dodatku wyczulonym na status i odbiór własnej symboliki narodowej, kultu-

²⁵ W. Hajduk-Gawron: *Przekłady literatury polskiej a odbiór tekstów literackich w nauce cudzoziemców*. W: *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*. Red. A. Achtełik, J. Tambor. Katowice 2007, s. 161.

ralnej oraz religijnej. W kulturach środkowo- i wschodnioeuropejskich niechętnie podważa się pozycję tekstów oraz zbiorowych wyobrażeń przeszłości uznanych za kanoniczne²⁶. Oficyny wydawnicze przy wyborze dzieł do przekładu nie zawsze kierują się względami kulturowymi czy czysto estetycznymi, ale również komercyjnymi i w latach wcześniejszych politycznymi. Najczęściej przecież wyboru dzieł tłumaczonych dokonują sami tłumacze i oficyny wydawnicze, a nie jakbyśmy sobie tego życzyli odbiorcy. Ważne znaczenie odgrywa bezpośrednia znajomość tłumacza z autorem dzieła czy strategia rynkowa wydawnictw. Helena Stachová, jedna z najbardziej zasłużonych tłumaczek literatury polskiej w Czechach (przetłumaczyła 211 tytułów), poznała niektórych „swoich” twórców i ich żony (Witold Gombrowicz, Sławomir Mrożek, Gustaw Herling-Grudziński, Czesław Miłosz).

W Czechach w ostatnich latach tłumaczy się i wydaje dzieła współczesnych pisarzy polskich po „odniesieniu” przez nie sukcesu wydawniczego w Polsce. Marie Sobotková wspomina sytuację, która wskazuje na tendencje do tłumaczenia tzw. modnej literatury polskiej, tej, która w Polsce jest nagradzana, ma adaptacje filmowe i cieszy się dużymi nakładami²⁷. W przekładach na język czeski (w ostatnich sześciu latach) najczęściej ukazują się książki: Witolda Gombrowicza, Czesława Miłosza, Andrzeja Sapkowskiego, Olgi Tokarczuk, Doroty Masłowskiej, Andrzeja Stasiuka i Jerzego Pilcha. Każdy z tych autorów prezentuje inny typ twórczości. Nie można ustalić jednorodnej motywacji, według której pojawiają się nazwiska tłumaczonych autorów. Trudno znaleźć wspólny mianownik wyboru twórczości np. Michała Witkowskiego, Doroty Masłowskiej, Mikołaja Łozińskiego czy Wojciecha Kuczoka. Jedyne, który się nasuwa w tej sytuacji, to nagrody literackie. Śledząc nominacje do takich nagród, jak: Nike, Paszport „Polityki” czy Nagroda Kościelskich, tłumacze uzyskują wskazówkę, w jakim kierunku zmierza polska literatura. W 2006 r. Mikołaj Łoziński za książkę *Reisefieber* otrzymał II nagrodę literacką w Konkursie Młodych Twórców Warszawskiej Fundacji Kultury i Nagrodę Kościelskich za najlepszy debiut. W 2007 r. był nominowany do Nagrody Nike. Michał Witkowski był trzykrotnie nominowany do Paszportu „Polityki” w kategorii „Literatura” (2005, 2006, 2007), w 2007 r. został laureatem tej nagrody. Trzykrotnie nominowano go do Nagrody Literackiej Nike: w 2006 r. (za *Lubiewo*), 2007 r. (za *Fototapetę*) i 2012 r. (za *Drwala*), a w 2006 r. został finalistą tej nagrody. Ponadto otrzymał Nagrodę Literacką Gdynia 2006 w kategorii „Proza” za *Lubiewo*. Jego powieść *Barbara Radziwiłłówna z Jaworzna-Szczakowej* została wybrana Książką Lata 2007 r. Przeglądu Nowości Wydawniczych w Poznaniu. Powieść *Drwal* znalazła się w finale Nagrody Literackiej Europy Środkowej „Angelus” 2012 r. Do autorów nagradzanych należy też Dorota Masłowska, która otrzymała:

²⁶ B. Bakula: *Kanon, antykanon, postkanon w dyskursie o tożsamości kultur w Europie Środkowej i Wschodniej (1991–2011)*. „Porównania” 2011, nr 9, s. 16.

²⁷ Zob. M. Sobotková: *Studie z české a polské literatury. Pět století v historii česko-polských literárních souvislostí*. Olomouc 2002.

nagrodę miesięcznika „Twój Styl” w konkursie Dzienniki Polek (2000), nagrodę VII konkursu poetyckiego „O Złote Pióro Sopotu” (2002), Paszport „Polityki” (2002), była też nominowana do Nagrody Nike 2002 r. (za *Wojnę polsko-ruską pod flagą biało-czerwoną*) i wygrała w plebiscycie czytelników. Następnie była nominowana do Nagrody Pegaza w kategorii „Literatura” za *Wojnę polsko-ruską pod flagą biało-czerwoną*, w 2006 r. zaś otrzymała Nagrodę Literacką Nike (za *Pawia królowej*). Nagradzany był również Wojciech Kuczok, autor powieści *Gnój*, za którą w 2003 r. otrzymał Paszport „Polityki”, Nagrodę Literacką Nike w 2004 r., a także nagrodę Krakowska Książka Miesiąca (marzec 2004). Napisał też scenariusz do filmu Magdaleny Piekorz *Pregi*, który zdobył w 2004 r. główną nagrodę na festiwalu filmowym w Gdyni. Utwory najchętniej nagradzanych pisarzy polskich wydają w Czechach duże, liczące się wydawnictwa, takie jak: Akropolis, Odeon, Labirynt, Host czy Dokońń.

Obraz literatury polskiej w Czechach kreowany jest głównie przez przedstawicieli prozy bądź poezji współczesnej. Statystycznie najczęściej przekładana jest twórczość *science fiction* (Stanisław Lem) i *fantasy* (Andrzej Sapkowski), a spośród klasyków twórczość Adama Mickiewicza i Henryka Sienkiewicza oraz laureatów Nagrody Nobla — Wisławy Szymborskiej i Czesława Miłosza. W ostatnich latach popularnością cieszą się Mariusz Szczygieł i Mariusz Surosz, którzy propagują czeską kulturę i zwyczaje, czechosłowacką historię i ciekawe osobowości tego okresu. „Zwycięża” głównie sytuacja rynkowa, która spowodowała, że w latach dziewięćdziesiątych minionego wieku drukowano przede wszystkim modne wówczas powieści sensacyjne i *science fiction*. Na tej fali wypromowane zostały w Czechach powieści Stanisława Lema, Andrzeja Sapkowskiego i Andrzeja Pilipiuka. Polska literatura w Czechach reprezentowana jest przez starszą generację twórców (Gombrowicz, Mrozek, Miłosz, Szymborska, Różewicz, Herbert, Lem, Herling-Grudziński), książki autorów średniej generacji (Tokarczuk, Stasiuk, Tulli, Pilch, Chwin) oraz twórczość młodej generacji (Masłowska, Witkowski, Foks, Kuczok, Łoziński). Dynamiczny wzrost przekładów literatury polskiej w Czechach nastąpił na przełomie lat 2007 i 2008. Wydano w tym czasie przekłady książek Olgi Tokarczuk (dwie zarówno w 2007 r., jak i w 2008 r.), Jerzego Pilcha, Doroty Masłowskiej, Michała Witkowskiego, Darka Foksa i Mikołaja Łozińskiego. W okresie 2007—2013 literatura polska była tłumaczona przez wielu tłumaczy. Ograniczymy się do wskazania tylko kilku z nich: Helena Stachová, Pavel Weigel, Petr Vidlák, Barbora Gregorová, Libor Martinek, Václav Burian, Joanna Derdowska, Jan Faber czy Robert Pilch.

O popularności w Polsce pisarstwa Jaroslava Haška, Karela Čapka, Václava Havla, Bohumila Hrabala czy Milana Kundery nikogo przekonywać nie trzeba. Najlepszym dowodem na to jest liczba ich dzieł przetłumaczonych na język polski. Wymienieni czescy autorzy to klasycy dwudziestowieczni, a szczyt ich popularności przypadał na lata osiemdziesiąte XX w. Przypomnijmy, że w latach 2007—2013 wydawano w Polsce najchętniej i w największych nakładach takie

teksty Hrabala, jak: *Postrzyżyny*, *Schizofreniczna ewangelia*, *Taka piękna żaloba*, *Auteczko*, *Balony mogą wzlecieć*, *Sprzedam dom, w którym już nie chcę mieszkać*, *Wesela w domu*, *Drybling Hidegkutiiego*, czyli rozmowy z Hrabalem, *Obsługiwałem angielskiego króla*, *Pociągi pod specjalnym nadzorem*, *Perelki na dzień: wybór opowiadań*, *Święto przebiśniegu*, *Wesela w domu*, „*Vita nova*”: *obrazki*, *Życie bez smokingu* czy *Czuły barbarzyńca*. Całe pokolenia w Polsce wychowały się na utworach Hrabala, Havla, Kundery. Możemy zatem mówić o narodzinach w Polsce haškowsko-havłowsko-hrabalowsko-kunderowskiego kanonu literatury czeskiej. Istnieje wśród polskich czytelników przekonanie, że tekst Oty Pavla *Śmierć pięknych saren* jest jedną z najwspanialszych książek wszech czasów. Według Szymona Kloski (redaktora Instytutu Książki, współprowadzącego z Tomaszem Pindelem subiektywny blog o książkach *Poczytane*), powieści Josefa Škvoreckiego, Ladislava Fuksa czy Karela Čapka od lat otoczone są w Polsce kultem.

W ostatnich latach obraz ten wyraźnie się zmienia. Młoda wrocławska tłumaczka Julia Różewicz walczy ze stereotypem „czeskiego stylu pisania” (śmiechem i piwem), proponując polskiemu czytelnikowi lekturę tekstów: Emila Hakla, Petry Soukupovej, Petry Hůlovej, Jana Balabána i Petra Šabacha. Współczesna literatura czeska jest w Polsce obecna szczątkowo i w sposób znacznie skromniejszy. Tłumaczy się i wydaje znacznie mniej, ale nawet te książki, które się pojawiają, nie stają się bestsellerami wydawniczymi. Z tym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku przekładów książek Michała Ajvaza, Emila Hakla, Ireny Obermannovej, Patrika Ouředníka, Miloša Urbana czy ostatnio wydanej książki Tomáša Zmeškala *List miłosny pismem klinowym* (tłum. Dorota Dobrew), które zostały niemal niezauważone przez czytelnika polskiego. Debiut ostatniego z wymienionych twórców został uznany w Czechach za wielkie wydarzenie literackie. I to nie tylko przez krytykę, która stawia autora w jednym rzędzie z takimi sławami, jak: Topol, Hrabal czy Škvorecký, ale przede wszystkim przez czytelników. Już bowiem trzy miesiące po pierwszym wydaniu na rynku pojawiło się kolejne. W Polsce twórczość tego pisarza została doceniona przez środowisko wydawców i krytyków nominacją do Literackiej Nagrody Europy Środkowej „Angelus” 2012, która jest najważniejszą nagrodą w dziedzinie twórczości prozatorskiej tłumaczonej na język polski, stanowi wyróżnienie dla pisarzy pochodzących z Europy Środkowej, którzy w swoich książkach podejmują tematy najistotniejsze dla współczesności, skłaniają do refleksji, pokazują bogactwo innych kultur. Nagrodę w wysokości dwudziestu tysięcy złotych, ufundowaną przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Wałbrzychu im. Angelusa Silesiusa, otrzymuje także autor przekładu wyróżnionej książki. Spośród parających się przekładem literatury czeskiej na język polski w okresie 2007–2013 z kręgu doświadczonych tłumaczy należy wymienić: Aleksandra Kaczorowskiego, Jana Stachowskiego, Leszka Engelkinga, Andrzeja S. Jagodzińskiego, Piotra Godlewskiego, Andrzeja Czcibora-Piotrowskiego, Dorotę Dobrew i Tomasza Grabińskiego. W ostatnich

latach rozpoczęły swoją przygodę z literaturą czeską młode tłumaczki: Olga Czernikow, Julia Różewicz, Katarzyna Dudzic czy Joanna Derdowska.

Literatura czeska publikowana jest zarówno przez duże wydawnictwa, takie jak: PIW, Zysk i S-ka, Świat Literacki, Wydawnictwo Literackie, W.A.B. czy Znak, ale również i te znacznie mniejsze, do których należą: Wydawnictwo Książkowe Klimaty, Wydawnictwo Afera, Wydawnictwo Good Books, Oficyna Wydawnicza Atut oraz Wydawnictwo Dwie Siostry, Wydawnictwo Czarne i Wydawnictwo Pogranicze. Dokonując przeglądu literatury czeskiej w Polsce, można dostrzec, że wydawcy (szczególnie małe oficyny wydawnicze) coraz częściej próbują sięgać po twórczość mało u nas znanych lub zupełnie nieznaną autorów. Nowatorstwo w doborze materiału przekładowego typowe jest dla okresu odnowy i zmian zachodzących w kulturze. W tym środowisku publikowane były przekłady książek Jáchyma Topola, Jana Balabána, Martina Šmausa, Jaroslava Rudiša, Petry Soukupovej, Petry Hůlovej, Emila Hakla, Petra Šabacha. Zdarza się, że wydawcy tworzą odrębne serie, lub że ich działalność jest wręcz ukierunkowana na promowanie literatury naszych sąsiadów, jak w przypadku serii „Literatura Czeska”, którą wydaje wrocławskie Oficyna Wydawnicza Atut, czy serii „Czeskie Klimaty”, publikowanej przez wrocławskie Wydawnictwo Książkowe Klimaty; można także mówić o czeskim profilu Wydawnictwa Afera. Niektóre z tych wydawnictw działają na rynku bardzo długo, niemalże od wprowadzenia gospodarki rynkowej, inne zaś to inicjatywy powstałe całkiem niedawno (np. Good Books, Afera). Ważną rolę w promowaniu literatury ościennych odgrywają czasopisma literackie. W Polsce są to przede wszystkim: „Literatura na Świecie”, „FA-art”, „Dekada Literacka”, „Tygodnik Literacki”, „Tygiel Kultury”, „Krasnogruda”, „Almanach Prowincjonalny”, „Dialog”, „Czas Kultury”, „Fraza”, „Opcje” czy czasopismo internetowe „Pobocza” (<http://kwartalnik-pobocza.pl>). Niektóre z nich mają na swoim koncie edycje dedykowane niemal w całości literaturze czeskiej, jak „Czas Kultury” nr 136–137 (1–2/2007) czy „Literatura na Świecie” nr 3–4/2007. Po stronie czeskiej mamy natomiast czasopisma: „A2: kulturní čtrnáctideník”, „Aluze”, „Babylon”, „Host”, „Labyrint revue”, „Pandora”, „Plav. Měsíčník pro světovou literaturu”, „Proglas”, „Protimluv”, „Tvar”, „Souvislosti” czy „Kontext”.

Przekłady literatury czeskiej regularnie wspiera Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej. Instytucja ta w 1998 r. wprowadziła w życie program, który do chwili obecnej umożliwił udzielenie subwencji na wydanie ponad czterystu przekładów czeskiej beletrystyki na różne języki. Zagranicznym bohemistom o wybitnych osiągnięciach (także przekładowych) od 1993 r. przyznawana jest przez Gminę Literatów nagroda „Premia Bohemica”. Wśród jej laureatów są wybitni polscy tłumacze Leszek Engelking i Andrzej Czycibor-Piotrowski. Nieocenioną rolę w propagowaniu czeskich autorów za granicą odgrywają agenci literaccy (obecnie są to Dana Blatná i Edgar de Bruin). Wymienić również należy organizację Literature Across Frontiers, która przygotowuje konferencje translatorskie oraz spotkania autorskie na całym świecie.

Wszystkie te zjawiska dostrzeżemy wyraźnie, śledząc statystykę publikacji tłumaczeń z literatury czeskiej na język polski i odwrotnie w okresie 2007–2013. Oczywiście, niniejszy przegląd czeskich i polskich literackich wydarzeń nie może mieć charakteru wyczerpującego, jednak zainteresowany czytelnik nie powinien mieć problemu z wyszukaniem informacji na ten temat. Mamy bowiem dostęp do licznych bohemistycznych fanpage'ów i portali internetowych poświęconych czeskim aktualnościom, jak www.novinka.pl czy www.czechofil.com i www.mariuszszczygiel.com.pl (blog najbardziej znanego w Polsce czechofila Mariusza Szczygła). Po stronie czeskiej zaś mamy na przykład prężnie działający portal www.iliteratura.cz. W ramach serii „Przekłady Literatur Słowiańskich”, która powstała w 2009 r., czytelnicy i miłośnicy literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Czechach otrzymują opracowane zgodnie z obowiązującymi normami bibliograficznymi spisy przekładów literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Republice Czeskiej, obejmujące przekłady takich gatunków literackich, jak: proza, opowiadanie, poezja, dramat, esej, dziennik, autobiografia, reportaż, komiks, aforyzmy. W bibliografii zostały uwzględnione także przekłady: materiałów z sesji naukowych, materiałów pokonferencyjnych, powarsztatowych, recenzje artykułów, wywiady, wstępy i inne. Zamieszczone zostały nazwiska autorów tekstów, redaktorów, tłumaczy, recenzentów. Oprócz podziału geograficznego, w rejestrze zastosowano podział na okresy oraz zjawiska literacko-kulturowe, do których odnoszą się uwzględnione w wykazie prace. W publikacji zawarto wszystkie ogłoszone drukiem — w formie wydawnictw zwartych (książek) — przekłady tekstów literatury czeskiej w Polsce i literatury polskiej w Czechach, druk tych literatur w czasopiśmie, przedstawienia teatralne, recenzje. Publikacja jest wynikiem pracy zespołowej. Wymieńmy nazwiska osób, które przyczyniły się wydatnie do powstania ostatniej bibliografii za lata 2007–2013: Paulina Juraszek — blok bibliografii przekładów literatury czeskiej w Polsce w latach 2007–2012 i blok bibliografii przekładów literatury polskiej w Czechach w latach 2007–2012, Joanna Mrzyk i Martyna Paszek — blok bibliografii przekładów literatury czeskiej w Polsce w 2013 r., Katarzyna Jagielska, Aleksandra Peter — blok bibliografii przekładów literatury polskiej w Czechach w 2013 r.

Bibliografia znacznie ułatwi badania historyczne i statystyczne nad recepcją obu tych literatur w sąsiadujących z sobą krajach. Ukazuje wzrost produkcji wydawniczej, który jest widoczny zwłaszcza teraz, gdy zniknęły bariery ideologiczne. Jej znaczenia dla wszelkiego rodzaju badań naukowych związanych z polską i czeską literaturą nie trzeba szeroko uzasadniać. Wystarczy zatem wspomnieć, że bibliografia stanowi żywe odbicie znacznego oddziaływania obu tych kultur na siebie wzajemnie. Bibliografia literatury czeskiej i polskiej w „Przekładach Literatur Słowiańskich” przedstawia wartość przede wszystkim dla specjalisty, szczególnie literaturoznawcy, językoznawcy, tłumacza, ale także dla wszystkich badaczy zagadnień recepcji literatury czeskiej w Polsce i polskiej w Czechach, a ponadto dla popularyzatorów tych literatur, studentów, nauczycieli, biblioteka-

rzy i dziennikarzy. Bibliografie przekładów literatury polskiej i czeskiej ułatwiają czytelnikom, wydawcom i tłumaczom w innych obszarach kulturowych dostęp do polskiej i czeskiej książki oraz służą promocji polskiej i czeskiej literatury poza granicami kraju. Utrwalają one i przekazują kolejnym odbiorcom dorobek przekładowy okresu 2007–2013 w Polsce i w Czechach.

Dorota Żygadło-Czopnik

**„Jsme blízko a stále více a více o sobě víme”
Komentovaná bibliografie
z let 2007–2013**

Resumé

Komentovaná bibliografie z let 2007–2013 bezesporu je jedním z nejvíce cenných sbírkových aktivit v oblasti překladu do českého a polského jazyka. Retrospektivní bibliografie je dobrým zdrojem bibliografických informací o překladů české a polské literatury z let 2007–2013 a zároveň o českém a polském písemnictví. Publikace obsahuje bibliografii snažící se podat pokud možno úplný obraz knižní a časopisecké produkce vydané na území České republiky a Polska. Bibliografie překladů podává souhrnný materiál k pohledu na vývoj české a polské poezie, prózy a dramatu v posledních letech. Možno říci, že jsme obohaceni o knihu, které se podařilo zpracovat rozvoj překladatelské činnosti v Polsku a České republice, nejen pro odborníky filology a literární historiky, jimž umožní celkový pohled na českou a polskou literaturu v překladu, ale i přístupně pro široký okruh zájemců o kulturu českého a polského národa. V tom je hlavní význam díla „Przekłady Literatur Słowiańskich”, které představuje zajímavou práci v Polsku.

Klíčová slova: Komentář, bibliografie, překlad, polská a česká literatura.

Dorota Żygadło-Czopnik

**„We are close and we know more and more about each other”
A commentary to the bibliography
for the years 2007–2013**

Summary

The discussed here bibliography for the years 2007–2013 is without any doubt one of the most important publications on the subject of translations into Czech and Polish languages. The retrospective bibliography is a very good source for bibliographical information about Polish and Czech literature translation in the years 2007–2013, as well as for the Polish and Czech writing in general. The publication includes a bibliography which makes an attempt to present, if it's possible, a full picture of the book and periodical production, which were published on the territories of Poland and the Czech Republic. The translations bibliography constitutes a general material for an overview of the development of the Czech and Polish prose, poetry and drama in the recent

years. It can be said that we are richer for a book, in which the author was able to elaborate on the development of the translating activity in Poland and the Czech Republic. This work proves to be valuable not only for the highly specialized experts in the fields of philology and literary history, who have now an access to a comprehensive overview of the Czech and Polish literature in translation, but also is a great introductory material for a wide circle of people interested in the culture of the Polish and Czech nations. In this lies the main importance of the work *The Slavic Literature Translations*, which is a very interesting work in Poland.

Key words: Commentary, bibliography, translation, Polish and Czech literature.

Przekłady

**macedońsko-polskie
i polsko-macedońskie**

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury macedońskiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. *Portret kobiety w odwróconej perspektywie. 12 poetek z Czech, Słowenii, Ukrainy*. Wybór i przekład Zofia Bałdyga, Agnieszka Będkowska-Kopczyk, Aneta Kamińska. Posłowie Anna Kałuża. Katowice, Wydawnictwo „FA-art”, 2013, 355 s. [poezja].

Dimkovska Lidija

Česna devojka / Uczciwa dziewczyna, s. 236—239.

Dzidovite/ Ściany, s. 208—209.

Grickalka za nokti / Cążki do paznokci, s. 214—217.

Idealna težina / Idealna waga, s. 204—207.

Morfologia na bajkata / Morfologia bajki, s. 226—227.

Nacionalna duša / Dusza narodowa, s. 222—225.

Nagradna igra / Konkurs z nagrodami, s. 210—213.

Obratna perspektiva / Odwrócona perspektywa, s. 232—235.

Razlika / Różnica, s. 218—221.

Regenerator / Regenerator, s. 228—231.

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Literatura na Świecie” 2013, nr 5—6.

Dimkovska Lidija

*Trzy wiersze**. Prev. Danuta Cirlić-Straszyńska.

Opracowała Magdalena Błaszak

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Macedonii w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Bator Joanna:** *Piaskowa Góra / Pesočna Planina*. Prev. Aneta Todevska. Skopje, Makedonska Reč, 2013, 296 s. [proza].
2. **Dukaj Jacek:** *Lód / Mraz*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Begemot, 2013, 850 s. [proza].
3. **Gombrowicz Witold:** *Dziennik 1959—1969 / Dnevnik. T. 3, 1959—1969*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Makavej, 2013, 278 s. [proza].
4. **Gombrowicz Witold:** *Kosmos / Kosmos*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Begemot, 2013, 186 s. [proza].
5. **Gombrowicz Witold:** *Trans-Atlantyk / Trans-Atlantik*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Begemot, 2013, 151 s. [proza].
6. **Grabiński Stefan:** *Wybór nowel / Mistični prikazni*. Prev. Lidija Tanuševska. Skopje, Begemot, 2013, 130 s. [proza].

[z tomu *Księga ognia* / od zbirkata *Kniga na ognot*, 1922]

Czerwona Magda / Crvenata Magda, s. 7.

Pożarowisko / Paležno, s. 23.

[z tomu *Niesamowita opowieść* / od zbirkata *Neverojatni prikazni*, 1922]

Kochanka Szamoty / Ljubovnicata na Šamota, s. 46.

W domu Sary / Vo domot na Sara, s. 64.

[z tomu *Szalony pątnik* / od zbirkata *Ludiot misioner*, 1920]

Dziedzina / Sfera, s. 91.

7. **Gutowska-Adamczyk Małgorzata:** *110 ulic / 110 ulici*. Prev. Aneta Todevska. Skopje, Makedonska Reč, 2013, 238 s. [proza].
8. **Herbert Zbigniew:** *Poezja: (wybór) / Poezija: (izbor)*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Makavej, 2013, 425 s. [poezja].
9. **Krajewski Marek:** *Śmierć w Breslau / Smrt vo Breslau*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Begemot, 2013, 281 s. [proza].

10. **Lec Stanisław Jerzy:** *Myśli nieuczesane / Neisčešlani misli*. Prev. Paulina Taseva. Skopje, Feniks, 143 s. [aforyzmy].
11. **Milosz Czesław:** *Poezja: (wybór) / Poezija: (izbor)*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Makavej, 2013, 425 s. [poezja].
12. **Milosz Czesław:** *Zniewolony umysł / Zarobeniot um*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Tri, 2013, 258 s. [eseje].
13. **Norwid Cyprian:** *Wybór nowel / Civilizacija*. Prev. Lidija Tanuševska. Skopje, Begemot, 2013, 113 s. [proza].
Ad leones / AD LEONES!, s. 9.
Bransoletka / Belegzija. Legendata na devetnaesetiot vek, s. 83.
Cywilizacja / Civilizacija. Legenda, s. 95.
Stygmata / Stigma. Novela, s. 47.
Tajemnica lorda Singelworth / Tajnata na lord Singlvort, s. 25.
14. **Prus Bolesław:** *Powracająca fala / Povraten bran*. Prev. Filip Dimevski. Skopje, Begemot, 2013, 274 s. [proza].
Antek / Antek, s. 81.
Kamizelka / Elekot, s. 30.
Na wakacjach / Na ferija, s. 7.
Nawrócony / Preobrateniot, s. 44.
Michałko / Mihalko, s. 116.
Powracająca fala / Povraten bran, s. 143.
*Vergl**, s. 12.
15. **Reymont Władysław Stanisław:** *Chłopi / Selani*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Kongresen servisen centar, 2013, 614 s. [proza].
16. **Różewicz Tadeusz:** *Poezja: (wybór) / Poezija: (izbor)*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Makavej, 2013, 425 s. [poezja].
17. **Sienkiewicz Henryk:** *Quo Vadis / Kade odiš*. Prev. Slobodan Krstevski. Skopje, Tri, 2013, 528 s. [proza].
18. **Szyborska Wisława:** *Poezja: (wybór) / Poezija: (izbor)*. Prev. Petre Nakovski. Skopje, Makavej, 2013, 425 s. [poezja].
19. **Tokarczuk Olga:** *Bieguni / Talkači*. Prev. Lidia Tanuševska. Skopje, Ili-Ili, 2013, 396 s. [proza].
20. **Varga Krzysztof:** *Aleja Niepodległości / Bulevarot na Nezavisnosta*. Prev. Milica Mirkulovska. Skopje, Antolog, 2013, 240 s. [proza].

Opracowała Aneta Todevska

**Bibliografia przekładów literatury macedońskiej
w Polsce i polskiej w Macedonii (lata 2007—2013) —
komentarz literaturoznawczy**

**The Bibliography of Literary Translations 2007—2013
(Poland — Macedonia)
A Commentary**

Lech Miodyński

Uniwersytet Śląski, lech.miodynski@us.edu.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: Macedonian literature, Polish literature, translation, choice representativeness, cultural restrictions.

Wzajemna znajomość piśmiennictw dwóch odległych kulturowo i geograficznie słowiańskich narodów — zarówno dotycząca kanonu tradycji literackiej, jak i bieżącego oglądu produkcji artystycznej — nie była przez ostatnich siedemdziesiąt lat aż tak niesymetryczna, jak zdawałyby się sugerować coraz dynamiczniej oddalające od siebie oba te narody realia etnopolityczne oraz istotne różnice w potencjale demograficznym Macedończyków i Polaków. Ową względną równowagę, którą przez dziesięciolecia gwarantowały urzędowe ramy wymiany kulturalnej i planowany odgórnie ruch wydawniczy, zawdzięczamy z jednej strony działaniom koryfeusza macedońskich tłumaczy Petre Nakovskiego (a wcześniej Tanasa Nikolovskiego czy Aleksandra Nejmana)¹, natomiast z drugiej — stałym umowom z jugosłowiańskimi partnerami takich periodyków, jak „Literatura na Świecie” czy „Poezja”, dysponujących spraw-

¹ Jedną z pierwszych bibliografii przekładów (do 1982 r.) opracował Stojan Lekovski — „Спектрап” 1983, бр. 2, s. 171—200 (wykaz omyłkowo zawiera także niepolskich autorów).

nym zapleczem „przemysłu translatorskiego” i piórami wybitnych poetów wykorzystujących przekłady filologiczne. W rzeczywistości obowiązywania systemu rynkowego poziom tej wymiany z jedną z najsłabiej ekonomicznie rozwiniętych republik byłej Jugosławii zaczął się wszak radykalnie obniżać, przy czym w naszym kraju dodatkowo pojawił się wkrótce trwały kryzys czytelnictwa, a kontakty między środowiskami kulturalnymi stały się luźniejsze za sprawą atomizacji przestrzeni pojugosłowiańskiej oraz programowego zaniedbywania naszych cywilizacyjnych interesów w całej wschodniej Europie przez rozciągnięty wczesny okres potransformacyjny².

Zaznaczając się więc od ćwierćwiecza tendencją spadkową w ilościowej prezentacji dorobku tzw. małych literatur — bo macedońska nie jest na rynku przekładów artystycznych wyjątkiem właściwie aż do pierwszej dekady obecnego stulecia, gdy ożywiły się wąsko sprofilowane małe oficyny wydawnicze — można by zapewne uznać za jednostronne zaniedbanie w stosunku do możliwego postępu *jakościowego*, tyle że tu sukcesy w zakresie mądrej selekcji tekstów pod względem znaczenia społeczno-kulturalnego i poziomu artystycznego są od lat znacznie większe po stronie macedońskiej. W przekonującym stopniu tezę tę mógłby zilustrować zamieszczony paralelny przegląd osiągnięć polskich i macedońskich tłumaczy literatury pięknej za lata 2007—2013, na podstawie którego bez trudu można skonstatować, która kultura docelowa zasilana była i jest w sposób bardziej skuteczny.

Podczas gdy działalność przekładową uprawianą w tym okresie w Macedonii — o czym dalej — cechuje w dalszym ciągu systematyczne wypełnianie luk popularyzatorskich w zakresie naszej narodowej klasyki, także sprzed 1939 r. (również wielkich form prozatorskich), polscy redaktorzy i translatorzy poprzestają w niemałej części na działaniach incydentalnych, przedkładając w dodatku w swych upodobaniach prezentyzm nad historyzm. Postawy takie nie do końca usprawiedliwia nikłe zaplecze utworów w języku macedońskim istotnych dla obcego odbiorcy, a pochodzących sprzed 1941 r. Odpowiednim kluczem do odgadnięcia motywacji wyboru autorów mogłyby w tym przypadku być między innymi środowiskowo-biograficzno-funkcyjne konotacje związane z nazwiskami ich samych, a czasem też tłumaczy, z których stosunkowo niewielka część ma w dodatku systematyczne wykształcenie w zakresie filologii macedońskiej. Samo w sobie nie musi to jeszcze oznaczać niższych kompetencji, lecz może stanowić o podatności na koteryjną presję ze strony grup i jednostek promujących osiągnięcia ulotne, motywowane czynnikami pozaartystycznymi czy choćby tylko nimbem przyznanych w kraju nagród. Odczuwa się przy tym wyraźny brak osoby-instytucji, która czuwałaby w Polsce nad symboliczną przynajmniej ko-

² Po przeciwnej stronie plon przekładów także nie był w tym czasie (poza 1994 r.) zbyt imponujący — por. Л. Танушевска: *Преводи на литературни дела — библиографија*. In: *Педесет години на полонистика во Македонија (1959—2009)*. Ред. М. Миркуловска. Скопје 2009, s. 119—124.

ordynacją i ciągłością praktyk w zakresie doboru oraz udostępniania świadectw artystycznych rzeczywiście dla naszych południowosłowiańskich współplemieńców ważnych i godnych upowszechnienia, niezależnie od panującej komercyjnej zasady łatwej przyswajalności.

Z ośmiu zaledwie (jak by wynikało z wykazu) wydanych w omawianym czasie w Polsce publikacji książkowych (nie licząc antologii) wszystkie stanowią raczej formę pierwszej, niejednokrotnie spójniejszej prezentacji autora, jego *próbkę możliwości* i zarazem test na porozumienie z nowym rodzajem zagranicznego odbiorcy. W wielu z tych ośmiu przypadków podobne sprawdziany poczytności (i komunikatywności) dokonywały się już uprzednio w innych strefach językowych. Nie ma w ogóle w gronie wyróżnionych przez polskich wydawców przedstawicieli generacji ojców-założycieli literatury w najmłodszym (nie uwzględniając tych powstałych po rozpadzie diasystemu serbsko-chorwackiego) języku słowiańskim — czyli klasyków urodzonych w latach 1920—1935. Najstarszy z tłumaczonych pisarzy, Egejczyk Paskal Kamburovski (1937 — w 1948 r. przesiedlony do Ładka-Zdroju) zajmuje na tle pozostałych miejsce odosobnione jako historyk amator, autor popularnonaukowych, nieco beletryzowanych książek z zakresu dziejów antycznych. Jego spolszczone erudycyjne dzieło o matce Aleksandra Wielkiego stanowi typowy przykład rezultatów masowej antykizacji kultury macedońskiej po 1991 r., przejawiającej się między innymi w publikacji ogromnej liczby emfaticznych opracowań parahistorycznych. Najwybitniejszy może — a na pewno najbardziej hermetyczny ze wszystkich tłumaczonych — przedstawiciel kręgu poetyckiego Sande Stojčevski (1948) został wreszcie przyswojony polskiej publiczności reprezentatywnym tomikiem, choć w niewielkim stopniu oddającym jego reformatorskie koncepcje *wiersza-despoty* i *dialektu-macierzy* z lat osiemdziesiątych. Wielokrotnie nagradzany poeta i krytyk Rade Siljan (1950) — jako jeden ze współzałożycieli prestiżowego wydawnictwa Macierzy Macedońskiej i dwukrotny przewodniczący Związku Pisarzy Macedonii — doczekał się uhonorowania przekładem swego naznaczonego historyczną nutą *operis* z ręki niemłodego już Petre Nakovskiego, radzącego sobie jako bilingwista równie sprawnie z translacjami na język niemacierzysty. Charakterystyczny skondensowany i zrationalizowany ton Vesny Acevskiej (1952), znanej tłumaczki fińskiego eposu *Kalevala* oraz *Eddy* na język macedoński, utrzymał polski przekład jej tomiku wydany z dwudziestoletnim opóźnieniem. Ukazujący po raz kolejny swe oblicze bardzo płodnego i szeroko promowanego za granicą twórcy Aleksandar Prokopiev (1953) daje się poznać polskiemu czytelnikowi nie jako znany badacz-literaturoznawca, lecz autor wyróżnionego międzynarodową nagrodą „Balcanica” zbioru refleksyjnych „bajek dla dorosłych”. Zamykający najliczniejszą w grupie autorów pozycji książkowych reprezentację sześćdziesięciolatków Branko Cvetkovski (1954) wyróżnia się z kolei wyjątkowymi zasługami międzynarodowymi, będąc niespożytym na zagranicznej niwie działaczem kulturalnym i popularyzatorem integracyjnej idei oraz wartości literatury w wielu krajach

(odznaczenie ONZ, rosyjski Order im. Majakowskiego i podobne wyróżnienia), jakkolwiek z pewnym dystansem należałoby stwierdzić, że rzadziej napotkać można inspirujące analizy jego poezji niż rejestry nagród i wysokich funkcji organizacyjnych przezeń pełnionych.

Obecna już wśród polskich miłośników słowa drukowanego zarówno na łamach „Literatury na Świecie”, jak i w edycji PIW-owskiej z 2010 r. rumunistka Lidija Dimkovska (1971) ma na swym artystycznym koncie pół tuzina książek, z których uwagę naszych wydawców przykuła akurat autobiograficzna debiutancka powieść rozwijająca niestereotypowo topikę podróży w narracji o losach macedońskiej lektorki na Uniwersytecie w Bukareszcie. Najmłodszym wreszcie prozaikiem wśród wszystkich wymienionych okazuje się Žarko Kujundžiski (1980) — człowiek-instytucja, poruszający się sprawnie w świecie współczesnych wirtualnych możliwości edytorsko-promocyjnych, i przy tym prozaik o bardzo przenikliwym i wrażliwym na poczucie wolności swych bohaterów postrzeganiu znaków codzienności, a także dziennikarz. Listę dopełniają dwa teksty zamieszczone w czasopiśmie — trzystronicowe przedstawienie tendencji we współczesnym macedońskim komiksie pióra aż czterech autorów oraz wycinek z obszerniejszego wyboru wypowiedzi mieszkającego w Wielkiej Brytanii jednego z czołowych dramaturgów Gorana Stefanovskiego (1952), oparty na opisanym w jego eseju sprzed kilkunastu lat stereotypie bałkańskości.

W porównaniu z wymienionymi nieobszernymi raczej przekładami prawdziwym kompendium różnorodnych — również naukowych i eseistycznych — tekstów jest równo pięciusetstronicowa antologia *Żeglarze pamięci...*, opracowana w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu przy współpracy partnerów z Uniwersytetu im. św. św. Cyryla i Metodego w Skopje. W części literackiej zawiera ona zestaw utworów 21 poetów, 9 prozaików i 3 dramatopisarzy, przy czym mimo bardzo zróżnicowanego poziomu tłumaczeń i zbyt dużego chronologicznego i jakościowego rozrzutu dobranych tekstów oferuje pierwszy w ogóle solidniejszy ogląd pewnych nazwisk (ukazywani dopiero po dziesięcioleciach w Polsce Risto Krle, Kole Čašule i Vasil Iljoski czy urywki mało znanej nowelistyki), przynosząc także przykłady twórczości w niewielkim stopniu dotychczas obecnych w naszym obiegu czytelniczym przedstawicieli średniego pokolenia autorów. Ponadto stanowi pierwszą od lat przeprowadzoną na taką skalę syntetyczną próbę oświetlenia istotnych elementów całej literatury narodowej w przejawach jej różnych poetyk i w kontekście szerszej wiedzy o kraju oraz jego kulturze.

Stałym kłopotem w przyswajaniu literatury macedońskiej w Polsce od lat siedemdziesiątych minionego wieku jest podlegający fluktuacjom skład zajmujących się nią tłumaczy. Pod tym względem obraz obecny w załączonym wykazie przedstawia się następująco: obok postaci zasłużonych dla popularyzacji głównie literatury dawnego obszaru serbsko-chorwackiego (Danuta Ćirlić-Straszyńska, po niej Dorota Jovanka Ćirlić), znajdują się tu osoby o doświadczeniu bułgarystycznym

(Ewa Olczak), związane z Macedonią od dziesięcioleci więzami rodzinnymi (Renata Gałązka-Vasilev), dwujęzyczni literaci (Eugeniusz Kamburowski), lektorki polskich uczelni (Aneta Todevska) czy studenci i absolwenci slawistyki (szeroko obecni szczególnie w antologii *Żeglarze pamięci...* — naukowy dorobek w tym gronie posiada Magdalena Bogusławska). Z bardziej utytułowanych wydawnictw wyszczególnione edycje firmują PIW, Adam Marszałek (2 pozycje), Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Uniwersytet Śląski, Ibis (tu aż 3 pozycje), ale także mniej znane — jak Toczka. Statystyka porównawcza okresu 2007—2013 wypada nieco na niekorzyść w stosunku do przeciętnej na przykład z lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, chociaż prezentuje się o wiele lepiej niż w całych kryzysowych latach dziewięćdziesiątych³. Nadal jednak odłogiem leżą całe połacie niespenetrowanej przez tłumaczy prozy macedońskiej, począwszy od lat sześćdziesiątych — czeka na spolszczenie dorobek choćby takich wyróżniających się prozaików, jak: Petre Andreevski, Taško Georgievski, Simon Drakul, Slavko Janevski, Vase Mančev, Mitko Madžunkov czy Božin Pavlovski.

Znacznie większa systematyczność wyróżnia w analogicznym okresie prace translatorską realizowaną w kierunku przeciwnym, co widoczne jest przez pryzmat kompletowania od wielu już dekad dla macedońskiego czytelnika pełnego zestawu lektur obowiązkowych z obszaru co najmniej szkolnego kanonu. Po 2007 r. dołączyły do niego cztery dzieła Sienkiewicza (w tym *Szkice węglem*), *Chłopi* i *Komediantka* Reymonta, proza Norwida i nowelistyka Prusa oraz Grabińskiego, pojawiły się *Myśli nieuczesane* Leca, *Rodzinnna Europa*, *Umysł zniewolony* oraz rozległy wybór poezji Miłosza w przekładzie Nakovskiego, tomiki Szymborskiej w wersjach obszernej i skróconej, najlepsza proza Schulza, *Pożegnanie jesieni* Witkacego, trzy sztandarowe pozycje Gombrowicza z *Dziennikiem* włącznie, kilkusetstronicowe zbiory poezji Herberta i niezmiennie popularnego Różewicza. Na tle tego potężnego, jak na tamtejsze małe środowisko, pędu przekładowego skoncentrowanego na tekstach dla polskiej kultury kanonicznych nie gorzej wypada prezentacja literatury nowszej: dwie powieści Olgi Tokarczuk, rozliczająca się z mitem pokoleniowym proza Krzysztofa Vargi, popkulturowy przebój Katarzyny Grocholi, nobilitowany *Gnój* Wojciecha Kuczoka, głośny obraz żydowskiej zagłady *Fabryka muchołapek* Andrzeja Barta. Nie zaniedbano ambitniejszej prozy kryminalnej — *Nikczemnych historii* Moniki Piątkowskiej oraz *Śmierci w Breslau* Marka Krajewskiego, jak i oddającej dramaturgię losów kobiet powieści Joanny Bator czy klasyki gatunku *fantasy* Jacka Dukaja (gigantyczny *Lód* wyróżniony Europejską Nagrodą Literacką). Dla nastoletnich czytelników przetłumaczono dwie książki Małgorzaty Gutowskiej,

³ Por. *Przekłady literackie*. W: K. Wrocławski, M. Bogusławska, E. Wróblewska-Trochimiuk: *Polska i Macedonia. Bibliografia. Komentarze. Studia*. Warszawa 2009, s. 217—229.

a dla jeszcze młodszych — sensacyjną historyjkę *piszącego mecenas* — Jacka Dubois.

Bezapelacyjnie centralne miejsce wśród tłumaczy polskiej literatury wszystkich okresów zajmuje były ambasador w naszym kraju Petre Nakovski, o czym świadczy imponująca liczba około dwóch tysięcy stron przełożonych przez niego w ciągu siedmiu lat. Tradycyjnie aktywna jest była lektorka języka macedońskiego w Uniwersytecie Śląskim i naukowiec-polonistka Lidija Tanuševska (coraz częściej zwracająca się w stronę dawniejszych tekstów) oraz jej młodsza koleżanka zatrudniona w Uniwersytecie Jagiellońskim Aneta Todevska (znacznym już dorobek, skupiony głównie na literaturze popularnej). Z dużą energią przystąpił w ostatnich latach do prac przekładowych nad obszernymi dziełami prozatorskimi Filip Dimevski, dobrze znający z autopsji polskie realia. W podobnej działalności z gruntownego wykształcenia filologicznego popartego stopniami naukowymi korzystają Milica Mirkulovska i Natalia Łukomska. Pojawiło się też kilka nazwisk nowych — w tym niedawnego absolwenta Oksfordu Mihaila Barakoskiego, pracującego w Republice Słowackiej. Większość omawianych książek ukazywała się w renomowanych wydawnictwach (Makedonska reč, Makavej, Detska radost, Matica makedonska, Begemot), niektóre w Bitoli, co stanowi pewne *novum*.

Podsumowując wyżej powiedziane: mamy do czynienia z obrazem niewspółmiernej skali popularyzacji, której źródeł należy upatrywać w odmiennych zakresach i tempie historycznego odszyfrowywania obu kultur wyjściowych oraz w zasobności korpusów ich tekstów — w sensie zarówno synchronicznym, jak i diachronicznym. Sytuacja dialogowa z jednej strony jest korzystniejsza dla czytelnika macedońskiego, któremu proponuje się niemal kompletny uprzystępniony zbiór tekstów kultury coraz bardziej dla niego obcej pod względem geopolitycznym⁴, z drugiej zaś — w Polakach mogą aktywizować się mechanizmy stereotypizacji literatury i kultury „zapominanej” (już „niejugosłowiańskiej”) jako bytu *ex definitione* egzotycznego. Taki stan świadomości wywołały perturbacje dziejowe i przemiany pokoleniowe, za sprawą których dziś percepcja obiegowo rozumianej nieuniwersalnej „małej literatury” stała się domeną wąskich środowisk pasjonatów. Tym bardziej więc kolektywnemu doświadczeniu mentalnemu jej znaków coraz bardziej — tak jak w Polsce — brakuje argumentów komunikacyjnych, których dostarczać winny właśnie dalekie od przypadkowości i szeroko dostępne przekłady literackie. Z łatwością można przecież dokonać liczbowego zestawienia osiągnięć obu stron — zamieszczono-

⁴ Paradoksalnie podobna — choć o innej genezie — sytuacja panowała w pierwszych dziesięcioleciach istnienia socjalistycznej Jugosławii, gdy z powodu braku fachowych sił na miejscu teksty literatury polskiej przyswajano za pośrednictwem serbsko-chorwackim. Por. M. Bogusławska: *Macedonia i Polska we wzajemnych kontaktach literackich*. W: *Polska i Macedonia. Bibliografia...*, s. 59.

nych w przytaczanych spisach publikacji — podczas krótkiej, ledwie kilkuletniej wewnątrzsłowiańskiej interakcji. Po jego przeanalizowaniu wypadałoby się jednak na nowo zamyślić nad dysproporcjami w stosunkach kulturalnych między narodami większymi i mniejszymi, historycznymi i niehistorycznymi, obdarzonymi wreszcie rozbieżnymi typami tradycji: dawno skanonizowanej w idei państwa narodowego oraz wynajdywanej na przekór otoczeniu i pośpiesznie przy okazji aktualizowanej.

Лех Мјодињски

**Библиографијата на литературните преводи 2007—2013
(Полска — Македонија)
Коментар**

Резиме

Во студијава вниманието се сосредоточува на прашањата за културната и уметничката репрезентативност на изборот на преведуваните литературни текстови, спроведуван двострано во полската и македонската јазична зона во периодот 2007—2013 години. Се извршува разгледувањето на овие избори од аголот на нивните врски со општествено-културните средишни обусловености, како и со континуитетот на двете литературни традиции. Заклучоците коишто произлегуваат од споредбата на деталните податоци потврдуваат дека на македонската страна — како уште од 70-тите години — систематски се прикажуваат наредните текстови, суштествени за нашата култура, вклучувајќи го основниот национален канон. Меѓутоа, полските преведувачи во поголем дел ги третираат своите контакти со современата македонска поезија, проза и драма како инцидентни задачи, диктирани од моменталните институционални и персонални мотивации.

Клучни зборови: македонска литература, полска литература, превод, репрезентативноста на изборот, културните ограничувања.

Lech Miodyński

**The Bibliography of Literary Translations 2007—2013
(Poland — Macedonia)
A Commentary**

Summary

In the study an attention is drawn to the problems concerning the cultural and artistic representativeness of the choices of the translated literary texts, that are made by actors of both sides of the linguistic communities: Polish and Macedonian. An overview of such choices connects the relationships with social backgrounds of the cultural elites and with the continuity of the both literary traditions. The comparison has proved that the Macedonian translations, starting from

the 70s of the 20th century, systematically present important Polish literary texts, reflecting our national canon. On the other hand, Polish translators treat their contacts with the contemporary Macedonian poetry, prose and drama incidentally, that results in ad hoc motivations, both institutional and personal.

Key words: Macedonian literature, Polish literature, translation, choice representativeness, cultural restrictions.

**Przekłady literatury macedońskiej w Polsce
i polskiej w Macedonii w latach 2007—2013**

**Translations of Macedonian literature in Poland
and Polish one in Macedonia in 2007—2013**

Magdalena Błaszak

Uniwersytet Śląski, blaszak.magda@wp.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: Translation, literary prize, Polish literature, Macedonian literature.

Przekłady literatury macedońskiej w Polsce w interesującym nas okresie nie są zbyt liczne. Podobnie było w latach wcześniejszych, różnicę stanowi jednak fakt, że w okresie 1990—2006 ukazało się więcej przekładów poezji macedońskiej w różnych polskich czasopismach.

W niniejszym artykule zaprezentuję analizę przekładów literackich z języka macedońskiego na język polski i odwrotnie, które ukazały się drukiem w latach 2007—2013. Analiza zawierać będzie zarówno wydania książkowe, jak też, wprawdzie nieliczne, publikacje przekładów w czasopismach polskich.

W pierwszej części artykułu przedstawię, jak wygląda sytuacja z tłumaczeniami utworów macedońskich w Polsce w badanym przeze mnie okresie. Z kolei w drugiej części zajmę się analizą przekładów polskiej literatury w Macedonii. Podsumowanie stanowić będzie porównanie działalności translatorskiej w obu krajach.

Literatura macedońska w Polsce w latach 2007—2013 ukazywała się głównie w formie publikacji książkowych. Tylko trzy pozycje dotarły do czytelnika na łamach prasy. Być może kryterium wyboru takiej formy przekazu tak mało znanej literatury w Polsce był fakt, że książki są bardziej dostępne i docierają do szerszego kręgu czytelników niż publikacje w wyspecjalizowanych czasopismach,

do których zaglądamy głównie filolodzy czy kulturoznawcy. W tym okresie czasopismami, na łamach których drukowano tłumaczenia literatury macedońskiej, były: „Dialog”, „Zeszyty Komiksowe” i „Literatura na Świecie”.

W 2009 r. w Poznaniu opublikowano obszerną, liczącą 500 stron, pozycję *Żeglarze pamięci. Antologia współczesnej literatury macedońskiej*. Zawiera ona zarówno teksty artystyczne — prozatorskie, poetyckie czy dramaturgiczne, jak i przeglądowe studia autorów macedońskich i polskich, przedstawiające kulturalny i polityczny obraz Macedonii. „Intencją Redaktorów było stworzenie kompendium wiadomości głównie o najnowszej literaturze macedońskiej i połączenie ich z prezentacją najważniejszych zjawisk, które zadecydowały o jej tożsamości podczas trudnej ewolucji w bałkańskich realiach”¹. Tłumaczami zawartych w antologii tekstów byli głównie absolwenci macedonistyki, serbistyki i bułgarystyki oraz studenci i doktoranci akademickich ośrodków slawistyki południowej z Poznania, Katowic i Warszawy. Utwory wybrane przez redaktorów to teksty zaliczane do kanonu literatury macedońskiej. Możemy tu wymienić wiersze takich znanych poetów, jak: Kočo Racin, Blaže Koneski, Slavko Janevski, Aco Šopov, Vlada Uroševik, Mateja Matevski czy Bogomil G’uzel. Z tekstów prozatorskich wspomnieć należy między innymi powieść *Pepek świata* Venko Andonovskiego, za którą w 2001 r. autor otrzymał międzynarodową nagrodę literacką Balkanika, wyróżnienie *Stale Popov* nadane przez Związek Pisarzy Macedońskich i nagrodę Powieść Roku nadaną przez „Utrinski Vesnik”. Godne zainteresowania są także utwory Aleksandra Prokopieva, który jest laureatem wspomnianej już wcześniej Nagrody Balkanika. W *Antologii...* zamieszczono jego utwory prozatorskie: *Felieton* i *Widok z poczekalni*. Do przekładów twórczości tego pisarza jeszcze powrócimy. Zawarte w omawianej pozycji utwory dramaturgiczne również należą do najbardziej znanych w literaturze macedońskiej. Przetłumaczone zostały dramaty Risto Krle *Pieniądze to śmierć*, Vasila Ilioskiego *Honor* i Kole Čašule *Gałązka na wietrze*.

W Polsce w analizowanym okresie opublikowano też zbiór poezji *Kotwica Noego* Vesny Acevskiej, w tłumaczeniu Renaty Gałązki-Vasiliev, Polki mieszkającej na stałe w Macedonii, która stara się utrzymywać kontakt z ojczyzną nie tylko tłumacząc poezję macedońską, ale także zapraszając polskich artystów na plenery malarskie w Strumicy. Nakładem warszawskiego Wydawnictwa Ibis ukazał się zbiór poezji Branko Cvetkovskiego *Obrazy w obłokach*. Autor ten jest współtwórcą Fundacji Balkanika, która przyznaje międzynarodową nagrodę literacką Balkanika. Jego książki zostały przetłumaczone na 15 języków, w tym właśnie na język polski.

Autorką kilku tomów poezji przetłumaczonych w latach wcześniejszych na język polski jest Lidija Dimkovska. W 2010 r. opublikowano w Polsce jej

¹ *Żeglarze pamięci. Antologia współczesnej literatury macedońskiej*. Red. V. Čepiševska-Mojsova, L. Miodyński, B. Zieliński. Poznań 2009, s. 9.

pierwszą powieść zatytułowaną *Ukryta kamera*, uznaną przez Stowarzyszenie Pisarzy Macedońskich za Książkę Roku, która znalazła się w wąskim gronie trzech powieści docenionych przez „Utrinski Vesnik”.

Losy narodu macedońskiego przedstawia w swojej poezji Rade Silijan w zbiorze *Ślady czasu*. Wyboru i przekładu wierszy w nim zawartych dokonał Petre Nakovski. Niewiele osób wie, że tłumacz ten był pierwszym ambasadorem Republiki Macedonii w Polsce. Przetłumaczył on na język macedoński między innymi dzieła Żeromskiego, Prusa, Nałkowskiej, Dąbrowskiej czy Mrożka, do czego powrócimy w dalszej części artykułu. Na tłumaczenie z języka macedońskiego zasłużyła także powieść Paskala Kamburovskiego *Tajemnica Olimpias*, której autor prezentuje swoje badania nad macedońską starożytnością, opisuje losy sarkofagu Aleksandra Macedońskiego.

Spectator to kolejna macedońska powieść przetłumaczona na język polski. Przekład dokonały studentki Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego — Zofia Dembowska i Gabriela Łukowska. Autor utworu Žarko Kujundžiski jest młodszym pisarzem, ale bardzo uhonorowanym. Za swoją twórczość otrzymał wiele nagród, między innymi Nagrodę „13 Noemvri” w 2003 r. i Nagrodę „Beli Mugri” w 2010 r. Powieść *Spectator* to jedyna debiutancka powieść macedońska, która doczekała się aż pięciu wydań. Została przetłumaczona i opublikowana w języku angielskim. Tłumaczki podjęły się przekładu *Spectatora* ze względu na pozytywne recenzje, jakie powieść ta otrzymała w Macedonii oraz ogromną popularność, jaką cieszy się w tym kraju. Bardzo interesująca jest forma utworu, którą czytelnik sam może określić czy wykreować. Książka ta może być określana mianem powieści procesualnej w rozwoju, otwartej i nieostatecznej. Jej przekład umożliwił polskiemu czytelnikowi spotkanie z inspirującą literaturą macedońską.

Kolejna pozycja literatury macedońskiej w przekładzie polskim została opublikowana w 2012 r., a jej autorem jest wielokrotnie nagradzany pisarz macedoński, o którym wspominałam już wcześniej. Mowa o Aleksandrze Prokopiewie. Za zbiór bajek dla dorosłych *Mały człowiek: bajki z lewej kieszeni* otrzymał on międzynarodową nagrodę Balkanika. Książka ta ukazała się także w przekładzie na język serbski i włoski, ale wydanie polskie jest niepowtarzalne, opowiadania *Ludzki, zbyt ludzki* oraz *Autobajka* zostały bowiem uzupełnione przez autora. Książka ukazała się nakładem Wydawnictwa Toczka, które specjalizuje się w literaturze bałkańskiej.

Znanymi tłumaczkami z języka macedońskiego na język polski są Dorota Jovanka Ćirlić i Danuta Ćirlić-Straszyńska. Pierwsza z pań, oprócz tłumaczenia literatury macedońskiej, zajmuje się także przekładami z języka serbskiego, chorwackiego i bośniackiego. Jest członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, współpracuje z wieloma czasopismami. Została laureatką nagrody za najlepszy przekład dramaturgii w 1998 r. Jest autorką form eseistycznych, chętnie również przeprowadza wywiady z pisarzami bałkańskimi, na przykład Dubravką Ugrešić.

Jest córką publicystki i tłumaczki Danuty Cirlić-Straszyńskiej i Branko Ćirilicia — wybitnego slawisty serbskiego.

Wielokrotnie nagradzana była także Danuta Cirlić-Straszyńska, która za całokształt twórczości otrzymała Order Sztandaru Jugosłowiańskiego ze Złotą Gwiazdą, Nagrodę Serbskiego PEN Clubu (1980), Nagrodę ZAIKS-u (1984) czy Nagrodę „Literatury na Świecie” (2005). Jest również laureatką nagród Stowarzyszenia Tłumaczy Macedońskich (1984) i Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich (1984). Dokonała przekładów utworów z języka macedońskiego, których autorami byli między innymi Živko Čingo i Lidija Dimkovska; była też współautorką przekładów wydań zbiorowych, np. antologii wierszy macedońskich.

W porównaniu z polskim rynkiem wydawniczym w Macedonii ukazało się więcej przekładów z literatury polskiej, zwłaszcza w ostatnim roku. W latach 2007–2012 przetłumaczono tam 18 książek polskich, a w samym 2013 r. — 20. Przyczyniło się do tego w dużym stopniu wydawnictwo Begemot, które w tym czasie wydało 10 przekładów literatury polskiej.

Trudno odnaleźć jakąś prawidłowość w zakresie wyborów translatorskich. Jednym z nich jest przekład książki Jacka Dubois *A wszystko przez faraona*. Jest to książka przeznaczona dla dzieci i młodzieży autorstwa znanego warszawskiego adwokata. Jak sam powiedział, „Literatura dla dzieci to *antidotum* po stresach sali sądowej”². Pozycja ta otrzymała nominację Polskiej Sekcji IBBY do nagrody Książka Roku 2005. Została też przełożona na język chiński, a w 2007 r. Aneta Todevska przetłumaczyła ją na język macedoński.

Kolejna książka, po którą jako tłumacz sięgnęła Aneta Todevska, to także powieść skierowana do młodszego odbiorcy zatytułowana *220 linii* autorstwa Małgorzaty Adamczyk-Gutowskiej, pisarki uhonorowanej licznymi nagrodami za działalność wydawniczą. Książka *220 linii* jest kontynuacją opowieści o rodzinie Wierzbickich pt. *110 ulic*, którą również przełożyła Todevska w 2013 r. Działalność translatorska tej tłumaczki nie ogranicza się do powieści dla dzieci i młodzieży. Trzeba bowiem wspomnieć o przekładzie jej autorstwa prozy Ignacego Witkiewicza *Pożegnanie jesieni* czy tłumaczeniu zbioru opowiadań Moniki Piątkowskiej *Nikczemne historie*. Ta sama tłumaczka przełożyła na język macedoński powieść *Piaskowa Góra* Joanny Bator. Dlaczego wybrała właśnie ten utwór, by dotrzeć do macedońskiego odbiorcy? Przypuszczam, że zadecydowała o tym przyznana w 2010 r. nagroda w konkursie literackim PTWK³ oraz nominacja tej pozycji do Literackiej Nagrody Nike. Książka opowiada o życiu górnika i jego rodziny, mieszkających na wałbrzyskim osiedlu o nazwie Piaskowa Góra. Losy bohaterów tej powieści odzwierciedlają życie Polaków w okresie PRL-u. Książka ta ukazała się również w przekładzie na język niemiecki, węgierski, francuski i hebrajski.

² <http://www.blog.rekosz.pl/?p=791> [Data dostępu: 19.06.2014].

³ Polskie Towarzystwo Wydawców Książek.

Wymienione jako ostatnie przekłady literatury polskiej autorstwa Anety Todevskiej były publikacjami autorów nie wszystkim znanych. Myślę, że nie wszyscy potrafiliby powiedzieć, kim są Dubois, Bator czy Adamczyk-Gutowska. Ale Todevska jest także tłumaczką utworu należącego do literatury popularnej. Mowa tu o powieści Katarzyny Grocholi *Nigdy w życiu*, która doczekała się ekranizacji.

Jednym z pisarzy polskich, których utwory najczęściej są tłumaczone, jest Henryk Sienkiewicz. W Macedonii ukazały się dwa wydania jego powieści *Quo Vadis*: pierwsze w 2007 r., w przekładzie Dony Dimitrovej, a drugie w 2012 r., w tłumaczeniu Slobodana Krstevskiego. Kolejną powieścią polskiego noblisty przetłumaczoną na język macedoński są *Krzyżacy*. Ukazała się ona nakładem wydawnictwa Begemot, a jej tłumaczenia podjęli się Filip Dimevski i Natalia Łukomska. Także spod ich pióra w 2010 r. wyszły *Szkice węglem* Henryka Sienkiewicza. Przekładu innego utworu tego samego autora — *Bez dogmatu* — dokonała Lidija Tanuševska — pracownik polonistyki na Uniwersytecie w Skopje. Do jej dorobku zaliczyć też należy przekład utworów współczesnej polskiej pisarki Olgi Tokarczuk *Bieguni* i *Prawiek i inne czasy*, za które w 2008 r. otrzymała Nagrodę „Złote pióro” w dziedzinie przekładu. Powtórnie nagrodę tę uzyskała w 2012 r., tym razem za przekład *Sklepów cynamonowych* i *Sanatorium pod Klepsydrą* Brunona Schulza. Lidija Tanuševska przetłumaczyła również *Wybór nowel* Stefana Grabińskiego oraz nowele Cypriana Norwida.

Liczne w analizowanym przeze mnie okresie są także przekłady wspomnianego już wcześniej Petre Nakovskiego. Możemy tu wymienić *Wybór poezji* Wisławy Szymborskiej, *Komediantkę* i powieść *Chłopi* Reymonta, *Dziennik 1959–1969* Gombrowicza czy wybór poezji Herberta i Miłosza. Twórczość Czesława Miłosza była też obiektem zainteresowania Milicy Mirkulovskiej — profesor polonistyki w Skopje. W 2009 r. przetłumaczyła ona jego eseje *Rodzinną Europą*. W 2013 r. natomiast opublikowano jej przekład powieści polskiego pisarza węgierskiego pochodzenia Krzysztofa Vargi *Aleja Niepodległości*, ukazującej różne etapy przyjaźni dwóch mężczyzn w schyłkowym okresie PRL-u.

Do stosunkowo dużego dorobku translatorskiego Filipa Dimevskiego, oprócz wspomnianych już wcześniej przekładów Henryka Sienkiewicza, należą: *Gnój* Wojciecha Kuczoka, *Lód* Jacka Dukaja, *Kosmos* i *Trans-Atlantyk* Witolda Gombrowicza, *Śmierć w Breslau* Marka Krajewskiego, *Zniewolony umysł* Miłosza i *Powracająca fala* Prusa. Wybierając do tłumaczenia powieść Kuczoka, Dimevski kierował się przede wszystkim tym, że autor otrzymał za nią wiele nagród, między innymi w 2003 r. Paszport „Polityki”, a w 2004 r. Literacką Nagrodę Nike i Nagrodę Nike Czytelników. Powieść ta, będąca obrazem życia chłopca w dzieciństwie bitego i poniżanego przez ojca, stanowi jednocześnie panoramę Śląska — konfrontację świata robotników i inteligencji. Na jej motywach Kuczok napisał scenariusz do filmu *Pręgi*, który podobnie jak książka zdobył wiele nagród.

Druga z przetłumaczonych powieści także została wielokrotnie uhonorowana. *Łódź* stał się Książką Roku 2007 w plebiscycie Wirtualnej Polski, książką jesieni 2007 Poznańskiego Przeglądu Nowości Wydawniczych, otrzymała także trzy nominacje: do Nagrody Literackiej „Angelus”, do Nagrody im. Józefa Mackiewicza oraz do Nagrody Literackiej Nike 2008. Jacek Dukaj uważany jest za jednego z najwybitniejszych prozaików i twórców fantastyki młodego pokolenia.

Współczesnym pisarzem polskim, którego twórczość została przedstawiona macedońskiemu odbiorcy, jest także Marek Krajewski. Jego debiutancka powieść *Śmierć w Breslau* została przetłumaczona na 20 języków, w tym właśnie na język macedoński. Akcja tego kryminału toczy się w przedwojennym Wrocławiu i opowiada o przygodach radcy kryminalnego Mocka.

Jednak Filip Dimevski nie tylko prezentuje czytelnikom macedońskim twórczość pisarzy polskich młodego pokolenia. Przetłumaczył także utwory należące do kanonu współczesnej literatury polskiej. Możemy tu przywołać Gombrowicza i jego *Trans-Atlantyk* oraz *Kosmos*. Za pośrednictwem przekładów twórczości Gombrowicza macedoński odbiorca przekonuje się, jak ważna to postać w historii literatury polskiej. Podobnie jak Czesław Miłosz, polski noblista i laureat wielu innych nagród literackich. Jego *Zniewolony umysł* ma dla czytelnika macedońskiego wartość nie tylko artystyczną, ale i informacyjną — ukazuje stosunek intelektualistów do narzuconego Polakom po drugiej wojnie światowej systemu ideologicznego i politycznego.

Powieściopisarzem polskim unikającym rozgłosu, a jednak dostrzeżonym przez tłumacza Mihaila Barakoskiego jest Andrzej Bart. Jego powieść *Fabryka mucholapek* została przetłumaczona, oprócz języka macedońskiego, także na język francuski, węgierski, hebrajski, niemiecki i słoweński. Pisarz został za nią nominowany do Literackiej Nagrody Nike 2009. Opowiada ona o losach ludzi zamkniętych w getcie łódzkim oraz o jego przywódcy Chaimie Rumkowskim.

Oprócz powieści czy wierszy polskich, na język macedoński zostały przetłumaczone aforyzmy Stanisława Jerzego Leca *Myśli nieuczesane*, które posłużyły autorowi za komentarz współczesnych mu zjawisk społecznych.

Możemy zadać sobie pytanie: Czym kierowali się tłumacze, wybierając przedmiot przekładu? Wydaje się, że jednym z głównych kryteriów był fakt otrzymania przez autora za publikację prestiżowej nagrody. Widać to na przykładzie przekładów literatury polskiej na język macedoński. Możemy przywołać tu nazwiska polskich noblistów — Szymborskiej, Sienkiewicz, Miłosza czy Reymonta, lub laureatów Literackiej Nagrody Nike — Tokarczuk i Kuczoka. Podobnie jest w przypadku publikacji macedońskich. Mianowicie tłumacze częściej sięgają po utwory, które otrzymały Nagrodę Balkanika, jak na przykład twórczość Venko Andonovskiego czy Aleksandra Prokopieva. Wydawnictwa szukają też książek cieszących się największym zainteresowaniem czytelników zarówno w Polsce, jak i w Macedonii, nie dbając o autentyczne przybliżenie im kultury polskiej czy macedońskiej. Analizując przekłady z ostatnich siedmiu lat, widać, że ich

liczba stopniowo się zwiększa. Do macedońskiego i polskiego czytelnika trafiają publikacje najlepszych twórców, dzięki temu poznają oni odmienną kulturę. Ważne jest, by przekłady były dobrej jakości, aby literatura polska w Macedonii i macedońska w Polsce nadal się rozwijały, przyciągając uwagę szerokiego grona czytelników.

Магдалена Блашак

Преводи на македонската литература во Полска и на полската литература во Македонија во периодот 2007—2013

Резиме

Статијата ја претставува анализата на преводи на полската литература во Македонија и на македонската литература во Полска објавени во преиодот 2007—2013. Содржи и книги и преводи во списанија. Авторката се обидува да одговори на прашање, како преведувачи ги избираат книгите за преведување. Мисли, дека најчесто тоа се книгите, кои ја добиле некаква награда. Авторката дојде до заклучок, дека во последните години бројот на преводи на полската литература во Македонија и на македонската литература во Полска е поголем и постојано расте

Клучни зборови: Превод, награда за литература, полска литература, македонска литература.

Magdalena Błaszak

Translations of Macedonian literature in Poland and Polish one in Macedonia in 2007—2013

Summary

This article presents an analysis of translations of Polish literature in Macedonia and the Macedonian one published in Poland in 2007—2013. It contains book editions as well as translations published in magazines. The author tries to answer the question why do the translators choose for translation the books of certain writers. The conclusion is that the most common selection criterion is honoring the publication of a literary award. After analyzing the author notes that over the years the number of translations of Polish literature in Macedonia and Macedonian one in Poland increases.

Key words: Translation, literary prize, Polish literature, Macedonian literature.

Przekłady

serbsko-polskie i polsko-serbskie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury serbskiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Ćosić Bora**: *Konzul u Beogradu / Konsul w Belgradzie*. Tłum. Danuta Cirlić-Straszyńska. Sejny, Wydawnictwo Pogranicze, 2013, 334 s. [proza].
2. **Maksimović Desanka**: *Poezje: wybór wierszy*. Tłum. Grzegorz Łatuszyński. Warszawa, Wydawnictwo Agawa, 2013, 158 s. [poezja].
 - Balkanac / Bałkańczyk*, s. 81–82.
 - Bez uspomena / Bez wspomnień*, s. 33.
 - Bliži se, bliži leto / Zbliża się, zbliża lato*, s. 18.
 - Czas przeszły**, s. 49.
 - Čežnja / Tęsknota*, s. 11.
 - Čim se sretnemo / Jak się tylko spotkamy*, s. 26.
 - Čudo u crkvi / Cud w kościele*, s. 87.
 - Dodir / Dotyk*, s. 45.
 - Družiću se sa suncem / Zaprzyjaźnię się ze słońcem*, s. 83.
 - Glas predaka / Głos przodków*, s. 88.
 - Haiku / Haiku*, s. 101–133.
 - Halucinacija sluha / Halucynacja słuchu*, s. 78.
 - Ispunjenje / Spełnienie*, s. 100.
 - I što je najgore / I co najgorsze*, s. 52.
 - I tebe to molim / I ciebie o to proszę*, s. 42.
 - Kome da se tužim / Komu mam się poskarżyć*, s. 34–35.
 - Kopač bunara / Ten, co kopie studnię*, s. 84.
 - Kraina milčenja**, s. 54.
 - Krvava bajka / Krwawa bajka*, s. 95–96.
 - Ljudska komedia / Komedia ludzka*, s. 29.
 - Mladost je prošla / Minęła młodość*, s. 40.
 - Modlitva pustelnika**, s. 85.
 - Moj svet / Mój świat*, s. 58.
 - Na buri / Podczas burzy*, s. 36–37.
 - Na kraju biće opet jedno isto / W końcu wszystko będzie bez znaczenia*, s. 43.
 - Napuštena devojka / Porzucona dziewczyna*, s. 38–39.

- Nemam više vremena / Nie mam już czasu*, s. 57.
Obećala si da ćeš biti večna / Obiecałaś, że będziesz wieczna, s. 68.
Objavite jednom na velika zvona / Uderzcie w końcu w wielkie dzwony, s. 75.
Oboreni bog / Obalony bóg, s. 41.
Odazvale su se samo ptice / Odezwały się tylko ptaki, s. 30.
Odgovor / Odpowiedź, s. 21—22.
*Od rana**, s. 61.
Opomena / Upomnienie, s. 15—16.
O praštanju / O przebaczeniu, s. 53.
Pesnikov zavičaj / Kraj rodzinny poety, s. 67.
Poezija / Poezja, s. 46.
Pokajanje / Skrucha, s. 97.
Ponoć / Północ, s. 59.
Po rastanku / Po rozstaniu, s. 23—24.
Posla su završena / Prace zostały zakończone, s. 76.
Potrebno mi je / Trzeba mi, s. 73.
Pozdrav neznanog / Pozdrowienie dla nieznajomej, s. 25.
Radosti / Radości, s. 62.
Ruka / Ręka, s. 60.
Sećanje / Pamięć, s. 27—28.
Selice / Ptaki wędrowne, s. 13.
Senke / Cienie, s. 77.
Slutnja / Przeczucie, s. 9.
Srbija se budi / Serbia się budzi, s. 98—99.
Sreća / Szczęście, s. 14.
Strepnja / Niepokój, s. 12.
Svaka tvoja reč / Każde twoje słowo, s. 17.
Testament / Testament, s. 5.
Umiranje ljubavi / Umieranie miłości, s. 44.
U nesanicu / W czasie bezsenności, s. 74.
U ropstvu / W niewoli, s. 91.
Verujem / Wierzę, s. 94.
*W prededniu bitwy**, s. 86.
*Wszystko jest po staremu**, s. 69.
Za laži izgovorene iz milosrđa / Za kłamstwa wypowiedziane z litości, s. 51.
Zalupile su se vratnice / Zatrzasnęły się bramy, s. 66.
Za one koji se spoticaju preko praga / Za tych, co się potykają na progu,
s. 50.
Zauvek / Na zawsze, s. 65.
*Ziemia wszędzie jest taka sama**, s. 70.
Žao mi je čoveka / Szkoda mi człowieka, s. 92—93.
Žena / Kobieta, s. 10.

3. **Petrov Aleksandar**: *Aleksandria z Itaką w pamięci*. Tłum. Dragana Ratković. Warszawa, Wydawnictwo Książkowe IBIS, 2013, 65 s. [poezja].
Aleksandrija, s Itakom na umu / Aleksandria z Itaką w pamięci, s. 62–64.
Beograd. April XX vek / Belgrad. Kwiecień XX wiek, s. 31.
Boje moga veka / Kolory mojego wieku, s. 46–48.
*Chrystus z Deczan**, s. 23.
Čas iz proletnje podsvesti / Lekcja z wiosennej podświadomości, s. 11.
Gračanica / Gracjanica, s. 21.
Iglene uši / Ucho igielne, s. 44.
Itački hronotop / Itacki chronotyp, s. 60–61.
*Jeździec ofiarny**, s. 22.
Knjiga / Księga, s. 41.
Kosovka devojka / Kosowska dziewczyna, s. 15.
Kosovo — zavađenim stranama sveta / Kosovo — skłóconym stronom świata, s. 16.
*Kosovo — tym, którzy go szukają**, s. 18.
*Kosovo — tym, którzy się go wyrzekają**, s. 17.
*Kosovo — tym, którzy wracają**, s. 19.
*Kosowska mniszka Angelina**, s. 29–30.
Łyk entropii, s. 9–10.
Mala večnost / Mała wieczność, s. 52–55.
Mocart. Vivaldi. Rim / Mozart. Vivaldi. Rzym, s. 33–34.
Molitva / Modlitwa, s. 38.
*Mroczne czasy**, s. 24–26.
Odricanje od Lazara / Wyparcie się Lazara, s. 12–13.
Olga Ognjena / Olga Ognjena, s. 35–37.
Pepeo / Popiół, s. 42.
Peščanik / Klepsydra, s. 45.
*Posilek Lazara**, s. 20.
Poslednji Jugović / Ostatni Jugović, s. 14.
Pozna pesma / Późny wiersz, s. 56–57.
Rađanje / Narodziny, s. 43.
Raskovnički pomen / Wspomnienie o raskovniku, s. 28.
Sedam strana sveta / Siedem stron świata, s. 39.
Smoljni / Smolny, s. 7–8.
Smrt starca zvanog Srednji vek / Śmierć starca zwanego Średnim Wiekiem, s. 58–59.
Srbija na mapama / Serbia na mapach, s. 27.
Varšava. Jerusalim / Warszawa. Jerozolima, s. 32.
*Wiersz nie do zasiania**, s. 40.
*Wiersz o wiadomości z ostatniej chwili**, s. 49–51.

4. **Vučić Nikola:** *Cisza w kamieniu: wybór wierszy*. Tłum. Grzegorz Łatuszyński. Warszawa, Agawa, 2013, 158 s. [poezja].
- Bardziej lubię starzenie się**, s. 71.
- Buđenje / Budzenie się*, s. 98.
- Buka / Hałas*, s. 36—37.
- Charakter pisma**, s. 15.
- cisza, znoszę tępe uderzenia skulony**, s. 63.
- Czarne naczynia**, s. 41.
- Ćutanje / Milczenie*, s. 84.
- Čitanje pesme / Czytanie wiersza*, s. 75.
- Dani / Dni*, s. 115—119.
- Dodirivanje / Dotykane*, s. 82.
- Dozivanje / Wołanie*, s. 64.
- Dvorište / Podwórze*, s. 54.
- Gost u kući / Gość w domu*, s. 13.
- Govor / Mowa*, s. 31.
- Gruszka, ta z mojego podwórka**, s. 95.
- i jednom sam gledao ružu u vrtu / kiedyś przyglądałem się róży*, s. 34.
- i nosim te, poput talasa / niosę cię, niczym fala*, s. 46.
- Iz daljine / Z dali*, s. 62.
- Iz detinjstva / Z dzieciństwa*, s. 76.
- jabuka strpljivo zri / jabłka cierpliwie dojrzewają*, s. 26.
- Jun / Czerwiec*, s. 91.
- Jutro / Poranek*, s. 25.
- Jutro / Poranek*, s. 132.
- kad sam kopao / kiedy kopalem*, s. 59.
- kazna / kara*, s. 68.
- Kiedy się kołyszysz**, s. 14.
- Knjiga / Książka*, s. 52.
- Kuća / Dom*, s. 10.
- Kuća / Dom*, s. 53.
- Letnje popodne / Letnie popołudnie*, s. 92.
- Leto 1989 / Lato 1989*, s. 16.
- Lęk**, s. 127.
- Mera / Miara*, s. 136.
- Mijanie**, s. 44.
- Molitva / Modlitwa*, s. 79.
- Na marginesie**, s. 43.
- Na ulici / Na ulicy*, s. 83.
- Nebo / Niebo*, s. 97.
- Nebo i zemlja / Niebo i ziemia*, s. 88—89.
- Nesanice / Bezszenność*, s. 33.

- Noći / Noce*, s. 109—114.
*Obfitość**, s. 94.
Odlazak / Odejście, s. 129.
Opis miasta / Opis grada, s. 8.
*Oslabienie wzroku**, s. 12.
Pisanje / Pisanie, s. 7.
Pitanje / Pytanie, s. 101.
*pociąg dudni w dali**, s. 32.
Podeljena večera / Dzielona kolacja, s. 27.
Pogled / Spojrzenie, s. 87.
Poslepodne / Popołudnie, s. 23.
*Późne popołudnie**, s. 58.
*Pragnienie**, s. 80.
Praznina / Pustka, s. 57.
Prazno mesto / Puste miejsce, s. 103.
Priča / Opowieść, s. 60.
Prisustvo / Obecność, s. 102.
Prozor / Okno, s. 130.
Prvi plač / Pierwszy płacz, s. 51.
Put / Droga, s. 65.
Putovanje / Podróż, s. 128.
Raduj se / Ciesz się, s. 18.
Rečenice, rezovi / Zdania, cięcia, s. 49.
*robię dzień — otworzyłem okno**, s. 30.
samo popravljam / poprawiam tylko, s. 48.
Sećanje na rečenicu / Wspomnienie o zdaniu, s. 35.
Silazak / Zejście, s. 90.
Sine anno / Sine anno, s. 42.
Sličnost / Podobieństwo, s. 135.
*słowo jest niepohamowanym obrazem**, s. 45.
*Strofy o wysokości**, s. 121—123.
Sumrak / Zmierzch, s. 96.
Susret / Spotkanie, s. 93.
Svakodnevnne ruševine / Codzienne rumowiska, s. 29.
Svedok / Świadek, s. 131.
Šta će da ostane... / co pozostanie..., s. 19.
Tačno vreme / Dokładny czas, s. 11.
Tajanstveni strelac / Tajemniczy strzelec, s. 17.
Tamna mesta / Ciemne miejsca, s. 9.
Teret / Brzemie, s. 77.
Trag / Ślad, s. 106.
U razgovoru / Rozmowa, s. 81.

- Usamljeni zvuk / Samotny dźwięk*, s. 66.
U sobi / W pokoju, s. 78.
U vodi / W wodzie, s. 28.
Vazduh / Powietrze, s. 50.
Više nema / Już nie ma, s. 20.
Voda / Woda, s. 67.
Vrata / Drzwi, s. 24.
*W grudniu po południu**, s. 104.
Zaleđene slike / Złodowaciały obraz, s. 105.
Zavesa / Zastłona, s. 38.
*Z bliska**, s. 133—134.
Zvuk, znak / dźwięk, znak, s. 61.
Život / Życie, s. 47.
5. **Zivlak Jovan**: *Szczeliny czasu*. Tłum. Grzegorz Łatuszyński. Warszawa, Agawa, 2013, 188 s. [poezja].
Ah gde si / Ach gdzie jesteś, s. 46.
Anđeo / Anioł, s. 78.
Ani / Ani, s. 96—97.
*A więc boski obiad**, s. 47.
Beše znano / Było wiadome, s. 105.
*Bielizna**, s. 114.
Bog je sićušan / Bóg jest drobniutki, s. 42.
Bunar / Studnia, s. 117—118.
*Cieszę się**, s. 81.
*Co po nim zostanie**, s. 166—167.
Crni sinko / Biedny chłopcze, s. 101.
*Czy miłość jest nietykalna**, s. 157.
*czy mogę sobie**, s. 144.
*Czy widzieli martwych**, s. 164—165.
Časovnik / Zegar, s. 66.
Dođi slatka zimo / Przyjdź słodka zimo, s. 68.
Dok naokolo tone sve / Kiedy wszystko wokół tonie, s. 156.
Dosta je bilo / Dość było, s. 10.
*Drgawki**, s. 19.
Drozd / Drozd, s. 121.
Drvo / Drzewo, s. 70.
Dušo / duszo droga, s. 139.
*Gaje**, s. 29—30.
*Gdy grożą nam wygnaniem**, s. 147.
Iz jednog života u drugi / Z jednego życia w drugie, s. 160—161.
*Jako odblask pada na serce**, s. 168—169.
Jedem voće / Jem owoce, s. 56.

- Još malo / Jeszcze trochę*, s. 106.
*Kajdany**, s. 128—129.
Kako sam bio obavešten / Jak zostałem poinformowany, s. 62.
*Kamień, który zostanie rzucony**, s. 55.
Kanal Dunav—Tisa / Kanał Dunaj—Cisa, s. 85.
Kao lav koji ubija lane / Jak lew co zabija łanię, s. 155.
Kavez / Klatka, s. 141.
Ko / Kto, s. 142.
Koraćanje u smrt / Marsz w stronę śmierci, s. 158—159.
*Krosna**, s. 98.
Krov / Dach, s. 138.
Krv teče u žilama / Krew płynie w żyłach, s. 57.
*Laudacja**, s. 110.
Lovac / Myśliwy, s. 39—40.
Ljubav ljubav / Miłość miłość, s. 49.
Mačak / Kot, s. 20—21.
Maj / Maj, s. 112.
Mećava / Zamieć, s. 72.
*Miasteczko**, s. 91.
*Migotanie**, s. 113.
Milostinja / Jałmużna, s. 116.
Milutinović / Milutinović, s. 86.
Moja duszo / Moja dušo, s. 67.
*Mówię jasnymi zdaniem**, s. 53.
Naše su ruke ispraznili / Opróżnili nasze ręce, s. 150.
Ne gubi vreme / Nie trać czasu, s. 26.
Neka se dete moje sačuva / Niechaj moje dziecko będzie zachowane, s. 153—154.
*Niedopuszczalne**, s. 80.
*Nie wracaj późno do domu**, s. 25.
Nikada / Nigdy, s. 90.
Nokturno / Nokturn, s. 12.
Nokturno II / Nokturn II, s. 125.
*Objawienie**, s. 126—127.
Oda / Oda, s. 5.
O gajdama / O kobzach, s. 35—36.
Okolina / Okolica, s. 135.
Olovo / Ołów, s. 17—18.
Oni su ušli u naš dom / Oni weszli do naszego domu, s. 148.
Osvetljenje je slabo / Oświetlenie jest słabe, s. 65.
Otac ili sin / Ojciec czy syn, s. 123.
*O, twórczyni**, s. 99.

- Ovde / Tu*, s. 9.
Ovde / Tu, s. 131.
Ovidije / Owidiusz, s. 136.
Pada kiša / Pada deszcz, s. 132.
Papagaj / Papuga, s. 88.
Pisac / Pisarz, s. 115.
*Plewy**, s. 124.
*Pochyl się**, s. 15—16.
*Podnieść ciężar**, s. 58.
Pod oblacima / Pod chmurami, s. 41.
*Pogodne rozwiązanie**, s. 102.
*Przywiązanie**, s. 143.
Pucanj / Strzał, s. 38.
*Radośnie związany z wydarzeniem**, s. 48.
Rovinj / Rovinj, s. 82.
Scena / Scena, s. 37.
Senka / Cień, s. 11.
Senka / Cień, s. 103.
Skitač / Włóczęga, s. 76.
Slepi pevač / Ślepy śpiewak, s. 79.
Smrt poezije / Śmierć poezji, s. 61.
Spasenje je privid / Ratunek jest złudzeniem, s. 151—152.
Sto / Stół, s. 100.
Strašni sud / Sąd ostateczny, s. 137.
*Strzecha**, s. 22.
*Szczebel**, s. 28.
Šiba / Rózga, s. 75.
Šta / Co, s. 31—32.
Šta je sad na redu / Na co teraz kolej, s. 92.
*Talar**, s. 87.
*Ta lza, która nas zabija**, s. 162.
Teret / Brzemie, s. 27.
Teret / Ciężar, s. 13—14.
Tetive / Ściegna, s. 140.
*Thumaczenie ust**, s. 104.
*Trumna**, s. 122.
Trunje / Trociny, s. 71.
Uzeti knjigu / Wziąć książkę, s. 59—60.
Vanredno stanje / Stan wyjątkowy, s. 45.
Voda je hladna / Woda jest zimna, s. 50.
Voda u kupatilu / Woda w łazience, s. 69.
*Woda się podniesie**, s. 77.

- Wykonywali swoją robotę**, s. 163.
*Wzlatuje nietoperz**, s. 89.
Zatvaram prozor / Zamykam okno, s. 54.
Zenice / Žrenice, s. 109.
*Zguba**, s. 111.
Zimski izveštaj / Relacja zimowa, s. 95.
*Zło połączy dzieło z nicością**, s. 149.

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Literatura na Świecie” 2013, nr 5—6.

Basara Svetislav

- Ispovest (Istina o Golom otoku) / Wyznanie (Prawda o Nagiej Wyspie)*, s. 151—155.
*Jazz**, s. 144—147.
*Ogólniki**, s. 143—144.
Pismeni zadatak iz srpskohrvatskog na temu nesanice / Wypracowanie z serbsko-chorwackiego, temat „Bezsenność”, s. 139—142.
Ukleta zemlja / Zaklęty kraj, s. 113—138.
*Zdanie wyrwane z kontekstu**, s. 150.
Zid / Ściana. Tłum. Danuta Ćirlić-Straszyńska, s. 147—149 [proza].

Popa Vasko

- Konj / Koń*, s. 11.
Krompir / Kartofel, s. 13.
Magarac / Osioł, s. 12.
Mahovina / Mech, s. 12.
Na čiviluku / Na wieszaku, s. 9.
Na stolu / Na stole, s. 8—9.
Na zidu / Na ścianie, s. 10—11.
Poznanstvo / Znajomość, s. 5—6.
Razgovor / Rozmowa, s. 6—7.
Stolica / Krzesło, s. 13—14.
Svinja / Świnia, s. 14—15.
Tanjir / Talerz, s. 14.
U pepeljari / W popielniczce, s. 8.
U zaboravu / W zapomnieniu, s. 9—10.
*Wędrówka**. Tłum. Julian Kornhauser, s. 7 [poezja].

Tišma Slobodan

- Bernardijeva soba / Pokój Bernardiego, na głos (kontratenor) i orkiestrę*.
 Tłum. Dorota Jovanka Ćirlić, s. 327—369 [proza].
Quattro stagioni / Quattro stagioni (staromodernistyczna trawestowana spowiedź z za grobu). Tłum. Miłosz Waligórski, s. 251—275 [proza].

Velikić Dragan

Dosije Domaševski / Przypadek Domaszewskiego. Tłum. Magdalena Petryńska, s. 43—75 [proza].

2. „Poezja. Dzisiaj” 2013, nr 102.

Petrov Aleksandar

*Warszawa. Jerozolima** / Varšava. Jerusalim*, <http://www.poezja.-dzisiaj.eu> [Data dostępu: 25.02.2014], [poezja].

3. „Wyspa. Kwartalnik Literacki” 2013, nr 3.

Andrić Radomir

Pokretno ogledalo / Ruchome lustro. Tłum. Grzegorz Łatuszyński [poezja].

Pekić Borislav

Besnilo / Wścieklizna [fragment]. Tłum. Barbara Kramar [proza].

Puslojić Adam

Spasenje / Ratunek. Tłum. Grzegorz Łatuszyński [poezja].

Opracowała *Małgorzata Filipek*

Przekłady literatury serbskiej w Polsce w latach 2007—2013

Translation of Serbian literature in the period from 2007 to 2013

Leszek Małczak

Uniwersytet Śląski, leszek.malczak@us.edu.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: translation literature, Serbian literature in Poland, reception.

Po upadku komunizmu, tak jak w wielu sferach życia społecznego i kulturalnego, w dziedzinie przekładów literatury obcej na język polski nastąpiła transformacja systemowa. Jest to jedna z tych dziedzin, w których zmiany są bardzo widoczne. Dawna instytucja literatury tłumaczonej, na wskroś upaństwowiona, w sensie instytucjonalnym właściwie zaniknęła; można powiedzieć, że dokonała się jej swoista prywatyzacja. Większość ogniw pośredniczących, kreujących kontakty literackie, przetrwała¹. Jednak ich rola i znaczenie są już zupełnie inne. O wiele więcej dziś zależy od tłumacza; to on jest pierwszoplanową postacią, najważniejszym ogniwem kontaktów. Tłumacz często musi szukać wydawcy oraz środków na wydanie przekładu. Nie ma oficjalnej cenzury; teoretycznie można publikować książki bez ograniczeń. W dziedzinie literatury tłumaczonej instancji kontrolujących i regulujących jest mniej niż w poprzednim systemie, a presję ideologiczną zastąpiła presja rynku. Niemniej rzeczywistość, w której żyjemy, nie przestała być wolna od polityki, która wpływa na wszystkie sfery

¹ Na temat ogniw pośredniczących por.: J. Maciejewski: *Publiczność literacka a instytucje i mechanizmy życia kulturalnego*. W: *Publiczność literacka*. Red. S. Żółkiewski, M. Hopfinger. Wrocław 1982, s. 121—151.

życia społecznego, także na działalność literacką i kulturalną. Różnica polega na tym, że ideologii i opcji politycznych jest dzisiaj więcej.

Na warunki, w jakich powstają tłumaczenia i czynniki, które je determinują, jako pierwsi w latach siedemdziesiątych minionego wieku zaczęli zwracać uwagę badacze z kręgu *Translation Studies*. Pojęciem spopularyzowanym przez jednego z przedstawicieli tego nurtu w przekładoznawstwie André Lefevere'a był patronat, rozumiany jako instancje regulacyjne systemu literatury. Lefevere wyróżnił patronat jednorodny i niejednorodny. Jednorodny to taki, który sprawuje jedna osoba, grupa czy instytucja związana z jedną ideologią, niejednorodny zaś to ten, w którym współistnieją różne ideologie². Właśnie największe zmiany, jakie nastąpiły, dotyczą patronatu. Nie tylko zniesiono „jedyną i słuszną ideologię”, lecz także swój charakter zmieniły instytucje tworzące patronat. Rola i funkcjonowanie wydawnictw, krytyki literackiej, prasy są dzisiaj zupełnie inne. Pojawiły się nowe kanały obiegu i rozpowszechniania informacji przede wszystkim związane z Internetem (blogi, portale społecznościowe, facebook, rozmaite fora internetowe). Z jednej strony wpływ formalnych instytucji opiniotwórczych (krytyka literacka, związki twórcze) na kształtowanie obrazu literatur narodów byłej Jugosławii zmalał, a z drugiej strony w procesie samego lokowania tłumaczeń zwiększyła się rola nieformalnych powiązań. Dzisiaj żadna instytucja nie koordynuje współpracy ani na poziomie instytucji państwa, ani na poziomie organizacji twórczych, ani na poziomie wydawnictw (które w poprzednim systemie też były państwowe). Inicjatywa płynie oddolnie; to ludzie zaangażowani w kontakty kulturalne kreują współpracę, a dawny patron — państwo w nikłym stopniu w tym uczestniczy (tworząc programy i konkursy, uczestnictwo w których może zapewnić pozyskanie części środków finansowych). Obecnie nie istnieje żadna polityka przekładowa; suma przekładów jest wypadkową indywidualnych inicjatyw. Nie ma żadnej osoby czy instytucji, która świadomie budowałaby obraz którejsz z południowosłowiańskich literatur. W porównaniu z poprzednim okresem zachodzi ogromna różnica. Wtedy zarówno serbskiej, jak i polskiej stronie zależało na kreowaniu obrazu kultury serbskiej w Polsce. Prowadzono określoną politykę w dziedzinie kontaktów kulturalnych, ale obciążoną balastem ideologicznym. Polityka odgrywała wówczas kluczową rolę w każdej sferze życia społecznego. Jak trafnie ujął to Stanisław Barańczak, „»polityczność« była tautologią życia”³. Sprawami przekładów interesowali się wszyscy, od odpowiednich wydziałów KC PZPR, przez odpowiedzialne za współpracę departamenty Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Kultury, po związki pisarzy. Po stronie jugosłowiańskiej ta kontrola była mniejsza. Więcej zależało od samych autorów.

² A. Lefevere: *Ogórki Matki Courage. Tekst, system i refrakcja w teorii literatury*. W: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Red. P. Bukowski, M. Heydel. Kraków 2009, s. 228—229.

³ Cyt. za: K. Kłosiński: *Ponad podziałami*. W: „*Obchodzę urodziny z daleka...*”. *Szkice o Stanisławie Barańczaku*. Red. J. Dembińska-Pawelec, D. Pawelec. Katowice 2007, s. 20.

Literatury narodów byłej Jugosławii są obecnie literaturami niszowymi. Tłumaczenia ukazują się w małych wydawnictwach (najbardziej znane to Wydawnictwo Czarne, Pogranicze i Agawa) i bardzo małych, czasem w ogóle nieznanach; dwie spośród omawianych książek ukazały się w Serbii. W PRL tłumaczenia z literatury narodów Jugosławii publikowano w największych wydawnictwach i prestiżowych seriach, chociażby piwowskiej kultowej czarnej serii, a ich nakłady osiągały po kilkadziesiąt tysięcy egzemplarzy. Obecnie dla prywatnych wydawnictw wydawanie książek to działalność biznesowa. Właściwie ogromna większość książek autorów byłej Jugosławii nie ma szans na rynku, nie jest przedsięwzięciem opłacalnym. Ukazują się one dzięki dofinansowaniu. Często wspiera takie inicjatywy strona serbska, chociażby w ramach konkursu rozpisywanego przez Ministerstwo Kultury Republiki Serbii na dofinansowanie przekładów literatury serbskiej. Wydawcy sięgają również po środki z programów unijnych. W ramach jednego z nich ukazała się powieść Borka Veljovicia *Dzieci bez oczu* w tłumaczeniu Agnieszki Żuchowskiej-Arendt. Książka uzyskała dofinansowanie z programu realizowanego przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego Komisji Europejskiej w ramach programu Kultura, Wsparcie Akcji Kulturalnych Strand 1.2.2 Tłumaczenia literackie. Czasem jest to połączenie kilku źródeł, jak w przypadku dziennika Bory Ćosicia *Podróż na Alaskę*, dofinansowanego i przez serbskie Ministerstwo Kultury, i Open Society Institute — Budapeszt w ramach projekt East Translates East. Tacy wydawcy, jak Wydawnictwo Pogranicze, korzystali również ze wsparcia Fund for Central & East European Book Projects, Amsterdam.

Kontakty literackie z krajami byłej Jugosławii, w porównaniu z poprzednim okresem, w znacznym stopniu osłabły nie tylko z uwagi na zmiany systemowe, lecz także z powodu wojen, jakie towarzyszyły rozpadowi federacji jugosłowiańskiej (trudno tu w ogóle mówić o polsko-jugosłowiańskich kontaktach literackich, gdyż od lat sześćdziesiątych każda republika prowadziła własną politykę współpracy kulturalnej z zagranicą). W sposób szczególny dotknęło to Serbię, której literatura, podobnie jak literatury innych narodów byłej Jugosławii, w okresie PRL cieszyła się dużym zainteresowaniem, w pierwszej kolejności motywowanym czynnikami natury politycznej, a nie artystycznej (nie przekładało się to na liczbę tłumaczeń i intensywność kontaktów kulturalnych, gdyż były one ograniczane przez państwo ze względu na polityczną „inność” i krnąbrność Jugosławii oraz fakt, że nie należała do krajów bloku wschodniego). Patrząc na to z perspektywy badań kulturowych i postkolonialnego przekładoznawstwa, można w tym kontekście mówić o, z jednej strony, przewadze kulturalnego potencjału kultury polskiej (*cultural power*), zjawisko to czasem określa się mianem polonocentryzmu (wydaje się, że stanowi przejaw etnocentryzmu, cechą obecną w każdej kulturze, nawet tej najbardziej zakompleksionej, skolonizowanej), chodzi o przekonanie o wyższości własnej kultury nad kulturą obcą, z drugiej strony, o przewadze politycznej Jugosławii (*political power*), której Stalin i ZSRR nie zdołali uczynić

swoim wasalem; polskie społeczeństwo (ale nie partia), przyduszone przez Moskwę, widziało w jugosłowiańskim ustroju alternatywny dla radzieckiego model komunizmu⁴; inteligencji wydawało się, że komunistyczna Jugosławia stworzyła ciekawszą formułę ustrojową, swoisty komunizm z ludzką twarzą; była krajem, w którym żyło się lepiej, o wyjeździe do którego marzyło wielu. Rola, jaką odegrała Serbia w destrukcji Jugosławii, polityka, jaką prowadziła, spowodowały jej izolację na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w społeczeństwach zachodnich. Innymi słowy, Serbia i inne kraje byłej Jugosławii utraciły swoją polityczną niezależność i przewagę. Ślad politycznej minoryzacji widoczny jest we wszystkich krajach byłej Jugosławii. Silniejsza pozycja polityczna przekładała się również na silniejszą pozycję ekonomiczną. Wielu obywateli nieistniejącego już kraju z sentymentem powraca do sytuacji sprzed 1990 r., opowiadając o swoich wояżach po krajach byłego bloku wschodniego i magicznej mocy niemieckich marek, których mieli o wiele więcej od obywateli krajów tzw. demolodu. Złe stosunki polityczne zawsze wywierają negatywny wpływ na wymianę i współpracę kulturalną. W latach dziewięćdziesiątych nie oznaczały zaniku kontaktów kulturalnych, tak jak to się stało w 1948 r. z chwilą uchwalenia rezolucji Kominformu, ale w znaczący sposób negatywnie odbiły się na recepcji literatury i kultury serbskiej w Polsce, skutecznie rzuciły cień na jej obraz, naruszyły jej pozytywny wizerunek i tym samym utrudniły napływ i dobre przyjęcie nowych dóbr kulturalnych. Trauma wojny jest zresztą jednym z najważniejszych motywów współczesnej literatury serbskiej, co widać również w przekładanych na język polski utworach.

Powstające dzisiaj tłumaczenia można podzielić na dwie kategorie: te, które firmują nazwiskiem tłumacze, którzy już przed 1990 r. zyskali swój status, oraz te, które są inicjatywą młodego pokolenia, debiutującego po 1990 r. (nie ma wśród nich osób, dla których tłumaczenie byłoby główną działalnością). Ci pierwsi mają dostęp do kanałów dystrybucji, znają wydawców, środowisko krytyków literackich (także występują w roli krytyków), ludzi kultury, dzięki temu mogą skutecznie lokować przekłady w obiegu kulturalnym, ci drudzy, skazani są na bardzo małe

⁴ Rozróżnienie *political* i *cultural power* zapożyczam z książki D. Robinson: *Translation and Empire. Postcolonial Theories Explained*. Manchester 1997. Zachodnie badania przekładoznawcze spod znaku postkolonializmu opisują zupełnie inny kontekst, zupełnie inne pary kultur, z których jedna — zachodnia, odgrywa rolę hegemonu. Polsko-serbskie kontakty w żadnym okresie nie miały podobnego charakteru. Wprawdzie w polskiej kulturze wyraźnie obecne jest poczucie wyższości w stosunku do kultur mniejszych narodów słowiańskich, jednak nie ma ono nic wspólnego z imperialną i kolonizującą praktyką przekładu stosowaną w kulturach zachodnich, szczególnie anglosaskiej i francuskiej. Aparatura pojęciowa wypracowana przez zachodnie przekładoznawstwo, zwłaszcza w tzw. socjologii przekładu, może znaleźć zastosowanie, ale prawie zawsze odnosi się do zupełnie innych przypadków. Robinson pisze o „translation across postcolonial power differentials” (jego istotą jest właśnie rozróżnienie między *political* i *cultural power*), które uznaje za generalną postkolonialną teorię tłumaczenia. Wyodrębnienie czynników politycznych i kulturowych w badaniach polsko-serbskich kontaktów literackich wyjaśnia i pomaga zrozumieć ich dzieje.

wydawnictwa, borykają się z ogromnymi problemami finansowymi, a recepcja przygotowanych przez nich utworów jest bardzo ograniczona. Trudno w związku z tym tą samą miarą oceniać te publikacje ze względu zarówno na ich poziom wydawniczy, jak i recepcję. Można w tym kontekście powiedzieć o wykształceniu się dwóch systemów obiegu przekładów, do pewnego stopnia nieprzenikalnych, funkcjonujących obok siebie, tak jak gdybyśmy mieli do czynienia z dwoma różnymi światami. Być może w taką stronę ewoluuje rzeczywistość będąca zlepkiem wielu rzeczywistości. Już teraz mamy literaturę kobiecą, gejowską itd., podnoszą się głosy o potrzebie pisania wielu historii literatur, kwestionujące zasadność i istnienie jednej obowiązującej, uniwersalnej narracji historycznoliterackiej. Tworzą się środowiska i grupy żyjące w swoim własnym świecie. Mamy również kilka obiegów literatury. Trudno wobec tego mówić o jednej instytucji literatury tłumaczonej. Poziom tłumaczeń, przygotowania książek pod względem redakcyjnym, edytorskim, ich nakład są bardzo różne. Przed 1990 r. wydanie książki to był długotrwały, składający się z kilku etapów proces — w którym oprócz autora uczestniczył cały zespół ludzi — a w ogromnej większości przypadków efekt końcowy, oceniając to pod względem wydawniczym, bardzo dobry. Dzisiaj zdobycie numeru ISBN i wydanie książki nie stanowi większego problemu, można to też stosunkowo tanio zrobić, pomijając pewne elementy procesu wydawniczego, np. profesjonalną redakcję, korektę, w skrajnych przypadkach samemu łamiąc tekst w Wordzie, zlecając druk po najmniejszych kosztach małym drukarniom. Efekt takich działań może być bardzo słaby. Większość publikacji wydawanych przez małe prywatne wydawnictwa zawiera dużo błędów i to bardzo podstawowych. Jednak poza kosztami wydania książki, które mogą się bardzo różnić i które można znacznie zredukować kosztem jakości, dochodzi droższy od wydania samej książki etap dystrybucji, reklamy i lokowania tekstu.

Kolejną prawidłowością związaną z dwoma obiegami są autorzy przekładanych utworów. Doświadczeni tłumacze biorą na warsztat utwory znanych pisarzy (D. Maksimović, V. Popa — G. Łatuszyński), których pozycje były już w Polsce publikowane w ich przekładzie (I. Čolović — M. Petryńska; M. Pavić, B. Ćosić — D. Cirlić-Straszyńska). Młodzi tłumacze nawiązują kontakt z mniej znanymi autorami, zwykle należącymi do młodego pokolenia, i najczęściej przekładają poezję. Zrodziło to swoisty paradoks. W omawianym okresie ukazało się więcej przekładów poezji niż prozy. Nigdy wcześniej poezja nie była bardziej popularna od prozy, zawsze była trudniejsza do przetłumaczenia, trudniejsza w odbiorze, przeznaczona dla mniejszego kręgu odbiorców. Nie świadczy to o podniesieniu rangi twórczości poetyckiej, jakiejś jej szczególnej roli w literaturze serbskiej. Wręcz przeciwnie, wszędzie przeżywa ona głęboki kryzys. Polski czytelnik otrzymuje zatem zniekształcony obraz literatury serbskiej, ale jest to powszechne zjawisko w przypadku literatur narodów byłej Jugosławii.

W omawianym okresie zostały zrealizowane trzy projekty koordynowane przez pracowników uniwersytetu — jest to nowe zjawisko w dziedzinie literatury

tłumaczonej. Są to dwa wybory dramatu (jednotomowa *Postpolityczność. Antologia nowego serbskiego dramatu* pod redakcją Gorana Injaca oraz dwutomowa *Serbska ruletka. Dramat serbski po 1995 roku*) i niewielkich rozmiarów tomik wierszy Aleksandra Petrova zatytułowany *Aleksandria z Itaką w pamięci*, nad którego realizacją czuwała lektorka języka serbskiego na Uniwersytecie Opolskim dr Dragana Ratković. W dwóch ostatnich przypadkach chodzi o przekłady studentów lub dzisiaj już absolwentów slawistyki, dokonane pod opieką pracowników naukowych. Wybór Injaca zawiera 6 tekstów, z których 3 utwory w przekładzie Doroty Jovanki Ćirlić były już znane polskiemu odbiorcy z realizacji teatralnych, a pozostałe 3 to nowe przekłady podpisane przez studentów i dr Gordane Đurđev-Mačkiewicz z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz mgr. Gorana Injaca z Uniwersytetu Opolskiego. Więcej mogę powiedzieć o *Serbskiej ruletce* (zawiera 9 po raz pierwszy prezentowanych w Polsce dramatów), projekcie, w którym sam uczestniczyłem jako jeden z redaktorów. Do jego realizacji pozyskaliśmy środki z Ministerstwa Kultury Republiki Serbii. Prace zespołu redakcyjnego, w którym oprócz mnie były dwie doktorantki, Agnieszka Cielesta i Dominika Zwierzchowska, obejmowały: weryfikację i redakcję tłumaczeń; moja rola polegała dodatkowo na pracy nad tekstami z redaktorką na etapie wydawniczym; cały zaś projekt koordynowała Agnieszka Cielesta, która prowadziła korespondencję z serbskim Ministerstwem Kultury i autorami. Dodatkowo korzystaliśmy z pomocy lektorki języka serbskiego Sładany Janković. Tłumaczenie studentów było czterokrotnie redagowane i w wielu przypadkach można powiedzieć, że ostatecznie były to teksty znacznie różniące się od pierwszej wersji przekładu. Mogliśmy też wydać książkę w profesjonalnym wydawnictwie, po redakcji merytorycznej (redaktor Małgorzata Poglódek) na poziomie, który dzisiaj jest już rzadkością (jeden z tekstów zamieszczonych w antologii, *Statek dla lalek* Mileny Marković w tłumaczeniu Agnieszki Cielesty, doczekał się realizacji teatralnej i został wystawiony w Teatrze Barakah). Wspomniane antologie i trzy nowe przedstawienia teatralne sprawiają, że to właśnie współczesny dramat serbski jest najbardziej znany w Polsce. Pisząc o projektach realizowanych na uczelni, należy również wspomnieć o znakomitej dwujęzycznej edycji poezji serbskiej w tłumaczeniu profesor Marii Dąbrowskiej-Partyki pt. *Inskrypcja na srebrnej sukience. Antologia serbskiej poezji XVIII i XIX wieku*.

Pod względem liczbowym przekłady literatury serbskiej w omawianym siedmioletnim okresie prezentują się okazale. Porównując dwa najważniejsze segmenty bibliografii, publikacje książkowe i publikacje w czasopismach, zwraca uwagę mała liczba przekładów zamieszczonych w czasopismach. Jedyne ważniejszy projekt tego typu to specjalny numer „Tekstualiów”, realizowany w ramach międzynarodowego projektu *Czasopismo w czasopiśmie*. „Tekstualia” udostępniły swoje łamy serbskiemu periodykowi „Akt” z Valjeva, który nie jest wiodącym pismem literackim w Serbii — to stosunkowo młode pismo, utworzone w 2011 r. właściwie z inicjatywy jednego człowieka (uwagi te nie zawierają elementu

oceny) — publikując przekłady tekstów literackich i recenzji z serbskiego pisma przygotowanych przez Dejana Bogojevicia, a w przekładzie Magdaleny Brągiel i Miłosza Waligórskiego. Nieco szerszą prezentację serbskiej literatury i bardziej znane nazwiska zaproponowano w „Literaturze na Świecie”; w 2013 r. ukazał się jej podwójny albański, chorwacki, macedoński, serbski, słoweński numer (dobór autorów w obydwu wymienionych czasopismach przypomina mechanizm dwóch obiegów książek). Wszystkie przekłady, poza jednym Miłosza Waligórskiego oraz przekładami wierszy Vaska Popy autorstwa Juliana Kornhausera, podpisały współpracujące z czasopismem właściwie od samego początku tłumaczki: Danuta Ćirlić-Straszyńska, Dorota Jovanka Ćirlić i Magdalena Petryńska. Jak zwykle w przypadku „Literatury na Świecie”, numer został starannie przygotowany. Sama idea przypomina stare jugosłowiańskie numery pisma (wrażenie to potęgują opublikowane w nim zdjęcia z okresu istnienia Jugosławii, przedstawiające zwykłych ludzi, na ogół przy pracy; ciekawe są zamieszczone pod nimi podpisy, często zwracające uwagę na pewien szczegół, stanowiący komentarz do obrazu). W notach biograficznych o autorach nie wspomina się o ich narodowości. Czy dla redaktorów pisma nie jest ona istotna, czy literatura w ich ujęciu i prezentacji utraciła już cechy narodowe? Wprawdzie określenia narodowe znalazły się na okładce, jednak są nieco mylące. Wnętrze numeru jest bowiem jednolite i jeśli czytelnik chce poznać przynależność narodową pisarzy, to sam musi ją ustalić, biorąc pod uwagę brzmienie nazwisk (w notach biograficznych czasami podawane jest miejsce urodzenia, zamieszkania lub pracy autora). Poza przekładami tekstów literackich, w numerze zamieszczono: rozmowy z niektórymi twórcami, esej Adama Wiedemanna na temat liryki słoweńskiego poety Edvarda Kocbeka, rozmowę Svetislava Basary z Miljenkiem Jergoviciem. Nie ma jednak eseju wprowadzającego, całościowego ujęcia. Ot, republika literacka bez granic. Ponadto po kilka mniej znaczących przekładów ukazało się w czasopismach: „Wyspa. Kwartalnik Literacki”, „Migotania” i „Poezja. Dzisiaj”.

Przekłady książek to aż 30 pozycji, w tym 19 zbiorów poezji i 11 tekstów prozatorskich. Niestety, większość z nich nie zostanie zauważona. Wprawdzie wejście w obieg książki zajmuje więcej czasu niż kolportaż czasopisma, ale niemal połowa z nich to utwory ukazujące się nakładem nieznanymi wydawnictw. W obecnej sytuacji książkom serbskim bardzo trudno zaistnieć na rynku wydawniczym. Być może jest to powodem powielania utworów autorów znanych już polskiemu czytelnikowi i publikowania kolejnych książek tego samego pisarza, jak w przypadku Pavicia czy Ćolovicia. Książka, która została zauważona w środowisku literackim, to tomik Mariji Knežević pt. *Ulicznice*, wydany przez gdańskie Wydawnictwo Słowo / Obraz Terytoria. Wiersze serbskiej poetki zostały nominowane do Nagrody Literackiej Europejski Poeta Wolności fundowanej przez Miasto Gdańsk.

Skąd dysproporcja między przekładami w czasopismach a przekładami książek? Do tej pory publikacja książki była znacznie droższym przedsięwzięciem.

Koszt arkusza w dużym i znanym wydawnictwie nadal jest wysoki. Z uwagi na to, że funkcjonuje wiele małych wydawnictw koszt publikacji można znacznie zredukować, a także łatwiej uzyskać dofinansowanie na publikację książki aniżeli numeru czasopisma. Gdyby miał to być numer tematyczny, całe przedsięwzięcie byłoby o wiele trudniejsze. Dla zainteresowanych, zarówno pisarzy, jak i tłumaczy, większą wartość ma jednak książka, choć dzisiaj różnice w jakości książek bywają duże. O ile jeszcze nie tak dawno, aby opublikować książkę należało spełnić wiele nie zawsze merytorycznych kryteriów, o tyle dzisiaj nastąpiła w tej sferze swoista deregulacja, która doprowadziła do obniżenia wartości i prestiżu książki.

Fenomenem w dziedzinie przekładów literatur narodów byłej Jugosławii na język polski jest działalność Grzegorza Łatuszyńskiego, który przez ostatnich kilka lat opublikował w swoim prywatnym wydawnictwie wiele tysięcy stron przekładów. Największe projekty to antologie poezji: serbskiej (2008), czarnogórskiej (2009) i chorwackiej (2010). Każda z nich liczy kilkaset stron. Łatuszyński wydaje również przekłady autorskich zbiorów poezji. Jeśli chodzi o lirykę serbską, to są to tomiki wierszy znanych poetów: Stevana Raičkovicia, Vaska Popy, Miloša Crnjanskiego, Jovicy Đurđicia, Jovana Zivlaka, Desanki Maksimović, Nikoli Vujčicia. Łatuszyński nie tylko tłumaczy na język polski, jest także autorem przekładów literatury polskiej publikowanych w czasopismach bośniacko-hercegowińskich, serbskich i chorwackich. W 2012 r. ukazała się w Nowym Sadzie jego autorstwa antologia współczesnej poezji polskiej *Живимо на речима. Антологија савремене полске поезије*. Za swoją pracę otrzymał wiele nagród i wyróżnień. I tak Wszechrzeczniackie Stowarzyszenie Literackie w 2009 r. przyznało mu „Wysokie Międzynarodowe Wyróżnienie im. Fiodora Dostojewskiego za całokształt twórczości i niemierzalny wkład w zbliżenie literatury serbskiej i polskiej poprzez przygotowanie *Antologii poezji serbskiej* w Polsce wraz z przekładem wierszy”⁵. W 2010 r. Fundacja im. Zdravka Gojkovicia z Belgradu uhonorowała go Dyplomem za osiągnięcia w dziedzinie twórczości, a Klub Literacki im. Branka Ćopicia — Dyplomem za antologię poezji serbskiej XX w. w języku polskim. Od 2011 r. Grzegorz Łatuszyński jest honorowym członkiem Stowarzyszenia Literatów Serbii, łączy zatem rolę tłumacza, wydawcy i krytyka literackiego, urastając do rangi znaczącego tłumacza literatury serbskiej.

⁵ Cyt. za: G. Łatuszyński: *Własną drogą*. Warszawa 2013, s. 92.

Leszek Malczak

**Prevodi srpske književnosti u Poljskoj
u razdoblju od 2007. do 2013**

Sažetak

U razdoblju od 2007. do 2013. godine prevedeno je tridesetak knjiga, većinom u pitanju su zbirke pjesama. Zabilježena je slaba emisija prevoda u časopisima. Broj prevoda knjiga je veliki ali recepcija srpske književnosti i kulture slaba. Put je srpske književnosti u Poljskoj otežan zbog ratova koji su pratili raspad druge Jugoslavije za vreme kojih je imidž Srbije stradao. Posle pada komunizma književne veze zavise od inicijative pojedinih osoba, nekadašnja državna institucija prevodne književnosti doživela je privatizaciju.

Ključne reči: prevodna književnost, srpska književnost, recepcija.

Leszek Malczak

**Translations of Serbian literature
in the period from 2007 to 2013**

Summary

There were translated about thirty books of Serbian literature in the period from 2007 to 2013, most of them were books of poetry. There were little number of translations in the literary magazines and journals. The number of translations is quite big but the reception of Serbian literature and culture was weak. The wars which accompanied the decay of the Second Yugoslavia has had big negative influence on the reception of Serbian literature and culture. Nowadays, after the fall of communism, literary contacts depend on initiative of individuals, the institution of translation literature has gone through the process of privatization.

Key words: translation literature, Serbian literature in Poland, reception.

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Serbii w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. *Atlas evropske lirike: iz moderne poezije evropskih naroda čije manjine žive u Bosni i Hercegovini*. Priredili Miljko Šindić, Zdravko Kecman. Banja Luka, Udruženje književnika Srbije, Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, 2013, 534 s. [poezja].

Lipska Ewa

Cisza / Tišina.

Dom / Kuća.

Korytarz / Hodnik.

Od tej chwili / Od tog trenutka.

Wrażenia z wycieczki do muzeum / Utisci sa ekskurzije u muzeju. Prev. Biserka Rajčić, s. 286—295 [poezja].

Sonnenberg Ewa

Muszelka / Školjkica.

Stan podgorączkowy / Subfebrilno stanje. Prev. Biserka Rajčić, s. 296—309 [poezja].

Syska Agnieszka

*Bodu**.

imam / mam.

księżycorożec w mojej głowie / mesecorog na mojoj glavi.

małe jednorożce mają różki nie rogi / mali jednorogi imaju roščiće a ne rogove.

nosorożec ze słonecznikiem za uchem / nosorog sa suncokretom iza uha.

O nas / O nama.

*Otvaranje**.

o ustorogu ktoś napisal / o ustorogu neko je napisao.

po kwadraturze koła / po kvadraturi kruga.

Przed po / Pre posle. Prev. Biserka Rajčić, s. 320—327 [poezja].

Wiedemann Adam

Dlaczego już czwarty raz / Zbog čega već četvrti put.

Głosny esej: muzyka / Čuveni esej: muzika.

Religia w czasach sekularyzacji / Religija u vreme sekularizacije.

Świeże kwiaty / Sveže cveće.

Ulica Krupnicza, moja dobra koleżanka z pierwszego roku / Krupnjiča ulica, moja dobra koleginica s prve godine studija. Prev. Biserka Rajčić, s. 310—319 [poezja].

Zagajewski Adam

Nowy hotel / Novi hotel.

Ogród Luksemburski / Luksemburški vrt.

Rawenna / Ravenna.

Teraz, kiedy straciłeś pamięć / Sada, kada si izgubio pamćenje.

Zagubieni / Izgubljeni.

Zaspiając nad tomem Kawafisa / Zaspivajući nad Kavafijevom zbirkom. Prev. Biserka Rajčić, s. 274—285 [poezja].

2. **Burnat Kazimierz:** *Zapach wieczoru / Miris večeri.* Prev. Olga Lalić-Krowicka. Knjaževac, Književni klub „Branko Miljković”, 2013, 52 s. [poezja].
3. **Chutnik Sylwia:** *Kieszonkowy atlas kobiet / Džepni atlas žena.* Prev. Snežana Đukanović. Beograd, B&S, 2013, 174 s. [proza].
4. **Głowacki Janusz:** *Antygona w Nowym Jorku. Czwartą siostrą / Antigona u Njujorku.* Prev. Biserka Rajčić. Beograd, Adhipelag, 2013, 160 s. [dramat].
5. **Gombrowicz Witold:** *Trans-Atlantyk / Transatlantik.* Prev. Milica Markić. Beograd, Paideia, 2013, 173 s. [proza].
6. **Herbert Zbigniew:** *Król mrówek: prywatna mitologia / Kralj mrava: privatna mitologija.* Prev. Biserka Rajčić. Beograd, Arhipelag, 2013, 148 s. [proza].
7. **Kołąkowski Leszek:** *Czy Pan Bóg jest szczęśliwy i inne pytania / Da li je Gospod Bog srećan i druga pitanja.* Prev. Biserka Rajčić. Beograd: B. Kukić, Čačak: Gradac K, 2013, 274 s. [esej].
8. **Lipska Ewa:** *Droga pani Schubert... Miłość, droga pani Schubert / Draga gospođo Šubert...* Prev. Biserka Rajčić. Beograd, Treći trg, 2013, 61 s. [poezja].
9. **Maleszka Andrzej:** *Magiczne drzewo: Tajemnica mostu / Magično drvo: Tajna mosta.* Prev. Anđelija Jočić. Beograd, Propolis Books, 2013, 256 s. [proza].
10. **Miłosz Czesław:** *Dolina Issy / Dolina Ise.* Prev. Ljubica Rosić. Beograd, Paideia, 2013, 262 s. [proza].
11. **Myśliwski Wiesław:** *Traktat o łuskaniu fasoli / Traktat o čišćenju pasulja.* Prev. Jovan Jovanović. Beograd, Clio, 2013, 405 s. [proza].
12. **Paziński Piotr:** *Pensjonat / Pansion.* Prev. Snežana Đukanović. Novi Sad, Akademska knjiga, 2013, 122 s. [proza].

13. **Rečnik mlade poljske poezije. Antologija poezije poljskih pesnika rođenih 1960—1990.** Prev. Biserka Rajčić. Beograd, Treći trg-Čigoja, 2013, 553 s. [poezja].
14. **Różycki Tomasz:** *Anima / Anima, a postoji. Izabrane pesme.* Izbor i prev. Biserka Rajčić. Vršac, KOB, 2013, 97 s. [poezja].
15. **Sapkowski Andrzej:** *Wieża jaskółki / Lastavičja kula.* Prev. Zorana Lutovac. Beograd, Čarobna knjiga, 2013, 443 s. [proza].
16. **Sienkiewicz Henryk:** *W pustyni i w puszczy / Kroz pustinju i prašumu: avanturistički roman.* Prev. Đorđe Živanović. Zemun, JRJ, 2013, 455 s. [proza].
17. **Szczygiel Mariusz:** *Gottland / Gotland.* Prev. Ivanka Dimitrijević Bartstra. Beograd, Službeni glasnik, 2013, 264 s. [proza].
18. **Tokarczuk Olga:** *Prawiek i inne czasy / Pamtinek i druga doba.* Prev. Milica Markić. Beograd, Paideia, 2013, 207 s. [proza].
19. **Varga Krzysztof:** *Trociny / Trunje.* Prev. Milica Markić. Beograd, Plato, 2013, 323 s. [proza].
20. **Wojtyła Karol:** *Miłość i odpowiedzialność / Ljubav i odgovornost.* Prev. Milica Markić. Beograd, Novoli, 2013, 325 s. [proza].
21. **Zagajewski Adam:** *Obrona żarliwości / Odbrana vatrenosti.* Prev. Biserka Rajčić. Beograd, Arhipelag, 2013, 115 s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Beogradski književni časopis” 2013, br. 32—33.

Baldyga Zofia

1918 / 1918.

Ferije na stranom jeziku.*

Noa, noa / Noa, Noa.

Richard Huelsenbeck ustawia manifest dadaistyczny / Rihard Hilsenbek sastavlja dadaistički manifest.

Biedrzycki Miłosz

Balkantanz / Balkantanz.

Mitteleuropa / Mitteleuropa.

Najlepsze dla mężczyzny (Gregor Samsa) / Najbolje za muškarca (Gregor Samsa).

Wspaniale śnieżnobiałe pranie / Sjajan, snežnobeo veš.

Dehnel Jacek

Bergen-Belsen / Bergen-Belzen.

Pociąg Pristoia—Poretta / Voz Pistoja—Poreta.

Żena s detetom u ruci.*

Herbert Zbigniew

Endymion / Endimion. Prev. Biserka Rajčić, s. 65—71.

Honet Roman

Alicja po drugiej stronie / Alisa s druge strane.

*Preseljavam se u unutrašnjost Boga**.

Kapela Jaś

Jak nie dostalem wizu albo pochwała prostolinijności / Kako nisam dobio vizu ili pohvala iskrenosti.

Wiersz zaangażowany / Angažovana pesmica.

Mańczyk Łukasz

Ono / Ono.

Pop / Pop.

Mroźek Sławomir

Rewolucja / Revolucija.

Rozmówka polsko-polska / Poljsko-poljski razgovor. Prev. Biserka Rajčić, s. 51—53 [proza].

Pasewicz Edward

Dzień z życia manichejczyków / Dan iz života manihejaca.

Nieskończone okna / Beskonačni prozori.

Proglas neuglednosti.*

Piwkowska Anna

Cisza / Tišina.

Kubek / Šoljica.

List Georga Trakla do Ludwiga von Fickera pisany z Krakowa w roku 1914 / Pismo Georga Trakla Ludviku fon Fikeru napisano u Krakovu 1914. godine.

Podsiadło Jacek

Kilometry taśmy / Kilometri trake.

Przychodzi starość / Dolazi starost.

Świetlicki Marcin

Jeden dwa / Jedan dva.

Nowe życie / Novi život.

Po remoncie / Posle renoviranja.

Przedwiośnie / Uoči proleća.

Sobota / Subota.

Zmysły / Čula.

Tokarczuk Olga

Szafa / Ormar. Prev. Milica Markić.

Poljska poezija u vreme tranzicije. Prev. Biserka Rajčić, s. 103—123 [proza].

Wróblewski Grzegorz

Allanowi F. na motywie z Charlesa Bukowskiego / Alanu F. prema motivu Čarlsa Bukovskog.

Dolny Mokotów / Donji Mokotuv.

Dzięcioły powracają na wiosnę / Detlići se vraćaju u proleće.

Nasze latające obiekty / Naši leteći objekti.

- Ważna wiadomość / Važna vest.*
2. „Danas” 2013, g. 17, br. 5866.
- Baldyga Zofia**
Pesma koju je sastavila devojka koja čita pismo (prema Vermeru).*
- Biedrzycki Miłosz**
Ararat-wspomnienie / Ararat-sećanje.
- Fajfer Zenon**
Ostrygi / Ostrige.
- Gombrowicz Witold**
Nasza twarz i twarz Giocondy / Naše lice i Dokondino lice. Prev. Biserka Rajčić, s. IV [proza].
- Góra Konrad**
Polska / Poljska.
- Herbert Zbigniew**
Próba opisu / Pokušaj opisa.
- Kapela Jaś**
Statystycznie rzecz biorąc / Statistički gledano.
- Lebda Małgorzata**
Oko Moskve.*
- Lipska Ewa**
Poezja / Poezija.
- Mańczyk Łukasz**
Pop / Pop.
- Miłosz Czesław**
Zapomnij / Zaboravi.
- Mroźek Sławomir**
Iz dnevnika matorog učenika, s. VII [proza].
Poljska književnost na Beogradskom sajmu knjiga. Prev. Biserka Rajčić, s. II—VII.
- Różewicz Tadeusz**
Widziałem go / Video sam ga.
- Różycki Tomasz**
Ziemia Ognista / Ognjena zemlja.
- Szyborska Wisława**
Wzajemność / Uzajamnost.
- Świetlicki Marcin**
Nowe życie / Novi život.
- Wiedemann Adam**
xxx / xxx.
- Zagajewski Adam**
Anteny czuwają / Antene bdiju.
3. „Književnik” 2013, g. 10, br. 33—34.

Sonnenberg Ewa

Ceremonia parzenia herbaty / Ceremonija kuvanja čaja. Prev. Biserka Rajčić, s. 154—158 [poezja].

4. „Kovine” 2013, g. 13, br. 21.

Różycki Tomasz

Anima / Anima, a postoji.

Galicja / Galicija.

Kawa i tytoń / Kafa i duvan.

Koniec pewnej epoki / Kraj vekova.

Opera mundi / Opera mundi.

Post scriptum / Post scriptum.

Później w innym życiu / Kasnije, u drugom životu.

Żółty oddźwięk / Žut prizvuk. Prev. Biserka Rajčić, s. 16—20 [poezja].

5. „Mostovi — časopis za prevodnu književnost” 2013, br. 155—156.

Tokarczuk Olga

Śmieci, śmieci / Smeće, smeće.

Znowu zaczynamy przypominać plemię / Opet počinjemo da ličimo na pleme.
Prev. Milica Markić [proza].

6. „Politika”, 9.11.2013, Kulturni dodatak 05.

Różycki Tomasz

A więc wojna / Dakle, rat je. Prev. Biserka Rajčić [poezja].

7. „Polja” 2013, br. 483.

Tokarczuk Olga

Jak wymyślić Heterotropię. Gra towarzyska / Izmišljanje Heterotropije. Društvena igra. Prev. Milica Markić [proza].

8. „Słowo YU Polonii” 2013, br. 53.

Iwaskiewicz Jarosław

Do Izoldy / Izoldi. Prev. Biserka Rajčić, s. 10 [poezja].

Leśmian Bolesław

Co w mgłach czyni żagiel na głębinie / Šta u magli, u dubinama jedro čini?
Prev. Biserka Rajčić, s. 10 [poezja].

Miłosz Czesław

Ogród ziemskich rozkoszy / Vrt zemaljskih uživanja. Prev. Biserka Rajčić, s. 10 [poezja].

Podgórnica Marta

Gramatyka księżycowa / Mesečeva gramatika. Prev. Biserka Rajčić, s. 10 [poezja].

Różewicz Tadeusz

Normalny poeta / Normalan pesnik. Prev. Biserka Rajčić, s. 10 [poezja].

9. „Treći trg” 2013, br. 39/42.

Lipska Ewa

Bohater powieści / Junak romana.

Język / Jezik.

Literówka / Slovna greška.

Roztargnienie / Rasejanost.

Spowiedź / Ispovest.

Testament / Testament.

Wagner / Vagner.

Wspomnienie / Sećanje. Prev. Biserka Rajčić, s. 31–35 [poezja].

10. „Večernje novosti” 24.08.2013.

Różycki Tomasz

Pieśń dwudziesta siódma / Dvadeset sedmo pevanje. Prev. Biserka Rajčić
[poezja].

Opracowała *Małgorzata Filipek*

Przekłady

słowacko-polskie i polsko-słowackie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury słowackiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Brenkus Radovan:** *Návraty pekla / Powroty z piekła*. Tłum. Marta Pelinko. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion, 2013, 228 [nlb. 4] s. [proza].
2. **Dobráková Ivana:** *Bellevue / Bellevue*. Tłum. Izabela Zając. Wrocław, Słowackie Klimaty, 2013, s. 290 [proza].
3. **Hudák Pavol:** *Povraz v dome obesenca a iné básne / Powrót z domu wisielca i inne wiersze*. Tłum., wyb. Marta Pelinko. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion, 2013, 169 [nlb. 7] s. [poezja].
4. **Rankov Pavol:** *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy) / Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)*. Tłum. Tomasz Grabiński. Wrocław, Słowackie Klimaty, 2013, 468 s. [proza].
5. **Vilikovský Pavel:** *Krutý strojvodca / Okrutny maszynista*. Tłum. Tomasz Grabiński, Justyna Wodziszawska. Wrocław, Słowackie Klimaty, 2013, s. 158 [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Czeskie Klimaty” 2013, nr 2.
Vilikovský Pavel
Krutý strojvodca / Okrutny maszynista [fragment]. Tłum. Tomasz Grabiński, Justyna Wodziszawska, s. 7 [proza].
2. „Ha!art” 2013, nr 42. Przedruk z czasopisma „Kloaka” 2010, nr 1—2.
Rehuš Michal, Repický Jakub
Dialektika dilem (namiesto) / Dialektyka dylematów (zamiast). Tłum. Arkadiusz Wierzba, s. 41—42 [poezja].
3. „Mole”. Czasopismo literacko-kulturalne 2013, nr 1/001.
Bilý Peter
*Miniatura o snieniu**, s. 80.
*Pokolenia raka**, s. 78—79.
Sonet v zrkadle / Sonet o zwierciadle, s. 75.
*Wstęp do pragmatyzmu**. Tłum. Szymon Wiatr, s. 76—77 [poezja].

Krištúfek Peter

Jox et solitudo / Jox et solitudo. Tłum. Szymon Wiatr, s. 98—120 [proza].

Neviditeľní / Niewidzialni. Tłum. Szymon Wiatr, s. 83—97 [proza].

4. „Nasz Dom Rzeszów”. „Wspólna obecność”. Autonomiczny Dodatek Literacki. Rzeszów, lipiec 2013, nr 7 (67).

Brenkus Radovan

Mesto polomŕtvych / Miasto półmartwych [ze zbioru opowiadań *Návraty pekla / Powroty z piekła*]**, s. 1 [proza].

5. „Poezja Dzisiaj” 2013, nr 97/98.

Gavura Ján

*Slusnie jest malować duszę**. Tłum. Franciszek Nastulczyk, s. 98 [poezja].

Kitta Richard

*Autostopem do nieba**.

*Prywatny koniec świata**.

*Samotne wonie**. Tłum. Monika Kalinowska, s. 99 [poezja].

Opracowała *Marta Buczek*

Literatura słowacka w Polsce w latach 2007—2013

Slovak literature in Poland in years 2007—2013

Marta Buczek

Uniwersytet Śląski, buczek.marta@interia.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: Slovak literature in translation, Slovak literature in Poland, literary translation.

Przekład literacki, jak pisała we *Wstępie* do „Przekładów Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990—2006* jego redaktor Bożena Tokarz, „jako forma dialogu międzykulturowego pokazuje, w jakim stopniu możliwe jest zrozumienie i porozumienie między nimi [kulturami słowiańskimi — M.B.] przy jednoczesnym zachowaniu różnic”¹. W tomie tym wskazywano i identyfikowano wybory translatorskie uzależnione od polityczno-ustrojowych i kulturowych zmian, które nastąpiły w latach 1990—2006. Modyfikacja aktywności translologicznej postawiła tłumaczy i wydawców tego okresu przed trudnymi realiami świata posttotalitarnego, nowymi wymogami rynku wydawniczego, ekonomii, nowymi zasadami funkcjonowania kultur krajów Europy Środkowej. Funkcjonowanie przekładów w nowych realiach przemian transformacyjnych pokazało, że ich liczba nie zawsze idzie w parze z jakością. Wzrost publikacji przekładów literatury pięknej, jak podkreślano, nie szedł również w parze z deklarowanym i faktycznym otwarciem kulturowym². Podobną zależność można zaobserwować w przypadku przekładów literatury naszych sąsiadów Słowaków. Mimo stosunkowo dużej liczby polskich tłumaczeń literatury słowackiej, jej znajomość w sekundarnym horyzoncie odbioru pozostawała i nadal pozostaje

¹ B. Tokarz: *Wstęp*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990—2006*. Red. B. Tokarz. Katowice 2009, s. 9.

² Por. *ibidem*.

w sferze niebytu. Pavol Rankov, słowacki prozaik i publicysta, w słowackim numerze „Literatury na Świecie” z 2007 r. podkreśla, że „[L]iteratura słowacka to bardzo dobry, zastępczy symbol swojego kraju — w tym sensie, że zarówno kraj, jak i jego literatura są zupełnie nieznanne nie tylko światu i Europie, ale nawet wszystkim najbliższym sąsiadom”³. Kolejne tomy *Bibliografii przekładów literatur słowiańskich*, prezentujące przekłady w latach 2007—2012 oraz 2013, tendencję tę wydają się potwierdzać.

Przyczyny tkwią w głównej mierze we współczesnym zjawisku rynkowości, co podkreślała przy okazji analizy przekładów literatur słowiańskich w latach 1990—2006 Bożena Tokarz⁴. Rynek wydawniczy zdominowany przez ogromną liczbę tłumaczeń z popularnej literatury światowej (literaturę Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej) w mniejszym stopniu wydaje się zainteresowany „niszową” literaturą naszych słowiańskich sąsiadów. Można tu zgodzić się z twierdzeniem jednego z najbardziej znanych pisarzy słowackich Pavla Vilikovskiego, że „małej literaturze, w tak »egzotycznym« języku jak słowacki, na pewno trudniej przebić się w świecie. [...] [To] fakt, o którym nie warto dyskutować”⁵. Ale, jak podkreśla dalej, „podchodząc do tego z odrobiną cynizmu, można by powiedzieć, że w małej literaturze łatwiej się wybić. Innymi słowy, wszystko ma swoje dobre i złe strony: kto wie, czy we Francji, Niemczech, Anglii, w tym zalewie publikacji, moje książki w ogóle znalazłyby wydawcę”⁶. Autor zwraca uwagę, że współcześni wydawcy często zapominają, że przekłady literatury stanowią dla ich czytelników ważną przestrzeń komunikacji międzykulturowej. Jak podkreślała Bożena Tokarz, wychodząc w kierunku innych tekstów kultury, wpływając na jednostkową i zbiorową psychosferę, doznania, przeżycia i refleksje, przekłady służą poznaniu tego, co obce, powodując równocześnie samopoznanie, rozszerzając spektrum możliwości mentalnych, jednostkowych i zbiorowych⁷. Cel ten wydają się dostrzegać wydawnictwa specjalizujące się w publikacji przekładów literatur „niszowych”, peryferyjnych. W przypadku literatury słowackiej są to: Wydawnictwo Pogranicze w Sejnach, Wydawnictwo Towarzystwa Słowaków w Polsce z Krakowa, Media Rodzina i Książnica z Poznania, Biuro Literackie i Oficyna Wydawnicza Atut z Wrocławia, a od 2013 r. aktywnie działająca na rynku wydawniczym wrocławska oficyna wydawnicza Książkowe Klimaty z serią Słowackie Klimaty. Jednakże analizując tytuły słowackiej literatury wydane w polskich przekładach w latach

³ P. Rankov: *Pokolenie osobnych*. Tłum. A.S. Jagodziński. „Literatura na Świecie” 2007, nr 7—8, s. 297.

⁴ Por. B. Tokarz: *Wstęp...*, s. 9.

⁵ *Nigdy nie czulem się pomijany. Z Pavlem Vilikovskim rozmawia Joanna Goszczyńska*. „Literatura na Świecie” 2007, nr 7/8, s. 89.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Por. B. Tokarz: *Wstęp...*, s. 10.

2007—2012⁸, można zaobserwować, że podlegają one znacznemu rozproszeniu, a nawet redukcji, z trudem docierając do sekundarnego odbiorcy, funkcjonując stale jako literatura „nieobecna”. Rozproszenie i redukcja są między innymi wynikiem zanikania dużych oficyn wydawniczych na rzecz mniejszych, często lokalnych, ograniczających swój nakład lub specjalizujących się w wydawaniu gatunków literatury popularnej, np. *fantasy* (Wydawnictwo Red Horse i Fabryka Słów z Lublina, Wydawnictwo Erica z Warszawy), czy literatury dla dzieci (Harbor Point Media Rodzina z Poznania). Kilka „niszowych” wydawnictw, które utrzymały się na rynku lub dopiero powstały, nie ma szans w pełni zastąpić tych, które zaprzestały działalności bądź publikacji przekładów z kręgu małych, regionalnych kultur⁹.

Należy jednocześnie dodać, że wpływ na systematyczne kurczenie się propozycji tłumaczeniowych ma również następująca wymiana pokoleniowa w kręgu tłumaczy słowackiej literatury pięknej. Z czynnej działalności ze względu na wiek wycofali się w tym czasie zasłużeni tłumacze literatur słowiańskich, jak: Andrzej Czcibor-Piotrowski, Krystyna Donabidowicz czy Cecylia Dmochowska. Zmarli natomiast Józef Waczków, tłumacz z ogromnym dorobkiem w zakresie przekładów literatury czeskiej i słowackiej¹⁰, oraz Bogusław Sławomir Kunda, poeta, tłumacz i publicysta, autor zbiorów poezji¹¹. Pozostało jedynie kilku tłumaczy, którzy przekazują swoje doświadczenie translatorskie młodszym adeptom tej sztuki. Wśród nich wyróżniają się: Andrzej Sławomir Jagodziński — dyplomata, długoletni tłumacz literatury czeskiej i słowackiej, dyrektor Instytutu Polskiego w Pradze, radca kulturalny Ambasady RP w Pradze, od 2010 r. dyrektor

⁸ Rok 2013, głównie dzięki działalności wydawniczej Książkowych Klimatów z Wrocławia, sugeruje znaczną zmianę pod względem publikowanych pozycji książkowych. Przekłady z tego okresu zostaną omówione w dalszej części artykułu.

⁹ Po 2006 r. tłumaczenia literatury słowackiej zniknęły z oferty wydawniczej dużych wydawnictw warszawskich (Nasza Księgarnia, Interpress, Alfa, Agencja Wydawnicza Elipsa, Warszawski Dom Wydawniczy, Kalliope, Świat Literacki, Czytelnik, Bellona, Wydawnictwo „Bis”). Publikację literatury słowackiej wstrzymały również bądź zawiesiły: Wydawnictwo WAM z Krakowa, Wydawnictwo Św. Antoniego z Wrocławia, Staszowskie Towarzystwo Kulturalne, Wydawnictwa Śląsk, Stapis i Książnica z Katowic, Wydawnictwo Nowa Edukacja z Tarnobrzegu, Wydawnictwo Czarne z Wołowca, specjalizujące się w wydawaniu literatury dla dzieci wydawnictwa Grafag z Warszawy i Debit z Bielska-Białej. Por. M. Buczek: *Bibliografia przekładów literatury słowackiej w Polsce w latach 1990—2006*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 4: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (1990—2006)*. Red. B. Tokarz. Zest. M. Buczek, M. Gawlak. Katowice 2013, s. 187—250.

¹⁰ Znany polski tłumacz i poeta. Przekładał z literatury czeskiej, słowackiej, rosyjskiej, francuskiej, portugalskiej. Redaktor czasopisma „Literatura na Świecie”, autor książki pt. *O sztuce przekładu* (1998). Zmarł 15 grudnia 2004 r. Por. L. Engelking: *Tłumacz niepożegnany*. „Nowa Okolica Poetów” 2005, nr 3—4 (18—19).

¹¹ Autor zbiorów poezji: *Nadzieja, Marynarze pociągów dalekobieżnych*; nowel: *Charakternik i inne opowiadania, Nie pierwsza gwiazda, nie ostatnia...*; esejów: *Dwa pejzaże świata*. Przed wszystkim znakomity tłumacz literatury czeskiej i słowackiej. Zmarł w 1992 r.

Instytutu Polskiego w Bratysławie, dziennikarz, publicysta, korespondent „Gazety Wyborczej” w Pradze i Bratysławie, dyrektor Festiwalu Wyszehradzkiego, redaktor czasopisma „Literatura na Świecie”; Jacek Bukowski — polski poeta, autor tekstów piosenek, dziennikarz i publicysta¹², a także Franciszek Nastulczyk — poeta, członek zespołu redakcyjnego kwartalnika literacko-artystycznego „Pobocza”¹³; Janusz Oprychał-Bojarski — autor publicystyki literackiej, esejów na temat gór¹⁴ oraz przekładów literatury pięknej o tematyce górskiej¹⁵; polski poeta Zbigniew Machej¹⁶; Joanna Goszczyńska — słowacystka, tłumaczka, pracownik naukowy, autorka między innymi przełożonej na język słowacki monografii naukowej *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku*¹⁷; Hanna Bielawska-Adamik — tłumacz, kierownik Redakcji literackiej programów dla dzieci i młodzieży Polskiego Radia¹⁸, czy Bohdan Zadura — polski poeta, prozaik i krytyk literacki¹⁹.

Do grona starszych dołączyli młodzi tłumacze, w większości absolwenci polskich slawistik, polonistyki, młodzi naukowcy, działacze kulturalni, pisarze, poeci, jak: Tomasz Grabiński²⁰, Justyna Wodzisławska, Sylwia Siedlecka, Izabela Zajęc, Izabella Wielanek, Miłosz Waligórski, Marta Pelinko²¹, Anna Kobylińska,

¹² Działalność literacką i tłumaczeniową (tłumaczył z kilku języków słowiańskich) rozpoczął pod koniec lat sześćdziesiątych XX w.

¹³ Urodzony w Bystrzycy nad Olzą w Czechach, mieszka w Bielsku-Białej. Wydał m.in. tomy poezji: *Tam za pozornie przezroczytym powietrzem. Wiersze. Czeski Cieszyn 1993; Czas i obecność. Czeski Cieszyn 1994; Čmy i inne wiersze. Bielsko-Biała 1997; Jesień stulecia. Bielsko-Biała 2000; Przewodnik ślepego psa. Bielsko-Biała 2003; Przypadkowa wieczność. Bielsko-Biała 2006.*

¹⁴ J. Oprychał-Bojarski: *Spacerkiem po skale*. Warszawa 1981.

¹⁵ I. Bajo: *Śmiech na linie*. Katowice 1999.

¹⁶ Autor 12 zbiorów wierszy, m.in.: *Smakosze, kochankowie i płatni mordercy*. Warszawa 1984; *Śpiąca muza*. Kraków 1988; *Wiersze dla moich przyjaciół*. Kraków 1988; *Trzeci brzeg*. Kraków 1992; *Wiersze przeciwko opodatkowaniu poezji*. Wrocław 2007; *Przygody przyrody czyli Swawole i niedole zwierząt w świecie ludzi i dalej*. Wrocław 2008 [poezja dla dzieci]; *Zima w małym mieście na granicy. Wiersze od Bożego Narodzenia 2004 do Wielkanocy 2005*. Sejny 2008.

¹⁷ J. Goszczyńska: *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku*. Warszawa 2001; Eadem: *Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia*. Prel. B. Suwara. Bratislava 2003.

¹⁸ Autorka m.in. adaptacji radiowych: J. Korczaka: *Król Maciuś I, Król Maciuś na wyspie bezludnej* (Słuchowisko Polskiego Radia, 1984, wydanie płytowe: Universal Music Polska, 2012); tłumaczka sztuk teatralnych (Jan Vladislav: *Kopciuszek*. Reż. J. Krofta. Teatr Lalka. Data premiery: 27.03.2004).

¹⁹ Autor licznych tomów poezji i prozy, esejów, przekładów z języka angielskiego, ukraińskiego i węgierskiego.

²⁰ Obecnie zastępca dyrektora ds. programowych w Instytucie Polskim w Bratysławie (od 2009 r.).

²¹ Pisarka i poetka. Wydała m.in. zbiory poezji: *Zatrzymany czas*. Poznań 1996; *Refleksje*. Stalowa Wola 2006; *Poza ramami*. Rzeszów 2013; powieści: *W labiryncie bólu*. Rzeszów 2003; *Tulaczy smak edenu*. Rzeszów 2007; *Za drzwiami deszczu*. Warszawa 2010; powieść w tłumaczeniu na język słowacki: *Chut' túlania a edenu*. Koszyce 2010.

Agata Jabłońska, Maciej Biernat, Karolina Wilamowska, przekładający literaturę piękną; Alina Kalandyk-Czapik, Konrad Bankowski, Ilona Lechowicz — tłumaczący literaturę *fantasy*; a także Ligia Jasnoszowa i Andrzej Gordziejewski — specjalizujący się w przekładach literatury dla dzieci. To młodzi tłumacze, znawcy słowackiej tradycji kulturowej i literackiej, wywodzący się z wiodących polskich ośrodków uniwersyteckich kształcących słowacystów (np.: Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego, Katedry Filologii Słowackiej Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersyteu Jagiellońskiego, Instytutu Slavistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego). Kształtując i szlifując swój przekładoznawczy warsztat, stopniowo zastępują grono zasłużonych i doświadczonych tłumaczy. W swoich translatorskich poszukiwaniach przyjmują aktywną rolę animatorów dialogu międzykulturowego, promując przede wszystkim literaturę twórców najmłodszego pokolenia.

Tłumacze literatury słowackiej, zarówno ci młodzi, jak i starsi, bardziej doświadczeni, stają przed trudnym zadaniem sprostania oczekiwaniom odbiorczym współczesnego czytelnika kultury masowej, wpisującego się w dobę „kultu rozrywki”. W przestrzeni kulturowej współczesnych czasów dominuje czytelnik ukierunkowany na łatwą w odbiorze literaturę popularną, co rynek nastawiony na masowy sukces bezwzględnie wykorzystuje. Kierunek ten widoczny jest w doborze tekstów do tłumaczenia. W latach 2007–2012 opublikowano w Polsce pięć słowackich powieści *fantasy*: Alexandry Pavelkovej (*Prísaha — Príbehy o Vimke / Opowieści o Wimce*, 2007), Juraja Červenáka (*Černokněžník. Vládca vlkov / Czarnoskieżnik. Władca wilków*, 2012; *Ocelové železo / Żelazny kostur*, 2012), Dušana Fabiana (*Ritual. V čarodejnej pavučine / Rytuał*, 2007, T. 1, 2), a także zbiór nowel i opowiadań *fantasy* autorstwa siedmiu uznanych, jeśli chodzi o literaturę rodzimą, pisarzy tego gatunku: Juraja Červenáka, Dušana Fabiana, Jozefa Girovskiego, Michala Hvoreckiego, Michala Jedináka, Zuzana Mnichovej i Antona Stiffela (*Zachowuj się jak porządny trup*, 2008); jeszcze jeden zbiór opowiadań *fantasy* (Zuzana Mnichová: *Astralnia: opowiadania kosmiczne*, 2007); cztery zbiory baśni, podań i legend aktualizujących wątki z epok najdawniejszych, głównie prasłowiańskie (między innymi: *Spievajúca lipka. Rozprávky západných Slovanov / Śpiewająca lipka. Bajki Słowian Zachodnich*, 2007; *O dvanástich mesačikoch / O dwunastu miesiącach: bajka słowacka*, 2009) i celtyckie (Elena Chmelová: *Keltské pohádky / Czerwonobrody czarodziej: baśnie celtyckie*, 2010). Listę tę kończy drugie już z kolei wydanie poczytnej, przekraczającej granice gatunku, dążącej w kierunku powieści przygodowo-kryminalnej i romansu, słowackiej powieści historycznej Jožo Nižanskiego pt. *Čachtická páni / Pani na Czachticach*²². Dla porównania, literaturę piękną reprezentują w tym czasie jedynie trzy zbiory poezji: wydany w Słowacji przez wydawnictwo Modrý Peter

²² J. Nižanský: *Čachtická páni / Pani na Czachticach*. Tłum. C. Dmochowska. Wyd. 2. Poznań 2011.

z Levočy zbiór Mariána Milčáka pt. *Labirynt cieni* (2007) oraz *Tichá ruka: desať elégií / Cicha ruka: dziesięć elegii* (2009), a także *Rovinsko, juhozápad. Smrť matky / Równina, południowy zachód. Śmierć Matki* (2011) Ivana Štrpki. Poza nimi słowacką literaturę piękną w polskim horyzoncie odbioru prezentują: trzy wybory opowiadań Vladimíra Balli (*Úzkosť / Niepokój*, 2008; *Svedok / Świadek*, 2011; *Podszepty*, 2012), jedno dzieło reprezentanta słowackiego realizmu magicznego Vacláva Pankovčína (*Bude to pekný pohreb / To będzie piękny pogrzeb*, 2009), wydany w słowackiej Żilinie dwujęzyczny, niewielki zbiór poezji i prozy współczesnej (*Bez hraníc / Bez granic*, 2010)²³, dwa zbiory opowiadań z literatury najnowszej: Pavla Rankova (*Bratysława jest mała*, 2011) oraz proza Viťo Staviarskiego (*Kivader / Kiwader i inne opowieści*, 2011).

Spośród wymienionych przekładów literatury pięknej na szczególną uwagę zasługują tłumaczenia filozoficznej, „autystycznej”²⁴, pełnej „egzystencjalnej determinacji”²⁵ prozy Vladimíra Balli czy „imaginacyjno-groteskowej”²⁶ prozy realizmu magicznego Vacláva Pankovčína, wszystkie w doskonałym i pełnym translatorszczyźnie wycucia przekładzie Jacka Bukowskiego. Słowacki realizm magiczny Pankovčína, zyskujący swój indywidualny rys, czy uniwersalizm prozy Balli odkrywają przed polskim odbiorcą wartościowy kierunek rozwoju współczesnej prozy słowackiej; stanowią ciekawą próbę przekroczenia słowackiego horyzontu i wszystkich lokalnych ograniczeń. Strategia obrona przez tłumacza, sztuka translatorska, komentarze krytyczne wspomagają kulturowe zbliżenie, aktywizują międzykulturowy dialog, ale stanowią równocześnie niewielki wycinek procesów zachodzących w literaturze naszych sąsiadów pod koniec XX i na początku XXI w. Ten niepełny obraz słowackiej literatury uzupełniają tłumaczenia prozy najmłodszego pokolenia, jak proza Pavla Rankova w przekładzie Tomasza Grabińskiego, w której radość z podjętej z odbiorcą gry łączy się z powagą pisania, oraz tematyzująca problemy romskiej wspólnoty czy ludzi żyjących na peryferiach, pełna wielobarwnych charakterów, nieoczekiwanych zwrotów akcji i tragicomicznych sytuacji proza Viťo Staviarskiego przełożona przez Izabelę Zajac i Miłosza Waligórskiego.

W przypadku poezji kompleksowy wybór ze zbiorów poetyckich Mariána Milčáka oraz Ivana Štrpki, przedstawiciela grupy poetyckiej „Osamelí bežci” („Samotni biegacze”), to jedyna propozycja na rynku wydawniczym w Polsce w latach 2007–2012. Trudna w odbiorze poezja Ivana Štrpki, w tłumaczeniu Zbigniewa Macheja, wymaga od czytelnika znacznego interpretacyjnego wysiłku, przełamującego „komunikacyjny opór” w docieraniu do podstawy świata poetyckiego

²³ *Bez granic / Bez hraníc*. Prel. R. Brenkus. Žilina 2010.

²⁴ Por. P. Zajac: *Literatura słowacka na końcu XX wieku*. Tłum. A.S. Jagodziński. „Literatura na Świecie” 2007, nr 7/8, s. 366.

²⁵ I. Hochel, L. Čúzy, Z. Kákošová: *Slovenská literatúra po roku 1989*. Bratislava 2007, s. 133.

²⁶ Por. P. Zajac: *Literatura słowacka...*, s. 366.

pisarza²⁷. Jak podkreślają rodzimi krytycy literaccy, Štrpka porusza się na granicy komunikatywności²⁸, a podstawowe wrażenie, które odniesie odbiorca w akcie percepcji, to przede wszystkim uczucie absurdalności, zmuszające do głębokiej refleksji, mobilizującej intelekt odbiorcy, co może znacznie zawęzić czytelniczy horyzont odbioru. Dopełnieniem poezji Štrpki jest filozoficzno-refleksyjna, medytacyjna, złożona i wieloznaczna poezja Mariána Milčáka, nosząca „znamiona konstrukcji labiryntu”²⁹, odkrywająca trudną przestrzeń intymności ludzkiego wnętrza, wykraczająca poza granice rzeczywistego świata we wszechświat, który zawiera się w człowieku. Również poezja Milčáka, przetłumaczona przez Annę Jabłońską, Annę Kobylińską i Macieja Biernata, rzuca czytelnikowi wyzwanie, prowokuje go do podjęcia gry, oferuje mu współuczestnictwo w doświadczeniu. Milčák, poruszając się w kręgu poetyckich symboli i figur, „w sposób doskonały udowadnia, że poezja słowacka to obszar nie-pustki, ale żywiołowej wymiany myśli”³⁰.

Jak widać z zaprezentowanego zestawienia, translatorski wybór w okresie 2007—2012, opierający się zaledwie na pięciu nazwiskach, znacznie zawęży postrzeganie słowackiej literatury pięknej w Polsce, redukuje ogląd na procesy rozwojowe, tendencje i doktryny estetyczne rozwijające się we współczesnej literaturze naszych sąsiadów, w pewnej mierze ograniczając międzykulturowy i międzyliteracki dialog.

Wytworzony przez przekłady książkowe obraz literatury słowackiej w polskim horyzoncie odbioru uzupełniają w pewnym stopniu tłumaczenia rozproszone w specjalistycznych periodykach literackich („Pobocza”, „Tekstualia”, „Literatura na Świecie”, „Opcje”, „Dialog”, „Fahrenheit”, „Lampa”, „Tygiel Kultury”, „Nowa Fantastyka”, „Odra”, „FA-art”, „Czas Kultury”, „Rita Baum”, „Fraza”), które opierając się na zasadzie reprezentatywnej selekcji, fragmentarycznie starają się odkrywać procesy rozwojowe dominujące w najnowszej literaturze słowackiej. Jedyny kompleksowy wybór ze współczesnej poezji i prozy zaprezentowany został w słowackim numerze „Literatury na Świecie” (2007, nr 7/8) oraz w czasopiśmie „Tekstualia” (2009, nr 4), które w ramach projektu *Czasopismo w czasopiśmie* zdecydowało się na przedruk zawartości dwóch numerów poczytnego słowackiego pisma literackiego „Romboid” (2008, nr 1; 2008, nr 9/10)³¹. Przekładowe numery „Literatury na Świecie” i „Tekstualiów” dają zróżnicowany obraz obcej literatury, uzupełniając i uogólniając wiedzę czytelnika sekundarnego, przede wszystkim profesjonalisty zorientowanego w rozwoju piśmiennictwa słowackiego, czytelnika o dużym doświadczeniu literackim i kulturowym. Opierając

²⁷ Por. ibidem, s. 50.

²⁸ Ibidem, s. 51.

²⁹ A. Kobylińska: *Asceta i Libertyn*. W: M. Milčák: *Labirynt cieni*. Levoča 2007, s. 53.

³⁰ Ibidem.

³¹ Projekt *Czasopismo w czasopiśmie*, tłumaczenia ze słowackiego czasopisma „Romboid” 2008, rocz. 43, nr 1; 2008, rocz. 43, nr 9/10.

się na informacyjnym i zróżnicowanym obrazie obcej rzeczywistości literackiej małej, regionalnej kultury, otwierają świadomość polskiego odbiorcy na dokonania słowackiej świadomości literackiej po 1989 r. Czasopisma te dają szansę obcowania z autentycznymi strategiami artystycznymi, budując fragmentaryczny, ale równocześnie artystycznie spójny kanon estetyczny współczesnej literatury słowackiej.

Na szczególną uwagę zasługuje również działalność wydawniczo-translatorska internetowego kwartalnika literacko-artystycznego „Pobocza”, który w latach 1998—2009 konstytuował ożywiony dialog kultur słowiańskich, publikując dzieła pisarzy Europy Środkowej i Wschodniej w oryginale i przekładach³². W wyborze tegoż kwartalnika znajdziemy przede wszystkim tłumaczenia współczesnej poezji słowackiej, głównie w przekładzie bielskiego tłumacza i poety Franciszka Nastulczyka. Tłumaczył on poezję najważniejszych przedstawicieli doby współczesnej (Miroslav Brück, Pavol Bunčák, Peter Macsovszky, Marián Milčák, Marián Grupáč, Michal Habaj, Rudolf Jurolek, Valerij Kupka, Nóra Ružičková) oraz średniego, tworzącego trzon współczesnej poezji słowackiej, pokolenia (Mila Haugová, Igor Hochel, Anna Ondrejková, Ján Zambor). Czasopismo reprezentowało strategię otwartości na nowe zjawiska literackie, śledząc zmiany zachodzące w literaturze środkowoeuropejskiej po 1989 r.

Analizując przekłady literatury słowackiej, w czasopiśmienniczych wyborach znaleźć można przede wszystkim utwory młodych przedstawicieli słowackiej literatury lat dziewięćdziesiątych minionego wieku, których charakteryzuje „konsekwentna mistyfikacja, fragmentaryczność, intertekstualność, stylowe i gatunkowe *potpourri*, uwypuklanie interiorystycznych warstw językowych i tematycznych oraz ostentacyjne korzystanie z konwencji narracyjnych »literatury jednorazowego użytku« (horror, »czytadło«, kryminał)»³³. Generację tę, nazywaną również *text generation*³⁴ bądź kręgiem autorów „materničného čítania”³⁵, reprezentują wymieniony już „dekadencki outsider”³⁶ Vladimír Balla

³² Czasopismo wydawane przez Krajeńskie Stowarzyszenie Kulturalne w Więcborku publikuje przekłady ze współczesnej literatury czeskiej, słowackiej, słoweńskiej, serbskiej, białoruskiej, rosyjskiej, niemieckiej, ukraińskiej, bośniackiej, chorwackiej i węgierskiej, a także artykuły krytyczne. Pismo ukazuje się w pełnej wersji w języku czeskim, serbskim i słoweńskim. Kwartalnik organizuje Międzynarodowe Spotkania Poetyckie POBOCZA — odbywający się od 2004 r. festiwal poetycki, którego gośćmi są poeci i tłumacze z krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Por. http://pl.wikipedia.org/wiki/Pobocza_%28czasopismo%29 [Data dostępu: 5.05.2014].

³³ P. Zajac: *Literatura słowacka...*, s. 366.

³⁴ Por. J. Šrank: *Poème fatal (Text generation — zvodcovia zmyslu)*. „Romboid” 2000, roč. 35, č. 6, s. 19—30.

³⁵ Por. S. Chrobáková: *Literatúra v diskusii I*. „Slovenská literatúra” 1999, roč. 46, č. 1, s. 1—14. Za: M. Součková: *K rôznym podobám prózy po roku 1989*. In: Eadem: *P[r]ózy po roku 1989*. Bratislava 2009, s. 22.

³⁶ P. Rankov: *Pokolenie osobnych...*, s. 299.

czy magiczno-realistyczny Vacláv Pankovčín, jak również Pavol Rankov, którego słowacka krytyka literacka przywitała słowami: „Nareszcie zjawił się pomiędzy młodymi literatami ktoś z wyczuciem dla opowieści. Ktoś, kto ze stylistyczną prostotą i lekkością potrafi wciągnąć czytelnika w świat absurdu, konkretności i totalnego relatywizmu”³⁷. Poza wymienionymi, generację tę reprezentują także: Daniela Kapitáňová, Peter Macsovszký, mistrzowie czarnego humoru i absurdu Peter Pišťanek czy Dušan Taragel. Parodystyczna, intertekstualna, demystyfikacyjna poetyka, estetycznie diametralnie różna od tekstów literackich lat osiemdziesiątych i starszych, stanowiąca kolejny etap rozwojowy słowackiego procesu historycznoliterackiego, dzięki tłumaczeniom wchodzi w kontekst kultury przyjmującej/sekundarnej, nawiązując międzykulturowy dialog, odkrywając nowe, nieznanne polskiemu odbiorcy horyzonty, uzupełniając również konteksty kultury rodzimej.

Wśród translatorskich wyborów nie brak tłumaczeń utworów (fragmentów utworów) przedstawicieli starszego pokolenia, między innymi Dušana Mitany oraz Pavla Vilikovskiego, którzy zapoczątkowali w Słowacji postmodernistyczny, estetyczny przełom, dając impuls do rozwoju prozy współczesnej³⁸. „Literatura na Świecie” (2008, nr 9/10) oraz łódzki „Tygiel Kultury” (2009, nr 4/6) przypomniły także twórczość Rudolfa Slobody³⁹, którego powieść *Rozum* (1982), zdaniem słowackiej krytyki literackiej, odegrała kluczową rolę w kształtowaniu się literatury lat osiemdziesiątych minionego wieku⁴⁰.

Najmłodszych pisarzy słowackich w polskim kręgu odbioru w tym czasie reprezentują tacy twórcy, jak: „samotny realista” oraz „krytyk banału”⁴¹ Márius Kopcsay, Jána Bodnárová, Peter Krišťúfek czy Ivana Dobráková. To uznani przez

³⁷ „Konečne sa medzi mladými literátmi zjavil niekto so smyslom pre príbeh. Niekto, kto so stylistickou jednoduchosťou a ľahkosťou dokáže vtiahnuť čitateľa do sveta absurdity, konkretности a totálnej relativizácie”. L. Čúzy: *Próza*. In: I. Hochel, L. Čúzy, Z. Kákošová: *Slovenská literatúra po roku 1989...*, s. 132.

³⁸ Por. M. Šutovec: *Zo šedej zóny*. Bratislava 1999, s. 85; M. Součková: *K rôznym podobám prózy po roku 1989...*, s. 20.

³⁹ R. Sloboda: *Abstinenci sú nebezpeční / Abstynenci są niebezpieczni*. Tłum. A.S. Jagodziński; Idem: *Armagedon na Grbu / Armagedon na Grbie*. Tłum. T. Grabiński; Idem: *Krótki žyciorys na własne potrzeby*. Tłum. A.S. Jagodziński; Idem: *List do pani redaktor Jany Hamanovej*. Tłum. A.S. Jagodziński; Idem: *Rozum / Rozum*. Tłum. A. Gordziejewski; Idem: *Samovražda ako dezercia? / Samobójstwo jako dezercja?* Tłum. A.S. Jagodziński. „Literatura na Świecie” 2008, nr 9/10, s. 186—192, s. 135—201. Idem: *Jesenná (zato) silná láska / Jesienna a jednak wielka miłość*. Tłum. S. Siedlecka. „Tygiel Kultury” 2009, nr 4/6.

⁴⁰ „Powieść Slobody *Rozum* (1982), wywołała szeroką dyskusję o autentyczności czy prawdziwości dzieła literackiego i oburzyła część oficjalnej krytyki bezpośrednią szczerością wypowiedzi” [tłum. M.B.]. M. Součková: *K rôznym podobám prózy po roku 1989...*, s. 16. Por. także I. Hochel: *Vývinové kontexty a súvislosti*. In: I. Hochel, L. Čúzy, Z. Kákošová: *Slovenská literatúra po roku 1989...*, s. 15.

⁴¹ P. Rankov: *Pokolenie osobnych...*, s. 300—301.

rodzimą tradycję literacką pisarze⁴². Prozę Máriusa Kopcsaya, nawiązującego do ironicznej, demityzacyjnej linii słowackiej prozy współczesnej, tematyzującego anomalną codzienność, powszechne stereotypy, opisującego je w hiperrealistyczny sposób, z zastosowaniem hiperboli, gorgeski czy ironii, należącego do autorów „najostrzejszego pióra” pokolenia⁴³, tłumaczono na język polski wielokrotnie. W polskich periodykach ukazało się kilka jego opowiadań i fragmentów powieści w tłumaczeniu między innymi: Franciszka Nastulczyka, Izabeli Zajac, Katarzyny Jach, Olgi Skawińskiej⁴⁴, co daje szerszy ogląd twórczości tego pisarza.

Równie popularna w kręgu rodzimej literatury Jana Bodnárová wchodzi w polski horyzont odbioru dzięki tłumaczeniom w czasopiśmie „Tekstualia”⁴⁵. Jej niepowtarzalna, rozpoznawalna metoda twórcza, wyraźne eksperymentatorstwo, fragmentaryczność, feministyczne i poetyckie spojrzenie na świat, sugestywna obrazowość i atmosfera, imaginatywność, wyróżniające ją na tle rodzimego horyzontu odbioru⁴⁶, stają się, dzięki tłumaczeniu Izabeli Zajac, przystępne czytelnikom polskim. Podobnie proza Petera Krištúfka⁴⁷ w tłumaczeniu Miłosza Waligórskiego czy proza Ivany Dobrakovej w przekładzie Izabeli Zajac i Izabelli Wielanek⁴⁸.

Jeśli chodzi o czasopisma, to pod względem liczby publikowanych tłumaczeń literatury słowackiej dominują „Pobocza”, „Tekstualia” oraz „Literatura na Świecie”. Łącznie dają w miarę komplementarny obraz współczesnej literatury słowackiej, umożliwiając polskiemu czytelnikowi obcowanie z nowymi trendami, poetykami, tendencjami, z „inną” rzeczywistością kulturową.

Zaprezentowany w periodykach translatorski wybór, w większości spośród dzieł tzw. kultury mieszańców („bastardnej kultury”)⁴⁹, hybrydyzacji kulturowej („kultúrnej hybridizácii”)⁵⁰, odzwierciedla fragmentaryczny obraz procesów roz-

⁴² Por. M. Součková: *K rôznym podobám prózy po roku 1989...*, s. 11–42; I. Hochel, L. Čúzy, Z. Kákošová: *Slovenská literatúra po roku 1989...*, s. 89–136.

⁴³ Por. ibidem, s. 31.

⁴⁴ M. Kopcsay: *Či kam to má vlastne íst' / Czy gdzie to właściwie ma pójść*, „Pobocza” 2008, nr 2 (32); Idem: *Konzultácia / Konsultacja*, „Tekstualia” 2009, nr 4 (19); Idem: *Przeprowadzka*, „Czas Kultury” 2011, nr 4; Idem: *Medvedia skala / Niedźwiedzia skala*, „FA-art” 2011, nr 1/2 (83/84); Idem: *Láska / Miłość*, „Rita Baum” 2011, nr 20.

⁴⁵ J. Bodnárová: *Takmer neviditeľná / Prawie niewidzialna*, „Tekstualia” 2009, nr 4 (19).

⁴⁶ Por. M. Součková: *Rovnakosť v rôznosti alebo Pred- a popribehy Jany Bodnárovej*. In: Eadem: *P[r]ózy po roku 1989...*, s. 293.

⁴⁷ P. Krištúfek: *Jox et solitudo. Vraždy v dome / Jox et solitudo. Morderstwa w bloku*, „Tekstualia” 2007, nr 3 (10); Idem: *Rátanie múch / Liczenie much*, „Tekstualia” 2009, nr 4 (19).

⁴⁸ I. Dobraková: *Žit' s Petrom / Życ z Pieterem*, „Tekstualia” 2009, nr 4 (19); Eadem: *Liečebne pobyty / Kuracje lecznicze*, „Fraza” 2012, nr 1/2 (75/76).

⁴⁹ T. Žilka: *Postmodernizmus v slovenskej próze*. In: *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry 90. rok 20. storočia*. Eds. J. Sabol, M. Součková. Prešov 2004, s. 9–17. Cyt. za: M. Součková: *K rôznym podobám...*, s. 25.

⁵⁰ Ibidem.

wojowych zachodzących w literaturze słowackiej pod koniec XX w., opierającej się na „przypadkowych konfiguracjach”⁵¹. Należy jednak zauważyć, że fragmentaryczne i rozproszone przekłady z literatury słowackiej wpisują się w dominującą na Słowacji, jak również w Polsce, tendencję ukierunkowaną na poetykę fragmentu, postmodernistyczną ideę tekstowego labiryntu, ideę hybrydyzacji gatunków i rodzajów literackich. Współczesny czytelnik polski, podobnie jak odbiorca słowacki, staje się „łowcą” i „zbieraczem”⁵² książkowych „produktów”, „widzem” tekstowych gier, błędzącym w „tekstowych labiryntach”⁵³. Fragmentaryczne rozproszenie tekstów wskazuje więc i podkreśla jednocześnie gatunkową oraz tematyczną różnorodność słowackiej literatury współczesnej. W takim ujęciu obraz literatury naszych sąsiadów w polskich przekładach nie jest monotony i bezbarwny.

Dużą zmianę, przede wszystkim w translatorskim doborze tekstów, przynosi 2013 r. Wyraźnie widać, że oferta wydawnicza, między innymi dzięki nowo powstałym wydawnictwom Książkowe Klimaty z Wrocławia oraz Abilion z Rzeszowa, znacznie poszerza horyzont polskiego odbioru. W książkowych wydaniach ukazało się w Polsce w tym roku aż 6 pozycji słowackiej literatury pięknej, w tym oczekiwana powieść Pavla Vilikovskiego (*Krutý strojvodca / Okrutny maszynista*) w tłumaczeniu Tomasza Grabińskiego i Justyny Wodzisławskiej, uhonorowana Europejską Nagrodą Literacką 2009 proza Pavla Rankova (*Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy) / Zdarzyło się pierwszego września (albo kiedy indziej)*)⁵⁴ w tłumaczeniu Tomasza Grabińskiego, nominowana do nagrody Anasoft Litera 2011 powieść Ivany Dobrakovej (*Bellevue / Bellevue*)⁵⁵ w tłumaczeniu Izabeli Zając (wszystkie w serii „Słowackie Klimaty”), a ponadto proza Radovana Brenkusa (*Návraty pekla / Powroty z piekła*) i poezja Pavla Hudáka (*Povraz v dome obesenca a iné básne / Powrót z domu wisielca i inne wiersze*) w tłumaczeniu Marty Pelinko (wydane przez wydawnictwo Abilion). Przegląd ten uzupełnia dalsza część powieści *fantasy* Juraja Červenáka (*Dračí carevna / Smocza cesarzowa*) w tłumaczeniu Ilony Lechowicz (Wydawnictwo Erica).

Wydawnictwo Książkowe Klimaty należy docenić za inicjatywę sygnalizującą pożądany i właściwy kierunek strategii w tłumaczeniach literatury słowackiej. Spójna postawa selekcyjna, chęć ukazania kontinuum słowackiej tradycji literac-

⁵¹ Ibidem, s. 38.

⁵² Nawiązanie do tytułu popularnej w Słowacji książki M. Hvoreckiego: *Lovci a zberači* (2001). W polskim wydaniu Idem: *W misji idealnej czystości: opowiadania*. Tłum. M. Babko. Bytom—Katowice 2002.

⁵³ M. Součková: *K různym podobám...*, s. 38.

⁵⁴ Tłumaczona na język czeski, węgierski i chorwacki, w 2010 r. trafiła na deski Słowackiego Teatru Narodowego. <http://ksiazkoveklimaty.pl/ksiazka/3/zdarzylo-sie-pierwszego-wrzesnia-albo-kiedy-indziej>

⁵⁵ Uhonorowana nagrodą słowackiego dziennika „Pravda” w plebiscycie na najlepszą książkę 2010 r. <http://ksiazkoveklimaty.pl/ksiazka/10/bellevue>

kiej po 1989 r., estetyczne kryteria wyboru, połączone z krytyką literacką sterującą gustami współczesnego odbiorcy, mają szansę powodzenia, zakorzenienia w świadomości polskich czytelników faktu istnienia literatury dotąd niedostrzeżonej, pozostającej w sferze niebytu. Zaangażowanie wydawnictwa we współczesne sposoby reklamowania literatury i wprowadzania jej na rynek wydawniczy (dobrze funkcjonujący internetowy portal literacki, publikacja wywiadów, relacji, fragmentów książek, blogów literackich w czasopiśmie literackim „Słowackie Klimaty”⁵⁶ i w Internecie, organizowanie spotkań literackich oraz internetowych czatów z autorami i tłumaczami), ponadto wyspecjalizowany obieg dystrybucji (księgarnia internetowa, współpraca z siecią księgarń, sieć sprzedaży), komercjalizacja motywująca czytelnika — to zorganizowana w przemyślany sposób akcja promocyjna, zwiększająca wciąż liczbę odbiorców zainteresowanych aktualnymi przemianami zachodzącymi w kulturze i literaturze bliskich sąsiadów. Rok 2013 pokazuje, że dobrze funkcjonujące współczesne wydawnictwo, korzystające z mediów elektronicznych jako przekaźnika informacji, może w krótkim czasie dokonać przewrotu w świadomości współczesnego czytelnika, „otworzyć” go na nowe zjawiska i tendencje, opierając się na zasadach „globalnej konsumpcji kulturalnej”⁵⁷.

Wybór, jakiego dokonuje wydawnictwo Książkowe Klimaty, wyraźnie dyktowany jest zarówno względami estetycznymi, jak i chęcią prezentowania literatury rzeczywiście najnowszej, pisanej przez słowackich autorów młodego (Pavol Rankov) i najmłodszego pokolenia (Ivana Dobráková), literatury współcześnie w Słowacji czytanej⁵⁸. Założone cele dają nadzieję na wzrost zainteresowania „egzotyczną” literaturą, przekonanie odbiorców, że obcują z aktualnymi, wpisującymi się w światowe trendy strategiami artystycznymi.

Rok 2013 przyniósł ogromną zmianę, jeśli chodzi o tłumaczenia rozproszone w czasopiśmie. W bardzo ograniczonym czasopiśmienniczym wyborze z 2013 r. znalazło się jedynie kilka przekładów fragmentów prozy znanych już w polskim horyzoncie odbioru pisarzy, między innymi: Petera Krištúfka (*Jox et solitudo / Jox et solitude; Neviditeľní / Niewidzialni*) w tłumaczeniu Szymona Wiatra („Mole”. *Czasopismo literacko-kulturalne* 2013, nr 1/001), Pavla Viličovskiego (*Krutý strojvodca / Okrutny maszynista* [fragment książki]) w przekładzie Tomasza Grabińskiego i Justyny Wodzisławskiej („Czeskie Klimaty” 2013, nr 2), Radovana Brenkusa (*Mesto polomŕtvych / Miasto półmartwych*, ze zbioru opowiadań *Návraty pekla*), („Nasz Dom Rzeszów”. „Wspólna obecność”. *Autonomiczny Dodatek Literacki* 2013, nr 7). Przekłady fragmentów prozy Pavla Viličovskiego oraz Radovana Brenkusa, będąc elementem akcji promocyjnej, reklamują równocześnie wydania książkowe tych autorów.

⁵⁶ Dodatek do warszawskiego wydania „Gazety Wyborczej”.

⁵⁷ R. Escarpit: *Literatura a społeczeństwo*. W: *W kręgu socjologii literatury. Antologia tekstów zagranicznych*. T. 1. Red. A. Mencwel. Warszawa 1980, s. 245.

⁵⁸ Por. <http://ksiazkoweklimaty.pl/cms/5>

Nowość stanowi interesująca publikacja przekładów eksperymentującej z najnowszymi technologiami słowackiej literatury nowomediowej, czerpiącej inspirację z historycznych dokonań europejskiej awangardy, którą w kwartalniku artystycznym „Ha!art” reprezentują Michal Rehuš i Jakub Repický⁵⁹. Tłumaczenia podjął się w tym przypadku Arkadiusz Wierzba.

Pozostałe propozycje translatorskie to zaledwie kilka wierszy współczesnej poezji refleksyjnej Petra Bilego w tłumaczeniu Szymona Wiatra („Mole” 2013, nr 1/001), Jána Gavury w przekładzie Franciszka Nastulczyka i Richarda Kitty w przekładzie Moniki Kalinowskiej („Poezja Dzisiaj” 2013, nr 97/98). Ten niewielki wybór tłumaczeń literatury słowackiej zaprezentowany w czasopiśmie rekompensują publikacje książkowe, które mają większą szansę dotrzeć do szerszego kręgu odbiorców, poszerzyć stopień oddziaływania, a tym samym uzupełnić wiedzę czytelnika polskiego.

„Przekład artystyczny zakłada wzbogacenie własnej kultury, zapoczątkowując inny niż dotąd sposób postrzegania, a tym samym poznawania. [...] stanowi przykład przekraczania granic rodzimej kultury” — pisze B. Tokarz⁶⁰. Otwarte pozostaje zatem pytanie, czy translatorskie wybory słowackiej literatury po 2007 r. mogą wzbogacić literaturę polską, zainspirować ją, zapoczątkować inny sposób postrzegania. Wydaje się, że fragmentaryczne i redukcyjne podejście przy wyborach translatorskich tego typu spotkanie uniemożliwia. Słowacka literatura jest zbyt słabo obecna w świadomości polskich czytelników, aby było to możliwe.

⁵⁹ M. Rehuš, J. Repický: *Dialektika dilem (namiesto) / Dialektyka dylematów (zamiast)*. Tłum. A. Wierzba. „Ha!art” 2013, nr 42. Przedruk z czasopisma „Kloaka” 2010, nr 1—2, s. 41—42. Michal Rehuš i Jakub Repický są redaktorami magazynu twórczości eksperymentalnej „Kloaka”.

⁶⁰ B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice 2010, s. 79.

Marta Buczek

Slovenská literatúra v Poľsku v rokoch 2007—2013

Resumé

Autorka príspevku charakterizuje slovenskú literatúru, ktorá bola prekladaná v Poľsku v rokoch 2007—2013. Vo svojom príspevku sa zaoberá súčasným poľským knižným trhom, ktorý zverejňuje preklady z „malých“, „periférnych“ literatúr. Podrobne analyzuje prekladovú literatúru z ohľadom na jej vstup do nového literárneho kontextu.

Kľúčové slova: slovenská literatúra v preklade, slovenská literatúra v Poľsku, úmelecký preklad.

Marta Buczek

Slovak literature in Poland in years 2007—2013

Summary

The author of the article describes in detail the Slovak literature which was translated in Poland in the years 2007—2013. In her article she also deals with contemporary Polish publishers market which publishes translations of „small”, „peripheral” literatures. She analyzes translation literature with view of its entry into a new literary context.

Key words: Slovak literature in translation, Slovak literature in Poland, literary translation.

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Słowacji w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Dehnel Jacek**: *Saturn / Saturn*. Prekl. Karol Chmel. Bratislava, Kalligram, 2013, 216 s. [proza].
2. **Dziekoński Józef Bohdan**: *Sędziwój / Sendivoj. Temný alchymista*. Prel. Tomáš Horváth. Bratislava, Európa, 2013, 240 s. [proza].
3. **Goszczyński Seweryn, Łoziński Władysław**: *Król zameczyska / Zapatan / Král zámku; Zapatan. Čierny rytier*. Prel. Tomáš Horváth. Bratislava, Európa, 2013, 152 s. [proza].
4. **Klimko-Dobrzaniecki Hubert**: *Kołysanka dla wisielca / Uspávanka pre obe-senca*. Prekl. Julia Sherwood. Bratislava, SALON, 2013, 70 s. [proza].
5. **Stasiuk Andrzej**: *Czekając na Turka / Čakanie na Turka*. Prel. Peter Himič. Levoča, Modrý Peter, 2013, 148 s. [dramat].
6. **Sójka-Leszczyńska Anna**: *Księga najpiękniejszych bajek / Moje najkraj-sie rozprávky*. Prekl. Soňa Hrud. Praha, Ottovo nakladatelství, 2013, 364 s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Kultúra” 2013, č. 4.
Miłosz Czesław
Rodzinna Europa / Rodná Európa [fragment]. Prel. Katarína Džunková, s. 6—7 [esej].
2. „RAK” 2013, č. 5.
Bukowski Jacek
tylko / len.
Warszawa — Gdynia / Varšava — Gdynia.
wieczór / večer. Prel. Karol Chmel, s. 5—9 [poezja].
3. „RAK” 2013, č. 11.
Jarosz Łukasz
Elegia / Elegia.
Koniec / Koniec.

Plótna / Plátna.

Świadkowie / Svedkovia. Prel. Karol Chmel, s. 43—45 [poezja].

4. „Revue svetovej literatury” 2013, č. 2.

Zaniewski Andrzej

Szczur / Potkan. Prel. Patrik Orišek, s. 126—140 [proza].

5. „Romboid” 2013, č. 2.

Wiersze / Básne

Wieczorek Marcin

Grymas / Grimasa, s. 46.

Nie, dziś nie / Nie, dnes nie, s. 47.

Oddział Intensywnej Opieki Medycznej w Szpitalu im. W. Orłowskiego. Ojciec / Jednotka intenzívnej starostlivosti v nemocnici W. Orľowského. Otec, s. 45.

SKLEPY MIĘSNE (tryptyk) Romans z ekspedientką sklepu mięsnego / Románik s predavačkou v mäsiarni, s. 44.

Ustalenie pory roku / Určovanie ročného obdobia. Prel. Marián Milčák, s. 44 [poezja].

6. „Slovenské pohľady” 2013, č. 1.

Básne / Wiersze

Manasterski Miłosz Kamil

Architektura / Architektúra, s. 37.

Poeci i poetki / Poeti a poetky, s. 36—37.

Randka z Barbie / Rande s Barbie, s. 35—36.

Sztuka czytania / Umenie čítať, s. 38.

Wczesnego urodzenia drogiego syna! / Skoré narodenie drahého syna! Prel. Radovan Brenkus, s. 39 [poezja].

7. „Slovenské pohľady” 2013, č. 4.

Marta Świdarska-Pelinková

W labiryncie bólu [fragment] / V labyrinte bolesti [fragment z románu]. Prel. Radovan Brenkus, s. 74—79 [proza].

8. „Tvorba” 2013, č. 2.

Lipska Ewa

Bezradność / Bezradnosť, s. 15.

Cafe Museum / Cafe Museum, s. 15.

Gdzie indziej / Niekde Inde, s. 16.

Moment niewagi / Moment nepozornosti, s. 16.

Pomnik / Pomník, s. 16.

Popołudnie / Popoludnie, s.15—16.

Zawdzięczam życiu / Vďačím životu. Prel. Karol Chmel, s. 16 [poezja].

Szyborska Wisława

Metafizyka / Metafyzika, s. 14.

Myśli nawiedzające mnie na ruchliwych ulicach / Myšlienky, čo ma zakaždým premknú na rušných uliciach, s. 13—14.

Tutaj / Tu, s. 12—13.

Vermeer / Vermeer. Prel. Karol Chmel, s. 14 [poezja].

9. „Tvorba” 2013, č. 3.

Różewicz Tadeusz

Czesławowi Miłoszowi

Dostojewski mówił / Dostojevskij vravel, s. 10.

Odaliska Ingres'a / Ingresova odaliska, s. 10.

Ostatnia rozmowa / Posledný rozhovor, s. 9—10.

Poeta emeritus / Poeta emeritus, s. 9.

Zaćmienie światła / Zatmenie svetla. Prel. Karol Chmel, s. 11 [poezja].

10. „Vlna” 2013, č. 55, s. 92—95.

Machej Zbigniew

Wiersze / Básne

(„*A tam w Karłowych Warach...*”) / („*v Karlových Varoch tam sa žije...*”), s. 92—93.

(„*O, Gracje Promienne i Prześwietne Muzy...*”) / („*Ó žiarivé grácie múzy zlatolice...*”), s. 94.

Scena pod kościołem Wniebowzięcia NMP w Bańskiej Szczawnicy zobaczona letnią nocą z okna tamtejszego Hotelu Grand / Scéna pri kostole Panny Márie Nanebovzatej v Banskej Štiavnici. Prel. Juraj Andričik, s. 94.

Opracowała Joanna Ciesielska

Literatura polska w słowackich przekładach po 2007 roku

Polish Literature in Slovak translations after 2007

Marta Buczek

Uniwersytet Śląski, buczek.marta@interia.pl

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: Polish literature in Slovak translation, Polish literature in Slovakia, Slovak translators of Polish literature, Slovak publishers of Polish literature, literary translation.

„Zasadnicze preferencje wyboru dzieł literackich do przekładu [...] są powiązane ze zinstytucjonalizowaną aktywnością wydawnictw oraz profesjonalnych tłumaczy i podlegają mechanizmom rządzącym życiem kultury, unosząc się na powierzchni wydarzeń kulturalnych i literackich”¹. Ta odnosząca się do przekładów literatury polskiej w Słowacji uwaga Bogumiły Suwary odkrywa główne preferencje translatorskich makrowyborów, które dominują we współczesnych czasach. Do 1989 r., jak wskazują słowaccy badacze przekładu (P. Winczer, J. Hvišč)², wybór dzieł do tłumaczenia nie opierał się na artystycznych czy estetycznych kryteriach, uwarunkowany był głównie aspektem kulturalno-politycznej sytuacji. Pod uwagę brano przede wszystkim ideową i tematyczną płaszczyznę dzieła. „Z ideowo-politycznego punktu widzenia najbezpieczniejszy

¹ „Prímarné preferencie výberu literárnych diel na preklad [...] súvisia s inštitucionalizovanou aktivitou vydavateľstiev a profesionálnych prekladateľov a podliehajú mechanizmom riadiacim život kultúry, plávajú na povrchu kultúrneho a literárneho diania” [tłum. — M.B.]. B. Suwara: *O preklade bez prekladu*. Bratislava 2003, s. 113.

² Por. prace: P. Winczer: *Funkcie prekladov z poľskej literatúry v slovenskej kultúre od roku 1945*. In: *Preklad včera a dnes*. Bratislava 1986; Idem: *K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku*. Bratislava 1993; *Slovensko-poľské vzťahy*. Zost. J. Hvišč. Bratislava 1997; B. Suwara: *Preferencie výberu prekladov z poľskej literatúry na Slovensku*. In: Eadem: *O preklade bez prekladu...*, s. 113—126.

był wybór tekstów z wyraźną tematyzacją sprawiedliwości socjalnej, popularna literatura i teksty z realistyczną *mimesis* (Winczer) bądź ideologicznie »poprawne« (Hvišč)³. Sytuacja ta uległa radykalnej zmianie wraz z 1989 r., w momencie uwolnienia literatury i kultury spod działań cenzury czy instytucji kontroli państwowej. Literackie uwolnienie, pluralizm, różnorodność znalazły również swoje pełne odzwierciedlenie w przekładach literatury polskiej w Słowacji. Kontekst historyczny, aktualny, indywidualny gust i preferencje tłumaczy stały się głównymi aspektami motywującymi wybór polskich dzieł do tłumaczenia. W latach dziewięćdziesiątych minionego wieku pojawiła się tendencja do informowania o polskiej literaturze emigracyjnej (C. Miłosz, S. Mrożek, G. Herling-Grudziński), jak również o polskiej poezji religijnej (K. Wojtyła, J. Twardowski)⁴. Dominuje w tym okresie funkcja informacyjna, przekazująca wiadomości o życiu, myśleniu i aspiracjach polskiego narodu, funkcja reprezentatywna, wprowadzająca w sekundarny krąg odbioru kanon wartości obcej literatury, oraz funkcja komplementarności, dopełniania informacji o problematyce, tematach i środkach literackich, które w literaturze przyjmującej przekład występowały w niewielkiej liczbie lub po prostu było ich brak⁵.

Warto zastanowić się, jak zmieniła się sytuacja w XXI w., w dobie globalizacji, dominacji Internetu, powszechnego, bezpośredniego i nieograniczonego dostępu do osiągnięć kultury i literatury w globalnej sieci. Analizując wybory translatorskie polskiej literatury w Słowacji po 2007 r., można zaobserwować, że koncentrują się one głównie na najważniejszych, kanonicznych dziełach literatury współczesnej, które ukazywały się w rodzimym kręgu odbioru w latach dziewięćdziesiątych XX w. i pierwszym dziesięcioleciu XXI w. Kontynuuje się tym samym obraną we wcześniejszym okresie (1989—2006) linię translatorskiej strategii. Wybory te cechuje przede wszystkim widoczna, wysunięta na plan pierwszy, idea prezentacji literatury aktualnej, informowania o najnowszych osiągnięciach literackich oraz idea przekazywania ciągłości polskiego procesu historycznoliterackiego. Główne aspekty motywujące wybór polskich dzieł do tłumaczenia to aktualne konteksty, także indywidualny gust i zainteresowania polonistycznie świadomych tłumaczy oraz strategia obrona przez wydawnictwa. W takim kontekście tłumaczeniu na język słowacki podlegają zarówno utwory reprezentatywne, o wysokiej estetycznej i artystycznej jakości, stanowiące ugruntowany w rodzimym horyzoncie odbioru literacki kanon (Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Stanisław Mrożek, Stanisław Barańczak, Rafał Wojaczek, Adam Zagajewski, Andrzej Stasiuk), jak i te, które tworząc nowe tendencje estetyczne, poza ten kanon wykraczają (Jacek Dehnel, Sylwia Chutnik,

³ „Z ideowo-politického hľadiska bol najbezpečnejší výber textov s viditeľnou tematizáciou sociálnej spravodlivosti, populárna literatúra a texty s realistickou mimézis (Winczer) alebo ideologicky »správne« (Hvišč)» [tłum. M.B.]. B. Suwara: *O preklade bez prekladu...*, s. 119.

⁴ Por. ibidem, s. 116.

⁵ Por. ibidem, s. 116—117.

Janusz Leon Wiśniewski, Hubert Klimko-Dobrzaniecki). Oprócz twórczości starszego i najmłodszego pokolenia polskich pisarzy (np.: Beata Jagieła, Monika Kusztal, Agata Linek, Jarosław Flawiusz Dulęba, Agnieszka Gruba, Agnieszka Leśniewska, Iwona Zych, Kaja Cyganik, Miłosz Kamil Manasterski), w makrowyborach translatorskich odnajdziemy również dzieła mniej znanych, lokalnych twórców, między innymi grupy poetów z Bielska-Białej (Franciszek Nastulczyk, Mirosław Bochenek, Mirosław Dzień, Hildegarda Filias-Gutkowska, Stanisław Gola, Jan Picheta, Juliusz Wątroba)⁶ czy rzeszowskiej pisarki i poetki Marty Pelinko⁷. W tym przypadku makrowybory podyktowane są ideą kulturowego zbliżenia pisarzy z terenów przygranicznych, pokazania tendencji rozwojowych we współczesnej poezji, funkcjonujących po obu stronach polsko-słowackiej granicy. Podobny aspekt kulturowego zbliżenia przyświecał projektowi Grupy Wyszehradzkiej, która wydała w 2007 r. *Antologię literacką państw wyszehradzkich (Antologia V4)*⁸. To wspólne przedsięwzięcie miało na celu zaprezentowanie współczesnej literatury państw Czwórki Wyszehradzkiej: Czechów, Słowaków, Węgrów i Polaków, gdyż jak podkreślają sami redaktorzy: „dobrze jest wiedzieć, co dzieje się po drugiej stronie wspólnych granic, za wspólnymi ścianami, w oddzielnych pokojach”⁹. Redaktorzy antologii zebrali po trzy, cztery reprezentatywne dla literatury współczesnej nowele z każdego kraju, tłumacząc je na języki uczestniczących w projekcie krajów. Trzynastu pisarzy z Europy Środkowej przedstawia się w tomie czytelnikom czterech krajów i czterech języków, za pośrednictwem języka angielskiego zaś dociera do szerszego kręgu odbiorców. „Trzynastu pisarzy to trzynaście odrębnych światów — a jednak pobrzmią w tych nowelach jakaś wspólna niepojęta nuta. [...] głos środka Europy” — pisze redaktor antologii Pál Békés¹⁰. Polskę w antologii reprezentują Pavel Huelle (*Przeprowadzka / Sťahovanie*), Daniel Odiya (*Dom i nie tylko / Dom a nielen*

⁶ Poezja lokalna opublikowana została w tłumaczeniu Radovana Brenkusa w dwujęzycznej antologii pt. *Bez granic / Bez hraníc*, która jest efektem spotkania poetów podczas Żylińskiego Festiwalu Słowacko-Polskiej Kultury (Žilinský festival slovensko-poľskej kultúry). To projekt międzynarodowy, w którym Polską poezję reprezentowała grupa poetów związana z miastem Bielsko-Biała. Por. *Bez granic / Bez hraníc*. Prel. R. Brenkus. Žilina 2010.

⁷ Poetka i pisarka jest członkinią rzeszowskiego Oddziału Związku Literatów Polskich, który organizuje cyklicznie międzynarodowe sesje pt. *Literatura Pogranicza Polski, Słowacji i Ukrainy / Literatúra pohraničia Poľska, Slovenska a Ukrajiny*, podczas których swoje dzieła prezentują twórcy tych krajów, jak również zaproszeni goście z krajów ościennych. Oddział współpracuje ze słowackim pisarzem, tłumaczem i redaktorem wydawnictwa Pectus Radovanem Brenkusem.

⁸ *Antologia V4. Literárna antológia krajín Vyšehradskej skupiny / Antologia V4. Antologia literacká państw wyszehradzkich*. Red. I. Rodríguez, P. Békés, P. Marciszuk, I. Martinová. Tłum. na j. pol. J. Oździńska, na j. słowac. J. Marušiak. Budapest 2007.

⁹ P. Békés: *Przedmowa*. In: *Antologia V4. Literárna antológia krajín Vyšehradskej skupiny...*, s. 18. Wersja internetowa antologii: http://www.litcentrum.sk/tmp/asset_cache/link/0000190263/Antologia_obalka.pdf [Data dostępu: 23.06.2014].

¹⁰ Ibidem.

dom) i Olga Tokarczuk (*Profesor Andrews w Warszawie / Profesor Andrews vo Varšave*) w słowackich przekładach świetnego tłumacza Jozefa Marušiaka.

Przez odwołanie do współczesności antologia odkrywa kierunek zainteresowania literaturą przekładową w Słowacji. Dla słowackich tłumaczy i wydawców, będących swoistymi dysponentami dopuszczającymi przekłady do udziału w życiu literackim kultury przyjmującej¹¹, liczy się to, co w kulturze i literaturze aktualne. Wyznacznikiem staje się tu dialog przez poznanie, rozumienie i porozumienie między dwoma kulturami. Dialog i porozumienie są możliwe głównie dzięki pracy tłumacza literatury, który tworzy specyficzną sytuację komunikacyjną, przyjmując rolę międzykulturowego pośrednika. W słowackim horyzoncie odbioru dominują przekłady tłumaczy, którzy występują w roli kompetentnych znawców. Są to na ogół wykształceni poloniści, lektorzy języka słowackiego w Polsce, sympatycy kultury polskiej, którzy często sami tworzą literaturę. Wśród tych najważniejszych, którzy umożliwiają nić międzykulturowego porozumienia, zachowując jednocześnie szacunek dla inności przekładu, wymienić należy: Jozefa Marušiaka¹², Karola Chmela¹³, Mariána Milčáka¹⁴, Petera

¹¹ Por. B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice 2010, s. 20.

¹² Przełożył z języka polskiego na słowacki ponad 60 powieści, zbiorów opowiadań, monografii, publikacji naukowych. Za swoją pracę tłumaczeniową otrzymał w Słowacji wiele nagród i wyróżnień, m.in.: Nagrodę Jána Hollego, Nagrodę Mateja Bela, Nagrodę Zory Jesenskiej. W 1997 r. został w Polsce odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Przekłada również literaturę rosyjską i ukraińską. Por. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon*. „Monitor Polonijny” 2004, nr 3, s. 10 oraz M. Buczek: *Jozef Marušiak — tłumacz — komparatysta idealny?* W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 5, cz. 1: *Wzajemne związki między przekładem a oryginałem*. Red. B. Tokarz. Katowice 2014.

¹³ Poeta, tłumacz i redaktor m.in.: wydawnictwa Smena (1989—1996), miesięcznika „OS” (1998), miesięcznika „Fragment”. Jest autorem 5 tomików poetyckich: *Máš, čo nemáš* (1985), *Ovocnejší strom* (1989), *O nástrojoch, náradí a iných veciach vypustených z ruky* (2004), *Chiaroscuro. Poznámky, opisy, palimpsesty* (2009). Przekłada literaturę polską, serbską, słoweńską i chorwacką. Interesuje się współczesną literaturą środkowo- i południowosłowiańską. Wśród jego polskich przekładów znajdują się utwory najważniejszych twórców: polskiej poezji (T. Różewicz, B. Maj, R. Krynicki, E. Lipska, A. Zagajewski, M. Świetlicki, J. Podsiadło), prozy (T. Konwicki, O. Tokarczuk) i eseistyki (C. Miłosz, W. Gombrowicz, Z. Herbert, A. Zagajewski). W Polsce przekłady jego wierszy drukowały kwartalnik „Akcent” oraz miesięcznik „Tygiel Kultury”. Największy blok poezji K. Chmela zawiera polska antologia *Oko za ząb*. Por. I. Hochel: *Karol Chmel*. In: V. Mikula a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava 2005, s. 237—238; http://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Chmel [Data dostępu: 20.06.2014]; <http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/karol-chmel> [Data dostępu: 20.06.2014].

¹⁴ Poeta, autor filozoficzno-medytacyjnej poezji (m.in.: *Priestupný rok* (1989), *Pevné hviezdy, Mramorová sieň* (1992), *Skrytá pieseň* (1995), *Ženy obedujúce s mŕtvym* (2000), *Siedma kniha spánku* (2006)), literaturoznawca, lektor języka polskiego na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Śląskim. W Polsce przekłady jego wierszy ukazały się w czasopiśmie „Pobocza”, z którym stale współpracował (do 2009 r.) oraz w tomiku poezji *Labirynt cieni* (2007). Por. I. Hochel: *Milčák Marián*. In: V. Mikula a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov...*, s. 281—282 oraz

Milčáka¹⁵, Tomáša Horvátha¹⁶, Radovana Brenkusa¹⁷ czy Mariannę Petrincovú¹⁸. To oni, odwołując się do własnego doświadczenia oraz wiedzy o literaturze i kulturze polskiej, kierując się indywidualną wrażliwością, oczekiwaniami i preferencjami artystyczno-estetycznymi, budują w słowackim horyzoncie odbioru komplementarny obraz polskiej literatury ostatniego dziesięciolecia XX w. i początku XXI w. Słowacki odbiorca z ich przekładów poznaje najwybitniejsze dzieła polskiej literatury współczesnej (poezji, prozy, dramatu, eseju), utrwalone i potwierdzone recepcją czytelniczą, widziane z niewielkiego dystansu czasowego, wielokrotnie nagradzane w kraju i za granicą.

Ważny aspekt translatorskich wyborów stanowi aktywna współpraca słowackich tłumaczy z wydawnictwami/wydawcami, skoncentrowanymi na artystycznie i estetycznie wartościowych przekładach polskiej literatury pięknej (Kalligram, Fragment F.R. & G, Modrý Peter, Slovart, Marenčin, Ars Poetica, Pectus, Občianské združenie Slniečkovo z Preszowa). Jak podkreślał jeden z najlepszych i najbardziej doświadczonych tłumaczy literatury polskiej w Słowacji Jozef Marušiak, współpraca z wydawcami opiera się często na indywidualnym wyborze tłumacza, kierującego się swoimi preferencjami czy zainteresowaniami, który podsuwa wydawnictwu pomysł na przekład; w innych przypadkach to wydawca zwraca się do tłumacza z propozycją¹⁹. Analiza przekładów, których podjęli się wymienieni tłumacze, pozwala stwierdzić, że indywidualny gust, preferencje artystyczne i estetyczne oraz wiedza na temat literatury i kultury polskiej tłumaczy mają znaczenie i brane są pod uwagę przez słowackich wydaw-

M. Buczek: *Literatura słowacka w Polsce w latach 2007—2013* [artykuł zamieszczony w niniejszym tomie].

¹⁵ Poeta, publicysta, literaturoznawca, redaktor wydawnictwa Modrý Peter w Levočy, brat Mariána Milčáka. Autor tomików poezji pt.: *Záprah pred zimou* (1989), *Prípravná čiara 57 / Preparation Line 57* (2005), *Brum* (2012). Tłumaczył literaturę angielską i polską (Z. Herbert, H. Poświatowska). Por. http://sk.wikipedia.org/wiki/Peter_Mil%C4%8D%C3%A1k [Data dostępu: 20.06.2014].

¹⁶ Prozaik, dramaturg, literaturoznawca i tłumacz. Absolwent polonistyki na Uniwersytecie Komenskiego w Bratysławie, pracownik Ústavu slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied. Autor prozy: *Akozmia* (1992), *Niekoľko náhlych konfigurácií* (1997), *Zverstvo* (2000). Tłumaczy literaturę polską, m.in. D. Masłowska: *Sneh a krv* (2004). Por. V. Gális: *Tomáš Horváth*. In: V. Mikula a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov...*, s. 212.

¹⁷ Poeta, prozaik, krytyk literacki, założyciel wydawnictwa Pectus, redaktor słowackiego czasopisma literackiego „Dotyky”. Autor zbiorów poezji: *Pochod mŕtvych* (1997), *Rekviem v prachu* (2002), *Romanca s bludičkou* (2005), *Dym z ríše tieňov* (2009). W Polsce znany ze zbioru opowiadań pt. *Návraty pekla / Powroty z piekła* (2013). Więcej o autorze w artykule M. Buczek: *Literatura słowacka w Polsce...*

¹⁸ Absolwentka filologii słowackiej i hiszpańskiej Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Komenskiego w Bratysławie. Studiowała filologię polską na Uniwersytecie Wrocławskim i Jagiellońskim. Tłumaczy z języka polskiego literaturę piękną (proza, esej, literatura dla dzieci). Współpracuje z wydawnictwami Slovart i Kalligram.

¹⁹ Por. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon...*, s. 10.

ców w wyborze przekładów literatury polskiej. Efektem takiej współpracy jest wydanie tylko w latach 2007–2013 prawie 70 pozycji przekładów książkowych literatury polskiej (poezji, prozy, eseju, literatury dla dzieci i młodzieży, literatury religijnej, literatury popularnej — *science fiction*, *fantasy*). Porównując tę liczbę z liczbą przekładów literatury słowackiej w Polsce (29 pozycji książkowych), zauważamy ogromną dysproporcję²⁰, wynikającą między innymi z odmiennego sposobu myślenia o przekładzie literatur słowiańskich. Jak podkreśla Bożena Tokarz, niezaangażowanie polskich wydawców w przekłady literatur słowiańskich wiąże się z ugruntowanym przez lata stereotypowym myśleniem o innych niż polska literaturach słowiańskich. Wynikiem stereotypizacji, przekonania o własnej wyjątkowości i wartości, była mała liczba przekładów literatur słowiańskich w Polsce²¹. Dla Słowaków z kolei literatura polska już od czasów romantycznych miała ogromne znaczenie, pojmowana i przyjmowana w tym kręgu odbioru jako zróżnicowana literatura „wielkiego, bratniego słowiańskiego narodu”²². W tym kontekście Słowacy, w porównaniu z Polakami, dysponują o wiele większą liczbą przełożonych polskich dzieł oraz wiedzą na temat literatury i kultury polskiej, uznając ją za interesującą i inspirującą rodzimy proces historycznoliteracki. „W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych polska literatura współczesna była śmielsza, bardziej krytyczna niż w pozostałych krajach naszego bloku. [...] od dzieciństwa byłem zafascynowany Sienkiewiczem. Ponieważ wyrastałem pod Tatrami, odczuwałem bliskość geograficzną Polski. To ciekawość tego, co jest po drugiej stronie gór, spowodowała, że częściej sięgałem po literaturę polską” — mówi Jozef Marušiak²³.

Wysuwane na plan pierwszy wśród słowackich tłumaczy i wydawców kryterium wysokiej jakości artystycznej i estetycznej oraz komplementarności przekładów zaowocowało tłumaczeniami najważniejszych utworów polskiej literatury współczesnej. W słowackim horyzoncie odbioru w translatorskich makrowyborach pojawia się literatura uznana przez krytykę literacką w Polsce i Słowacji za najbardziej wartościową, reprezentującą współczesną linię rozwojową procesu historycznoliterackiego. Słowacki czytelnik dzięki temu miał okazję zapoznać się między innymi z twórczością dwukrotnego laureata Literackiej Nagrody Nike Wiesława Myśliwskiego, którego powieści *Widnokraj / Horizont* (2007) i *Traktat o łuskaniu fasoli / Traktát o lúštení fazule* (2010) ukazały się w doskonałym i pełnym translatorskiego wyczucia tłumaczeniu Jozefa Marušiaka. Przekłady oraz tłumacz zostały wyróżnione w Słowacji w prestiżowym konkursie na Nagrodę Jána Hollega w latach 2007 i 2010. Twórczość Myśliwskiego mogła również zaistnieć w szerszym kręgu odbiorców sekundarnych podczas popularnego i prestiżowego międzynarodowego festiwalu *Noc literatúry* 2011,

²⁰ Por. M. Buczek: *Literatura słowacka w Polsce...*

²¹ Por. B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego...*, s. 19.

²² Por. B. Suwara: *O preklade bez prekladu...*, s. 115.

²³ J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon...*, s. 10.

którego twórcy za główny cel stawiają sobie prezentowanie w atrakcyjny sposób (literatura czytana przez znanych aktorów w atrakcyjnej przestrzeni zabytkowych europejskich miast) wybranych najciekawszych przekładów współczesnej literatury europejskiej. Fragmenty *Traktatu o łuskaniu fasoli* przedstawione zostały w Bratysławie, Żilinie i Banskiej Bystricy, w interpretacjach słowackich aktorów Romana Pomajbo i Anny Šiškovéj.

Poza Myśliwskim, w kręgu najbardziej cenionej literatury polskich pisarzy wymienić można również przekład nagrodzonej Paszportem „Polityki” powieści Stefana Chwina zatytułowanej *Hanneman / Hanneman* (2006), określanej przez słowacką krytykę literacką jako arcydzieło polskiej prozy końca XX w., oraz powieści *Dolina radości / Dolina radosti* (2008), (oba przekłady w tłumaczeniu Karola Chmela). Chwin postrzegany jest w słowackim horyzoncie odbioru jako najwybitniejsza postać współczesnej literatury polskiej, a jego powieść *Hanneman* uznawana jest za pierwszą polską powieść opisującą świat wysiedlonego niemieckiego Gdańska i jego nowych obywateli²⁴.

Przekłady Myśliwskiego oraz Chwina opublikowane zostały przez wydawnictwo Kalligram, które od 1991 r., współpracując z Instytutem Literatury Słowackiej SAV (Ústav slovenskej literatúry Slovenskej akademie vied) oraz z najlepszymi i najbardziej doświadczonymi słowackimi tłumaczami literatury polskiej (Jozef Marušiak, Karol Chmel, Marián Milčák, Peter Milčák), wydaje najbardziej znaczące dzieła współczesnej polskiej literatury pięknej. W swojej edycji „Svetová literatúra” wydawnictwo to opublikowało między innymi powieści *Lala / Babuľa* (2009) oraz *Saturn / Saturn* (2013) dwukrotnie nominowanego do Literackiej Nagrody Europy Środkowej „Angelus” oraz nagrody Paszport „Polityki” Jacka Dehnela (powieści w przekładzie Karola Chmela), a także nagrodzone Nike Czytelników w 2009 r. eseje pt. *Gulasz z Turula / Guláš z Turula* (2010) Krzysztofa Vargi (w tłumaczeniu Jozefa Marušiaka). Eseje Krzysztofa Vargi wzbudzać mogą szczególne zainteresowanie słowackiego odbiorcy ze względu na węgierskie korzenie pisarza, sięgające węgierskiego Komárom i słowackiego Komárna. „Potomek polskiej matki i węgierskiego ojca wypełnia znaną rymowanekę o Polaku i Węgrze dwóch bratankach. Geograficznie dzieli ich od siebie Słowacja, a i tak mają o wiele lepsze wzajemne kontakty, niż gdyby byli bezpośrednimi sąsiadami”²⁵. Mimo uświadomionego kulturowego oddalenia graniczących z sobą Polaków i Słowaków, krytyka literacka dostrzega w dziele polskiego autora pozytywne aspekty, które mogą zainteresować również słowackich odbiorców. Jak podkreślają krytycy, „Węgierska połowa autora wnosi

²⁴ Por. A. Puková, M. Frišová-Šimečková: *Ten mýtus je krásny. Rozhovor*. http://salon.eu.sk/10/ten_mytus_je_krasny__rozhovor/ [Data dostępu: 25.06.2014].

²⁵ „Potomok polskej matky a maďarského otca napíňa známu veršovačku o tom, že Poliak a Maďar sú ako dvaja bratia. Geograficky ich od seba delí Slovensko, a tak majú oveľa lepšie vzájomné vzťahy, než keby boli priami susedia”. J. Gregor: *A keď nám bude smutno, spomenieme si na prehrané bitky*. „Sme” 3.06.2010.

do esejów element sympatii dla Węgrów i węgierszczyzny, jego niewęgierska połowa umożliwia mu jednak krytyczne podejście i większy obiektywizm w komentowaniu węgierskiej historii, węgierskiego charakteru narodowego, historycznych traum i ich współczesnych nostalgicznych, jak również agresywnych przejawów. Książka Vargi Węgrów ani nie wychwala, ani nie potępia — stara się ich zrozumieć. A wzajemne zrozumienie jest pierwszym krokiem do tolerancji. Eseje są świetnie napisane i czyta się je jednym tchem. W zaletach i wadach Węgrów rozpoznajemy również siebie²⁶.

Książka Jacka Dehnela z kolei przyciąga uwagę ze względu na przynależność autora do najmłodszego pokolenia współczesnych polskich pisarzy. Doceniony w Polsce, między innymi przez Czesława Miłosza, wywołał duże zainteresowanie krytyki słowackiej, zwracającej uwagę na inspiracje autora realizmem magicznym oraz swoisty sposób opisywania historii z pogranicza Europy Środkowej i Wschodniej²⁷. Powieść *Saturn* w przekładzie Karola Chmela została zaprezentowana podczas *Nocy literatury 2014* w kilku słowackich miastach (Bratysławie, Banskiej Bystricy, Banskej Štiavnici, Trenčine, Žiline, Senici, Dolnom Kubíne) w interpretacji znanych słowackich aktorów: Borisa Farkaša, Juraja Šoko Tabacka, Ivany Kováčovej oraz Szidi Tobias.

Oprócz współczesnych pisarzy młodego pokolenia, w edycji „Svetová literatúra” wydawnictwa Kalligram ukazały się również dzieła wybitnych polskich pisarzy starszego pokolenia, jak zbiór esejów Czesława Miłosza pt. *Rodzinnna Europa / Rodná Európa* (2012) w tłumaczeniu Karola Chmela. Ta autobiograficzna książka dopełnia funkcjonujący w kręgu słowackiego horyzontu odbioru literacki obraz polskiego pisarza noblisty. Recepcja twórczości Miłosza w Słowacji ma ugruntowaną pozycję; obok Zbigniewa Herberta, Wisławy Szymborskiej, Leszka Kołakowskiego jest on bowiem jednym z najczęściej tłumaczonych pisarzy polskich. W licznych wydaniach książkowych oraz w przekładach rozproszonych w czasopiśmie („Literárny týždenník”, „Revue svetovej literatúry”, „Slovenské pohľady”, „Romboid”, „Kultúrny život”, „Fragment”, „Kultúra”, „Verbum”, „Tvorba”, „OS”) ukazało się ponad 50 utworów Czesława Miłosza²⁸.

²⁶ „Maďarská polovica autora vnáša do esejí prvok sympatií k Maďarom a maďarstvu, jeho nemaďarská polovica mu zase umožňuje kritický odstup a väčšiu objektivitu v úvahách o maďarských dejinách, o maďarskom národnom charaktere, historických traumách a ich súčasných nostalgických, ale niekedy aj agresívnych prejavoch. Vargova knižka esejí Maďarov ani nezvelebujú, ani nezatrúcajú — pokúša sa ich chápať. A vzájomné pochopenie je prvým krokom k tolerancii. Eseje sú výborne napísané, čítajú sa na jeden dúšok. V kladoch a záporoch Maďarov spoznávame aj sami seba” [tłum. M.B.]. K. Varga: *Guláš z Turula*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2010 [recenzja z IV s. okładki].

²⁷ Por. L. Svetoň: *Sága prerastajúca do filozofie*. „Knižná revue” 2009; č. 23. Recenzja również na stronie <http://www.litcentrum.sk/recenzie/babula-jacek-dehnel-saga-prerastajuca-do-filozofie> [Data dostępu: 25.06.2014].

²⁸ Pełna bibliografia przekładów dostępna w pozycjach: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 4: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich w latach 1990—2006*. Red. B. Tokarz.

W innej serii wydawnictwa Kalligram — „Mimo edície” opublikowany został kompleksowy wybór twórczości poetyckiej Zbigniewa Herberta, oparty na przygotowanej przez pisarza przed śmiercią autorskiej antologii, zatytułowany *Tren Fortynbrasa / Fortinbrasov žalospev* (2009), w tłumaczeniu słowackich poetów Mariána i Petra Milčáków. To zbiór reasumujący twórczość poetycką Herberta, przekraczający wszystkie dotychczasowe jej prezentacje w Słowacji. Po 1989 r. tłumaczenia poezji Zbigniewa Herberta ukazywały się systematycznie, ugruntowując w słowackiej świadomości literackiej pozycję autora jako pisarza światowego formatu. Jego poezję reprezentują w słowackim horyzoncie odbioru przede wszystkim liczne publikacje rozproszone w czasopiśmie („Fragment K”, później „Fragment”, „Literárny týždenník”, „Revue svetovej literatúry”, „Slovenské pohľady”, „Romboid”) oraz kilka wydań książkowych²⁹. Wydanie Kalligramu to najbardziej reprezentatywny i kompleksowy zbiór poezji Herberta w Słowacji.

W tej samej serii wydawnictwo przypomniało słowackiemu odbiorcy polską poezję doby romantycznej, publikując zbiór utworów Juliusza Słowackiego. Zbiór wierszy i poematów polskiego wieszczki narodowego zatytułowany *Beniowski a iné básne* (2010) aktualizuje na nowo w sekundarnym horyzoncie odbioru starsze przekłady w wykonaniu znakomitych słowackich poetów i tłumaczy, między innymi: doby romantycznej — Ján Hollý (*Anhelli / Anhelli*), realizmu — Pavel Országh Hviezdoslav (*Grób Agamemnona / Hrob Agamemnona; Ojciec zadźmionych w El-Arish / Otec zachvátených morom v El-Arish; W Szwajcarii / Vo Švajčiarsku*), oraz okresu międzywojennego — Andrej Žarnov (*Przekleństwo / Kliatba; Sonet / Sonet; Testament mój / Môj testament*). W zbiorze tym zamieszczono także najnowszy przekład poematu dygresyjnego Słowackiego pt. *Beniowski / Beniowski*, w doskonałym tłumaczeniu Juraja Andričiča. Przekład Andričiča jest równocześnie pierwszym tłumaczeniem tego dzieła w Słowacji. Tłumacz otrzymał za niego wyróżnienie w konkursie na Nagrodę Jána Hollega w 2010 r. Zbiór ten zestawiał oraz dopełnił komentarzem polski poeta, tłumacz, polonista, a zarazem znawca literatury czeskiej i słowackiej — Zbigniew Machej, posłowie napisał doskonale zorientowany w polsko-słowackich literackich kontaktach XIX i XX w. słowacki literaturoznawca i publicysta Peter Kaša. Komentarze naukowe Macheja i Kašy przybliżają niezorientowanemu w polskiej tradycji romantycznej czytelnikowi życie i twórczość polskiego wieszka ze świadomością ograniczonego kręgu odbiorców-znawców i wiarą, że poezja ta znajdzie w Słowacji swoich „wyznawców”.

W serii „Eseje” wydawnictwa Kalligram ukazała się natomiast rozległa i kompleksowa antologia polskiego eseju emigracyjnego pt. *Kultura. Výber ese-*

Katowice 2013; „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 4, cz. 2: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich w latach 2007—2013*. Red. B. Tokarz. Katowice 2014.

²⁹ Por. m.in. Z. Herbert: *Czarna róża / Čierna ruža. Výber z poézie*. Wyb. a prel. V. Kovalčík. Bratislava 1999; Idem: *Barbarzyńca w ogrodzie / Barbar v záhrade*. Prel. K. Chmel. Bratislava 2004.

ji z poľského emigranškého časopisu (2008) z przedmową Adama Michnika, w tłumaczeniu znamienitego zespołu: Iva Hanková, Karol Chmel, Jozef Marušiak. W antologii zaprezentowano eseistykę, która była publikowana na łamach emigracyjnego czasopisma „Kultura”. Wśród translatorskiego wyboru w antologii znalazły się wszystkie znaczące nazwiska tworzące podstawy polskiego eseju drugiej połowy XX w.: Witold Gombrowicz, Zygmunt Bauman, Leszek Kołakowski, Maria Hirszowicz, A. Konstanty Jeleński, Czesław Miłosz, Jan Józef Lipski, Jerzy Stempowski czy Adam Michnik. W przedmowie Adam Michnik przedstawia sekundarnemu kręgowi odbiorców rys historyczny czasopisma, które prezentowało antykomunistyczne myślenie, pozostając w permanentnym konflikcie z komunistycznym reżimem, jak również z niezłomną emigracją kultywującą mit państwa na wygnaniu, odrzucającą wszelkie herezje. W tym kontekście „Kultura” jawi się jako czasopismo oferujące Polakom tożsamość otwartej polskości, pozbawionej megalomanii i zwyczajów fałszowania własnej historii, odrzucającej narodowy szowinizm, otwartej na dialog z innymi kulturami. Jak pisze Adam Michnik, zachęcając słowackiego czytelnika do zapoznania się z esejami: „Kultura zbudowała pomnik samej siebie i pozostała znaczącym projektem polskiej tożsamości, który nie stracił nic na swojej aktualności. Chętnie poznałbym pogląd słowackich czytelników na taki projekt polskości”³⁰.

Adam Michnik, historyk i dziennikarz, nazywany przez słowacką krytykę mistrzem polskiego eseju politycznego³¹, w 2011 r. doczekał się kolejnego już słowackiego wydania swoich artykułów w zbiorze zatytułowanym *Płynąć pod prąd / Plávať proti prúdu* (2011) w przekładzie Marianny Petrincovej (seria OS). To zbiór eseistyki i publicystyki tego autora publikowanej na łamach „Gazety Wyborczej” w latach 2005—2007, który ugruntowuje pozycję polskiego publicysty w kręgu słowackiego horyzontu odbioru³², odkrywając przed Słowakami skomplikowaną, specyficzną i pełną paradoksów naturę polskiego narodu. Jak podkreślała słowacka krytyka, eseje i publicystyka Michnika mogą być źródłem ułatwiającym słowackiemu odbiorcy poznanie i zrozumienie Polaków.

Wydawnictwo Kalligram, prowadząc działalność przekładową, od lat stara się nie tylko informować o osiągnięciach literackich północnych sąsiadów, ale

³⁰ „Kultura vybudovala pomník sebe samej a zostala podstatná ako projekt poľskej identity, ktorý nestratil nič zo svojej aktuálnosti. Tento projekt je stále výzvou i pozvaním. Rád by som poznal názor slovenských čitateľov na takýto projekt poľskosti”. (A. Michnik). *Kultura. Výber esejí z poľského emigranškého časopisu*. Prel. I. Hanková, K. Chmel, J. Marušiak. Bratislava 2008.

³¹ Por. <http://www.kalligram.sk/?cl=kniha&iid=113> [Data dostępu: 9.06.2014].

³² Wcześniej w serii ukazał się zbiór tekstów publikowanych w drugim obiegu oraz tekstów komentujących wydarzenia związane z przemianami ustrojowymi w Polsce pt. *Cieň Sokratesa* (A. Michnik: *Cieň Sokratesa / Sokratov tieň*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 1997). Kolejna książka pt. *Wściekłość i wstyd* wprowadza w sekundarny krąg odbioru polityczne komentarze Michnika z lat 1995—2005 (A. Michnik: *Wściekłość i wstyd / Zlost' a hanba, smútok a hrdosť*. Prel. I. Hanková, K. Chmel. Bratislava 2006).

także kształtować wrażliwość, oczekiwania i preferencje artystyczno-estetyczne słowackich odbiorców literatury polskiej, otwierać na inność, inspirować i wzbogacać literaturę. Podobną strategię translatorskich wyborów przyjmują inne słowackie wydawnictwa, jak funkcjonujące na rynku wydawniczym od 1991 r. wydawnictwo Sloart³³. „Od początku staramy się dostarczać naszym odbiorcom książki, w których równie ważną rolę odgrywa treść, jak i forma, w których wartościowa i trudna w odbiorze treść wiąże się z poligraficznie i twórczo doskonałą formą”³⁴, podkreślają w swoim folderze wydawniczym redaktorzy Sloartu. W przekładzie słowackim w tym wydawnictwie ukazały się między innymi: długo oczekiwana w Polsce autobiografia Sławomira Mrożka *Baltazar / Baltazar* (2008) w tłumaczeniu współpracującej ze Sloartem Marianny Petrincovej, zbiór opowiadań dobrze rozpoznawalnego w słowackim horyzoncie odbioru od lat dziewięćdziesiątych XX w. Andrzeja Stasiuka³⁵ pt. *Opowieści galicyjskie / Haličské poviedky* (2008), w świetnym i pełnym artyzmu oraz estetycznego wycucia tłumaczeniu Jozefa Marušiaka, oraz powieść *Taksim / Taksim* (2011) tego autora w tłumaczeniu Marianny Petrincovej, a także mityczna opowieść Olgi Tokarczuk *Anna In w grobowcach świata / Anna In v hrobkách sveta* (2008) w przekładzie Karola Chmela³⁶.

³³ Wydawnictwo Sloart publikuje książki najważniejszych słowackich i światowych autorów literatury pięknej, monografie, encyklopedie, literaturę dla dzieci. Specjalizuje się w klasycznej i współczesnej beletrystyce, *science fiction* oraz *fantasy*. Wydaje czasopismo „RAK” („Revue aktualnej literatury”), w którym publikuje fragmenty przekładów, recenzje, eseje, informacje na temat festiwalu, targów książki itp.

³⁴ „Od začiatku sme sa snažili prinášať našim čitateľom knihy, v ktorých rovnako dôležitú úlohu zohráva obsah i forma, teda v ktorých sa kvalitný a náročný obsah spája s polygraficky i výtvarne bezchybnou formou” (tłum. M.B.) http://www.sloart.sk/o-nas.html?page_id=183 [Data dostępu: 10.06.2014].

³⁵ Recepcja twórczości Andrzeja Stasiuka w Słowacji sięga lat dziewięćdziesiątych minionego wieku. Pierwsze tłumaczenie ukazało się w 1995 r. w czasopiśmie „Fragment” (A. Stasiuk: *Miłość / Láska*. Prel. K. Chmel. „Fragment” 1995, roč. 9, č. 2), a kolejne w czasopismach: „RAK” (2001, nr 4; 2006, nr 1; 2006, nr 4), „Revue svetovej literatúry” (2001, nr 4; 2003, nr 4), „Sme” (2003, nr 112; 2003, nr 148). W książkowym wydaniu jako pierwsza została opublikowana powieść *Dukla / Dukla*. Prel. J. Marušiak. Bratislava, Baum, 2004. Pełna bibliografia słowackich przekładów twórczości A. Stasiuka dostępna w: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 2, cz. 3: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (1990—2006)*. Red. B. Tokarz. Katowice 2013.

³⁶ Olga Tokarczuk funkcjonuje w słowackim horyzoncie odbioru dzięki przekładom powieści *Dom dzienny, dom nocny / Dom vo dne, dom v noci*. (1. vyd.). Prel. K. Chmel. Bratislava 2002 oraz *Gra na wielu bębenkach / Hra na mnohých bubienkoch*. (1. vyd.). Prel. K. Chmel. Bratislava 2003. W czasopiśmienniczych wyborach znalazły się fragmenty jej prozy, m.in.: *Logofilia, czyli pewien stan ducha / Logofila, čiže istý stav ducha* („OS” 2000, č. 8); *Deux ux / Deus ex, Numery / Čísła, Szafa / Skriňa* ze zbioru *Szafa* („Revue svetovej literatúry” 2001, roč. 37, č. 4); *Dom dzienny, dom nocny / Dom vo dne a v noci* [fragment książki] („Aspekt” 2002, č. 1); *Profesor Andrews w Warszawie / Profesor Andrews vo Varšave* („Revue svetovej literatúry” 2003, roč. 39) w przekładach przede wszystkim Karola Chmela oraz Marianny Minárikovej.

Obraz twórczości Sławomira Mrożka w Słowacji dopełnia wydany przez wydawnictwo Marenčin kompleksowy wybór jego opowiadań pt. *Opica a generál* (2009), prezentujący 58 groteskowych, nasyconych absurdem utworów prozatorskich ze zbioru *Opowiadania i donosy 1980–1989. Utwory zebrane* (wszystkie w doskonałym przekładzie Jozefa Marušiaka). Natomiast dotychczasowe przekłady twórczości Stasiuka uzupełnia opublikowana w 2013 r. w wydawnictwie Modrý Peter z Levočy powieść zatytułowana *Czekając na Turka / Čakanie na Turka* w tłumaczeniu Petera Himiča. Wydawnictwo Modrý Peter z Levočy, niezwykle cenione i mające swoistą pozycję na rynku wydawniczym, publikujące w charakterystycznej oprawie peperbacku rodzimą i obcą literaturę (głównie współczesną poezję) najwyższej jakości, nienastawione na komercyjny zysk, od początku swojego funkcjonowania³⁷ stało się prestiżową oficyną, która wpływa i steruje kręgiem odbiorców oraz krytyków literackich. W propozycjach przekładowych wydawnictwa znalazła się również poezja należącej do pokolenia „Współczesności” Haliny Poświatowskiej pt. *Duchovné cvičenia pre mačku* (2012) w tłumaczeniu założyciela oficyny, poety Petera Milčáka. Mimo niskiego nakładu i mniejszego stopnia oddziaływania na odbiorców, wydawnictwo to przyciąga czytelników o dużym doświadczeniu kulturowym, zorientowanych w specyfice literatury i kultury polskiej.

Polską literaturę w przekładzie z powodzeniem, kierując się artyzmem i estetyką dzieła, publikuje również prestiżowe wydawnictwo czasopisma „Fragment”³⁸, funkcjonujące pod nazwą F.R. & G., które przed 1989 r. wydawało literaturę drugiego obiegu. W popularnej serii „Knižná edícia F.R. & G.” ukazał się zbiór opowiadań poety i prozaika Darka Foksa *Pizza weselna / Svadobná pizza* (2007) w przekładzie Karola Chmela, który w wydawniczych folderach reklamowany był jako „Proza polskiego poety i pisarza, którego wlicza się w krąg najlepszych. Jego styl poetycki charakteryzuje się intelektualnym unikiem, ironią i autoironią”³⁹. O popularności przekładu w słowackim horyzoncie odbioru może świadczyć audycja przygotowana dla Radia Devín, przedstawiająca fragmenty prozy Foksa w ramach cyklu *Súčasná európská poviedka*, opracowana przez redaktora czasopisma „Fragment” Olega Pastiera, w reżyserii Róberta Hornáka⁴⁰.

³⁷ Wydawnictwo powstało w 1991 r. Przywiązuje wagę do wysokiej jakości graficznej książek, wysokiej jakości papieru, ilustracji, dizajnu. Współpracuje z najlepszymi słowackimi grafikami. Kilkakrotnie otrzymało nagrodę za najpiękniejszą książkę słowacką (Najkrajšia kniha Slovenska).

³⁸ Czasopismo powstało w 1988 r. z połączenia samizdatowych czasopism słowackich „Fragment” i „Kontakt”, funkcjonując do 1992 r. pod nazwą „Fragment K”, a potem jako „Fragment”. Jego redaktorami są O. Pastier, I. Hoffman oraz M.M. Šimečka.

³⁹ „Prozaická kniha poľského básnika a spisovateľa, ktorého zaraďujú medzi špičku. Jeho básnický štýl je charakterizovaný intelektuálnym odstupom, iróniou a sebaíroniou” [tłum. M.B.] Por. <http://www.martinus.sk/?ultem=111623> [Data dostępu: 6.06.2014].

⁴⁰ Premiera 16.04.2009 (SRo Devín, 26 min.).

Wysoka jakość estetyczna, poetycki artyzm przyświeca również przekładom wydawnictwa Ars Poetica, które wydało zbiór wierszy laureata Nagrody Kościelskich, nominowanego w 2007 r. do Literackiej Nagrody Nike Tomasza Różyckiego pt. *Przeciwne wiatry / Protiviator* (2007) w tłumaczeniu Kataríny Laučíkovej. Zbiór *Protiviator* wprowadza w krąg słowackiego horyzontu odbioru wybór poezji tego autora, począwszy od debiutanckiego tomiku *Vaterland* (1997), przez *Anima* (1999), *Chata umaita* (2001), *Świat i antyświat* (2003), na zbiorze *Kolonie* (2006) kończąc. Ars Poetica poświęca również uwagę najmłodszej poezji, publikując antologie będące pokłosiem odbywającego się co roku w Bratysławie Międzynarodowego Festiwalu Poezji Ars Poetica (Medzinárodný festival poézie Ars Poetica). W każdorocznie wydawanych antologiach słowacki czytelnik odnajdzie twórczość młodych i „obiecujących” polskich poetów (między innymi: Tomasza Majerana, Marcina Sendeckiego, Piotra Sommera, Marzanny Kielar, Justyny Radczyńskiej, Edwarda Pasewicza, Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego).

Przegląd poezji polskiej w Słowacji uzupełnia wydany w 2007 r. przez wydawnictwo Občianské združenie Slniečkovo z Preszowa⁴¹ przekład zbioru wierszy Wisławy Szymborskiej. To zbiór poetycki zatytułowany *Dwukropek / Neprítomnosť* w tłumaczeniu Sylvii Galajdy, który w Polsce ukazał się zaledwie dwa lata wcześniej. Zbiór ten oraz przekłady zamieszczone w czasopismach („Revue svetovej literatúry” 2009, nr 3)⁴² dopełniają kompleksowo tłumaczoną i nieustannie aktualizowaną w Słowacji poezję autorki⁴³.

Podobne cele, jak wymienionym wcześniej oficynom, przyświecają powstałemu w 2006 r. wydawnictwu Pectus z Koszyc, którego redaktorem jest znany

⁴¹ Wydawnictwo istnieje od 2001 r., wspomagając wydarzenia kulturalne i literackie. Od 2006 r. współpracuje z poetą Jakubem Erikiem Grochem, wydając dzieła rodzimych i światowych autorów.

⁴² Wiersze Szymborskiej ze zbioru *Tutaj / Sem* z 2009 r. w tłumaczeniu Vlastimila Kovalčíka.

⁴³ W latach 1990–2006 w wydaniach książkowych ukazały się dwa zbiory poezji Wisławy Szymborskiej, w tym jeden wybór wierszy odkrywający przed słowackim odbiorcą całokształt twórczości polskiej noblistki (por. W. Szymborska: *49 básní. Výběr wierszy*. Wyb. a prekl. Vlastimil Kovalčík. Bratislava, Q 111, 1999). Ponadto przekłady poezji Szymborskiej publikowały liczne słowackie czasopisma, m.in.: „Slovenské pohľady” (1996, č. 12; 2003, č. 7–8), „Revue svetovej literatúry” (1997, č. 1, č. 2), „Dotyky” (2001, č. 1), „Rak” (2006, č. 9). Wybory translatorskie z okresu 2007–2013 dopełniają obraz poetki w słowackim kręgu odbioru, który ugruntowały przekłady z lat wcześniejszych. Biorąc pod uwagę okres 1989–2006, w słowackich przekładach ukazały się wiersze z niemal wszystkich tomików poetyckich Szymborskiej. Publikowane w czasopismach „Slovenské pohľady”, „Revue svetovej literatúry” bądź w wydaniach książkowych (por. W. Szymborska: *49 básní; Koniec i počátek; Ludzie na moście; Poezje / Poems, Výběr wierszy*. Wyb. a prekl. V. Kovalčík. Bratislava, Q 111, 1999; Eadem: *Chvíľa / Chvíľa*. (1. vyd.). Prel. V. Kovalčík. Bratislava 2003), odkrywały przed słowackim czytelnikiem artyzm poetycki noblistki. Wcześniejsze publikacje Szymborskiej w tłumaczeniu słowackim to m.in. tomik *Wolanie na Yeti / Volanie na Yetiho* (1966).

również w Polsce słowacki pisarz i poeta Radovan Brenkus⁴⁴. Wydawnictwo to koncentruje się na rodzimej i światowej literaturze współczesnej (prozie, poezji). Wydaje literaturę, zwracając uwagę przede wszystkim na artystyczną i estetyczną wartość dzieła w szerokim kontekście literatury słowackiej, europejskiej i światowej. W makrowyborach tej oficyny odbiorca sekundarny znajdzie dzieła uznanych polskich pisarzy, np. kompleksowy zbiór poezji Rafała Wojaczka pt. *Wiersze zebrane / Listy mŕtvtvemu* (2009)⁴⁵, jak również pisarzy mniej znanych, jak Marty Świdorskiej-Pelinko (*Tuŕlaczy smak edenu / Chuť tŕlania a edenu* (2010))⁴⁶, (obydwa zbiory w przekładzie Radovana Brenkusa). Osobista współpraca redaktora i tłumacza wydawnictwa Pectus Radovana Brenkusa z polską pisarką i tłumaczką Martą Świdorską-Pelinko zaowocowała wymianą przekładów po obu stronach polsko-słowackiej granicy. Nawiązując międzyliteracki dialog, Pelinko przetłumaczyła wszystkie utwory Brenkusa, które ukazały się w Polsce.

W serii „Edicia Externum” wydawnictwa Pectus opublikowana została również powieść Zbigniewa Domino *Syberiaada polska / Poľská sibiriada* (2008) (także w tłumaczeniu Radovana Brenkusa). Przekład ten spotkał się jednak z krytyką z uwagi na znaczną ingerencję tłumacza w tekst literacki. Jak słusznie zauważa Jozef Marušiak, autor tłumaczenia, najwyraźniej bez zgody autora oryginału, tekst oryginalny skrócił (oryginał liczy 511 s., a przekład 254 s.), redukując całe fragmenty powieści. Także sama edycja książki pozostawia wiele do życzenia, włączając błąd w nazwisku autora na stronie tytułowej. Analizując mikrowybory tłumacza na poziomie tekstu, Marušiak zwraca uwagę na liczne elementarne słownikowe i syntaktyczne błędy, liczne konstrukcje, wyrazy czy zwroty przejęte z języka polskiego, ukraińskiego czy rosyjskiego. W efekcie odbiorca sekundarny otrzymuje książkę, która wiele traci w słowackim przekładzie⁴⁷.

Koszycki Pectus popularyzuje głównie najmłodszą literaturę polską, publikując wystąpienia uczestników koszyckiego Międzynarodowego Festiwalu Literackiego Litteriáda w antologii zatytułowanej *Literiada 2010 (poézia a próza*

⁴⁴ W Polsce w latach 2007–2013 ukazał się przekład jego powieści pt. *Návraty pekla* (R. Brenkus: *Návraty pekla / Powroty z piekła*. Tłum. M. Pelinko. Rzeszów 2013) oraz tłumaczenia poezji rozproszone w czasopismach lokalnych (R. Brenkus: *Wiersze*. „Gazeta Kulturalna” 2008, nr 3 (139); Idem: *Wiersze*. Tłum. M. Pelinko. „Nasz Dom Rzeszów”. „Wspólna obecność”. Autonomiczny Dodatek Literacki. Rzeszów, marzec, 2008, nr 3). O przekładach twórczości R. Brenkusa zob. M. Buczek: *Literatura słowacka w Polsce...*

⁴⁵ W zbiorze ukazały się utwory Wojaczka z tomików: *Sezon* (1969), *Inna bajka* (1970), *Którego nie było* (1972), *Na śmiech i drwiny Boga*, *Nie skończona krucjata* (1972), *Reszta krwi* (1999).

⁴⁶ Urodzona w Katowicach, zajmuje się krytyką literacką; od 2006 r. tłumaczy teksty literackie z języka słowackiego. Debiutowała w 1996 r. tomikiem poezji *Zatrzymany czas*; kolejny zbiór wierszy pt. *Refleksje* ukazał się w 2006 r. Jest także autorką powieści *W labiryncie bólu* (2003) oraz *Tuŕlaczy smak Edenu* (2007). Otrzymała kilka nagród, m.in. za całokształt twórczości literackiej i działalności kulturalnej oraz za wybitne osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury. Jest prezesem rzeszowskiego oddziału Związku Literatów Polskich.

⁴⁷ J. Marušiak: *Poľská sibiriáda. Zbigniew Domino*. „Knižná revue” 2009, č. 1.

účasníkov 2. ročníka medzinárodného literárneho festivalu) (2010). W konkursie biorą udział pisarze z różnych krajów Europy, między innymi z Polski, Litwy, Austrii, Niemiec, Słowacji. Polaków w tej międzynarodowej antologii tym razem reprezentują: Marek Wawrzkiwicz, Elżbieta Musiał, Marta Świdowska-Pelinko, autorzy, którzy jak podkreśla wydawca, „dążą do przekazania trwałych wartości w literaturze, dbając o wartość artystyczną swoich dzieł”⁴⁸. Wydawnictwo przejęło oficjalnie funkcję popularyzacji literatury mało znanej, nierozpowszechnionej w Polsce, co wiąże się głównie z estetycznymi i artystycznymi preferencjami wydawcy, redaktora i tłumacza w jednej osobie — Radovana Brenkusa. Brenkus, dokonując wyboru, kieruje się ideą wzbogacenia i inspiracji kultury rodzimej, otwierając ją na inne/obce. Zmusza odbiorcę do intelektualnej i emocjonalnej refleksji, postulując wzorce zachowania, przeżywania i poznawania.

Analizując przekłady literatury polskiej w Słowacji po 2007 r., można zaobserwować założoną przez tłumaczy i wydawców słowackich funkcję aktualizowania współczesnej polskiej literatury wśród odbiorców sekundarnych, funkcję informowania o kontinuum rozwojowym polskiej literatury współczesnej oraz funkcję komplementarności, dopełnienia rodzimej literatury o nowe tendencje. Widoczne jest to również w analizie dalszych przekładów. Translatorskie wybory tekstów do tłumaczenia wyraźnie pokazują, że słowacka krytyka literacka na bieżąco śledzi życie literackie w Polsce. Dzieła autorów polskich nominowanych do prestiżowych nagród literackich (Nagroda Kościelskich, Literacka Nagroda Nike, Paszport „Polityki”, „Angelus”, Nagroda Nobla) tłumaczone są na język słowacki w niewielkim odstępnie czasu po ukazaniu się oryginału. Słowacka publiczność literacka niemal bez opóźnienia może zapoznać się z aktualną polską produkcją literacką.

Całościowo wszystkie przekłady tworzą niezwykle komplementarny obraz polskiej literatury współczesnej, w porównaniu z tym, co oferują przekłady literatury słowackiej w Polsce w tym okresie⁴⁹. W słowackim horyzoncie odbioru znalazły się wszystkie najważniejsze nazwiska, które ukształtowały literaturę polską końca XX i początku XXI w. Oprócz nazwisk starszych pisarzy oraz pisarzy średniego pokolenia, kontynuujących literacką tradycję, w przeglądzie tym nie zabrakło najmłodszych twórców, którzy dopełniają obraz współczesnej literatury polskiej, wskazując na nowe tendencje i kierunki rozwoju procesu historycznoliterackiego, między innymi Sylwii Chutnik i jej nagrodzonego Paszportem „Polityki” zbioru nowel *Kieszonkowy atlas kobiet / Vreckový atlas žien* (2011). Książka przełożona przez doświadczoną tłumaczkę, sławistkę Katarínę Laučíkovą, została wydana przez bratysławskie wydawnictwo Ladon, a jej fragmenty w interpretacji popularnej, młodej słowackiej aktorki Ivany Kuxovej

⁴⁸ „autori sa usilujú o trvalé hodnoty v literatúre, dbajú o umeleckú úroveň vlastných diel, skôr než sa dostanú na knižný trh v ich krajine” [tłum. M.B.]. http://www.pectus.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=130&Itemid=135&lang=sk [Data dostępu: 9.06.2014].

⁴⁹ Por. M. Buczek: *Literatura słowacka w Polsce...*

przedstawiono podczas *Nocy literatury 2012* w Bratysławie. Wśród wyborów, obrazujących przemiany współczesnego globalnego społeczeństwa zafascynowanego Internetem, nie zabrakło również powieści Leona Janusza Wiśniewskiego, autora bestsellerowej książki *S@motność w sieci*, na podstawie której powstał w Polsce film oraz serial telewizyjny. Słowaccy odbiorcy mogli zapoznać się z twórczością tego autora, czytając tłumaczoną na wiele języków powieść pt. *Bikini*⁵⁰ / *Bikini* (2010) w przekładzie Jozefa Marušiaka, wydaną przez wydawnictwo Ikar. Obrazu współczesności dopełnia doskonała, opisująca szaleństwo człowieka we współczesnym świecie, proza wielokrotnie nagradzanej w Polsce Huberta Klimko-Dobrzanieckiego pt. *Kołysanka dla wisielca / Uspávanka pre obesenca* (2013) w tłumaczeniu Julii Sherwood, wydana przez bratysławski Salon⁵¹. Jej fragmenty w interpretacji słowackiego autora Benjamína Škreko zaprezentowane zostały podczas trnawskiej *Nocy literatury 2013*.

W wyborach translatorskich dominują proza i poezja. W przypadku trzeciego rodzaju literackiego — dramatu, słowacki czytelnik ma do dyspozycji tylko jedną pozycję książkową z tego okresu, prezentującą przekłady współczesnej polskiej dramaturgii. To wydany w 2012 r. przez Divadelný ústav wybór zatytułowany *Polská dráma*, w przekładzie Jozefa Marušiaka. Zasługujący na uwagę przekład wprowadza w sekundarny horyzont odbioru wybrane utwory Janusza Głowackiego (*Antyгона w Nowym Jorku / Antigona v New Yorku*), Doroty Masłowskiej (*Między nami dobrze jest / U nás je to fajn*), Jerzego Pilcha (*Narty ojca świętego / Lyže svätého otca*), Tadeusza Słobodzianka (*Nasza klasa / Naša trieda*) oraz Małgorzaty Sikorskiej-Miszczuk (*Walizka / Kufor*), tworząc dynamiczny obraz polskiej dramaturgii końca XX i początku XXI w. Zarysowany w zestawieniu dialog wartości, postaw, światopoglądów, obrazów, jak również estetycznych i artystycznych tendencji daje odbiorcom sekundarnym zróżnicowaną wizję polskiego dramatu, uzupełniając ich wiedzę o nieznaną dotąd twórczość⁵².

Wśród przekładów polskiej literatury nie brakuje także propozycji literatury popularnej, rynkowej, bestsellerowej nastawionej na komercyjny sukces. Publikacje tego typu proponuje wydawnictwo Slovart, które zdominowało słowacki rynek wydawniczy i konsekwentnie poszerza swoją linię wydawniczą o pozycje literatury *science fiction* oraz *fantasy*⁵³. Wydawnictwo to bierze szczególnie pod

⁵⁰ Przetłumaczona na język rosyjski, albański, ukraiński, włoski.

⁵¹ W Polsce książka nagrodzona została Nagrodą Mediów Publicznych „Cogito”.

⁵² To kolejna pozycja odkrywająca przed słowackim odbiorcą osiągnięcia polskiej dramaturgii współczesnej. Wcześniejsze pozycje to m.in. *Súčasná polská dráma*. Prel. E. Kiss. Bratislava 1994, w której ukazały się przekłady utworów Zygmunta Hübnera, Sławomira Mrożka, Tadeusza Różewicza, Jerzego Żurka; I. Villqist: *Hry*. 1. vyd. Prel. P. Himič, E. Feldek, B. Sprušanská, A. Szabová. Bratislava 2003.

⁵³ Wydawnictwo istnieje w Bratysławie od 1991 r. Wydaje również popularne czasopismo literackie „RAK” („Revue aktualnej literatury”). Od 1995 r. publikuje również literaturę w języku polskim.

uwagę perspektywę zainteresowań współczesnego odbiorcy uwikłanego w popkulturę. W efekcie w ofercie przekładowej tej oficyny wydawniczej znalazły się między innymi: kolejna część kultowej w Polsce i Słowacji powieści *fantasy* Andrzeja Sapkowskiego *Wieczny ogień / Svetlo večné* (2007) w przekładzie Karola Chmela⁵⁴, a także cztery części popularnej w Polsce kryminalnej pentalogii, porównywanego przez krytykę do Dana Browna, Marka Krajewskiego⁵⁵ (*Śmierć w Breslau / Smrť v Breslau*, 2007; *Koniec świata w Breslau / Konec sveta v Breslau*, 2008; *Festung Breslau / Pevnosť Breslau*, 2009; *Widma w mieście Breslau / Prizraky v Breslau*, 2009) w tłumaczeniu Tomáša Horvátha. Fantastyka, *fantasy* oraz kryminał to najpopularniejsze współcześnie gatunki wśród obiorców literatury masowej. Systematyczne zainteresowanie tym typem literatury podsycają kolejne słowackie przekłady polskiej powieści *fantasy*, grozy, opowieści niesamowitych, horroru. Na szczególną uwagę zasługują w tym przypadku słowackie wydania dziewiętnastowiecznej powieści gotyckiej Seweryna Goszczyńskiego pt. *Król zamczyska / Kráľ zámku*, dziewiętnastowiecznego horroru Władysława Łozińskiego *Zapatan. Čierny rytier* (2013) oraz dziewiętnastowiecznej powieści fantastycznej Józefa Bohdana Dziekońskiego pt. *Sędziwój / Sendivoj. Temný alchemista* (2013), wszystkie w świetnym przekładzie znawcy gatunku Tomáša Horvátha⁵⁶, wydane przez bratysławskie wydawnictwo Europa. Przekłady te dopełniają silnie rozwinięty współcześnie w Słowacji literacki nurt fantastyki, odkrywający przed sekundarnym odbiorcą polskie korzenie tego gatunku, sięgające w głąb doby romantycznej⁵⁷.

Wybór spośród literatury komercyjnej jest również elementem strategii wydawnictwa Ikar, które kierując się kryterium popularności, publikuje kolejne tomy z serii powieści dla dzieci i młodzieży o Panu Samochodziku Zdzisława Nienackiego⁵⁸. Długą tradycję w Słowacji mają również tłumaczenia literatury

⁵⁴ Wcześniejsze części powieści A. Sapkowskiego w słowackim przekładzie to *Boży bojownicy / Boží bojovníci*. Prel. K. Chmel. Bratislava 2005; *Wieczny ogień / Svetlo večné*. Prel. K. Chmel. Bratislava 2006.

⁵⁵ „Dej strhujúci, množstvo odkazov na záhadné artefakty, čo navodzuje štýl Dana Browna”. [Dominika Dánať]. Por. http://www.slovart.sk/knihy-v-slovenskom-a-ceskom-jazyku/beletria/detekтивne-romany/smrť-v-breslau.html?page_id=7001 [Data dostępu: 6.06.2014].

⁵⁶ Słowacki pisarz w swojej twórczości eksperymentuje z kodami kultury popularnej, m.in.: *science fiction*, *fantasy*, powieść szpiegowska, powieść detektywistyczna, powieść w stylu cyberpunk, niwelując przepaść między kulturą „wysoką” i „niską”. Uznany w Słowacji za twórcę postmodernistycznego. Por. http://pl.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Horv%C3%A1th [Data dostępu: 20.06.2014].

⁵⁷ Współczesną polską fantastykę w słowackim horyzoncie odbioru reprezentuje antologia *Żelazny generał. Antológia polskej fantastiky*. Prel. M. Ferko, M. Králik. Bratislava 2006.

⁵⁸ *Pan samochodzik i Fantomas / Pán Tragáčik a Fantomas* (2007), *Pan Samochodzik i Kapitan Nemo / Pán Tragáčik a Kapitán Nemo* (2007), *Pan Samochodzik i zagadki Fromborka / Pán Tragáčik a záhady Fromborku* (2007), *Pan Samochodzik i tajemnica tajemnic / Pán Tragáčik a tajomstvo nad tajomstvami* (2008), *Pan Samochodzik i dziwne szachownice / Pán Tragáčik a čudné šachovnice* (2008), *Pan Samochodzik i Winnetou / Pán Tragáčik a Winnetou* (2008). Wraz z wcze-

dla najmłodszych. Tu, wśród wyborów, dominuje przede wszystkim popularna w Polsce twórczość: Jana Kazimierza Siwka, autora takich książeczek dla dzieci, jak: *Kopareczka śpioszka / Bager Spáčik* (2007, 2009), *Radiowozik Czarus / Autičko Očko* (2007), *Policajt* (2009)⁵⁹ w przekładach Toňi Revajovej i Beatrice Čulmanovej (wyd. Slovart, wyd. Príroda); Marcina Przewoźniaka, autora popularnej w Polsce serii o Agatce (*Agátkine príbehy a huncútstva*, 2008) w słowackim przekładzie Sybili Mislovičovej (wyd. Matys); Joanny Olech, autorki książeczki pt. *Pompon w rodzinie Fisiów (Pompon v rodine Rybárikovcov)*, 2009) w przekładzie Marianny Petríncovej (wyd. Slovart). Nie brakuje w tym wyborze również najważniejszego polskiego pisarza dla najmłodszych, twórcy Misia Uszatka, Czesława Janczarskiego, którego książka zatytułowana *Wiosna Misia Uszatka / Jar Mačka Uška* w przekładzie Marianny Minárikovej-Prídavkovej ukazała się w 2009 r. w wydawnictwie Ikar. Na rynku słowackim funkcjonuje również religijna literatura dla dzieci i młodzieży. Polskie Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, w kooperacji z wydawnictwem Spoločnosť katolíckeho apoštolátu SAC Pallotíni, wydaje słowackie przekłady książeczek dla dzieci o treści religijnej, między innymi Doroty Koziół czy Joanny Krzyżanek (*Jan Paweł II, czyli jak Karolek został papieżem / Ján Pavol II. alebo ako sa Karolko stal pápežom*) w tłumaczeniu Martiny Holečkovej. Na szczególną uwagę w przypadku tego typu literatury zasługują refleksyjne rozważania pt. *Nasz chleb powszedni / Náš každodenný chlieb* (2007) ks. Mieczysława Malińskiego oraz jego bajki dla dzieci *Opowieści anielskie / Anjelská poviestka* (2007) w tłumaczeniu Štefana Komy, wydane przez bratysławskie wydawnictwo Štúdio F⁶⁰.

Publikacja przekładów literatury polskiej w słowackich czasopismach przyjmuje inny kierunek i strategię. Zauważalny staje się fakt wyboru tekstów spośród przedstawicieli najmłodszego, debiutującego pokolenia pisarzy. W czasopiśmienniczych wyborach dominuje poezja. Czasopismo „Dotyky”, redagowane przez Radovana Brenkusa, redaktora wydawnictwa Pectus, w swoim *Bloku młodej polskiej poezji (Blok mladej poľskej poézie)* skupia się na utworach młodych i „obietujących” adeptów poezji, którzy debiutowali w Polsce po 2005 r. (Beata Jagieła, Monika Kuształ, Agata Linek, Jarosław Flawiusz Duleba, Agnieszka Gruba, Agnieszka Leśniewska, Małgorzata Stachowiak-Schreyner, Andrzej

śniejszy przekładami, które ukazywały się w latach 1990—2006, tworzą one bardzo popularną w Słowacji dwunastotomową serię.

⁵⁹ Jego książki: *Kaczuszka Pogaduszka, Kopareczka Śpioszka, Kotka Ślicznotka, Radiowozik Czarus, Bajka o Lwie* (w publikacji Wydawnictwa Wilga), zostały przetłumaczone na różne języki, m.in.: norweski, litewski, czeski, węgierski, francuski. Tradycja słowackich przekładów twórczości tego autora sięga 2003 r., kiedy to w wydawnictwie Matys ukazała się seria traktująca o zwierzętach (*Môj zajačik, Moje mačiatko, Moje šteňatko, Moje teliatko*) w przekładzie Pavla Štefanika.

⁶⁰ To już kolejne wydanie dzieł ks. Malińskiego w Słowacji, który zapisał się w kręgu słowackiego horyzontu odbioru zbiorem bajek dla dzieci opublikowanym w 1995 r. Por. M. Maliński: *Bajki nie tylko dla dzieci / Štvrtý kráľ (príbehy nielen pre deti)*. Prel. J. Hvišč. Bratislava 1995.

Kulig, Agnieszka Tomczyk, Iwona Zych, Kaja Cyganik, Juliusz Erazm Bolek, Rafał T. Czachorowski, Dariusz Łukaszewski, Miłosz Kamil Manasterski, Karol Samsel). O kryterium wyboru decyduje w tym przypadku chęć uzupełnienia wiedzy słowackiego czytelnika o nieznane utwory i nowe segmenty procesu historycznoliterackiego.

Czasopisma „Fragment”, „Rak”, „Revue svetovej literatúry”, „Romboid”, „Slovenské pohľady” z kolei w swojej strategii wyboru na plan pierwszy wysuwają kryterium aktualności, decydując się na publikacje znaczących kulturowo współczesnych zjawisk literackich. W ich wyborach dominuje współczesna poezja twórców starszych pokoleń (Stanisława Grochowiaka, Jarosława Iwaskiewicza, Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Adama Zagajewskiego, Stanisława Barańczaka, Marka Rymkiewicza, Wisławy Szymborskiej, Jana Twardowskiego, Jerzego Harasymowicza, Janusza Koniusza, Mariana Grześczaka, Juliana Kornhausera, Julii Hartwig, Karola Wojtyły, Bohdana Urbankowskiego, Franciszka Nastulczyka). Poezję średniego pokolenia reprezentują Piotr Sommer i Jacek Podsiadło, a poezję tzw. roczników sześćdziesiątych Marcin Świetlicki i Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki.

Mimo szerokiej oferty wydawniczej, dużej liczby propozycji, zaangażowania tłumaczy i redaktorów w tworzenie komplementarnej wizji polskiej literatury współczesnej, jej znajomość w Słowacji nie jest rozpowszechniona. Sięgają po nią na ogół poloniści, pisarze, humaniści, polonofile, w mniejszym stopniu laicy. Prawdopodobieństwo przeczytania dobrej polskiej literatury przez słowackiego odbiorcę jest jednak o wiele większe niż możliwość przeczytania dobrej słowackiej literatury przez odbiorców polskich. Dzięki spójnej, skomasowanej współpracy tłumaczy, wydawców, sieci księgarń, krytyki literackiej, wydawców literackich i kulturalnych portali internetowych, wydawców czasopism, polska literatura zajmuje stałe miejsce w słowackiej świadomości literackiej. Opinie krytyczne, komentarze, eseje publikowane w prasie i Internecie powodują, że nowe przekłady funkcjonują w kręgu słowackich odbiorców, nawiązując równocześnie międzyliteracki dialog z literaturą rodzimą. Wiara, że proponowana literatura może zyskać popularność, stać się literaturą godną uwagi, przekonanie o tym, że wartość artystyczna przełożonych dzieł sama się na rynku obroni, umożliwiła przekroczenie granic własnej kultury, przewartościowanie własnej perspektywy oglądu. Konkluzja w przypadku analizy przekładów literatury polskiej w Słowacji może być jedna. Słowakom udało się osiągnąć to, czego nie udało się Polakom. Za pomocą przekładów literatury polskiej zdołali nawiązać aktywny międzykulturowy dialog.

Marta Buczek

Poľská literatúra v slovenských prekladoch po roku 2007 Resumé

Resumé

Marta Buczek — autorka príspevku pod názvom *Poľská literatúra v slovenských prekladoch po roku 2007* charakterizuje poľskú literatúru, ktorá bola preložená na Slovensku v rokoch 2007—2013. Vo svojom príspevku sa zaobera aj súčasnými slovenským knižným trhom, ktorý zverejňuje preklady poľskej literatúry, slovenskými vydavateľstvami a prekladateľmi. Podrobne analyzuje prekladovú literatúru z ohľadom na jej vstup do nového literarného kontextu.

Kľúčové slova: poľská literatúra v slovenskom preklade, poľská literatúra na Slovensku, slovenský prekladatelia poľskej literatúry, slovenské vydavateľstva poľskej literatúry, umelecký preklad.

Marta Buczek

Polish Literature in Slovak translations after 2007

Summary

Marta Buczek — the author of the article *Polish Literature in Slovak translations after 2007* describes in detail the Polish literature which was translated in Slovakia in the years 2007—2013. In her article she also deals with contemporary Slovak publishers market which publishes translations of Polish literature, Slovak publishers and Slovak translators. She analyzes translation literature with view of its entry into a new literary context.

Key words: Polish literature in Slovak translation, Polish literature in Slovakia, Slovak translators of Polish literature, Slovak publishers of Polish literature, literary translation.

Przekłady

słoweńsko-polskie i polsko-słoweńskie

Przekłady
Literatur
Słowiańskich

Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Frančič Franjo:** *Dež, dež / Deszcz, deszcz*. Tłum. Olga Lalić-Krowicka. W: F. Frančič: *Nikoli*. Koper, Društvo prijateljev zmernega napredka, 2013, s. 128—129 [poezja].
2. **Jezernik Božidar:** *Non cogito ergo sum: arheologija neke šale / Naga wyspa: gulag Tity*. Tłum. Joanna Pomorska, Joanna Sławińska. Gorlice, Wydawnictwo Czarne, 2013, 357 s. [proza naukowa].
3. **Kušar Meta:** *Ljubljana / Lublana*. Tłum. Miłosz Biedrzycki, Katarina Šalamun-Biedrzycka. Mikołów, Instytut Mikołowski, 2013, 47 s. [poezja].
4. **Novak Maja:** *Karfanaum ali as killed / Karfanaum, czyli as killed*. Tłum. Wojciech Domachowski. Mikołów, Instytut Mikołowski & Stowarzyszenia Triglav—Rysy, 2013, 270 s. [proza].
5. **Portret kobiocy w odwróconej perspektywie. 12 poetek z Czech, Słowenii, Ukrainy.** Wybór i przekład: Zofia Bałdyga [z j. czes.], Agnieszka Będkowska-Kopczyk [z j. słoweń.] i Aneta Kamińska [z j. ukr.]. Posłowie Anna Kałuża. Katowice, Wydawnictwo „FA-art”, 2013, 355 s. [poezja].

Portret słoweński

Jovanovski Alenka

Kako narediti pravo izbiro / Jak dokonać właściwego wyboru, s. 180—183.

Ljubljanska razglednica srbski poeziji / Lublańska pocztówka do poezji serbskiej, s. 196—197.

Materin jezik / Język matki, s. 190—193.

Pesem za Violeto Parra / Wiersz dla Violety Parry, s. 194—195.

Priprave na praznik v Salòju / Przygotowania do święta w Salò, s. 184—185.

Skrivnosti modrih / Tajemnice uczonych, s. 186—187.

V galeriji naroda / W galerii narodu, s. 198—199.

Vojna in mir / Wojna i pokój, s. 188—189.

Zasilna obleka / Ubranie awaryjne, s. 200—201.

Z Literaturinega protestnega branja v Gromki: politika ne sme izgnati pesmi / Z odczytu Protestu Literatury w klubie Gromka: polityce nie wolno zniwezczyć poezji, s. 176—177.

Korun Barbara

Hannah Arendt poroča o sojenju Eichmannu Jeruzalem, Izrael, maj 1962 / Hannah Arendt w raporcie z procesu Eichmanna Jerozolima, Izrael, maj 1962, s. 148—149.

Ko sem prišla, je nad moim... / Gdy przybyłam, nad moim..., s. 130—131.

Kot volkulja sem razgrizla... / Jak samica wilka rozszarpałam zębami..., s. 144—145.

Kraljeva palača se sveti od marmorja in stekla... / Pałac królewski błyszczy marmurem i światłami..., s. 132—133.

Moje življenje je pametnejše od mene... / Moje życie jest mądrzejsze ode mnie..., s. 146—147.

Monika Levinski, mlada prostovoljka v predsedniški kampaniji Washington, ZDA, 20. stoletje / Monika Levinski, młoda wolontariuszka w kampanii prezydenckiej Washington, USA, XX wiek, s. 128—129.

Strah... / Strach..., s. 136—137.

Še malo, pa bo dan, visok in svetel... / Jeszcze chwila, a nastanie dzień, wysoki i jasny..., s. 142—143.

Tu sem, objemi me... / Jestem tu, obejmij mnie..., s. 138—139.

Želela sem govoriti bolj čisto... / Chciałam mówić czyściej..., s. 140—141.

Velikonja Nataša

'a vidiš, kaj delajo ostareli aktivisti'... / 'no widzisz, co robią podstarzali aktywiści'..., s. 164—165.

kaj delamo... / co robimy..., s. 156—157.

ko bi mi kdo povedal, kaj je prav in kaj ne... / gdyby tak ktoś mi powiedział, co dobre, a co nie..., s. 154—155.

sarah schulman, ameriška umetnica... / sarah schulman, amerykańska artystka..., s. 166—167.

sedimo torej jeseni pred galerijo... / siedzimy więc jesienią przed galerią..., s. 168—169.

se spominjate mest in rdečega albuma... / pamiętacie miasta i czerwony album..., s. 170—171.

skratka, toliko polagam v besede... / no więc, tak bardzo wierzę w słowa..., s. 160—161.

to so prav gotovo bili najlepší dnevi... / to z całą pewnością były najpiękniejsze dni..., s. 158—159.

upam, da pišeš pogrošne zgodbe... / mam nadzieję, że piszesz tanie opowiadania..., s. 172—173.

zbudila sem se ob petih zjutraj in potem malo brala... / obudziłam się o piątej rano, potem trochę czytałam..., s. 162—163.

6. **Šalamun Tomaž**: *Letni čas / Pora roku*. Tłum. Miłosz Biedrzycki. Mikołów, Instytut Mikołowski, 2013, 79 s. [poezja].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Literatura na Świecie” 2013, nr 5/6.

Čučnik Primož

Ah, pridi in objemi me... / Ach, przyjdź i obejmij mnie..., s. 310—311.

Aj, moje breztežno... / Oj, moje bezwładne..., s. 318—319.

Imam uho, ki gleda... / Mam ucho, które patrzy..., s. 314—315.

In razbitje bo tako nenadno... / I katastrofa przyjdzie tak znienna..., s. 314.

In še stavek za iztaknjeno oko... / I jeszcze zdanie o wylupionym oku..., s. 319—320.

In uho ostane brez glave... / I ucho zostaje bez głowy..., s. 317—318.

Ker si navajen videti... / Ponieważ jesteś przyzwyczajony widzieć..., s. 323—324.

Postale so napačna sled... / Zwodniczym śladem są słowa..., s. 322—323.

Saj, ker na dnu brezdanjega... / Skoro wszak na dnie bezdennego..., s. 320—322.

Slabo si slišal. Skozi eno uho... / Źle słyszałeś. Jednym uchem..., s. 324—325.

Število ušes je sto... / Liczba uszu to sto..., s. 315—316.

To je moja šestintrideseta sezona / To mój trzydziesty szósty sezon..., s. 310.

To, kar sem izgubil... / To, co straciłem..., s. 311.

Umirajoče telo... / Umierające ciało..., s. 312.

V očesu mi je zraslo uho... / W oku urosło mi ucho..., s. 309.

V pet pesmih je glasno... / W pięciu wierszach jest wszak głośno..., s. 316—317.

Vsak posebej... / Każdy osobno..., s. 313.

Zato se umiri, smrtnik... / Toteż uspokój się, śmiertelniku... Tłum. Adam Wiedemann, s. 312—313 [poezja].

Kocbek Edvard

Blažena pesem / Zbawienna pieśń, s. 102.

Čarovnik / Czarownik, s. 77—78.

Čudno dogajanje / Dziwne zdarzenie, s. 100—101.

Jesenska igra / Jesienna gra, s. 86.

Kje so brezmadežne / Gdzie są ci bez zmazy, s. 104—105.

Mrtveci / Umarli, s. 107.

(Kako tiho se premikate mimo nas / Jak cicho przemykacie obok nas)

Mrtveci / Umarli, s. 82—83.

(Na zrkla jim je padla rosa / Na oczach mi osiadła rosa)

- Ni več gospodarja / Nie ma już gospodarza*, s. 89—90.
Nočna slovesnost / Nocna uroczystość, s. 87.
Nočni obred / Nocna ceremonia, s. 78.
Ob sveči / Przy zapalanej świecy, s. 85.
O neredu sveta / O nieporządku świata, s. 88—89.
Orfejeve sanje / Sen Orfeusza, s. 109—111.
Pomlad / Wiosna, s. 81—82.
Poziv / Wezwanie, s. 80.
Pretresljiva sivka / Wzruszająca lawenda, s. 103.
Rajski spomin / Rajskie wspomnienie, s. 108—109.
Starodavna prilika / Starodawna przypowieść, s. 103—104.
Strašen spomin / Straszne wspomnienie, s. 108.
Ta večer je igrača / Ten wieczór to zabawka, s. 83—84.
Tihotapstvo / Przemyt, s. 84—85.
Tudi čez ta prepad moram / Przez tę przepaść też muszę, s. 101.
Vse je mogoče / Wszystko jest możliwe, s. 106—107.
Zdaj sva sama / Teraz jesteście sami. Tłum. Adam Wiedemann, s. 105—106
 [poezja].

Komelj Miklavž

- Govorjenje, ki ga slišim / Mówienie, które słyszę...*, s. 236—237.
Hibernacija / Hibernacja, s. 233—235.
Obisk / Odwiedziny, s. 244—246.
Pozdrav Cesareju Paveseju / Pozdrowienie Cesarego Pavese, s. 248—249.
Z listov, ki so celo v mojih rokah... / Z kartek, co nawet w moich rękach...,
 s. 246—247.
*Zdavnaj obljubljena (vmes večkrat uničena) pesem / Od dawna zapowiadany
 (a w międzyczasie wielokrotnie niszczone) wiersz*. Tłum. Adam Wiede-
 mann, s. 237—244 [poezja].

Lainšček Feri

- Nedotakljivi / Nietykalni*. Tłum. Joanna Pomorska, s. 17—41 [proza].

Pepelnik Ana

- barka / barka*, s. 163—164.
celo večnost / nawet wieczność, s. 166—167.
hitro v ritmu / szybko o rytmie, s. 165—166.
iz kadra / z kadru, s. 162—163.
iz povedi / z przepowiedni, s. 157—158.
kako se čisto izgine / jak się całkiem ginie, s. 168—169.
kanal / kanał, s. 161—162.
*o wszechświecie**, s. 164—165.
razgled / widok, s. 167—168.
skloni / odmiany, s. 160—161.
slike / obrazy, s. 159—160.

sonet / sonnet. Tłum. Adam Wiedemann, s. 158 [poezja].

Šalamun Tomaž

Iz očiščenih grup / Z oczyszczonych grup, s. 288.

Kopalnica / Łazienka, s. 286.

Ni brazgotin / Bez blizn, s. 287.

Ob Grajeni / Ob Grajeni, s. 281–282.

Pesem / Wiersz, s. 282–283.

Kje sem? / Gdzie jestem?

Posadka / Załoga, s. 278–279.

Pravilo / Twierdzenie, s. 286.

Rože / Kwiaty, s. 280–281.

Skrita goba za miljenje iz plavega Jadrana / Ukryta gąbka z błękitnego Adriatyku, s. 283–284.

Temna očala / Ciemne okulary, s. 278.

Triptih / Tryptyk, s. 279–280.

Veslanje pod mostovi / Wisłowanie pod mosty, s. 277.

Villa dei Pini / Villa dei Pini. Tłum. Adam Wiedemann, s. 283 [poezja].

2. „Migotania” 2013, nr 1 (38).

Šalamun Tomaž

Gibki mrtvi gradijo svoj dvor / Zwinni umarli budują swój pałac z czerwonej cegły, s. 29.

Lepa dolina vali kugle v štalo / Piękna dolina toczy kule do obory, s. 29.

Oči odpira in zapira / Otwiera i zamyka oczy, s. 28.

Rosa / Rosa, s. 28.

Zginiti v pravljici, prebosti si noge / nikać w baśni, przekłuć sobie nogi, s. 28.

Znoreti od sreče / Zwariować ze szczęścia. Tłum. Miłosz Biedrzycki, s. 29 [poezja].

3. „Migotania” 2013, nr 4 (41).

Mazzini Miha

Ostanki ljubezni / Resztki miłości. Tłum. Monika Gawlak, s. 27 [proza].

Opracowała *Monika Gawlak*

**Przekłady literatury słoweńskiej w Polsce
w latach 2007—2013 — komentarz**

**Slovenian literature translations published in Poland
between 2007—2013 — the commentary**

Monika Gawlak

Uniwersytet Śląski, gawlak.monika@gmail.com

Data zgłoszenia: do 31.03.2014 — Data recenzji i akceptacji: 30.09.2014

Key words: literary translation, Reception of Slovenian literature, cultural politics, translations in Poland.

Kontakty polsko-słoweńskie w dziedzinie kultury sięgają co najmniej epoki romantyzmu¹, a pierwsze przekłady poezji słoweńskiej, wiersze France Prešerna, pojawiły się w Polsce w 1871 r.² Z jednej strony trudno mówić o szerokiej świadomości czytelniczej na temat literatury słoweńskiej i o jej oddziaływaniu na polską literaturę, z drugiej natomiast obserwować można znaczny wzrost liczby przekładów z literatury słoweńskiej po 1991 r., a więc po uzyskaniu przez Słowenię nie-

¹ Wówczas (dokładnie w latach 1822—1827) Matija Čop, uważany za pierwszego słoweńskiego polonistę, przebywał we Lwowie, gdzie kontaktował się z zamieszkałymi tam polskimi intelektualistami i stał się miłośnikiem literatury polskiej. Wiedzę o niej szerzył po powrocie do Lublany. Z poezją Adama Mickiewicza zaznajomił słoweńskiego wieszcza France Prešerna, co w pewnej mierze znalazło wyraz w jego twórczości. Nieco później, bo w latach 1837—1839, do Lublany został internowany polski etnograf i działacz niepodległościowy Emil Korytko. Zaczął on gromadzić utwory ludowe z tamtych terenów; z jego inicjatywy powstał zbiór *Slovenske pesmi kranjskiga naroda*. Za: *Poljsko-slovenski odnosi*. W: *Enciklopedija Slovenije*. T. 12. Ljubljana, s. 114—115.

² Były to przekłady wierszy: *Prosto srce*, *Prošnja*, *Oglar*, które znalazły się w artykule pt. *Odrodzona słoweńska narodowość*, zamieszczonym w miesięczniku „Biblioteka Warszawska”. Artykuł nie był podpisany, dlatego można tylko przypuszczać, że jego autorką, jak i autorką przekładów, była polska poetka i tłumaczka Seweryna Duchinińska. Za: *Poljsko-slovenski odnosi...*, s. 115.

podległości³. W latach 2007–2013 w Polsce ukazały się przekłady prozy i poezji słoweńskiej zarówno jako osobne publikacje książkowe, jak i teksty zamieszczone w czasopismach i w prasie codziennej (również dodatkach). Pojawiły się także publikacje o charakterze antologii oraz wydania będące rezultatem warsztatów translatorskich. Mimo że przekłady wielu twórców słoweńskich ukazały się jedynie w wydawnictwach ciągłych, takich jak: „Literatura na Świecie”, „Migotania”, „Czas Kultury”, „Tekstualia”, „Korespondencja z Ojcem”, „Fragile”, „Pogranicza”, „Zeszyty Literackie”, „Herito”, „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik”, w komentarzu będąc brane pod uwagę przede wszystkim wydawnictwa zwarte⁴. Choć publikacje książkowe cechuje niewątpliwie trwałość, w momencie wydania to czasopismo dociera do większej liczby odbiorców. Jego zasięg jest jednak na tyle krótkotrwały, że w konsekwencji książka w znacznie większym stopniu kształtuje świadomość literacką kultury sekundarnej. Wydania książkowe niejednokrotnie opatrzone są słowem wstępnym lub komentarzem tłumacza, co dodatkowo wzbogaca wiedzę odbiorcy i w razie potrzeby oswaja go z obcością. Tatjana Jamnik zwraca również uwagę na ważną cechę publikacji zwartych, a mianowicie „staranność, z jaką są przygotowywane, która po części jest pochodną dłuższego niż w przypadku czasopism procesu wydawniczego”⁵. Z wymienionych względów wydanie książkowe ma szansę odegrać podobną rolę, jak oryginał w kulturze prymarnej, a więc ma szansę stać się funkcjonalnym ekwiwalentem oryginału⁶.

W omawianych latach w Polsce ukazało się: dziewięć powieści słoweńskich autorów, dwa tomy prozy naukowej, jeden tom krótkiej prozy, sześć tomików autorskich poezji, pięć antologii, pięć wydań będących rezultatem warsztatów translatorskich oraz dwie publikacje dla dzieci i młodzieży. Cieszy fakt, że obecnie można zaobserwować wzrostową tendencję publikowania przekładów literatury słoweńskiej, bo wzrasta też potrzeba jeśli już nie stworzenia, to umocnienia i dopełnienia obrazu kultury słoweńskiej w świadomości polskiego odbiorcy, pewnego „stereotypu kulturowego, który społeczność czytająca przyswaja wraz z przybywaniem kolejnych tekstów”⁷. Martina Ožbot zwraca uwagę na stopnio-

³ Na ten temat również M. Kopycyk: *Terra (ki je vedno manj) incognita: O položaju slovenske literature na Poljskem po letu 1991*. In: *Preseganje meje. Slovenski slavistični kongres*. Red. M. Hladnik. Zagreb 2006, s. 191–196.

⁴ We wskazanym okresie ukazały się także wydania broszur publikowane na potrzeby spotkań autorskich czy wydania internetowe przekładów literackich z literatury słoweńskiej niebędące czasopismami, które nie zostały tutaj uwzględnione.

⁵ T. Jamnik: *Przekłady literatury słoweńskiej w Czechach i w Polsce w latach 1990–2006*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie 1990–2006*. Wyd. 2. Red. B. Tokarz. Katowice 2010, s. 295–313.

⁶ Por. B. Tokarz: *Między osobistym a społecznym aspektem przekładu*. W: *Socjologiczne aspekty przekładu*. Red. P. Fast. Katowice 2004, s. 13–31.

⁷ K. Wołek: *Obecność trzeciej kultury w przekładzie małych literatur. Na przykładzie literatury chorwackiej*. W: *Nieznane w przekładzie*. Red. J. Konieczna-Twardzikowa. Kraków 2006, s. 171.

wość i czasochłonność tego procesu, przywołując ustalenia Venutiego w kontekście rozpowszechniania literatury słoweńskiej w innych kulturach⁸. Choć w ostatnich latach liczba przekładów literatury słoweńskiej wzrasta, wciąż jest ona niewystarczająca, by można było mówić o mniej lub bardziej utrwalonym stereotypie kulturowym.

Niewątpliwie pisarzem i publicystą, którego twórczość jest najpełniej zaprezentowana w Polsce, jest Drago Jančar. Na polskim rynku ukazały się zarówno jego eseje — w tomach *Terra incognita* (1993)⁹ i *Eseje* (1999), opowiadania — *Pogled angela / Spojrzenie anioła* (2002), jak i powieści. Po 2007 r. była to powieść *Katarina, pav in jezuit / Katarina, paw i jezuita* (2010)¹⁰. Wszystkie wymienione utwory przełożyła znakomita tłumaczka Joanna Pomorska, specjalizująca się w przekładzie prozy, znana z bardzo trafnych makrowyborów translatorskich. Jančar rozpoznawany jest w Polsce przede wszystkim jako komentator aktualnych i minionych wydarzeń społecznych, kulturalnych, politycznych dotyczących Słowenii czy szerzej południowej Słowiańszczyzny. Wpisuje się w zapoczątkowany w Polsce przez Adama Michnika i Czesława Miłosza dialog na temat Europy Środkowej, europejskości, kwestii tzw. małych narodów i wyzwania na przyszłość, a więc podejmuje tematy ważne dla polskiego intelektualisty, choć być może nieco już dziś przebrzmiałe. Wydana w omawianym okresie powieść Jančara *Katarina, paw i jezuita* ukazała się w małym, lecz prestiżowym wydawnictwie Pogranicze, zaangażowanym w promowanie kultury tzw. małych ojczyzn Europy Środkowo-Wschodniej. Publikacja ta ma więc szansę dotrzeć do szerokiego kręgu czytelników, wydawnictwo dba bowiem o promocję swoich przedsięwzięć. Dodatkowo powieść ta nominowana była w 2011 r. do Literackiej Nagrody Europy Środkowej „Angelus”, przyznawanej w zakresie twórczości prozatorskiej. Warto też wspomnieć o wysokiej jakości przekładów tłumaczki. Bożena Tokarz uważa, że przekłady Pomorskiej są bliskie równoznaczności, że „dzięki swemu kunsztowi i kompetencjom zapewniła [ona] słoweńskiemu pisarzowi współczesnemu miejsce w polskim obiegu czytelnicznym”¹¹. Szkoda, że w publikacjach przekładów Jančara brak jakichkolwiek wprowadzeń, słów wstępnych czy komentarzy, które przybliżyłyby kontekst twórczości autora lub kontekst tematyczny.

Poetą słoweńskim, którego twórczość została w Polsce zaprezentowana najpełniej, jest natomiast Tomaž Šalamun. Do tej pory opublikowano sześć jego

⁸ M. Ožbot: *Problemi posredovanja slovenskih literarnih besedil v tuje kulture*. In: *Prevaljanje Prešerna*. Red. M. Ožbot. Ljubljana 2001, s. 388—393.

⁹ W nawiasach podaję rok wydania polskiego przekładu.

¹⁰ W 1988 r. ukazał się *Galjot / Galernik*, w 1997 r. *Posmehljivo poželenje / Drwiące żądze*, a w 2014 r. *To noč sem jo videl / Widziałem ją tej nocy*, wszystkie wydania w tłumaczeniu Joanny Pomorskiej.

¹¹ B. Tokarz: *W perspektywie poznania i projekcji. O polskim przekładzie zbioru esejów Drağa Jančara „Terra incognita”*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 2, cz. 1: *Formy dialogu międzykulturowego w przekładzie artystycznym*. Red. B. Tokarz. Katowice 2011, s. 269—282.

tomów poetyckich¹²; po 2007 r. ukazał się tomik *Letni čas / Pora roku* (2013) w przekładzie Miłosza Biedrzyckiego. Šalamun jest poetą rozpoznawanym wśród polskich twórców kultury (zwłaszcza wśród poetów), kilkakrotnie gościł w Polsce, i z pewnością można mówić o swoistym dialogu twórczym, który niestety nie został jeszcze szczegółowo zbadany. Rozpoznawalny jest również poeta Primož Čučnik. Dotąd ukazały się dwa jego tomy — wybór wierszy *Zapach herbaty* (2002) oraz tomik *Praca i dom* (2009), przygotowywany w ramach pierwszej edycji konkursu na Nagrodę Literacką *Europejski Poeta Wolności* w 2010 r., którego organizatorem jest miasto Gdańsk. W przypadku obu wymienionych tomów współautorem tłumaczeń był poeta Adam Wiedemann. Twórcy (Čučnik i Wiedemann) *explicite* wskazują na inicjowanie relacji intertekstualnych między swoimi tekstami, a podobieństwo poetyk oraz wybory w zakresie translacji świadczą o pokrewieństwie ideowym, światopoglądowym i estetycznym poetów¹³. Zarówno Šalamun, jak i Čučnik to poeci przynależący do literatury o mniejszym zasięgu oddziaływania, którzy najpełniej zaistnieli w szeroko pojmowanym życiu literackim polskiej kultury przyjmującej (prócz przekładów potwierdzają to także wieczory autorskie — obaj słoweńscy poeci po raz ostatni gościli w Polsce w 2013 r., nominacje do nagród, uczestnictwo w festiwalach).

Najważniejszą publikacją przekładów poezji w omawianym okresie jest jednak długo wyczekiwany wybór wierszy najwybitniejszego słoweńskiego poety okresu międzywojnia, reprezentującego tzw. słoweńską awangardę historyczną — Srečka Kosovela. Jest to publikacja wyjątkowa z wielu powodów. Po pierwsze, chodzi o wybitną osobowość twórczą, prekursorską pod wieloma względami poetykę, o poezję ponadczasową, bliską współczesnemu odbiorcy i jednocześnie będącą świadectwem ważnych dla poety (zmarłego w 1926 r. w wieku 22 lat) doświadczeń historycznych, kulturowych i politycznych. Po drugie, tom *Kalejdoskop* (2012) stanowi bardzo staranny i obszerny wybór wierszy (wyboru 112 utworów dokonali: tłumaczka Karolina Bucka Kustec oraz badacze twórczości Kosovela Bożena Tokarz i Iztok Osojnik). Wybór jest zatem reprezentatywny, obejmuje całość dorobku poety i prezentuje impresjonistyczne, ekspresjonistyczne oraz (najpóźniej ujawnione) konstruktywistyczne wiersze Kosovela. Po trzecie, publikacja jest dwujęzyczna, a więc skierowana zarówno do odbiorcy polskojęzycznego, jak i słoweńskojęzycznego, pozwala również na badanie mikrowyborów translatorskich, co jest cenne nie tylko dla badaczy przekładu, chroni bowiem przed zbyt-
nim podporządkowaniem oryginału kulturze przyjmującej. Po czwarte wreszcie, tom, prócz noty redakcji, opatrzony jest dwiema obszernymi przedmowami znawców twórczości Srečka Kosovela — polskiej badaczki, historyk literatury

¹² Wcześniejsze zbiory to: *Wiersze* (1979), *Straszne święta* (1996), *brati: ljubiti / czytać: kochać* (2002), *Poker* (2002) oraz *Jablan / Jabłoń* (2004).

¹³ Por. M. Gawlak: *Podwojony dialog — przekładu i twórczości własnej — ujęcie komparatystyczne?* W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 5, cz. 1: *Wzajemne związki między przekładem a komparatystyką*. Red. B. Tokarz. Katowice 2014.

i przekładoznawczyni Bożeny Tokarz¹⁴ oraz słoweńskiego pisarza i antropologa Iztoka Osojnika¹⁵. Obie przedmowy zamieszczone zostały w języku polskim i słoweńskim. Oprócz tego, że stanowią wprowadzenie w specyfikę twórczości słoweńskiego poety, otwierają również szerokie pole kontekstów interpretacyjnych. Całość publikacji jest zatem starannie przemyślana i zredagowana. Dzięki niej Srečko Kosovel ma wreszcie szansę ukazać polskiemu czytelnikowi kunszt swej różnorodnej, wyprzedzającej czas powstania, wielotematycznej i wielowymiarowej poezji, stawiającej liczne pytania o kondycję człowieka, o stan i istotę kultury, a także o wartości etyczne.

Pozostali poeci słoweńscy, których autorskie tomiki wydane zostały w Polsce w latach 2007—2013, to twórcy współcześni, urodzeni po 1950 r. literaci: Franjo Frančič, Iztok Osojnik i Meta Kušar. Tomik pierwszego z nich zatytułowany *Dwie tęcze / Dve mavrici* (2009), przetłumaczony przez Olę Lalić-Krowicką, opublikowany został w niszowym, niezależnym wydawnictwie Krośnieńska Oficyna Wydawnicza. Trudności w dotarciu do niego ma więc nawet słowenista. Pozostałe dwa tomiki wydał Instytut Mikołowski, który regularnie publikuje tłumaczenia literatury słoweńskiej, nie ma jednak szerokiej dystrybucji, ale jest współorganizatorem wydarzeń kulturalnych z udziałem twórców słoweńskich. Zbiór wierszy Iztoka Osojnika pt. *Spodnie na niebie* (2012) to wybór z kilku tomików poety dokonany przez tłumacza Marcina Warmuza. Publikację opatrzone ciekawie skonstruowanym *Posłowiem epistolarnym*, będącym osobistą refleksją na temat poezji Osojnika dwóch słoweńskich krytyczek literackich — Alenki Jovanovski i Jelki Štrajn, oraz badaczki literatury, komparatystki Darji Pavlič. Poezja Osojnika, choć wymagająca i hermetyczna, ma szansę zainteresować polskiego czytelnika choćby wielością i różnorodnością nawiązań intertekstualnych, zarówno do tekstów literackich, naukowych, jak i tekstów będących symbolami popkultury. Jest tym samym wysoce erudycyjna, a jednocześnie staje się „lustrem chaotycznego świata”¹⁶. Tomik Mety Kušar pt. *Lublana* (2013) to przekład pojedynczego, trzeciego tomu autorki dokonany przez Katarinę Šalamun-Biedrzycką i Miłosza Biedrzyckiego. To pierwszy w Polsce odrębny tomik tłumaczeń słoweńskiej poezji, którego autorką jest kobieta.

¹⁴ Bożena Tokarz w 2004 r. opublikowała monografię poświęconą twórczości Kosovela: *Między destrukcją a konstrukcją. O poezji Srečka Kosovela w kontekście konstruktywistycznym*, będącą pierwszą w Polsce naukową prezentacją twórczości poety. Książka ta w 2013 r. została przetłumaczona i wydana także w Słowenii.

¹⁵ Iztok Osojnik od wielu lat jest zaangażowany w promocję twórczości Kosovela w świecie, jest m.in. pomysłodawcą i współorganizatorem festiwalu kultury słoweńskiej „Zlati čoln” / „Złota łódź”, który odbywa się od 2010 r. również w Polsce, a jego nazwa pochodzi od tytułu jedyne go tomiku przygotowanego przez Kosovela, którego niestety autor nie zdążył wydać. Autorski układ wierszy w nim zamieszczonych rozpadł się przy zbieraniu spuścizny poetyckiej przedwcześnie zmarłego poety.

¹⁶ D. Pavlič: *Posłowia epistolarna*. W: I. Osojnik: *Spodnie na niebie*. Tłum. M. Warmuz. Mikołów 2012, s. 85.

Wracając do słoweńskiej prozy wydanej w Polsce w omawianym okresie, należy wspomnieć, że rok po roku wydane zostały dwie powieści Vlada Žabota, pisarza ciekawego ze względu na przynależność do nurtu słoweńskiej fantastyki regionalnej¹⁷. Mowa mianowicie o powieściach *Sukub* w tłumaczeniu Ewy Ziewiec (2009) i *Wilcze noce* (2010) w przekładzie Marleny Grudy; obie pozycje ukazały się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego. W recepcji wymagającej prozy Žabota pomocne są obszernie wstępy zamieszczone w obu książkach pióra badaczki literatury słoweńskiej Bożeny Tokarz. Wprowadzenia te określają specyfikę prozy, wskazują ważne wątki interpretacyjne, umieszczają ją w kontekście biografii i twórczości autora oraz współczesnej prozy słoweńskiej (roczników sześćdziesiątych), określanej jako postmodernistyczna¹⁸. Pojawiają się w nich także wyjaśnienia dotyczące roli literatury w kulturalnym życiu Słowenii czy roli Prekmurja w świecie kreowanym przez pisarza. Wstępy stanowią zatem swoiste kompendia wiedzy wzbogacającej kręgi interpretacyjne odbiorcy sekundarnego. Jest to ważne również z tego względu, że proza Žabota jest niewątpliwie wielowymiarowa, niełatwa w interpretacji, wymagająca od czytelnika zaangażowania i otwartości na to, co nie do końca zrozumiałe i jednoznaczne. Bożena Tokarz stwierdza, że „zainteresowanie prozą pisarza poza granicami Słowenii wynika — w znacznej mierze — z dwóch przyczyn: z niedostatecznej znajomości literatury słoweńskiej, a przede wszystkim ze swoistej poetyki Žabota, ukształtowanej w procesie globalizacji, czyli dzięki aktywnemu uczestniczeniu pisarskiej wyobraźni w tym, co globalne, przez to, co lokalne”¹⁹. Na uwagę czytelnika i tłumacza zasługuje „zarówno ze względu na wartość artystyczną, koncepcję antropologiczną, jak i na wpisana w strukturę fabuły refleksję metaliteracką”²⁰.

Z kolei słoweńscy powieściopisarze: Jani Virk, Miha Mazzini, Goran Vojnović, Vinko Möderndorfer, Franjo Frančič i Maja Novak, w mniejszym stopniu zaprezentowani zostali na polskim rynku wydawniczym. W interesującym nas okresie bowiem ukazała się tylko jedna powieść każdego z nich. Wszyscy (prócz Vojnovicia) należą do generacji tzw. roczników sześćdziesiątych i reprezentują nurt określany przez Toma Virka jako *mlada slovenska proza*. Dostępne przekłady prezentują polskiemu odbiorcy ciekawy, choć bardzo skromny i selektywny, wybór słoweńskiej prozy przelomu XX i XXI w.

Powieść Janiego Virka pt. *Śmiech za drewnianą przegrodą* (2007) w przekładzie Joanny Pomorskiej jest interesująca zarówno ze względu na ukazane realia — tło społeczne titowskiej Jugosławii lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku,

¹⁷ Termin autorstwa Alojziji Zupan-Sosič odnoszący się do prozy zawierającej elementy realistyczne i fantastyczne, której akcja umiejscowiona jest w regionach Słowenii, takich jak: Prekmurje (Feri Lanišček), Prlekija (Vlado Žabot), Istra (Marjan Tomšič). Por. A. Zupan-Sosič: *Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman*. Maribor 2006, s. 70—71.

¹⁸ Por. T. Virk: *Postmoderna in 'mlada slovenska proza'*. Maribor 1991.

¹⁹ B. Tokarz: *Wstęp*. W: V. Žabot: *Sukub*. Tłum. E. Ziewiec. Katowice 2009, s. 7.

²⁰ B. Tokarz: *Wstęp*. W: V. Žabot: *Wilcze noce*. Tłum. M. Gruda. Katowice 2010, s. 16.

jak i z powodu zmiennej perspektywy narracji (dziecka i osoby dorosłej), pozwalającej z jednej strony szczegółowo przybliżyć realia, a z drugiej obnażyć absurd komunistycznej rzeczywistości. Polski czytelnik może odnaleźć w niej także pewne podobieństwo do twórczości Olgi Tokarczuk, zwłaszcza jeśli chodzi o podejmowaną tematykę poszukiwania tożsamości, odmienności oraz łączenie realizmu i metafizyki. Dla recepcji nie bez znaczenia pozostaje fakt, że powieść została opublikowana w Wydawnictwie Czarne, w serii „Inna Europa Inna literatura”, która ma przybliżyć Polakom literatury mało znane, a wartościowe i godne uwagi, powstałe w krajach geograficznie nieodległych. Wydawnictwo zadbało o zorganizowanie cyklu spotkań autorskich z Virkiem, które wpisywały się w akcję promocyjną powieści.

Powieść Franja Frančiča *Domovina, bleđa mati* (2010) w przekładzie Olgi Lalić-Krowickiej została wydana, podobnie jak jego tomik poezji, w wydawnictwie bardzo niszowym — Krośnieńska Oficyna Wydawnicza. W jej przypadku brak oficjalnej dystrybucji, dlatego też nie można liczyć na jej zaistnienie w świadomości czytelniczej.

Powieści Mihiy Mazziniego w tłumaczeniu Wojciecha Domachowskiego pt. *Pies* (2008), Vinka Möderndorfera w tłumaczeniu Tomasza Łukaszewicza pt. *Miłości Sinobrodego* (2011) oraz Maji Novak *Karfanaum ali as killed* (2013) w tłumaczeniu Wojciecha Domachowskiego reprezentują nurt prozy kryminalno-psychologicznej. Warto zwrócić uwagę na tłumaczenie tytułu pierwszej z nich, który w oryginale brzmi *Telesni čuvaj*. Tłumacz mógł wybrać ekwiwalent ‘ochroniarz’, ‘osobisty/prywatny ochroniarz’, o wiele bardziej podkreślający kryminalno-sensacyjny charakter powieści i bliższy oryginałowi. Decyduje się jednak na ekwiwalent *Pies* jako polską wersję tytułu, co w kontekście fabuły nie jest bezzasadne. Choć taki tytuł wydaje się mniej atrakcyjny, asocjuje na powieść przygodową, młodzieżową i *eksplicite* zawiera informacje metatekstowe niezakładane przez tytuł oryginalny. Powieść kryminalna w różnych odmianach jest obecnie w Polsce bardzo popularna zarówno wśród czytelników, jak i wydawców (wystarczy wspomnieć powieści Marka Krajewskiego czy Marcina Wrońskiego, a także cieszące się dużą popularnością kryminały skandynawskie). Dlatego też wybór tekstów wydaje się trafny i podyktowany aktualnymi potrzebami odbiorców kultury przyjmującej. Niestety, powieść Mazziniego ukazała się w niszowym wydawnictwie Grube Ryby, publikującym obecnie w głównej mierze filmy w formie nośników cyfrowych. Trudno zatem mówić o jej zaistnieniu w szerszej, pozasławistycznej czy nawet pozasłoweńskiej świadomości.

Nieco inaczej jest w przypadku powieści Novak i Möderndorfera. Pierwszą wydało małe, lecz rozpoznawalne wydawnictwo Instytutu Mikołowskiego²¹,

²¹ Rok przed wydaniem powieści i po jej opublikowaniu w Polsce gościła jej autorka. Wiele spotkań autorskich miało miejsce m.in. w siedzibie wydawnictwa w Mikołowie, ale także w Katowicach, Krakowie, Warszawie czy Bielsku-Białej.

natomiast druga opublikowana została w wydawnictwie Międzymorze, którego celem jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi literatur słowiańskich. Wydawnictwu temu zawdzięczamy kilka przekładów słoweńskiej prozy, na przykład przekład debiutanckiej powieści Gorana Vojnovicia *Čefurji raus! — Czufurzy raus!* (2010) w tłumaczeniu Tomasza Łukaszewicza²². W tym przypadku, biorąc pod uwagę makrowybór tłumacza, należy podkreślić jego kompetencje pragmatyczne. Nie tylko wybrał utwór, który odniósł sukces w prymarnej przestrzeni literacko-kulturowej i stanowił „artystyczną niespodziankę” dla czytelników i badaczy, lecz trafnie ocenił również potrzebę tematyki dotyczącej wielokulturowości i subkultury w bieżącym życiu literackim. O ile w Polsce pojawiły się powieści wprowadzające tematykę subkultury (Masłowska, Witkowski), o tyle problematyka wielokulturowości i relacji międzykulturowych prawie nie zaistniała (prócz kilku opowiadań)²³. Tłumacz kierował się zatem potrzebą poszerzenia wrażliwości poznawczej i emocjonalnej oraz możliwością odkrycia nowych obszarów doznań estetycznych przez rodzimy krąg odbiorców²⁴. Kierowała nim również ciekawość innej kultury i marginalnych zjawisk w jej obszarze. Powieść Vojnovicia miałyby zatem szansę zainspirować, otworzyć na inność, wzbogacić przestrzeń mentalną literatury przyjmującej. Należy dodać, że jest to słoweńska powieść, która ukazała się w Polsce z najmniejszym (jedynie rocznym) dystansem czasowym w stosunku do publikacji oryginału.

Warto dodać, że wszystkie wskazane publikacje przygotowane przez wydawnictwo Międzymorze opatrzone są wprowadzeniami, przybliżającymi sylwetkę autora i wyjaśniającymi ważne konteksty interpretacyjne, a niekiedy bariery, na jakie natrafił tłumacz (zwłaszcza w przypadku powieści Vojnovicia). Doceniając wszystkie przedsięwzięcia wydawnicze, warto ich inicjatorom zasugerować większą dbałość o jakość przekładów, konsultację językową nie tylko w odniesieniu do języka słoweńskiego, ale też polskiego oraz dogłębniejszą interpretację przekładanych utworów, której następstwem powinna być odpowiednia strategia translatorska.

Pisarzem, który został zaprezentowany w Polsce przede wszystkim jako autor krótkich form prozatorskich jest Aleš Čar. Wydano dwa tomy jego opowiadań: *V okvari / Awaria* (2006) w tłumaczeniu Wojciecha Domachowskiego oraz *Made in Slovenia* (2008) w tłumaczeniu Tomasza Łukaszewicza. Oba tomy opublikowały wydawnictwa niezależne, środowiskowe i niszowe.

²² Na temat przekładu tej powieści por. M. Gawlak: *Tożsamość Čefura w polskim przekładzie powieści Gorana Vojnovicia pt. „Čefurji raus!”*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 3, cz. 1: *Bariery kulturowe w przekładzie artystycznym*. Red. B. Tokarz. Katowice 2012, s. 13—31; K. Szafraniec: *Problemy stylistyczno-językowe w tłumaczeniu powieści „Czufurzy raus!” na język polski*. W: *Teoretyczne i praktyczne aspekty badań semantyki i stylistyki tekstu*. Red. J. Wierziński, A. Tsoj, A. Ginter, A. Kamińska. Łódź 2012, s. 76—90.

²³ Por. P. Janikowski: *Polska literatura najmłodsza w kontekście problematyki translatoologicznej*. Katowice 2008, s. 117.

²⁴ Por. B. Tokarz: *Wzorzec, podobieństwo, przypominanie*. Katowice 1998, s. 61.

We wskazanym okresie sześciu lat opublikowano w Polsce kilka różnego typu antologii zawierających przekłady literatury słoweńskiej. Niewątpliwie wartość antologii tkwi w różnorodności prezentowanych twórców i z pewnością sięgnie po nią czytelnik pragnący wyrobić sobie ogólne zdanie na temat twórczości wybranego kraju, okresu, autora. Nierzadko jednak utwory pojedynczego artysty giną wśród innych tekstów²⁵. Nakładem wspomnianego już wydawnictwa Międzymorze ukazały się dwie antologie — *Antologia słoweńskiego krótkiego opowiadania. Noc w Lublanie*²⁶, prezentująca twórczość prozatorską wielu autorów i różnorodność tematyczną, oraz antologia współczesnej poezji słoweńskiej pt. *Równoległa realność* (2010). W obu tych pozycjach w przekładach wielu tłumaczy (głównie najmłodszej generacji) pojawiają się ważne nazwiska słoweńskich poetów i pisarzy oraz w większości jedne z najbardziej reprezentatywnych tekstów poetyckich i krótkich form prozatorskich tłumaczonych wcześniej na wiele języków. Antologia *Noc w Lublanie* stanowi więc panoramę słoweńskiego krótkiego opowiadania, przekrojowo prezentuje słoweńską twórczość literacką ostatniego trzydziestolecia oraz łączy w sobie wiele kierunków literackich, stylów i poetyk. Pojawiają się w niej takie nazwiska, jak: Andrej Blatnik, Berta Bojetu, Dušan Čater, Nejc Gazvoda, Polona Glavan, Milan Kleč, Boštjan Seliškar, Andrej E. Skubic, Suzana Tratnik czy Igor Zabel (ze wspomnianych już: M. Mazzini, J. Virk, M. Novak i F. Frančič). Z kolei antologia *Równoległa realność* prezentuje teksty kilku poetów, których utwory ukazały się już wcześniej w polskim przekładzie w postaci osobnych tomów — Primož Čučnik, Tone Škrjanec, jak i w publikacjach ciągłych — Ana Pepelnik, Gregor Podlogar, Jure Jakob. Wybór zaprezentowanych w niej utworów jest tak skromny, że zastrzeżenie może budzić nazwanie jej antologią, a brak jakiegokolwiek komentarza (prócz notek biograficznych poetów) znacznie utrudnia odbiorcy sekundarnemu umieszczenie prezentowanych poetów i ich utworów w kontekście współczesnej poezji słoweńskiej. Ważną publikacją o charakterze antologii jest również dwujęzyczne wydanie zatytułowane *Šesnaest slovenskih pesnic / Szesnaście poetek słoweńskich* (2011), prezentujące obszerny wybór kobiecej poezji, dokonany przez Agnieszkę Będkowską-Kopczyk, Tatjanę Jamnik oraz Michała Kopczyka. To pierwsza w Polsce publikacja książkowa przybliżająca dorobek współczesnych poetek słoweńskich. Znalazły się tu wiersze: Alji Adam, Miriam Drev, Kristiny Hočevar, Stanki Hrastelj, Alenki Jensterle Doležal, Barbary Korun, Taji Kramberger, Vidy Mokrin-Pauer, Any Pepelnik, Katji Plut, Barbary Pogačnik, Jany Putrle Srdič, Luciji Stupicy, Natašy Velikonji, Maji Vidmar oraz Lučki Zorko. Wybrano zatem poetki współczesne, urodzone po 1960 r., twórczo aktywne; utwory tylko niektórych z nich były wcześniej publikowane w Polsce. Motywacją do stworzenia antologii poezji kobiecej była

²⁵ Por. B. Tokarz: *Między osobistym a społecznym aspektem przekładu...*, s. 13.

²⁶ Warto dodać, że nie stanowi ona ekwiwalentu tak samo zatytułowanej antologii opowiadań wydanej w Słowenii, dlatego też tytuł może być mylący.

dla autorów wyboru wyraźna dysproporcja w liczbie opublikowanych w Polsce tłumaczeń autorstwa kobiet i mężczyzn ze Słowenii. Kryterium ilościowym stał się wymóg posiadania przez autorki dwóch opublikowanych tomów poezji. Dzięki tej pozycji czytelnik ma okazję zapoznać się z najnowszą twórczością słoweńskiej sceny literackiej. Ponieważ jednak antologia wydana została w Słowenii, przez Stowarzyszenie Pisarzy Słoweńskich (Društvo slovenskih pisateljev), i brak jej dystrybucji, w Polsce praktycznie jest nieosiągalna (znajduje się jedynie w niektórych uniwersyteckich bibliotekach slawistycznych). W 2013 r. ukazała się publikacja o podobnym charakterze, prezentująca jednak twórczość tylko trzech Słowenek, będąca inicjatywą Wydawnictwa „FA-art”. W tej antologii, zatytułowanej *Portret kobiecy w odwróconej prerspektywie. 12 poetek z Czech, Słowenii i Ukrainy*, zamieszczone zostały utwory: Alenki Jovanovski, Barbary Korun i Natašy Velikonji. Wyboru autorek i tekstów oraz ich tłumaczeń dokonała Agnieszka Będkowska-Kopczyk. Zdecydowała się ona także na prezentację wierszy tworzącej w Słowenii Macedonki Lidiji Dimkovskiej (w przedmowie do tomu sama przyznaje, że decyzję tę można uznać za kontrowersyjną). W zestawieniu bibliograficznym przekłady tej poetki zamieszczone zostały w części poświęconej literaturze macedońskiej. Wybór poetek słoweńskich w antologii FA-artu, choć skromny, ma z jednej strony zaprezentować trzy odmienne poetyki, a z drugiej jest „kolejnym krokiem na drodze do dialogu kultur”²⁷.

Warto odnotować także publikacje będące pokłosiem warsztatów translatorskich organizowanych corocznie w Bielsku-Białej. W trzech tomach zatytułowanych *Przekładka* (2009, 2010, 2011) ukazały się przekłady uczestników warsztatów, powstałe najczęściej w bezpośredniej konsultacji z samymi autorami, którzy zapraszani są do udziału w warsztatach. Zbiory prezentują zatem poezję i prozę autorów współczesnych, niejednokrotnie najnowsze ich osiągnięcia. Do przekładów dołączone są komentarze tłumaczy wskazujące na najważniejsze trudności napotkane w procesie translacji oraz wyjaśniające niektóre wybory. Zaprezentowni w trzech tomach twórcy to: Miklavž Komelj, Maja Novak, Miha Mazzini, Andrej E. Skubic, Andrej Blatnik, Marcello Potocco, Meta Kušar, Iztok Osojnik, Lucija Stupica, Matej Krajnc, Dušan Merc, Jure Potokar, Ksenia Jus — Xenia, Suzana Tratnik.

Można przypuszczać, że wybory słoweńskiej prozy i poezji wydanej w Polsce podyktowane były w dużej mierze ciekawością innej kultury; cechuje je umiejętność wydobycia dzieł godnych uwagi, ale również chęć wzbogacenia literatury rodzimej. Prawdopodobnie na niektóre wybory miała wpływ osobista znajomość z pisarzem. Czynnikiem ten — na co zwraca uwagę Tatjana Jamnik — wydaje się ostatnio odgrywać ważną rolę w promocji literatury słoweńskiej²⁸,

²⁷ A. Będkowska-Kopczyk: *Poetki z południa Słowiańszczyzny. Portret słoweński w odwróconej perspektywie*. W: *Portret kobiecy w odwróconej perspektywie. 12 poetek z Czech, Słowenii i Ukrainy*. Katowice 2013, s. 125.

²⁸ Por. T. Jamnik: *Przekłady literatury słoweńskiej w Czechach i w Polsce...*, s. 311.

także ze względu na łatwiejszy sposób uzyskania praw autorskich. Niestety, nawet jeśli się je ma, opublikowanie utworu literatury słoweńskiej (i ogólnie literatury peryferyjnej) w Polsce nie jest łatwe. Większość ze wskazanych publikacji ukazała się dzięki pomocy finansowej: Fundacji Trubarja (Trubarjev sklad), Instytutu Książki Republiki Słowenii (Javna agencija za knjigo RS) lub Stowarzyszenia Pisarzy Słoweńskich (Društvo slovenskih pisateljev), Ministerstwa Kultury Republiki Słowenii (Ministrstvo za kulturo RS), Stowarzyszenia Triglav-Rysy (i Marka Dolžana) czy też sponsorów. Bez zaangażowania miłośników kultury słoweńskiej, dla których jej rozpowszechnianie i promowanie jest na ogół ważniejsze niż korzyści materialne, prawdopodobnie publikacje te nie ukazałyby się.

Większość ze wskazanych książek została odnotowana przez krytyków literackich, komentatorów, publicystów lub samych czytelników. Ukazały się recenzje w gazetach, dodatkach kulturalnych, tygodnikach²⁹ i w Internecie, jednak ich charakter jest nietrwały, dlatego w dłuższej perspektywie nie wpływają one na poziom recepcji. Wydaje się, że najważniejszym czynnikiem w kształtowaniu obrazu literatury i kultury słoweńskiej i jej rozpowszechnianiu w Polsce staje się ranga wydawnictwa, serii wydawniczej i rozpoznawalność nazwiska autora, co zgodne jest z ustaleniami słoweńskiej badaczki Martiny Ožbot:

pri posredovanju besedil slovenske književnosti pomembni so tako besedilni dejavniki kot zunajbesedilne oz. situacijske okoliščine [...]. Sem lahko prištevalmo — vsaj ko gre za knjižne izdaje — elemente, kot so prominentnost založbe oz. njena promocijska spretnost, knjižna zbirka, v katero je prevod umeščen, vplivnost prevajalca in pisca uvoda oz. spremene besede v ciljni kulturi, interes medijev za posamezna prevedena besedila itd.³⁰

Słoweńska proza (oprócz utworów Jančara i Virka) i poezja (prócz utworów Čučnika) ukazywały się w Polsce w wydawnictwach niezależnych, lokalnych, niskonakładowych i niskobudżetowych (dlatego trudniej o ich promocję). Z punktu widzenia recepcji nie można zatem mówić o powodzeniu, trwałym zaistnieniu ważnych reprezentantów literatury słoweńskiej, choć dostępne recenzje są w większości bardzo pozytywne. Wydaje się więc, że osoby, które po nią sięgnęły, rozpoznały jej potencjał.

W komentarzu brano pod uwagę jedynie publikacje zwarte, oprócz nich jest wiele tekstów literatury słoweńskiej zaprezentowanych w całości (krótsze formy) bądź jedynie we fragmentach — w czasopismach, broszurach czy wydaniach internetowych. Szczegółowe informacje dotyczące konkretnych wydań zawiera

²⁹ Na przykład: „Życie Warszawy”, dodatek do „Dziennika”, „Tygodnik Powszechny”, dodatek do „Gazety Wyborczej”.

³⁰ M. Ožbot: *Problemi posredovanja slovenskih literarnih besedil v tuje kulture...*, s. 392.

*Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w latach 2007—2012*³¹ oraz zamieszczona w niniejszym tomie, obejmującym 2013 r.

Na podstawie wskazanych przekładów poezji i prozy, ale również w przypadku dramatu³² można śmiało stwierdzić, że potrzeba tworzenia pewnego stereotypu kulturowego kształtowanego na podstawie lektury tekstów kultury prymarnej w przypadku kultury słoweńskiej nadal jest palącą. Polska musi jeszcze zadbać o stworzenie adekwatnego kanonu tekstów literatury słoweńskiej. Na słoweńskim rynku czytelnym obecne są tłumaczenia utworów wszystkich najważniejszych reprezentantów literatury polskiej, w Czechach zaś — literatury słoweńskiej, a są to przecież rynki o wiele mniejsze. Jedynie biorąc pod uwagę wszystkie tłumaczenia, również te zamieszczone w antologiach i czasopiśmiennicze, można stwierdzić, że przynajmniej jeden tekst większości współczesnych autorów słoweńskich obecny jest na rynku polskim. Chociaż i tak stworzony na podstawie lektury tych wszystkich tłumaczeń obraz słoweńskiej literatury byłby siłą rzeczy jedynie fragmentaryczny. Myśląc o tworzeniu i utrwalaniu adekwatnego obrazu kultury słoweńskiej oraz o promocji literatury słoweńskiej w Polsce, tworząc odpowiednią politykę kulturalną w tej kwestii, niewątpliwie warto brać pod uwagę wskazane przez Martinę Ožbot czynniki. Wyrażna tendencja wzrostowa (zwłaszcza w ostatnich latach) publikacji słoweńskiej literatury pozwala mieć nadzieję, że jej popularyzacja w Polsce także będzie miała tendencję wzrostową. Konsekwentnie realizowana polityka kulturalna i wydawnicza oraz odpowiednia strategia popularyzatorska mogą przyczynić się do wzbogacającego, twórczego dialogu między literaturami.

³¹ Por. *Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w latach 2007—2012*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 4, cz. 2: *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (2007—2012)*. Red. B. Tokarz. Katowice 2014.

³² W Polsce po 1991 r. przetłumaczone zostały zaledwie dwa dramaty słoweńskie: *Antygona* Dušana Jovanovicia (1994) i po dziesięciu latach *Vladimir* Matjaža Zupančiča (2004). Oba opublikowane były w czasopiśmie „Dialog” i oba przetłumaczyła Joanna Pomorska. Tylko w przypadku drugiego z nich doszło do inscenizacji teatralnej. Por. M. Gawlak: *Poljski prevodi slovenskih dram v letih 1991—2005*. W: *Slovenska dramatika. Obdobja 31*. Red. M. Pezdirc Bartol. Ljubljana 2012, s. 85—92.

Monika Gawlak

Prevodi slovenske literature na Poljskem v letih od 2007 do 2013 — komentar

Povzetek

Komentar predstavlja prevode slovenske literature, izdane na Poljskem v letih 2007—2013. V tem obdobju so izšli prevodi slovenske proze (mdr. Jančarja, Virka, Žabota, Mazzinija, Vojnoviča, Möderndorferja, Frančiča, Novakove) in poezije (mdr. Šalamuna, Čučnika, Kosovela, Franči-

ča, Osojnika, Kušarjeve) — tako v knjižni obliki kot tudi v revijalnih in časopisnih objavah. Izšle so še druge publikacije, kot so antologije ter zvezki, ki so sad prevajalskih delavnic. Komentar zajema knjižne izdaje, saj prav te oblikujejo literarno zavest sekundarne kulture. Razveseljivo je, da trenutno lahko opazimo vse več objav prevodov slovenske literature, saj se povečuje tudi potreba po dopolnitvi in izostritvi slike slovenske kulture v zavesti poljskega prejemnika, nekega »kulturalnega stereotipa«, ki ga bralci usvajajo s prihajajočimi besedili.

Kar zadeva recepcijo, se zdi ključnega pomena, da so prevodi slovenskih avtorjev izšli v samozaložbah ali pri lokalnih založnikih (z izjemo Jančarja, Virka in Čučnika). Razvidno je, da bi bilo koristno ustanoviti dosledno kulturno in založniško politiko ter zagotoviti ustrezno širitveno strategijo, ki bi prispevala k okrepljenemu in razširjenemu tvornemu dialogu med slovensko in poljsko literaturo.

Ključne besede: literarno prevajanje, recepcija slovenske literature, kulturna politika, prevodi na Poljskem.

Monika Gawlak

Slovenian literature translations published in Poland between 2007—2013 — the commentary

Summary

The commentary constitutes a presentation of Slovenian literature translations published in Poland between 2007—2013. In mentioned period of time the translation of prose (among others written by Jančar, Virk, Žabot, Mazzini, Vojnovic, Möderndorfer, Frančič, Novak) and Slovenian poetry (Šalamun, Čučnik, Kosovel, Frančič, Osojnik, Kušar) appeared both as independent book publications as well as texts presented in periodicals and regular press. Also publications printed as anthology and releases which were a result of translation workshops were developed. In the commentary the author's concern focuses mainly on books publications due to the fact that they are shaping the literary awareness of secondary culture. It is comforting that presently the increasing tendency for publishing translations of Slovenian literature can be observed. There is a growing need to strengthen and complement the image of Slovenian culture in the Polish reader's consciousness, a kind of "cultural stereotype" which the reading community assimilate along with the growth of another texts. From the perspective of reception the most important issue seems to be that translations of Slovenian authors (besides Jančar, Virk and Čučnik) were published by independent, local and niche publishing houses. It is clearly seen that creating a coherent cultural-publishing strategy and providing appropriate popularizing strategy would contribute to enriching, creative dialogue between Slovenian and Polish literature.

Key words: literary translation, Reception of Slovenian literature, cultural politics, translations in Poland.

Bibliografia przekładów literatury polskiej w Słowenii w 2013 roku

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

1. **Biedrzycki Miłosz**: *Vrlina špargljev* [wybór]. Izbr. in prev. Katarina Šalamun-Biedrzycka. Ljubljana, Lud Šerpa, 2013, 59 s. [poezja].
[...] *chodź, nie opuszczaj mnie światło / Pridi, ne zapusti me*, s. 44—45.
[...] *rok zawinął ogonem i macha teraz krótkim / leto je zavrtelo rep in zdaj maha s kratkim*, s. 34.
[...] *trzydziesty lutego / tridesetega februarja*, s. 35.
8 / 8, s. 59.
9 / 9, s. 5.
9 obrazów z życia czerepu / 9 slik iz življenja lobanje, s. 30.
18 z dwoma wulgarnymi wyrazami / 18 z vulgarnima izrazoma, s. 8.
Aktualne / Aktualno, s. 54.
Die Schapka / Die Schapka, s. 52.
Hold (dwa sonety) / Poklon (dva soneta), s. 23—24.
Hold (sierpień 1936) / Poklon (avgust 1936), s. 47.
Imperium / Imperij, s. 36.
In Again Again / In Again Again, s. 26.
In Line Again Again / In Line Again Again, s. 25.
Jest miesiąc czerwiec / Je mesec junij, s. 22.
Kielce widelce / Kielce vilice, s. 20.
Kropelka / Kapljica, s. 53.
Librowszczyzna / Librovščina, s. 57—58.
Misternie, misteriosamente / Subtilno, subterráneo, s. 43.
Mitteleuropa / Mitteleuropa, s. 6.
(*Móglby być tytuł: Andrzej Sosnowski pisze i zaraz drze na kawałki list do Jacka Podsiadły*) / (*Naslov bi bil lahko: Andrzej Sosnowski piše in takoj trga na koščke pismo Jacku Podsiadłu*), s. 17—18.
najgroźniejsze jest jednak powietrze, ostrzegają naukowcy / Najbolj nevaren je itak zrak, opozarjajo znanstveniki, s. 21.
Niedaleko Jowisza / V bližini Jupitra, s. 56.
Nie wiem o co chodzi / Ne vem, za kaj gre, s. 55.

- O doniosłości klasy robotniczej / O pomembnosti delavskega razreda*, s. 7.
pan X / Gospod X, s. 28.
Patrz, Ościuszko / Glej, Ościuszko, s. 10—11.
Po czasie znajdujesz (Alexandria ad Aegyptum) / Čez kakšen čas najdeš (Alexandria ad Aegyptum), s. 46.
Prawo / Zakon, s. 12—13.
Prosta historia / Resnična zgodba, s. 14—16.
Romek Pazur (bez wysiłku) / Romek Pazur (brez napora), s. 41—42.
Równowaga sił / Ravnotežje moči, s. 51.
sałatka z czerwoną fasolą, doskonałe! / Solata z rdečim fižolom, odlično!, s. 40.
Sluchaj! tutaj, dni zmechacone / Poslušaj! tukaj, pomečkani dnevi, s. 39.
Spalato / Spalato, s. 9.
*Step stepa**, s. 32.
sznurki tak samo. tak, każdy sznurek / Vrvice prav tako. Ja, vsaka vrvica, s. 19.
Termos verzija (odlomki), s. 48—49.
Trzeszczą druty trzeszczą / Pokajo žice pokajo, s. 29.
Virtual Reality / Virtual Reality, s. 37.
Wiosna / Pomlad, s. 38.
*Wittek gospod**, s. 33.
Zbieszenie się prezenterki programu muzycznego kanału El-dżazira / O pohudičenju napovedovalke glasbenega programa na kanalu Al Džazira, s. 27.
Żywi / Živa, s. 50.
2. **Herbert Zbigniew**: *Revigo; Epilog Burzy / Rovigo; Epilog viharja*. Prev. Jana Unuk. Ljubljana, Književno društvo Hiša poezije, 2013, 131 s. [poezja].
 3. **Herling-Grudziński Gustaw**: *Inny świat / Drug svet*. Prevedla in spremno besedo napisala Jana Unuk. Ljubljana, Modrijan, 2013, 311 s. [proza].
 4. **Karpowicz Ignacy**: *Balladyny i romanse / Baladine in romance*. Prev. Jana Unuk. Ljubljana, Cankarjeva založba, 2013, 629 s. [proza].
 5. **Łoziński Mikołaj**: *Książka / Knjiga*. Prev. Jana Unuk. Ljubljana, Modrijan, 2013, 131 s. [proza].
 6. **Tryzna Tomek**: *Panna Nikt / Gospodična Nihče*. Prev. Klemen Pisk. Ljubljana, Sodobnost International, 2013, 462 s. [proza].

PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

1. „Poetikon: revija za poezijo in poetično” 2013, let. 9, št. 47—48.
Grynberg Henryk
Amerykańska baśń / Ameriška pravljica.
Do dzieci / Otrokom.
Dziedzictwo / Dediščina.
Humanum est / Humanum est.
Kropla krwi / Kaplja krvi.
Ludobójcza broń / Morilsko orožje.

Nietykalne / Nedotakljive.

Orfeusz II / Orfej II.

Ostatni / Zadnji.

Singularis / Singular.

Starożytne Los Angeles / Starodavni Los Angeles.

Topole / Topoli.

W dolinie wszystkich miasteczek / V dolini vseh mestec.

Z Księgi Rodzaju / Iz Geneze.

Z odkryć astronomicznych / Iz astronomskih odkritij.

Zostało we mnie / Ostalo je v meni. Prev. Jana Unuk, s. 151—165 [poezja].

Hartwig Julia

Alleluja / Aleluja.

Dajmonion / Dajmonion.

Do Williama Carosa Williama / Williamu Carlosu Williamsu.

Emily Dickinson / Emily Dickinson.

Hades / Had.

Jak uczcić miejsce / Kako počastiti kraj.

Jasne niejasne / Jasno nejasno.

Kot Maurycy / Maček Mavricij.

Morze wyrzuciło / Morje je izvrglo.

Nie pytać / Ne spraševati.

Nie wie / Ne ve.

Niewinność / Nedolžnost.

No tak / Seveda.

Nocą wiatr / Ponoči veter.

Obudź się / Prebudi se.

Powiedz rabbi / Povej rabi.

Słowo / Beseda.

Spotkanie / Srečanje.

Tak będzie / Tako bo.

To nieprzyzwoite tak zakłopotać ich w biały dzień / Nespodobno je da jih pri belem dnevu spravljaš v tako zadrego.

Tygrys w domu / Tiger v hiši.

Uciekam uciekam / Bežim bežim.

W podróży / Na potovanju.

Wspomnienie zguby / Spomin na izgubo.

Zona / Cona. Prev. Jana Unuk, s. 132—148 [poezja].

2. „Poetikon: revija za poezijo in poetično” 2013, let. 9, št. 49—50.

Herbert Zbigniew

Album Orwella / Orwellov album.

Do Henryka Elzenberga w stulecie jego urodzin / Henryku Elzenbergu ob stoletnici rojstva.

Guziki / Gumbi.

Książka / Knjiga.

Mademoiselle Corday / Mademoiselle Corday.

Pacyfik III (Na Kongres Pokoju) / Pacifik III (ob mirovnem kongrsu).

Ręce moich prodków / Roke mojih prednikov.

Wilki / Volkovi.

Žyciorys / Življenjepis. Prev. Jana Unuk, s. 108—119 [poezja].

3. „Sodobnost” 2013, let. 77.

Biedrzycki Miłosz

8 / 8.

Aktualne / Aktualno.

Die Schapka / Die Schapka.

Kropla / Kapljica.

Po czasie znajdujesz (Alexandria ad Aegyptum) / Čez kakšen čas najdeš (Alexandria ad Aegyptum).

Prawo / Zakon.

Równowaga sił / Ravnotežje moči.

Salatka z czerwoną fasolą, doskonale! / Solata z rdečim fižolom, odlično!

Wiosna / Pomlad. Prev. Katarina Šalamun-Biedrzycka, Miłosz Biedrzycki, s. 1400—1408 [poezja].

4. „Vilenica. 22. Mednarodni literarni festival” 2013.

Karpowicz Ignacy

Ości / Osti. Prev. Jana Unuk, s. 198—201 [proza].

Tokarczuk Olga

Najbrzydsza kobieta świata / Najgrša ženska sveta. Prev. Jana Unuk, s. 27—33 [proza].

Skoczek / Skakač. Prev. Jana Unuk, s. 54—65 [proza].

5. „Vpogled” 2013, let. 9, št. 15.

Bieńczyk Marek

Jedno zdanie (i „Przezroczyństwo” Kraków 2007) / En stavek (in „Prosojnost”, Krakov 2007). Prev. Lidija Rezončnik, s. 162—167 [proza].

Mańczyk Łukasz

*** *on tu mieszkał od dawna tylko ci nie mówiłem / od nekdam je živel tu a ti nisem povedal.*

*** *ryba resetuje się co trzy sekundy / riba se vsake tri sekunde resetira.*

Naśladowanie z Szymborskiej / Oponašanje Szymborske. Prev. Staša Pavlovič, s. 150—151 [poezja].

Tuwim Julian

Bal w operze / Operni bal. Prev. Anže Strehar, s. 159—160 [poemat].

Indeks autorów

A

Acevska Vesna 115, 122
Achtelik Aleksandra 99
Adam Alja 217
Adamczyk-Gutowska Małgorzata, zob. Gutowska-Adamczyk Małgorzata
Ajvaz Michal 102
Aladžić Viktorija 41
Aleksijewa Elena 31
Amejko Lidia 36
Andonovski Venko 122, 126
Andreevski Petre M. 117
Andreev Emil 21, 30–31
Andrić Radomir 140
Andrić Stanko 46, 57
Andruchowycz Jurij 69, 91
Andrzejewski Jerzy 33
Apollinaire Guillaume 12
Augustyn Józef 83

B

Babuchowski Andrzej 81
Bachnewa Kalina 32, 34, 36–37
Baczyński Krzysztof Kamil 65
Bagić Krešimir 50, 56–58
Bajo Ivan 166
Bakuła Bogusław 99–100
Balabán Jan 77–78, 98, 102–103
Balcerzan Edward 4, 15–16
Balla Vladimír 168, 170
Bałdyga Zofia 153, 155
Barańczak Stanisław 12, 142, 182, 199
Barański Marek 63
Bardijewska Liliana 61, 70
Bardijewski Henryk 62–63, 71
Bargielska Justyna 83, 99
Baron Roman 93
Bart Andrzej 117, 126

Bartoš Otakar 91
Basara Svetislav 139, 147
Bator Joanna 61, 85, 111, 117, 124–125
Bauman Zygmunt 85, 190
Bečka Jiří 91
Békés Pál 183
Bel Matej 184
Benešić Julije 48, 67
Benić Gordana 42
Berwiński Ryszard 35
Będkowska-Kopczyk Agnieszka 217–218
Białoszewski Miron 95
Biedrzycki Miłosz 153, 155, 223, 226
Bielecki Krzysztof 57
Bieńczyk Marek 226
Bilý Peter 161, 175
Bizio Krzysztof 36
Blatná Dana 103
Blatnik Andrej 217–218
Blažina Dalibor 72
Bochenek Mirosław 183
Bocian Marianna 65
Bodnárová Jana 171–172
Bogojević Dejan 147
Bogusławska Magdalena 117–118
Bojczew Christo 31
Bojetu Berta 217
Bokszański Zbigniew 92
Bolecki Włodzimierz 96
Bolek Erazm Juliusz 199
Bolińska-Walendzik Iwona 63
Bondy Ergon 77
Brenkus Radovan 161–162, 173–174, 183, 194–195, 198
Brown Dan 197
Brück Miroslav 170
Bruni Amelia 83
Březinská Sylvie 79

Buczek Marta 165, 185–186, 194–195
 Buczkówna Mieczysława 65
 Budrecki Lech 72
 Bujala Bogusław 65
 Bukowski Jacek 177
 Bukowski Piotr 11, 28, 46, 90, 142
 Bunčák Pavol 170
 Burnat Kazimierz 152
 Burzyńska Anna 36
 Byron George Gordon 12

C

Cecko Marcin 71
 Chabrowski Tadeusz 65
 Chlewiński Zdzisław 16
 Chmel Karol 184
 Chmelová Elena 167
 Chojnowski Zbigniew 83
 Chołoniewska Krystyna 70
 Chomałowska Beata 87
 Christow Dimityr 31
 Christowa Jonka 31
 Chrobák Jakub 78–79
 Chrobak Katarzyna 98
 Chrobak Marzena 14
 Chrobáková Stanislava 170
 Chutnik Sylwia 152, 182, 195
 Chwin Stefan 101, 187
 Cielesta Agnieszka 146
 Cieślar Joanna 236, 240
 Clyne Michael 15
 Crnjanski Miloš 148
 Cudak Romuald 89
 Cvetkovski Branko 115, 122
 Cyganik Kaja 183, 199
 Cyra Adam 83
 Czachorowski Rafał 199
 Czaczkowska Ewa K. 61
 Czaplínska Joanna 96–97
 Czechowicz Józef 95
 Czernski Piotr 71

Č

Čapek Karel 77, 93–94, 101–102
 Čar Aleš 216
 Čašule Kole 116, 122
 Čater Dušan 217
 Čepiševska-Mojsova Vesna 122
 Červenák Juraj 167, 173
 Čilić Škeljo Đurdica 61, 67–68, 71

Čingo Živko 124
 Čolović Ivan 145, 147
 Čop Matija 209
 Čučnik Primož 205, 212, 217, 219, 220–221
 Čúzy Ladislav 168, 171–172

Ć

Ćirlić Branko 124
 Ćosić Bora 131, 143, 145

D

Damborský Jiří 92
 Dánať Dominika 197
 Dąbrowska Maria 123
 Dąbrowski Tadeusz 71
 Debeljanow Dimczo 31
 De Bruin Edgar 103
 Dedecius Karl 15
 Degórska Izabela 70
 Dehnel Jacek 65, 70, 71, 153, 177, 182, 187, 188
 Dembińska-Pawelec Joanna 142
 Denemarková Radka 98
 Dienstbier Jiří 99
 Dimitrowa Kristin 31
 Dimkowska Lidija 109, 116, 122, 124, 218
 Dimowa Teodora 31
 Dobraczyński Jan 83
 Dobraková Ivana 161, 171–174
 Dobrew Dobromir 32
 Dobrewa Jana 31
 Dolžan Marko 219
 Domino Zbigniew 194
 Donew Kamen 31
 Drakul Simon 117
 Drakulić Slavenka 41, 46
 Drda Jan 94
 Drev Miriam 217
 Dubois Jacek 118, 124–125
 Dukaj Jacek 111, 117, 125–126
 Dulęba Jarosław Flawiusz 183, 198
 Dunin Kinga 36
 Dvořáčková Vlasta 83
 Dworjanowa Emilia 30
 Dziekoński Józef Bohdan 177, 197
 Dzień Mirosław 183

Đ

Đurđić Jovica 148

E

Enew Dejan 21, 30–31
 Engelking Leszek 165
 Escarpit Robert 13, 174
 Even-Zohar Itamar 11, 28, 46, 90
 Ewtimowa Zdrawka 30

F

Fabian Dušan 167
 Fabianowska Małgorzata 83
 Fajfer Zenon 155
 Farkaš Boris 188
 Fast Piotr 210
 Ferić Zoran 57
 Fiala Jiří 89
 Fiedorzuk Julia 71
 Filias-Gutkowska Hildegarda 183
 Filipek Małgorzata 98
 Flaszen Ludwik 72
 Foks Darek, też Foks Dariusz 57, 101, 192
 Frančič Franjo 203, 213–215, 217, 220–221
 Frączek Agnieszka 83
 Frišová-Šimečková Marta 187
 Froński Maciek 65
 Fučík Julius 94
 Fuks Ladislav 102

G

Gabryel Juliusz 71
 Gális Vladislav 185
 Gałązka Wojciech 28–29
 Gałczyński Konstanty Ildefons 71
 Gavran Miro 55–56, 60
 Gavura Ján 162, 175
 Gawlak Monika 165, 212, 216, 220
 Gazda Grzegorz 96
 Gazvoda Nejc 217
 Georgievski Taško 117
 Georgiew Walentin 30
 Ginter Anna 216
 Girovský Jozef 167
 Glavan Polona 217
 Gliński Antoni Józef 35
 Głowacki Janusz 70, 152, 196
 Głowiński Michał 13
 Goerke Natasza 57
 Gola Stanisław 183
 Gombrowicz Witold 61, 69, 87, 100–101, 111, 117, 125–126, 152, 155, 184, 190

Gospodinow Georgi 21, 29–31
 Goszczyńska Joanna 164, 166
 Goszczyński Seweryn 177, 197
 Góra Konrad 155
 Grabiński Stefan 87, 111, 117, 125
 Grabowski Artur 70
 Gregor Ján 187
 Groch Jakub Erik 193
 Grochola Katarzyna 117, 125
 Grochowiak Stanisław 199
 Gross Jan Tomasz 84
 Grotowski Jerzy 72
 Gruba Agnieszka 183, 198
 Grudzińska-Gross Irena 84
 Grupáč Marián 170
 Grynberg Henryk 224
 Grzebalski Mariusz 71
 Grześczak Marian 72, 199
 Guśniowska Marta 70
 Gutowska Małgorzata, zob. Gutowska-Adamczyk Małgorzata
 Gutowska-Adamczyk Małgorzata 111, 117, 124–125
 G'uzel Bogomil 122
 Gverić Petra 67

H

Habaj Michal 170
 Hajduk-Gawron Wioletta 99
 Hakl Emil 77, 98, 102–103
 Halík Tomáš 77
 Harasymowicz Jerzy 199
 Hartwig Julia 199, 225
 Hašek Jaroslav 93, 94, 101
 Haugová Mila 170
 Havel Václav 99, 101–102
 Herbert Zbigniew 35–36, 65, 68, 70–72, 101, 111, 117, 125, 152–153, 155, 182, 184–185, 188–189, 199, 224–225
 Herling-Grudziński Gustaw 100–101, 182, 224
 Hermans Theo 13
 Herz Barbara 91
 Heydel Magdalena, też Heydel Magda 11–12, 46, 90, 142
 Hillar Małgorzata 65
 Hirszowicz Maria 190
 Hladnik Miran 210
 Hłasko Marek 70
 Hochel Igor 168, 170–172, 184

Hočevar Kristina 217
 Hoffman Ivan 192
 Hollý Ján 184, 186
 Honet Roman 153
 Horacy 12
 Horňák Róbert 192
 Horváth Tomáš 185
 Hošková-Weissowá Helga 77
 Hrabal Bohumil 95, 101–102
 Hrastelj Stanka 217
 Hübner Zygmunt 196
 Hudák Pavol 161, 173
 Huelle Paweł / Pavel 33, 61, 64, 70, 84–85,
 183
 Hůlová Petra 77, 98, 102–103
 Hvišč Jozef 181–182
 Hvorecký Michal 167, 173

I

Igow Angeł 31
 Ilioski Vasil, też Vasil Iljoski 116, 122
 Ingarden Roman 13
 Injac Goran 146
 Iwaszkiewicz Jarosław 24, 156, 199

J

Jagielska Katarzyna 104
 Jagieła Beata 183, 198
 Jagodziński Andrzej S. 94
 Jakob Jure 217
 Jakóbiec-Semkowa Milica 98
 Jamnik Tatjana 210, 217–218
 Janaszek-Ivaničková Halina 30
 Janczarski Czesław 198
 Jančar Drago 211, 219–221
 Janevski Slavko 117, 122
 Janikowski Przemysław 216
 Janouch Gustav 82
 Jarniewicz Jerzy 11–12, 45
 Jarosz Łukasz 71, 177
 Jaruszewski Jarosław 65
 Jasnorzewska Maria, zob. Pawlikowska-Jas-
 norzewska Maria
 Jedinák Michal 167
 Jeger Rujana 46
 Jeleński Aleksander Konstanty 190
 Jelinek Elfriede 11
 Jensterle Doležal Alenka 217
 Jergović Miljenko 41–42, 46, 57, 59, 147
 Jesenská Zora 184
 Jezernik Božidar 203

Jovanović Dušan 220
 Jovanovski Alenka 203, 213, 218
 Juda Celina 28
 Juraszek Paulina 104
 Jurkowski Stefan 36, 65
 Jurolek Rudolf 170
 Jus Ksenia 218

K

Kaczorowska Monika 12
 Kákošová Zuzana 168, 171–172
 Kałuža Anna 109, 203
 Kamburovski Paskal 115, 123
 Kamińska Anna 216
 Kantor Tadeusz 64
 Kapela Jaś 154–155
 Kapitaňová Daniela 171
 Kapuściński Ryszard 33, 36, 64, 70, 72
 Karpowicz Ignacy 224, 226
 Kaša Peter 189
 Kašpárková Ivana 78–79
 Kaštelan Lada 52, 54–55
 Kielar Marzanna 193
 Kieślowski Krzysztof 84
 Kipling Rudyard 62
 Kitta Richard 162, 175
 Kleč Milan 217
 Klein Carmen 57
 Klíma Ladislav 82
 Klimko-Dobrzaniecki Hubert 177, 183, 196
 Kloska Szymon 102
 Klos Agnieszka 24
 Kłosiński Krzysztof 142
 Knežević Marija 147
 Kobrzyński Wojciech 30
 Kobylińska Anna 166, 169
 Kobyłecka Danuta 84
 Kocbek Edvard 147, 205
 Kochanowski Jan 12, 36, 61
 Kohout Pavel 99
 Kolečko Petr 81
 Kołakowski Leszek 23, 35, 72, 152, 188, 190
 Komelj Miklavž 206, 218
 Konarska Marta 65
 Koneski Blaže 122
 Konieczna-Twardzikowa Jadwiga 210
 Koniusz Janusz 199
 Kontewicz Waldemar 63
 Konwicki Tadeusz 8, 184
 Kopcsay Márius 171–172

Kopczyk Michał 210, 217
Kopyta Szczepan 99
Korczak Janusz 166
Kordić Ivan 51
Kornaś Tadeusz 72
Kornhauser Julian 44, 48–49, 51, 199
Koroman Veseljko 51
Korun Barbara 204, 217–218
Korytko Emil 209
Kosovel Srečko 212–213, 220–221
Kościelcy 100, 193, 195
Kotowska Katarzyna 69
Kováčová Ivana 188
Kozioł Dorota 198
Kozioł Urszula 65
Kozłowska Urszula 84
Krajewski Marek 69, 111, 117, 125–126, 197, 215
Krajnc Matej 218
Krakowska Joanna 36
Krall Hanna 69
Kramberger Taja 217
Kraszewski Józef Ignacy 35
Krenz Katarzyna 33
Krištúfek Peter 162, 171–172, 174
Krlje Risto 116, 122
Kroflin Livija 42
Krofta Jan 166
Kroh Antonin 93
Kronhold Jerzy 86
Król Robert 71
Kryczmarow Jordan 31
Krynicky Ryszard 33, 36, 86, 184
Krzyżanek Joanna 198
Křivánek Vladimír 80
Křížek Václav Maximilian 78
Kuczok Wojciech 100–101, 117, 125–126
Kujundžiski Žarko 116, 123
Kulig Andrzej 198–199
Kunda Bogusław Sławomir 165
Kundera Milan 77, 101–102
Kunz Tomasz 47
Kupka Valerij 170
Kurek Marcin 87
Kurylak Józef 72
Kusiak-Skotnicka Lucja 98
Kusztal Monika 183, 198
Kušar Meta 203, 213, 218, 221
Kuxová Ivana 195
Květoňová Eva 80

L

Lachman Magdalena 96
Lainšček Feri 209
Landovský Pavel 99
Le Clezió Jean-Marie G. 11
Lebda Małgorzata 155
Lec Stanisław Jerzy 112, 117, 126
Lederer Ana 53
Lefevere André 11, 13, 142
Legeżyńska-Jelec Anna, też Legeżyńska Anna 15–16
Lehr-Splawiński Tadeusz 90
Lekovski Stojan 113
Lem Stanisław 33, 101
Leonidow Rumen 31
Lesiuk Wiesław 95
Leśmian Bolesław 35, 156
Leśniewska Agnieszka 183, 198
Lewandowski Edmund 93
Lewicki Roman 9, 12, 45
Likomanowa Iskra 7, 8
Linek Agata 183, 198
Lipowski Jarosław 91
Lipska Ewa 35–36, 151–152, 155–156, 178, 184
Lipski Jan Józef 190
Lukić Darko 53–54
Luňáčková Alžběta 80

Ł

Łatuszyński Grzegorz 48–51, 148
Ławrynowicz Marek 72
Łazuga Waldemar 92–93
Łoziński Mikołaj 100–101, 224
Łoziński Władysław 177, 197
Łubieński Stanisław 61
Łukaszewski Dariusz 199

M

Machej Zbigniew 166, 179, 189
Machovec Martin 99
Mackojc Marzena 23, 36
Macsovszky Peter 170–171
Madžunkov Mitko 117
Maj Bronisław 184
Majdzik Katarzyna 52
Majeran Tomasz 193
Majerová Marie 94
Maks Magdalena 67
Maksimović Desanka 131, 145, 148

- Maleszka Andrzej 152
 Maliński Mieczysław 198
 Mańczak Leszek 52, 55, 57
 Manasterski Miłosz Kamil 178, 183, 199
 Mančev Vase 117
 Manojlović Sonja 51
 Mańczyk Łukasz 154–155, 226
 Marciszek Piotr 183
 Marczewski Asen 31
 Marinelli Luigi 46, 50
 Marjańska-Czernik Maria 84
 Markiewicz Henryk 13
 Marković Milena 146
 Markowa Rajna 30
 Martinek Lubomir 80
 Martinová Ina 183
 Marušiak Jozef 184–186, 194
 Masłowska Dorota 36, 100–101, 185, 196, 216
 Matevski Mateja 122
 Matišić Mate 52, 55
 Matusiak Agnieszka 98
 Matvejević Predrag 42
 Mazurek Richard 78, 81
 Mazzini Miha 207, 214–215, 217–218, 220–221
 Mencwel Andrzej 174
 Mentzel Zbigniew 70
 Merc Dušan 218
 Měšťan Antonín 91, 94
 Michnik Adam 190, 211
 Mickiewicz Adam 12, 30–31, 36, 92, 101, 116–117, 209
 Mićanović Krešimir 57
 Mielhorski Robert 72
 Mihanović Dubravko 52, 55
 Mikołajczak Aleksander Wojciech 90
 Mikula Váler 184–185
 Milanja Cvjetko 49
 Milčák Marián 168–170, 185
 Milčák Peter 184–185
 Milewska Monika 70–71
 Militz Anna 86
 Miloš Damir 41
 Miłosz Czesław 8, 12, 31, 33–36, 61, 64, 68–71, 87, 100–101, 112, 117, 125–126, 152, 155–156, 177, 182–184, 188, 190, 199, 211
 Miłoszewski Zygmunt 70
 Miodunka Władysław 47
 Miodyński Lech 122
 Mioszewicz Monika 71
 Miszalska Jadwiga 89
 Mitana Dušan 171
 Mitzner Piotr 87
 Mnichová Zuzana 167
 Möderndorfer Vinko 214–215, 220–221
 Mokrin-Pauer Vida 217
 Molęda Jacek 84
 Molière, też Molier (właśc. Poquelin Jean-Baptiste) 12
 Montagová Kristýna 79, 81
 Mostowska Mariola 30
 Motúzová Veronika 79
 Mroczek Izabela 97, 98
 Mrozek Sławomir 64, 87, 100–101, 154–155, 182
 Mrzyk Joanna 104
 Mueller Joanna 71–72, 99
 Musiał Elżbieta 195
 Myśliwski Wiesław 152, 186–187
- N**
- Nagy Walter 81
 Nałkowska Zofia 64, 123
 Nastulczyk Franciszek 170, 183, 199
 Nawrocki Witold 31–32, 36, 94
 Nienacki Zdzisław 197
 Niewiadomska Cecylia 35
 Nijakowski Lech M. 90
 Nikčević Sanja 53
 Nižanský Jožo 167
 Njagołowa Ełka 31
 Nola Marijana 52–53
 Norwid Cyprian Kamil 112, 117, 125
 Novak Maja 203, 214–215, 217–218, 220–221
 Nowosad Andrzej 30
 Nycz Ryszard 47
- O**
- Obermannová Irena 97, 102
 Odija Daniel 183
 Olbracht Ivan 94
 Olech Joanna 198
 Oliva Karel 91
 Ondřejková Anna 170
 Oppman Artur 35
 Oprychał-Bojarski Janusz 166
 Oraić-Tolić Dubravka 54
 Orłóś Kazimierz 72

Orłoś Teresa Zofia 90, 92
 Országh-Hviezdoslav Pavol 189
 Orten Jiří 97
 Orzeszkowa Eliza 23, 35
 Osojnik Iztok 212–213, 218, 221
 Ossoliński Wojciech 84
 Ośniałowski Marian 65
 Ouředník Patrik 102
 Owsianko Joanna 36
 Ožbot Martina 210–211, 219–220

P

Pačková Linda 79, 81
 Pálfalvi Lajos 47
 Pankovčín Václav 168, 171
 Pasewicz Edward 154, 193
 Pastier Oleg 192
 Pastuchow Krystju 32
 Paszek Martyna 104
 Paterová Natálie 79
 Patočka Jan 95
 Pavelková Alexandra 167
 Pavić Milorad 145
 Pavičević Mila 48
 Pavlič Darja 213
 Pavlovski Božin 117
 Pawelec Dariusz 142
 Pawlak Antoni 94
 Pawlikowska-Jasnorzewska Maria 36, 65
 Pawłowska Halina 97
 Pawłowski Roman 36
 Paziński Piotr 152
 Pekić Borislav 140
 Pelinko Marta, też Świdarska-Pelinko Marta
 178, 183, 194–195
 Penew Stanisław 31
 Pepelnik Ana 206, 217
 Perišić Robert 46
 Perrault Charles 62
 Peter Aleksandra 104
 Petrov Aleksandar 133, 140, 146
 Petrowa Zornica 31
 Pezdirc Bartol Mateja 220
 Piątkowska Monika 117, 124
 Picheta Jan 183
 Piekorz Magdalena 101
 Pieniążek-Marković Krystyna 49–50
 Pilátová Markéta 77, 98
 Pilch Jerzy 23, 33, 70, 100–101, 196
 Pilipiuk Andrzej 84, 101

Pindel Tomasz 102
 Pinthus Kurt 49
 Pišťanek Peter 171
 Piwarski Kazimierz 90
 Piwkowska Anna 154
 Plut Katja 217
 Płoski Paweł 72
 Podgórnik Marta 156
 Podlogar Gregor 217
 Podsiadło Jacek 154, 184, 199
 Pogačnik Barbara 217
 Pogačnik Jagna 46
 Pogonowska Anna 65
 Pomajbo Roman 187
 Poniewierski Janusz 61
 Popa Vasko 139, 145, 147–148
 Popović Edo 57
 Popow Alek 21, 30–31
 Popowa Nadja 31–32
 Porębowicz Mieczysław 12
 Posledni Petr 91
 Poświatowska Halina 35, 185, 192
 Potocco Marcello 218
 Potokar Jure 218
 Prešeren France 209
 Prokopiev Aleksandar 115, 122–123, 126
 Prus Bolesław 112, 117, 123, 125
 Przewoźniak Marcin 198
 Przybyszewski Stanisław 92
 Pujmanová Marie 94
 Puková Andrea 187
 Puslojić Adam 140
 Putrle Srdić Jana 217
 Pylyshyn Zenon W. 16

R

Rachnew Elin 31
 Racin Kočo 122
 Racine Jean-Baptiste 12
 Radaković Borivoj 52, 54
 Radczyńska Justyna 72, 193
 Radziwiłłówna Barbara 100
 Rafolt Leo 50, 52–55
 Raičković Stevan 148
 Rajewska Ewa 12
 Ranczew Pałmi 31
 Rankov Pavol 161, 164, 168, 170–171,
 173–174
 Rapnicki Marek 84
 Rehuš Michal 161, 175

- Repický Jakub 161, 175
 Rešicki Delimir 57
 Reymont Władysław Stanisław 61, 112, 117, 125–126
 Ricœur Pierre 16
 Rikew Kamen 34
 Robert Maciej 71
 Robinson Douglas 144
 Rodowska Krystyna 72
 Rodriguez Ivory 183
 Rodziewiczówna Maria 70
 Rolando Bianka 71
 Rosiek Stanisław 72
 Różewicz Tadeusz 36, 47, 62, 68, 112, 117, 155–156, 179, 184, 196, 199
 Różycki Tomasz 63, 71, 87, 153, 155–157, 193
 Rudiš Jaroslav 78, 96, 98, 103
 Rupeczew Georgi 32
 Ruttar Anna 52
 Ružičková Nóra 170
 Rychter Bartłomiej 84
 Rymkiewicz Marek 199
- Ř**
- Rezáč Václav 94
- S**
- Salten Felix 62
 Samsel Karol 199
 Sapkowski Andrzej 33, 100–101, 153, 197
 Saramonowicz Andrzej 36
 Schulz Bruno 70, 117, 125
 Schulz Karol 94
 Seifert Jaroslav 97
 Seliškar Boštjan 217
 Sendeki Marcin 193
 Serafimow Saszo 32
 Siemieński Lucjan 35
 Sieniewicz Mariusz 72
 Sienkiewicz Henryk 35, 68–69, 84, 95, 101, 112, 117, 125–126, 153, 186
 Sieprawski Marek 57
 Sierny Tadeusz 34
 Sikora Roman 81
 Sikorska-Miszczuk Małgorzata 72, 196
 Silesius Angelus 102
 Siljan Rade 115
 Simeonova-Konach Galia 30
 Simeonow Krasimir 32
 Siwek Jan Kazimierz 198
 Siwkowska-Łatuszyńska Maryla 51
 Skubic Andrej E. 217–218
 Slamnig Davor 57
 Sloboda Rudolf 171
 Sławiński Janusz 9
 Słobodzianek Tadeusz 196
 Słowacki Juliusz 189
 Smoleński Paweł 85
 Sobotková Marie 91, 100
 Sochoń Jan 71
 Sommer Piotr 12, 193, 199
 Sonnenberg Ewa 151, 156
 Sosnowska Danuta 47
 Sośnicki Dariusz 72
 Součková Marta 170–173
 Soukupová Petra 97, 102–103
 Sójka-Leszczyńska Anna 85, 177
 Spivak Gayatri Chakravorty 14
 Srnec-Todorović Asja 52, 54–55
 Stachowiak-Schreyner Małgorzata 198
 Stachura Edward 66
 Stamać Ante 43–44, 49–52
 Stambolowa Ałbena 21, 31
 Stankow Waleri 32
 Stasiuk Andrzej 8, 23–24, 33, 36, 69, 70, 85, 90–91, 100–101, 177, 182, 191–192
 Staviarský Viťo 168
 Stefanovski Goran 116
 Stempowski Jerzy 190
 Stiffel Anton 167
 Stojanow Władimir 32
 Stojanowa Ola 31
 Stojčevski Sande 115
 Stoková Danuta 84
 Stupica Lucija 217
 Sugarew Edwin 32
 Surosz Mariusz 101
 Suwara Bogumiła 181–182, 186
 Svetoh Luboš 188
 Svěrák Zdeněk 78
 Syska Agnieszka 151
 Szafraniec Kamil 216
 Szaniawski Jerzy 95
 Szczerka Ziemowit 95
 Szczygieł Mariusz 23, 33, 87, 101, 104, 153
 Szekspir William 12
 Sztadynger Jan 36
 Szuber Janusz 72
 Szychowiak Julia 71

Szykowski Marian 92
 Szymańska Adriana 72
 Szymborska Wisława 8, 24, 35–36, 63, 66,
 68, 70, 95, 101, 112, 117, 125–126, 155,
 179, 182, 188, 193, 199

Š

Šabach Petr 78, 102–103
 Šalamun Tomaž 205, 207, 211–212, 220–
 221
 Šašek Miroslav 78
 Šimečka Milan Martin 192
 Šimpraga Dalibor 46
 Šišková Anna 187
 Škreko Benjamin 196
 Škrjanec Tone 217
 Škvorecký Josef 97, 102
 Šmaus Martin 78, 103
 Šopov Aco 122
 Šovagović Filip 52, 55
 Špikić Marko 42
 Šrank Jaroslav 170
 Šťastná Irena 79, 81
 Štivičić Tena 52, 55
 Štrajn Jelka 213
 Štrpka Ivan 168–169
 Šutovec Milan 171

Ś

Śliziński Jerzy 92
 Świetlicki Marcin 154–155, 184, 199
 Świrszczyńska Anna 66

T

Tabaček Juraj Šoko 188
 Tambor Jolanta 99
 Taragel Dušan 171
 Tarajło-Lipowska Zofia 94
 Teljanowa Kalina 32
 Teofilović Zoran 41
 Terakowska Dorota 85
 Tischner Józef 35
 Tkaczyszyn-Dycki Eugeniusz 72, 193, 199
 Tobiasz Szidi 188
 Tochman Wojciech 85
 Todorow Władysław, też Todorov Władysław
 21, 31
 Tokarczuk Olga 25, 33, 36, 57, 62, 70, 72,
 100–101, 112, 117, 125–126, 153–154,
 156, 184, 191, 215, 226

Tokarz Bożena 11, 28, 46, 59, 67, 97,
 163–165, 175, 184, 186, 188–189, 191,
 210–214, 216–217, 220
 Tomaszewska Anna A. 66
 Tomczyk Agnieszka 199
 Tomowa Siłwija 31
 Tomšič Marjan 214
 Topol Jáchym 78, 96, 98, 102–103
 Torop Peeter 16
 Tratnik Suzana 217–218
 Tryzna Tomek 224
 Trzcielińska-Polus Aleksandra 95
 Tsoi Aleksander 216
 Tulli Magdalena 36, 70, 101
 Tuszyńska Anna 56
 Tuwim Julian 24, 36, 226
 Twardowski Jan 182, 199
 Tymoczko Maria 14
 Tynianow Jurij 46
 Tyrmand Leopold 65

U

Ugrešić Dubravka 46, 123
 Urban Miloš 102
 Urbaneck Mariusz 24
 Urbankowski Bohdan 199
 Uroševik' Vlada 122
 Usenko Natalia 62

V

Valent Milko 52–55
 Vančura Vladislav 94
 Varga Krzysztof 23–24, 70, 112, 153, 188
 Velikić Dragan 140
Velikonja Nataša 204, 217–218
 Veljović Borko 143
 Vidić Ivan 55
 Vidmar Maja 217
 Vidović Bolt Ivana 67–68
 Viewegh Michal 96–97
 Vilikovský Pavel 161, 164, 171, 173–174
 Villon François 12
 Villqist Ingmar 36
 Virk Jani 214–215, 217, 219–221
 Virk Tomo 214
 Visković Velimir 53
 Vítová Lenka 91
 Vladislav Jan 166
 Vojnović Goran 214, 216, 220–221
 Vujčić Nikola 134, 148

W

Wagenstein Angel 30
 Wajs Joanna 71
 Walas Teresa 93
 Walczak Grzegorz 23, 36
 Walczak Michał 36, 70
 Wałęsa Danuta 64
 Wasilew Jasen 21
 Wasilew Sawa 30
 Wasilew Trendafił 32
 Wawrzkiwicz Marek 195
 Wazyk Adam 12
 Wątroba Juliusz 183
 Weber-Kapusta Danuta 54
 Wegner Robert M. 85
 Weliczkow Stefan 32
 Wells Harry K. 16
 Wencł Wojciech 99
 Wichrowska Elżbieta 46
 Widinski Emanuił 31
 Wiedemann Adam 57, 147, 151, 155, 212
 Wierzbiński Jarosław 216
 Wilczek Piotr 47
 Winczer Pavol 181, 182
 Wiśniewski Janusz Leon 33, 183, 196
 Witkiewicz Stanisław Ignacy 35, 124
 Witkowski Michał 100–101, 216
 Wojaczek Rafał 66, 182, 194
 Wojciechowski Zygmunt 90
 Wojtyła Karol 153, 182, 199
 Wojtyszko Maciej 70
 Wolff-Powęska Anna 93, 95
 Wołek Katarzyna 210
 Woźniak Maciej 66
 Wójcicki Kazimierz Władysław 35
 Wrocławski Krzysztof 117
 Wroński Marcin 210
 Wróblewska-Trochimiuk Ewa 117

Wróblewski Grzegorz 154
 Wyspiański Stanisław 95

Z

Zabel Igor 217
 Zábanský David 96
 Zadura Bohdan 72, 166
 Zagajewski Adam 47, 62, 66, 71, 152–153,
 155, 182, 184, 199
 Zahradníček Jan 81
 Zajac Peter 168, 170
 Zajec Tomislav 52
 Zalot Beata 23, 36
 Zambor Ján 170
 Zarek Józef 49
 Zawada Filip 71
 Zdorowski Adam 71
 Zelenka Petr 81
 Zieliński Bogusław 122
 Zivlak Jovan 136, 148
 Zmeškal Tomáš 102
 Zmorski Roman 35
 Zorko Lučka 217
 Zupančič Matjaž 220
 Zupan-Sosič Alojzija 214
 Zwierzchowska Dominika 146
 Zych Iwona 183, 199

Ż

Żeleński-Boy Tadeusz 12
 Żelichowski Ryszard 95
 Żeromski Stefan 123

Ž

Žabot Vlado 214, 220–221
 Žamboch Miroslav 78
 Žarnov Andrej 189
 Žilka Tibor 172

Indeks tłumaczy

A

Adamik Hanna 81
Adamik Štefan 81
Andričik Juraj 179, 189
Angelowa Iskra 23–24, 32–33, 35

B

Babko Marcin 173
Babuchowski Andrzej 76
Baluch Jacek 95
Bałdyga Zofia 109, 203
Banasiak Marta 80
Bankowski Konrad 167
Barakoski Mihail 126
Belinska Galina 34
Benešić Julije 48, 67
Benešová Michala 85, 91
Będkowska-Kopczyk Agnieszka 109, 203, 218
Biedrzycki Miłosz 203, 205, 207, 212–213, 226
Bielawska-Adamik Hanna 166
Biernat Maciej 167, 169
Błażina Dalibor 72
Bochenek Zuzanna 30
Bogusławska Magdalena 117
Bogusławski Andrzej 82
Boratyńska Julia 97
Borisowa Sylwia, też Borisowa Siłwia 25, 32–34, 36
Bořilová Martina 91
Bošnjak Jelena 62
Bożkow Bożko 32, 36
Bratanowa Marina 24
Braćiel Magdalena 147
Brenkus Radovan 168, 178, 183, 185, 194, 195
Brusić Karolina 56
Bucka Kustec Karolina 212

Bukowski Jacek 166, 168
Bułakowska Jadwiga 95
Burian Václav 86–87, 91, 101
Byliniak Maciej 78

C

Cegnar Monika 66
Cerovac Vladimir 66
Chmel Karol 177–179, 184, 187–192, 197
Chmurski Mateusz 82
Cielesta Agnieszka 53, 146
Cirić-Straszyńska Danuta 59, 109, 116, 123–124, 131, 139, 145, 147
Cvitanović Adrian 61, 65, 72
Czycibor-Piotrowski Andrzej 95, 102–103, 165
Czernikow Olga 77, 98, 103
Czerwiński Maciej 41–42, 59

Č

Černi Ivana 66
Červenka Jiří 86
Čilić-Škeljo Đurdica 61–62, 66, 72
Čolić Silvija 61
Čulmanová Beatrice 198

Ć

Ćirić Dorota Jovanka 42, 59, 116, 123, 139, 146, 147

D

Daňhelová Lenka 84, 86
Danielewska Łucja 59
Dankowa Steliana 24
Dąbrowska-Partyka Maria 146
Dejanowa Wera 32–36
Dembowska Zofia 123
Denczewa Diliana 23–24, 32–33
Derdowska Joanna 87, 97, 101, 103
Dimevski Filip 111–112, 118, 125–126
Dimitrijević Bartstra Ivanka 153

Dimitrova Dona 125
 Dimitrova Marinela 24
 Dmochowska Cecylia 95, 165, 167
 Dobrew Dorota 78, 99, 102
 Dojczynowa Stanka 24
 Domachowski Wojciech 203, 215–216
 Donabidowicz Krystyna 165
 Dostatni Tomasz 77
 Duchńska Seweryna 209
 Dudzic Katarzyna 77–78, 103
 Dvořáčková Vlasta 83

D

Đukanović Snežana 152
 Đurđev-Malkiewicz Gordana 146

E

Engelking Leszek 77–78, 96, 98–99,
 102–103
 Erhardtowa Maria 95

F

Faber Jan 84, 101
 Feldek Lubomír 196
 Ferko Milan 197
 Filipová Soňa 87
 Filipowa Amelia 33
 Fortunia Agnieszka 21

G

Galajda Sylvia 193
 Gałązka-Vasilev Renata 117, 122
 Gawlak Monika 207
 Genczewska Olga 24
 Genow Magdalena 21
 Głuch Julia 21
 Godlewski Piotr 77–78, 102
 Gondowicz Jan 77
 Gordziejewski Andrzej 167, 171
 Goszczyńska Joanna 166
 Grabiński Tomasz 77, 99, 102, 161, 166, 168,
 171, 173–174
 Grabowska Ewa 56
 Gregorová Bára, też Barbora Gregorová 85,
 91, 99, 101
 Grigorowa Margreta 24, 34
 Gruda Marlena 214

H

Hanková Iva 190
 Havránková Marie 83
 Heydel Magdalena 11, 46, 90

Hierowski Zdzisław 95
 Himič Peter 177, 192, 196
 Holečková Martina 198
 Hollý Ján 189
 Horváth Tomáš 177, 185, 197
 Hożewska-Todorow Marta 29
 Hrud Soňa 177
 Hubková Jindra 83
 Hulka-Laskowski Paweł 93
 Hvišč Jozef 198

I

Illg Jacek 78, 97
 Inkret Ana 66

J

Jabłońska Agata 167, 169
 Jach Katarzyna 172
 Jagiełło Mateusz 21
 Jagodziński Andrzej Sławomir 77, 99, 102,
 164–165, 168, 171
 Janković Slađana 146
 Jasnoszowa Ligia 167
 Jeništa Jan 99
 Jočić Anđelija 152
 Jovanović Jovan 152

K

Kaczorowski Aleksander 77, 102
 Kalandyk-Czapik Alina 167
 Kalinowska Monika 162, 175
 Kalita Halina 56
 Kamburowski Eugeniusz 117
 Kamińska Aneta 109, 203
 Kamińska Jolanta 91
 Karangiozow Panajot 36
 Karpińska Hanna 21, 28–29, 31
 Kiss Ludovít 196
 Klasan Martina 66
 Kněžourková Lucie 85
 Kobylińska Anna 166, 169
 Kołodziejczyk Dorota 14
 Koma Štefan 198
 Kornhauser Julian 59, 139, 147
 Kossakowski Andrzej 78
 Kostowa Mira 33–34
 Kotík Michal 85
 Kovalčík Vlastimil 189, 193
 Kowaczewska Adriana 24
 Králik Martin 197
 Kramar Barbara 41, 140

Krauze Krystyna 81, 99
 Kredba Václav 84–85
 Krejčová Šárka 84
 Król Anna 21
 Krstevski Slobodan 112, 125
 Krystew Georgi 33
 Kunda Bogusław Sławomir 165
 Kwaśniewska Monika 64

L

Lalić-Krowicka Olga 152, 203, 213, 215
 Lau-Bukowska Dimitrina 32–33, 36
 Laučíková Katarína 193, 195
 Lechowicz Ilona 167, 173
 Lemańczyk Martyna 97
 Lexová Irena 85, 91
 Likomanowa Iskra 36
 Lingorska Błagowesta 32–33
 Lutovac Zorana 153

Ł

Łatuszyński Grzegorz 48, 51, 59, 60, 131,
 134, 136, 140, 145, 148
 Łukasiewicz Małgorzata 99
 Łukaszewicz Tomasz 215–216
 Łukomska Natalia 118, 125
 Łukowska Gabriela 123

M

Machej Zbigniew 166, 168, 189
 Madany Edward 95
 Malicka Maria 30
 Małczak Leszek 57
 Manasterski Kamil Miłosz 31
 Markić Milica 152–154, 156
 Martić Mladen 61–62, 64, 72
 Martinek Libor 83–84, 87, 101
 Marušiak Jozef 183–188, 190–192, 194, 196
 Milčák Marián 178, 184, 187, 189
 Milčák Peter 187, 189, 192
 Milewa Milena 23, 32–33
 Mináriková-Prídavková Marianna 191, 198
 Mincheva-Gospodarek Kamelia 30
 Mioč Pero 61–64, 71–72
 Mirkulovska Milica 112, 118, 125
 Mislovičová Sybila 198
 Müllerová Dorota 84

N

Nakládal Lubomír 83
 Nakovski Petre 111–113, 115, 117–118, 123,
 125

Nastulczyk Franciszek 162, 166, 170, 172,
 175
 Nawrocki Aleksander 31–32
 Nejman Aleksandar 113
 Nikolovski Tanas 113
 Nobis Michał 89
 Novak Eva 64
 Nováková Jana 83
 Novljaković Jasmin 72

O

Obretenow Bojan 34
 Olczak Ewa 117
 Oprychał-Bojarski Janusz 166
 Országh-Hviezdoslav Pavel 189
 Ózdzińska Joanna 183

P

Páralová-Tardy Markéta 83
 Pavanić Katarina 66
 Pavlović Staša 226
 Peč Pavel 84, 85
 Pelinko Marta też Marta Świdarska-Pelinko
 161, 166, 173, 194
 Petrincová Marianna 185, 190–191
 Petryńska Magdalena 41–42, 59, 145, 147
 Pilch Robert 101
 Pintarić Neda 61
 Pisk Klemen 224
 Pomorska Joanna 203, 206, 211, 214, 220
 Popowa Antoaneta 36
 Pytlak Magdalena 29

R

Radewa Andreana 33
 Rajčić Biserka 151–157
 Rašeta Nataša 64
 Ratković Dragana 133, 146
 Revajová Toňa 198
 Rezoničnik Lidija 226
 Rikew Kamen 23, 32–34
 Rosić Ljubica 152
 Różewicz Julia 77–81, 98, 101–103
 Rupčić Iva 61
 Ružić Lana 66

Ř

Řezníčková Daniela 84

S

Sadza Agata 11, 14

Sarkotić Hrvoje 64
 Seliaszki Lyczazar 23, 36
 Sherwood Julia 177, 196
 Sieczkowski Andrzej Witold 95
 Siedlecka Sylwia 166, 171
 Sikorska-Miszczuk Małgorzata 81
 Skawińska Olga 172
 Sławińska Joanna 203
 Słomka Michał 96
 Spasowa Prawda 23, 32, 35
 Sprušanská Bohdana 196
 Stachová Helena 87, 91, 100–101
 Stachowski Jan 97, 102
 Strehar Anže 226
 Suhecki Jacek 16
 Suwara Bogumiła 166
 Svobodová Marta 85
 Swoboda Tomasz 16
 Szabová Anita 196
 Szejgis Olga 21
 Szopa Łukasz 59
 Sztela Justyna 77

Š
 Šalamun-Biedrzycka Katarina 203, 213, 223, 226
 Štefanik Pavel 198
 Šubrt Jaroslav 87

T
 Tanuševska Lidija 111–112, 118, 125
 Taseva Paulina 112
 Timingeriu Tomasz 98
 Todevska Aneta 111–112, 117–118, 124–125
 Todorow Marta 32
 Tomowa Malina 36
 Turkalj Anita 64
 Tuszyńska Anna 56

U
 Ulaszek Stanisław 16
 Unuk Jana 224–226

V

Vašut Tomáš 91
 Vidlák Petr 84, 87, 101
 Vidović Bolt Ivana 61, 64
 Všeticka František 84
 Vuković Jelena 61

W

Waczków Józef 81, 95, 165
 Waligórski Miłosz 42, 59, 139, 147, 166, 168, 172
 Warmuz Marcin 213
 Weigel Pavel 85, 101
 Wełczew Wasil 32–33
 Wiatr Szymon 161–162, 174–175
 Wiedemann Adam 205–207, 212
 Wielanek Izabella 166, 172
 Wierzba Arkadiusz 161, 175
 Wilamowska Karolina 167
 Witwicka Emilia 95
 Włodarczyk Aneta 21
 Wodzisławska Justyna 161, 166, 173–174
 Wojno Ewa 21
 Woźniak Monika 46
 Wylew Iwan 36

Z

Zadura Bohdan 166
 Zając Izabela 161, 166, 168, 172–173
 Zakopalová Lucie 83, 85, 87, 91, 99
 Zembok Ewa 91
 Ziewiec Ewa 213–214
 Zimna Elżbieta 81
 Zwierzchowska Dominika 146
 Zychowicz Juliusz 77
 Zytka Magdalena 21

Ż

Żuchowska-Arendt Agnieszka 59, 143

Ž

Žarnov Andrej 189
 Živanović Đorđe 153

Na okładce i stronach działowych wykorzystano *Grafikę komputerową* Bożeny Witkiewicz
Wydawnictwo dziękuje Instytutowi Sztuki na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego
za wyrażenie zgody na publikację grafiki

Redaktor Barbara Todos-Burny
Projektant okładki i stron działowych Paulina Dubiel
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Łamanie Alicja Załęcka

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISSN 1899-9417
(wersja drukowana)
ISSN 2353-9763
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład 100 + 50 egz. Ark. druk. 15,25. Ark.
wyd. 17,5. Papier offset. kl. III, 90 g

Cena 22 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław